

STRATEGIA ROZWOJU GMINY OBSZA NA LATA 2026 - 2035

Projekt - 01 czerwca 2026 r.

SPIS TREŚCI

SPIS TREŚCI	2
WPROWADZENIE	4
A. CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	7
1. POŁOŻENIE, PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO	8
1.1. POŁOŻENIE	8
1.2. RZĘBA TERENU	9
1.3. ZASOBY WODNE.....	10
1.4. WARUNKI KLIMATYCZNE.....	11
1.5. ZASOBY NATURALNE	11
1.6. OBSZARY CHRONIONE	12
1.7. STAN I OCHRONA ŚRODOWISKA	13
1.8. DZIEDZICTWO KULTUROWE	19
1.9. PODSUMOWANIE I WNIOSKI	21
2. DEMOGRAFIA I POTENCJAŁ SPOŁECZNY	25
2.1. LICZBA LUDNOŚCI	25
2.2. RUCH NATURALNY I MIGRACJE	26
2.3. STRUKTURA WIEKU I PŁCI LUDNOŚCI	29
2.4. KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY	32
2.5. PODSUMOWANIE I WNIOSKI	37
3. RYNEK PRACY	42
3.1. PRACUJĄCY I STRUKTURA ZATRUDNIENIA	42
3.2. BEZROBOCIE I JEGO STRUKTURA	43
3.3. PODSUMOWANIE I WNIOSKI	47
4. POTENCJAŁ GOSPODARCZY	50
4.1. STRUKTURA FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNA	50
4.2. ROLNICTWO	51
4.3. SEKTOR POZAROLNICZY	52
4.4. ATRAKCYJNOŚĆ TURYSTYCZNA.....	56
4.5. PODSUMOWANIE I WNIOSKI	57
5. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	61
5.1. INFRASTRUKTURA KOMUNIKACYJNA I DOSTĘPNOŚĆ TRANSPORTOWA.....	61
5.2. INFRASTRUKTURA WODNO-KANALIZACYJNA I ENERGETYCZNA.....	63
5.3. ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII.....	66
5.4. GOSPODARKA ODPADAMI	67
5.5. PODSUMOWANIE I WNIOSKI	70

6. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA I ZASPOKAJANIE POTRZEB MIESZKAŃCÓW	74
6.1. EDUKACJA I WYCHOWANIE.....	74
6.2. OCHRONA ZDROWIA	78
6.3. POMOC SPOŁECZNA	79
6.4. KULTURA I SPORT	83
6.5. BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE	86
6.6. PODSUMOWANIE I WNIOSKI	86
7. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA I SYTUACJA FINANSOWA	92
7.1. STRUKTURA BUDŻETU GMINY	92
7.2. PROJEKTY WSPÓŁFINANSOWANE ZE ŚRODKÓW UNII EUROPEJSKIEJ	95
7.3. PLANOWANIE PRZESTRZENNE	96
7.4. PODSUMOWANIE I WNIOSKI	97
B. CZĘŚĆ STRATEGICZNA	98
8. PRZESŁANKI OPRACOWANIA STRATEGII	99
8.1. SAMORZĄD GMINY WOBEC WYZWAŃ SPOŁECZNYCH I GOSPODARCZYCH	99
8.2. WPŁYW EUROPEJSKIEJ I KRAJOWEJ POLITYKI REGIONALNEJ	101
9. ZAKRES, TRYB I METODYKA OPRACOWANIA STRATEGII	103
10. ANALIZA SWOT	108
11. SYNTETYCZNE WNIOSKI STRATEGICZNE.....	111
12. MISJA I WIZJA GMINY OBSZA	114
13. CELE STRATEGICZNE I CELE OPERACYJNE (KIERUNKI DZIAŁAŃ)	117
14. CHARAKTERYSTYKA I KOMPLEMENTARNOŚĆ CELÓW STRATEGII	119
15. OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ ORAZ WSKAŹNIKI ICH OSIĄGNIĘCIA. 125	
16. ANALIZA FUNKCJONALNO – PRZESTRZENNA	134
16.1. USTALENIA KRAJOWYCH I REGIONALNYCH DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH I PLANISTYCZNYCH	134
16.2. POŁOŻENIE ORAZ PODSTAWOWE ELEMENTY ZAGOSPODAROWANIA	136
16.3. UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO I KULTUROWEGO	138
16.4. UWARUNKOWANIA INFRASTRUKTURALNE I SPOŁECZNO-GOSPODARCZE	140
17. MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ GMINY OBSZA.....	143
18. USTALENIA I REKOMENDACJE W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA I PROWADZENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ	148
19. TERYTORIALNY WYMIAR WSPARCIA, OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI	156
19.1. Podejście terytorialne – uwarunkowania krajowe	156
19.2. Podejście terytorialne – uwarunkowania regionalne.....	157
20. POTENCJALNE KIERUNKI WSPÓŁPRACY MIĘDZYGMINNEJ W WYMIARZE TERYTORIALNYM ..	161
21. RAMY FINANSOWE I ŹRÓDŁA FINANSOWANIA STRATEGII	165

21.1. Główne źródła finansowania Strategii.....	166
21.2. Zasady finansowania przedsięwzięć	168
21.3. Powiązanie źródeł finansowania z celami Strategii	168
22. ZASADY I STRUKTURA ZARZĄDZANIA PROCESEM WDRAŻANIA STRATEGII.....	169
22.1. ZASADY WSPÓŁPRACY INTERESARIUSZY	169
22.2. STRUKTURA I SYSTEM ZARZĄDZANIA STRATEGIĄ.....	171
23. SYSTEM MONITOROWANIA, EWALUACJI I AKTUALIZACJI STRATEGII	174
ZAŁĄCZNIK 1 - LISTA PROJEKTÓW REALIZUJĄCYCH CELE STRATEGICZNE	178
ZAŁĄCZNIK 2 - SPRAWOZDANIE Z PRZEBIEGU I WYNIKÓW KONSULTACJI SPOŁECZNYCH	195
ZAŁĄCZNIK 3 - PROCEDURA STRATEGICZNEJ OCENY ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO DLA PROJEKTU STRATEGII	195
ZAŁĄCZNIK 4 - EWALUACJA TRAFNOŚCI, PRZEWIDYWANEJ SKUTECZNOŚCI I EFEKTYWNOŚCI REALIZACJI STRATEGII ROZWOJU GMINY OBSZA NA LATA 2026 - 2035	195
SPIS RYCIN	196
SPIS TABEL.....	196
SPIS WYKRESÓW	196
SPIS RYSUNKÓW	199

Strategia Rozwoju Gminy Obsza na lata 2026 - 2035 została opracowana zgodnie z zasadami, metodyką, zakresem oraz uwarunkowaniami prawnymi zawartymi w następujących aktach prawnych:

- **Ustawa o samorządzie gminnym (Dz. U. 2025 poz. 1153 t.j., z późn. zm.),**
- **Ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. 2025 poz. 198 t.j., z późn. zm.),**
- **Ustawa o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. 2026 poz. 670 t.j., z późn. zm.),**
- **Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. 2026 poz. 538 t.j., z późn. zm.).**

Planowanie strategiczne stanowi jeden z podstawowych instrumentów zarządzania rozwojem lokalnym. Opiera się na diagnozie uwarunkowań społecznych, gospodarczych, środowiskowych i przestrzennych, a także na decyzjach i działaniach podejmowanych przez samorząd gminny we współpracy z mieszkańcami, lokalnymi instytucjami, organizacjami społecznymi, przedsiębiorcami oraz innymi partnerami rozwoju. Do skutecznego zarządzania obszarem gminy niezbędny jest wieloletni plan, który wskazuje kierunki dalszego rozwoju, porządkuje priorytety inwestycyjne i organizacyjne oraz wzmacnia zdolność samorządu do reagowania na zmieniające się uwarunkowania zewnętrzne.

Strategia Rozwoju Gminy Obsza na lata 2026–2035 jest podstawowym dokumentem zarządzania rozwojem gminy. Określa wizję i misję rozwoju, cele strategiczne i operacyjne, kierunki działań oraz przedsięwzięcia służące realizacji przyjętych założeń. Dokument wyznacza ramy prowadzenia polityki rozwoju w perspektywie długookresowej, uwzględniając zarówno potrzeby mieszkańców, jak i możliwości organizacyjne, finansowe oraz przestrzenne samorządu.

Nowe wyzwania wynikające z dynamicznie zmieniającej się sytuacji społecznej, gospodarczej, środowiskowej i geopolitycznej stały się jedną z głównych przesłanek opracowania Strategii. Znaczenie miała również potrzeba aktualizacji diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gminy Obsza oraz konieczność dostosowania lokalnej polityki rozwoju do zmieniających się uwarunkowań regionalnych, krajowych i europejskich. Szczególne znaczenie mają w tym zakresie procesy demograficzne, zmiany klimatu, potrzeba poprawy jakości usług publicznych, rosnące koszty realizacji inwestycji, zmiany w systemie finansowania samorządów, a także konieczność wzmacniania odporności społecznej, gospodarczej i środowiskowej gminy.

Istotną przesłanką opracowania Strategii była również reforma systemu planowania przestrzennego oraz wynikające z niej zmiany w podejściu do dokumentów strategicznych i planistycznych na poziomie gminy. Strategia rozwoju gminy pełni obecnie szczególnie ważną funkcję w integrowaniu polityki rozwoju z polityką przestrzenną. Oznacza to konieczność powiązania celów rozwojowych z kierunkami zagospodarowania przestrzennego, ochroną zasobów środowiska, dostępnością infrastruktury technicznej i społecznej oraz racjonalnym wykorzystaniem terenów przeznaczonych pod rozwój osadnictwa, gospodarki, usług publicznych i funkcji turystyczno-rekreacyjnych.

Dokument Strategii Rozwoju Gminy Obsza na lata 2026–2035 uwzględnia przede wszystkim perspektywy i kierunki działań samorządu gminnego wynikające z kompetencji ustawowych gminy. Strategia została przygotowana w oparciu o dotychczasowe doświadczenia samorządu, wyniki diagnozy społecznej, gospodarczej i przestrzennej, analizę lokalnych

potencjałów i barier rozwojowych, a także możliwości wynikające z krajowej i regionalnej polityki rozwoju. Dokument ma charakter praktyczny i kierunkowy – wskazuje te obszary interwencji, które mogą w największym stopniu przyczynić się do poprawy jakości życia mieszkańców oraz trwałego i zrównoważonego rozwoju gminy.

Gmina Obsza jest gminą wiejską położoną w południowej części województwa lubelskiego, w powiecie biłgorajskim, na styku województwa lubelskiego i podkarpackiego. Jej położenie, struktura przestrzenna, niska gęstość zaludnienia, rolniczy charakter oraz znaczne walory przyrodnicze i krajobrazowe w istotny sposób determinują możliwości i ograniczenia rozwojowe. Szczególnym potencjałem gminy są zasoby środowiskowe związane z dolinami rzek Tanew, Wirowa, Nitka i Lubienia, sąsiedztwem Puszczy Solskiej, występowaniem obszarów chronionych, w tym Parku Krajobrazowego Puszczy Solskiej, obszarów Natura 2000 oraz powiązaniem z Transgranicznym Rezerwatem Biosfery „Roztocze”. Walory te stanowią ważną podstawę dla rozwoju funkcji rekreacyjnych, turystyki przyrodniczej, edukacji ekologicznej oraz budowania pozytywnego wizerunku gminy.

Jednocześnie diagnoza wskazuje na szereg wyzwań rozwojowych, które wymagają długofalowej i konsekwentnej polityki samorządu. Należą do nich przede wszystkim: spadek liczby mieszkańców, odpływ ludzi młodych, postępujące starzenie się społeczności lokalnej, ograniczona dostępność części usług publicznych, potrzeby w zakresie infrastruktury wodno-kanalizacyjnej i drogowej, konieczność poprawy efektywności energetycznej, potrzeba dalszej ochrony środowiska oraz wzmacniania lokalnej przedsiębiorczości. Wyzwania te powinny być rozwiązywane w sposób zintegrowany, z uwzględnieniem specyfiki gminy wiejskiej, jej zasobów, ograniczeń finansowych oraz możliwości pozyskiwania środków zewnętrznych.

Strategia przyjmuje horyzont czasowy do 2035 r. Taki okres pozwala na zaplanowanie działań wykraczających poza bieżącą perspektywę inwestycyjną i budżetową, a jednocześnie umożliwia zachowanie spójności z dokumentami strategicznymi na poziomie regionalnym i krajowym. Horyzont ten pozwala również uwzględnić zarówno realizację i rozliczanie projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej w perspektywie finansowej 2021–2027, jak i przygotowanie gminy do korzystania z przyszłych instrumentów wsparcia rozwoju lokalnego, regionalnego i terytorialnego.

W obliczu nasilających się zmian globalnych oraz stale pojawiających się nowych uwarunkowań istotne znaczenie dla rozwoju Gminy Obsza mają założenia polityki regionalnej prowadzonej na poziomie województwa, kraju i Unii Europejskiej. Szczególne znaczenie ma terytorialny wymiar wsparcia, wzmacnianie spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej, przeciwdziałanie marginalizacji obszarów o słabszych potencjałach rozwojowych oraz lepsze wykorzystanie lokalnych zasobów. Dla gmin wiejskich, takich jak Obsza, oznacza to konieczność łączenia działań inwestycyjnych z działaniami społecznymi, środowiskowymi, edukacyjnymi i organizacyjnymi.

Równie istotnym aspektem jest zmiana paradygmatu zarządzania rozwojem, wyrażona w dokumentach strategicznych szczebla krajowego i regionalnego, takich jak Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030, Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030 oraz Umowa Partnerstwa dla realizacji polityki spójności na lata 2021–2027 w Polsce. Dokumenty te wskazują na potrzebę wspierania zrównoważonego rozwoju, wzmacniania odporności lokalnych wspólnot, ograniczania różnic rozwojowych oraz lepszego dostosowania interwencji publicznej do specyfiki poszczególnych terytoriów.

W przypadku Gminy Obsza szczególnego znaczenia nabiera potrzeba prowadzenia polityki rozwoju, która będzie łączyć ochronę zasobów przyrodniczych i krajobrazowych z poprawą jakości życia mieszkańców, rozwojem infrastruktury, wzmocnieniem lokalnej gospodarki oraz budowaniem atrakcyjności osiedleńczej i turystycznej. Gmina posiada zasoby, które mogą stać się podstawą rozwoju funkcji rekreacyjnych, agroturystycznych, edukacyjnych i promocyjnych, jednak ich wykorzystanie wymaga spójnych działań w zakresie infrastruktury, promocji, współpracy międzygminnej, aktywizacji społecznej i ochrony środowiska.

Opracowanie i wdrażanie Strategii wymaga od władz gminy, jednostek organizacyjnych, mieszkańców i lokalnych partnerów konsekwencji, współpracy oraz gotowości do poszukiwania nowych rozwiązań. Dokument nie ogranicza się wyłącznie do katalogu potrzeb inwestycyjnych, lecz koncentruje się na działaniach, które mogą zapewnić trwałe efekty rozwojowe, wzmocniać potencjały lokalne i rozwiązywać najważniejsze problemy Gminy Obsza. Strategia wskazuje kierunek zmian, ale jej skuteczność będzie zależała od zdolności do współpracy, systematycznego monitorowania efektów oraz elastycznego reagowania na zmieniające się warunki.

Strategia Rozwoju Gminy Obsza jest dokumentem realistycznym. Oznacza to, że cele, kierunki działań i przedsięwzięcia strategiczne powinny być realizowane w oparciu o możliwości prawne, organizacyjne i finansowe gminy, z uwzględnieniem jej kompetencji ustawowych, dostępnych zasobów, uwarunkowań przestrzennych oraz możliwości pozyskiwania finansowania zewnętrznego. Założeniem Strategii jest identyfikacja i wykorzystanie potencjałów rozwojowych gminy, zarówno materialnych, jak i niematerialnych, które mogą stać się podstawą poprawy jakości życia mieszkańców oraz budowania długofalowej odporności wspólnoty lokalnej.

Część diagnostyczna Strategii obejmuje analizę najważniejszych uwarunkowań społecznych, gospodarczych, środowiskowych i przestrzennych Gminy Obsza. Oparto ją na danych statystyki publicznej, informacjach przekazanych przez samorząd gminy i jego jednostki organizacyjne, dostępnych dokumentach planistycznych i strategicznych oraz analizie zjawisk i trendów zachodzących w otoczeniu lokalnym i regionalnym. Takie podejście pozwala określić pozycję rozwojową gminy, zidentyfikować jej mocne i słabe strony, a także wskazać obszary wymagające szczególnej interwencji.

W procesie wdrażania i monitorowania Strategii kluczowe będzie uwzględnienie zmienności otoczenia społeczno-gospodarczego. Szczególne znaczenie będą miały: sytuacja makroekonomiczna kraju, koszty realizacji inwestycji, dostępność środków zewnętrznych, zmiany demograficzne, skutki zmian klimatu, sytuacja na rynku pracy, bezpieczeństwo energetyczne oraz konsekwencje wojny w Ukrainie. Czynniki te mogą wpływać na możliwości finansowe gminy, tempo realizacji inwestycji, potrzeby mieszkańców oraz sposób świadczenia usług publicznych.

Złożoność współczesnych procesów rozwojowych powoduje, że Strategia nie może być dokumentem zamkniętym i statycznym. Powinna być traktowana jako narzędzie zarządzania, które wymaga systematycznego monitorowania, okresowej oceny oraz – w razie potrzeby – aktualizacji. Tylko takie podejście pozwoli dostosowywać działania samorządu do zmieniających się warunków, skutecznie wykorzystywać dostępne instrumenty wsparcia oraz budować bardziej odporny, zrównoważony i odpowiadający lokalnym potrzebom model rozwoju Gminy Obsza.

A. CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA

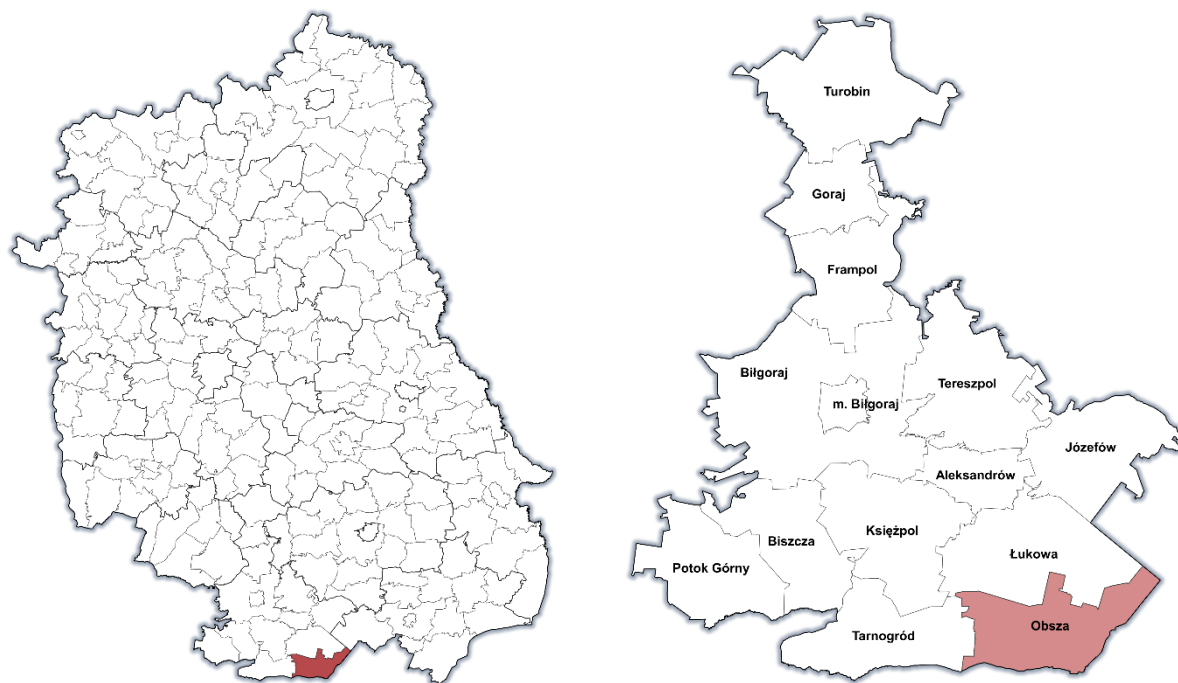
1. POŁOŻENIE, PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO

1.1. POŁOŻENIE

Gmina Obsza jest **gminą wiejską**, położoną w południowo-wschodniej części **powiatu biłgorajskiego**, na południu województwa lubelskiego. Gmina Obsza sąsiaduje z sześcioma gminami: Łukowa, Tarnogród (powiat biłgorajski), Susiec (powiat tomaszowski) oraz Stary Dzików, Cieszanów i Narol (powiat lubaczowski, województwo podkarpackie). Gmina usytuowana jest w odległości około 100 km od Lublina i 30 km od Biłgoraja, stanowiącego ośrodek administracyjno-usługowy o randze lokalnej.

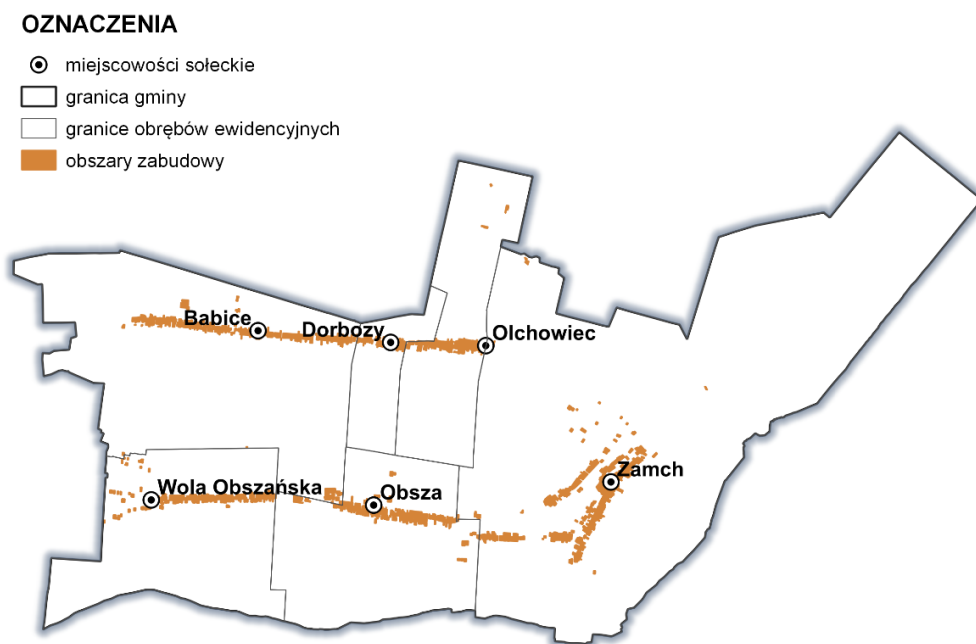
Powierzchnia administracyjna gminy wynosi 113 km², co stanowi 6,7% powierzchni powiatu biłgorajskiego oraz 0,5% powierzchni województwa lubelskiego.

Ryc. 1. Położenie Gminy Obsza w województwie lubelskim i powiecie biłgorajskim.

Źródło: Opracowanie własne.

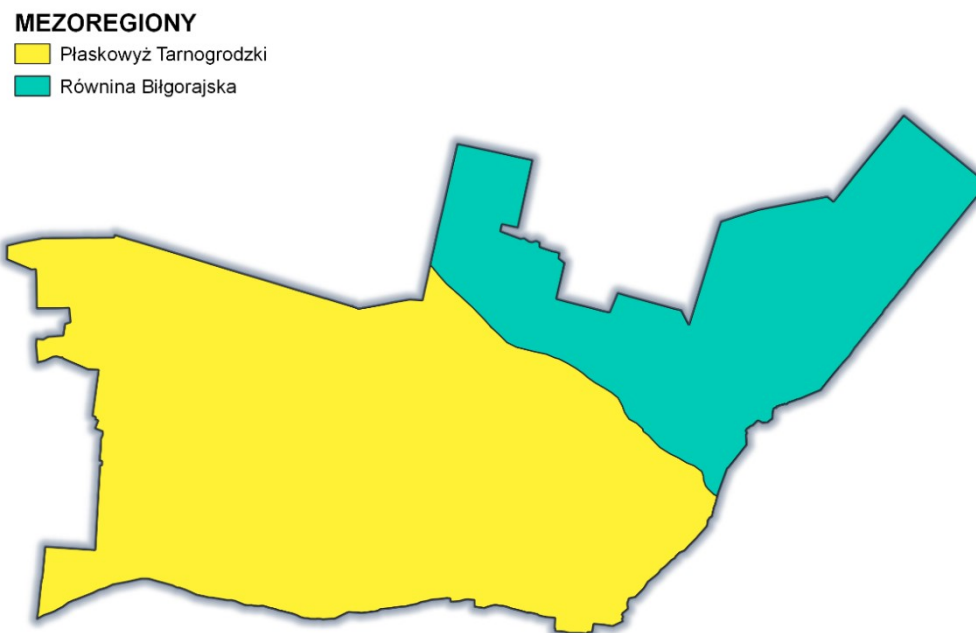
Pod względem administracyjnym gmina składa się z 6 miejscowości podzielonych na 8 sołectw: Babice I, Babice II, Obsza, Wola Obszańska, Dorbozy, Olchowiec, Zamch I, Zamch II.

Ryc. 2. Sieć osadnicza Gminy Obsza.

Źródło: Opracowanie własne.

1.2. RZEŻBA TERENU

Gmina Obsza pod względem fizyczno-geograficznym leży w strefie pogranicza dwóch, należących do Kotliny Sandomierskiej, mezoregionów. Wschodnia część gminy leży w obrębie mezoregionu Równina Biłgorajska, natomiast pozostały obszar w obrębie Płaskowyżu Tarnogradzkiego.

Ryc. 3. Regionalizacja fizycznogeograficzna Gminy Obsza.

Źródło: Opracowanie własne.

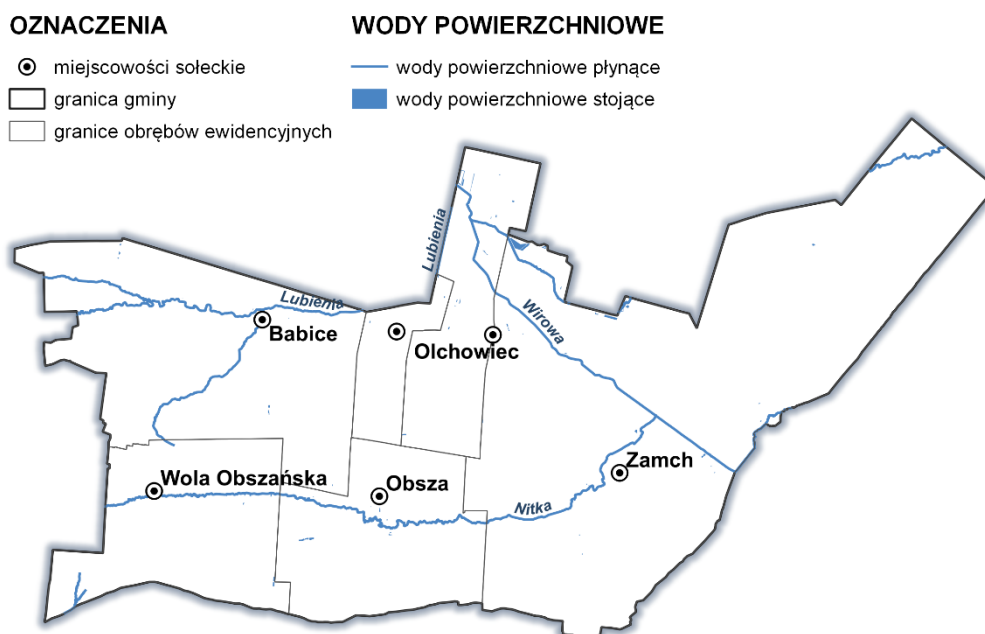
Równina Biłgorajska jest płaskowyżem osiągającym na wschodzie wysokość od 220 do 280 m n.p.m. (maksymalnie 284 m), opadającym ku zachodowi poniżej 150 m n.p.m. Region zbudowany jest z czwartorzędowych piasków i glin morenowych, urozmaicany wydmiami i podmokłymi zagłębieniami z torfowiskami, stawami i leśnymi jeziorami. Z tego powodu większość mezoregionu pokryta jest mało wymagającymi pod względem glebowym borami sosnowymi, tworzącymi kompleks Puszczy Solskiej. **Płaskowyż Tarnogrodzki** to falisty, rolniczy region we wschodniej części Kotliny Sandomierskiej, rozciągający się między dolinami Tanwi, Sanu i Szkła. Region jest płaskowyżem ukształtowanym pofałdowanymi wysoczyznami, osiągającym wysokość od 220 do 280 m n.p.m. Rzeźba terenu jest głównie monotonna, urozmaicona wałami piaszczystymi i pagórami wydmyowymi. Płaskowyż zbudowany jest z iłów mioceńskich, na których zalegają przykryte lessem gliny i piaski czwartorzędowe, co daje regionowi charakter rolniczy.

1.3. ZASOBY WODNE

Pod względem hydrograficznym obszar gminy położony jest w całości w zlewni Sanu. Przez teren gminy przepływają rzeki: Tanew, Lubień, Nitka i Wirowa, które posiadają kilka małych odgałęzień. Na analizowanym obszarze nie ma dużych zbiorników wodnych.

Obszar gminy zlokalizowany jest w zlewni siedmiu Jednolitych Części Wód Powierzchniowych (JCWP): Lubienia (RW200009228329), Nitka (RW20000922828), Tanew od Łosinieckiego Potoku do ujścia (RW20001122899), Wirowa do Kaflewy (RW200009228231), Paucza (RW2000102282749), Wirowa od Kaflewy do ujścia (RW20001122829) oraz Studzienica (RW200010228349).

Ryc. 4. Wody powierzchniowe na terenie Gminy Obsza.

Źródło: Opracowanie własne.

Gmina Obsza położona jest w zasięgu głównego zbiornika wód podziemnych nr 428 „Dolina kopalna Biłgoraj - Lubaczów”. Wody podziemne na obszarze gminy występują przede wszystkim w osadach czwartorzędowych i trzeciorzędowych. Wodozasobność osadów czwartorzędowych jest bardzo zróżnicowana. Najwyższe wydajności występują w rynn timer kopalnej stanowiącej główny udokumentowany zbiornik wód podziemnych. Wody podziemne

ze względu na brak izolującego nadkładu są w znacznym stopniu narażone na zanieczyszczenie.

Obszar gminy znajduje się w Jednolitej Części Wód Podziemnych PLGW2000120 (region Górnej-Wschodniej Wisły).

1.4. WARUNKI KLIMATYCZNE

Obszar gminy należy do regionu nizinnego sandomierskiego, w którym warunki klimatyczne kształtowane są przez masy powietrza kontynentalnego, a w mniejszym stopniu oceanicznego. Jest to jeden z najcieplejszych obszarów w Polsce. Charakteryzuje się średnią temperaturą roczną 7,6°C. Najcieplejszym miesiącem jest lipiec ze średnią temperaturą 18,2°C, a najzimniejszym – styczeń o średniej temperaturze -3,6°C. Rejon ten otrzymuje największą w Polsce ilość energii cieplnej w postaci promieniowania słonecznego – ponad 62,5 kcal/cm²/rok. Średnie roczne sumy opadów atmosferycznych kształtują się na poziomie od 550 do 650 mm, przy czym największe opady występują latem, a najniższe zimą. Pokrywa śnieżna zalega przez około 65 dni. Dominują wiatry wiejące z kierunków zachodnich, przy czym w lutym i marcu wzrasta udział wiatrów wschodnich, a w kwietniu północnych i północnozachodnich.

1.5. ZASOBY NATURALNE

Zgodnie z Bilansem zasobów złóż kopalin w Polsce, sporządzonym według stanu na koniec 2024 r., na terenie Gminy Obsza występują cztery złoża gazu ziemnego: Lubliniec-Cieszanów, Łukowa, Olchowiec, Wola Obszańska. Obecnie wszystkie złoża są eksploatowane.

Tabela 1. Wykaz złóż kopalin na terenie Gminy Obsza.

Nazwa złoża	Stan zaangażowania złoża ¹	Zasoby geologiczno-bilansowe	Zasoby przemysłowe	Wydobycie
Gaz ziemny				
Lubliniec - Cieszanów	E	150,33 mln m ³	47,41 mln m ³	8,83 mln m ³
Łukowa	E	199,92 mln m ³	157,97 mln m ³	4,36 mln m ³
Olchowiec	E	13,51 mln m ³	10,85 mln m ³	1,67 mln m ³
Wola Obszańska	E	131,84 mln m ³	70,53 mln m ³	7,96 mln m ³

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Instytutu Geologicznego.

¹ Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce według stanu na 31 XII 2023 r., Państwowa Służba Geologiczna, Państwowy Instytut Geologiczny, Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2024. Skróty literowe dotyczące stanu zagospodarowania zasobów w wykazach złóż oznaczają:

E – złożo eksploatowane;

P – złożo o zasobach rozpoznanych wstępnie;

R – złożo o zasobach rozpoznanych;

Z – złożo, z którego wydobyte zostało zaniechane;

T – złożo zagospodarowane, eksploatowane okresowo.

1.6. OBSZARY CHRONIONE

Gmina Obsza cechuje się licznymi walorami i zasobami środowiska, przyrody i krajobrazu. Obszary wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi i krajobrazowymi objęto ochroną obszarową – na analizowanym terenie ustanowiono **Park Krajobrazowy Puszczy Solskiej**. Ogólna powierzchnia Parku wynosi 28 895 ha, z czego na terenie województwa podkarpackiego (w powiecie lubaczowskim, w gminach: Narol i Cieszanów) – 7 590 ha, zaś na terenie województwa lubelskiego (w powiecie biłgorajskim, w gminach: Aleksandrów, Józefów, Łukowa, Obsza oraz w powiecie tomaszowskim, w Gminie Susiec) – 21 305 ha. Celem utworzenia Parku było zachowanie unikalnych walorów przyrodniczych, historycznych, kulturowych i krajobrazowych Rostocza oraz Puszczy Solskiej, a w szczególności zwartych kompleksów leśnych o charakterze puszczańskim z charakterystyczną florą i fauną, a także bogactwa krajobrazowego dolin rzek tworzących przełomy zwane „szumami” lub „szypotami” w strefie krawędziowej Rostocza i Kotliny Sandomierskiej. Większość obszaru Parku leży na płaskiej, sandrowej Równinie Biłgorajskiej, porośniętej borami Puszczy Solskiej. Jej monotonny krajobraz równinny urozmaicają liczne doliny cieków, a także wydmy oraz zabagnione zagłębienia międzywydmowe. Dominującym elementem są lasy, stanowiące około 85% jego powierzchni. Przeważającym typem lasu są świeże bory sosnowe. Dna dolin rzecznych zajęte są przez łęgi i olsy z charakterystycznym drzewostanem olchowym. Na ich granicy występują siedliska borów mieszanych. Cały obszar Parku Krajobrazowego Puszczy Solskiej należy do zlewni Tanwi, która jest główną rzeką Parku. Tanew wraz z dopływami (Sopot, Jeleń, Szum, Niepryszka), przecinając strefę krawędziową, tworzy doliny przełomowe. Na terenie Parku występuje szereg roślin objętych ochroną. Do ciekawszych należą: czosnek niedźwiedzi, pięć gatunków widłaków oraz trzy gatunki rosiczek.

Do terenów o szczególnych walorach przyrodniczych zlokalizowanych w granicach Gminy Obsza należą również **Obszary Natura 2000**. W granicach gminy znajdują się dwie ostoje siedliskowe „Uroczyska Puszczy Solskiej” oraz „Dolina Dolnej Tanwi” oraz obszar specjalnej ochrony ptaków „Puszcza Solska”.

Północno-wschodnia część gminy wchodzi w skład **Transgranicznego Rezerwatu Biosfery „Rostocze”**. Rostocze, w dniu 19 czerwca 2019 r., decyzją Międzynarodowej Rady Koordynacyjnej Programu Człowiek i Biosfera UNESCO, zostało wpisane do Światowej Sieci Rezerwatów Biosfery jako transgraniczny rezerwat biosfery. Obszar rezerwatu wynoszący łącznie 371 902 ha zlokalizowany jest w województwie lubelskim i podkarpackim, obejmując swoim zasięgiem powiaty: janowski, zamojski, biłgorajski, tomaszowski i lubaczowski oraz powiat jaworowski, żółkiewski i lwowski na Ukrainie. W skład rezerwatu w Polsce wchodzi Rostoczański Park Narodowy, 18 rezerwatów przyrody, 4 parki krajobrazowe, obszary Natura 2000, w tym 4 obszary specjalnej ochrony ptaków i 15 obszarów ochrony siedlisk. Dla krajowego rezerwatu wyznaczono trzy strefy:

- strefę rdzenną (o powierzchni 9 149 ha), której zadaniem jest ochrona przyrody oraz zapewnienie możliwości monitorowania i badania procesów przyrodniczych – strefa obejmuje Rostoczański Park Narodowy oraz 7 rezerwatów przyrody: Święty Roch, Debry, Bukowy Las, Nad Tanwią, Czartowe Pole, Jalinka i Źródła Tanwi;
- strefę buforową (o powierzchni 80 392 ha), która może być użytkowana m.in. do celów badawczych, szkoleniowych, leśnych, turystycznych i rolniczych – strefa obejmuje cztery parki krajobrazowe: Szczeczeszyński Park Krajobrazowy, Krasnobrodzki Park

Krajobrazowy, Południoworoztoczański Park Krajobrazowy i Park Krajobrazowy Puszczy Solskiej z dwoma rezerwatami: Zarośle i Sołokija oraz fragment otuliny Roztoczańskiego Parku i Narodowego;

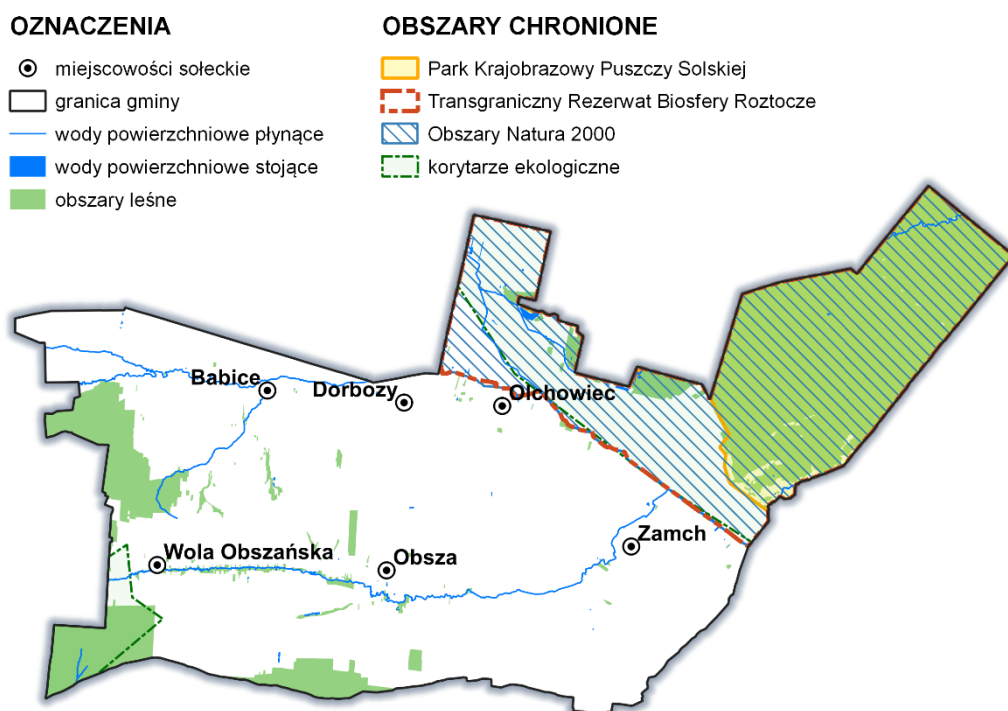
- strefę przejściową (o powierzchni 207 473 ha), która obejmuje tereny, na których aktywność ludzka skupia się na dążeniu do rozwoju gospodarczego i cywilizacyjnego, odbywającego się na zasadach zrównoważonego rozwoju.

Transgraniczny Rezerwat Biosfery Roztocze jest 11 rezerwatem biosfery i zarazem 5 transgranicznym rezerwatem utworzonym w Polsce. Wpisanie Roztocza do sieci Rezerwatów Biosfery UNESCO poprzez uznanie na arenie międzynarodowej jego wybitnych wartości naturalnych, krajobrazowych i kulturowych, umożliwi szerszą promocję regionu, rozwinięcie turystyki i infrastruktury oraz wpłynie na umocnienie tożsamości kulturowej jego mieszkańców.

Ważnym elementem obszarów chronionych są **korytarze ekologiczne**, czyli obszary umożliwiające migrację roślin, zwierząt lub grzybów pomiędzy siedliskami. Dla całego obszaru Polski opracowano sieć korytarzy ekologicznych, która obejmuje korytarze główne (o znaczeniu międzynarodowym, a nawet kontynentalnym) oraz uzupełniające je korytarze krajowe i lokalne. Przez obszar gminy przebiegają dwa korytarze ekologiczne: Roztocze oraz Nizina Sandomierska.

Lokalny system powiązań przyrodniczych, kształtowany przede wszystkim przez doliny rzek: Tanew, Wirowa, Nitka i Lubienia oraz obszary leśne, jest uzupełnieniem obszarów objętych szczególnymi formami ochrony przyrody o znaczeniu regionalnym i krajowym. Strefę tę tworzą najbardziej aktywne biologicznie ekosystemy wodne, leśne, łąkowe, połączone ze sobą w jeden spójny i ciągły przestrzenny układ.

Ryc. 5. Obszary chronione na terenie Gminy Obsza.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska.

1.7. STAN I OCHRONA ŚRODOWISKA

Wody powierzchniowe na terenie Gminy Obsza badane są w ramach monitoringu rzek i zbiorników zaporowych, prowadzonego przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Lublinie. **Ocenę stanu wód powierzchniowych** wykonuje się w odniesieniu do jednolitych części wód, na podstawie wyników państwowego monitoringu środowiska i prezentuje poprzez ocenę stanu ekologicznego (w przypadku wód, które powstały w wyniku działalności człowieka lub których charakter został w znacznym stopniu zmieniony w następstwie fizycznych przeobrażeń, będących wynikiem działalności człowieka, tzn. wód sztucznych lub wód silnie zmienionych), ocenę stanu chemicznego i ocenę stanu.

Badania obejmują główne rzeki przepływające przez gminę i prowadzone są w ramach **siedmiu Jednolitych Części Wód Powierzchniowych**:

- Lubienia RW200009228329;
- Nitka RW20000922828;
- Tanew od Łosinieckiego Potoku do ujścia RW20001122899;
- Wirowa do Kaflewy RW200009228231;
- Paucza RW2000102282749;
- Wirowa od Kaflewy do ujścia RW20001122829;
- Studzienica RW200010228349.

Wyniki monitoringu stanu środowiska wskazują, że stan/potencjał jednolitych części wód powierzchniowych na analizowanym terenie – z wyjątkiem JCWP Studzienica-**oceniany jest jako zły**.

Tabela 2. Ocena stanu wód powierzchniowych (JWPC) na terenie Gminy Obsza

Nazwa JCWP	Ocena stanu/potencjału ekologicznego	Ocena stanu/potencjału chemicznego	Ocena stanu
Lubienia	zły stan ekologiczny	stan chemiczny poniżej dobrego	zły stan wód
Nitka	umiarkowany stan ekologiczny	stan chemiczny dobry	zły stan wód
Tanew od Łosinieckiego Potoku do ujścia	umiarkowany stan ekologiczny	stan chemiczny poniżej dobrego	zły stan wód
Wirowa do Kaflewy	słaby potencjał ekologiczny	stan chemiczny poniżej dobrego	zły stan wód
Paucza	umiarkowany stan ekologiczny	stan chemiczny poniżej dobrego	zły stan wód
Wirowa od Kaflewy do ujścia	słaby stan ekologiczny	stan chemiczny poniżej dobrego	zły stan wód
Studzienica	dobry stan ekologiczny	stan chemiczny dobry	dobry stan wód

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie.

Analizowane JCWP **podlegają znaczącej presji** na: elementy chemiczne, obszary chronione, elementy fizykochemiczne, elementy biologiczne zależne od hydromorfologii oraz od fizykochemii. Do głównych zidentyfikowanych **źródeł presji** chemicznych należy rozwój obszarów zurbanizowanych (transport, turystyka, odpływ miejski), rolnictwo, leśnictwo, a także zakazane substancje nieznanego pochodzenia. Wśród źródeł presji hydromorfologicznych wymienia się najczęściej górnictwo, obiekty gospodarki wodnej,

obiekty mostowe oraz budowle piętrzące. Źródła presji troficznych stanowią nawożenie i depozycja, źródła przemysłowe, źródła bytowe i komunalne, odpływ miejski.

Zgodnie z zapisami Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły do wszystkich ww. JCWP przypisano **działania naprawcze** mające na celu poprawę stanu wód i realizację celu środowiskowego jaki dla nich ustanowiono.

Obszary szczególnego zagrożenia powodziowego to tereny, na których występuje wysokie prawdopodobieństwo zalania wodami powodziowymi, określone zgodnie z przepisami ustawy Prawo wodne. Zgodnie z ww. ustawą, do obszarów zagrożenia powodziowego zalicza się w szczególności:

- obszar szczególnego zagrożenia powodzią, na którym prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi 10% (raz na 10 lat),
- obszar szczególnego zagrożenia powodzią, na którym prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi 1% (raz na 100 lat).

Na podstawie map zagrożenia powodziowego ustalono, że przedmiotowy teren znajduje się w zasięgu występowania obszarów szczególnego zagrożenia powodzią dla zalewu wodą Q1% oraz dla zalewu wodą Q10% od rzek: Lubienia, Wirowa i Tanew. Obszary zagrożone powodzią znajdują się w obrębach ewidencyjnych Zamch, Babice, Olchowiec i Dorbozy.

Monitoring jakości **wód podziemnych** prowadzony jest w celu dostarczenia informacji o stanie chemicznym wód podziemnych, śledzenia jego zmian oraz sygnalizacji zagrożeń na potrzeby zarządzania zasobami wód podziemnych i oceny skuteczności podejmowanych działań ochronnych. Ma to na celu wspomaganie działań, zmierzających do ograniczenia wpływu czynników antropogenicznych na wody podziemne, które ze względu na swą wysoką jakość i potencjalne zasoby stanowią ważne źródło zaopatrzenia w wodę. Obszar gminy znajduje się w **Jednolitej Części Wód Podziemnych PLGW2000120** (region Górnej-Wschodniej Wisły). Wyniki badań prowadzonych w 2022 r. przez Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy pokazują, że zarówno stan ilościowy, jak i stan chemiczny wód podziemnych na tym obszarze jest **dobry**, a ocena ryzyka nieosiągnięcia celów środowiskowych została określona jako niezagrożona. Zasoby wód podziemnych dostępne do zagospodarowania wynoszą 94 932,12 tys. m³/rok, przy czym ich wykorzystanie kształtuje się na poziomie ok. 6%, co wskazuje na znaczną rezerwę zasobów. Cele środowiskowe dla tej JCWPd, obejmujące utrzymanie dobrego stanu chemicznego i ilościowego, są obecnie osiąmane.

Ponadto, w ramach monitoringu jakości wód podziemnych, poddano analizie wyniki oznaczeń terenowych i laboratoryjnych oraz wyznaczono klasy jakości wód podziemnych w punktach pomiarowych. Klasyfikacja elementów fizykochemicznych stanu wód podziemnych obejmuje pięć następujących klas jakości wód podziemnych: I klasa – wody bardzo dobrej jakości, II klasa – wody dobrej jakości, III klasa – wody zadowalającej jakości, IV klasa – wody niezadowalającej jakości, V klasa – wody złej jakości. Wyniki badań punktu pomiarowego na terenie gminy (w miejscowości Zamch) pokazują, że badane wody odpowiadały **II klasie czystości**.

Dominującymi zanieczyszczeniami obszarowymi na terenie województwa lubelskiego są zanieczyszczenia pochodzące z produkcji rolniczej. Zagrożenie dla jakości wód mogą stanowić intensywność użytkowania gleb oraz prowadzenie produkcji zwierzęcej na dużą skalę. Do zwiększonego obciążenia wód związkami biogennymi prowadzi również szerokie

wykorzystanie naturalnych i sztucznych nawozów. Obszar Gminy Obsza – podobnie jak całe województwo lubelskie – charakteryzuje niedostateczne wyposażenie w kompleksową infrastrukturę wodno-ściekową, zwłaszcza w infrastrukturę kanalizacji sanitarnej, co powoduje, że część ludności korzysta ze zbiorników bezodpływowych. Niedostateczny nadzór nad sposobem funkcjonowania takich zbiorników może się przyczyniać do niewłaściwej ich eksploatacji i uwalniania się ścieków bytowych do gruntu.

Zanieczyszczenie powietrza stanowi wszystkie znajdujące się w nim substancje stałe, ciekłe lub gazowe nie będące jego naturalnymi składnikami lub występujące w stężeniach nieodpowiadających jego naturalnemu składowi. Substancje zanieczyszczające powietrze można podzielić na pyłowe i gazowe, a ich źródłem może być zarówno emisja antropogeniczna – wynikająca z działalności człowieka, jak i emisja naturalna. Do głównych źródeł zanieczyszczeń powietrza pochodzenia antropogenicznego występujących na terenie gminy należą: zanieczyszczenia z sektora komunikacyjnego oraz zanieczyszczenia z sektora komunalno-bytowego, wynikające ze spalania paliw stałych niskiej jakości oraz odpadów w indywidualnych gospodarstwach domowych oraz kotłowniach lokalnych.

Monitoring jakości powietrza atmosferycznego prowadzony jest przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Lublinie. Podstawowym celem monitoringu jakości powietrza jest uzyskanie informacji o poziomach stężeń substancji w powietrzu oraz wyników ocen jakości powietrza. W celu oceny jakości powietrza na terenie województwa lubelskiego wyznaczono 2 strefy: Aglomerację Lubelską (kod strefy: PL0601) oraz strefę lubelską (kod strefy: PL0602). Stan jakości powietrza określa ocena roczna sporządzona na podstawie informacji o poziomach stężeń substancji zanieczyszczających powietrze. Program pomiarów jakości powietrza realizowany jest zgodnie ze „Strategicznym Programem Państwowego Monitoringu Środowiska na lata 2020 – 2025”.

Gmina Obsza znajduje się w strefie lubelskiej, dla której w 2024 r. stwierdzono potrzebę realizacji działań naprawczych mających na celu poprawę jakości powietrza ze względu na ochronę zdrowia ludzi dla strefy lubelskiej ze względu na **przekroczenie poziomu docelowego benzo(a)pirenu w pyłe zawieszonym PM₁₀** (strefa lubelska została zaliczona do klasy C). Ponadto w aglomeracji lubelskiej i strefie lubelskiej wykazano obszary przekroczeń poziomu celu długoterminowego ozonu (strefy te uzyskały klasę D2). Na obszarze województwa lubelskiego od wielu lat występuje **niski poziom zanieczyszczenia powietrza**: dwutlenkiem siarki, dwutlenkiem azotu, benzenem, tlenkiem węgla oraz oznaczanymi w pyłe zawieszonym PM₁₀ metalami: ołowiem, arsenem, kadmem i niklem.

W 2024 r. na terenie stref województwa lubelskiego nie zanotowano przekroczeń w odniesieniu do poziomu dopuszczalnego dla stężeń 24-godzinnych i poziomu dopuszczalnego średniorocznego **pyłu zawieszonego PM₁₀**. Obie strefy zostały zaklasyfikowane do klasy A. Analiza stężeń pyłu zawieszonego PM₁₀ w latach 2015-2024 wskazuje na znaczącą tendencję spadkową. W latach 2015-2018 na większości stanowisk pomiarowych został przekroczony poziom dopuszczalny dla stężeń 24-godzinnych. Od 2019 r. na wszystkich stanowiskach została dotrzymana norma dla wartości dobowych. W analizowanym okresie wartości stężenia średniego rocznego były poniżej poziomu dopuszczalnego i mieściły się w zakresie od 14 µg/m³ do 36 µg/m³ (max. 90% normy). Warto jednak zauważyć, że w roku 2024, na wszystkich stanowiskach w województwie w porównaniu do roku poprzedniego odnotowano niewielki wzrost stężeń pyłu zawieszonego PM₁₀ zarówno w odniesieniu do 36 maksymalnego stężenia dobowego jak i stężenia średniego rocznego. Stężenia średnie roczne pyłu zawieszonego PM₁₀ na terenie

województwa wahały się w zakresie od $15 \mu\text{g}/\text{m}^3$ do $29 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Najwyższe stężenia średnie roczne pyłu zawieszonego PM₁₀ wystąpiły w aglomeracji lubelskiej. W strefie lubelskiej stężenia pyłu zawieszonego PM₁₀ przeważnie nie przekraczały $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$, podwyższone stężenia wystąpiły lokalnie, głównie na obszarach większych miast województwa i zawierały się w przedziale od $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$ do $25 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Sezonowa zmienność stężeń tego zanieczyszczenia wskazuje na występowanie przekroczeń głównie w sezonie grzewczym, co wskazuje na znaczny wpływ emisji pyłu z procesów spalania paliw dla celów grzewczych - **tzw. emisja niska**. Na podstawie wyników szacowania za pomocą modelowania matematycznego na obszarze Gminy Obsza **nie wykazano występowania obszarów przekroczeń** wartości stężeń średnich dobowych i średnich rocznych dla pyłu zawieszonego PM₁₀ – średnioroczne stężenia PM₁₀ w 2024 r. zawierały się w przedziale $16,0 \mu\text{g}/\text{m}^3$, a $17,4 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

Stężeniem kryterialnym w ocenie zanieczyszczenia powietrza **pyłem zawieszonym PM_{2,5}** jest średnioroczny poziom dopuszczalny. Zgodnie z zapisami rozporządzenia Ministra Środowiska w sprawie poziomów niektórych substancji w powietrzu od 2020 r. obowiązuje niższy poziom dopuszczalny dla pyłu zawieszonego PM_{2,5} wynoszący $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$ (II faza). W 2024 r. w województwie lubelskim **poziom ten nie został przekroczony** w żadnej strefie, w związku z czym strefy otrzymały klasę A1. Na obszarze województwa lubelskiego stężenia średnie roczne pyłu zawieszonego PM_{2,5} wahały się od $8 \mu\text{g}/\text{m}^3$ do $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Na przeważającym obszarze strefy lubelskiej stężenia były niższe od $10 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Wyższe stężenia wystąpiły w rejonie większych miast województwa oraz lokalnie w centralnej, południowej i północnej części województwa. Najwyższe stężenia powyżej $18 \mu\text{g}/\text{m}^3$ wystąpiły w centralnej części aglomeracji lubelskiej. Na obszarze Gminy Obsza w 2024 r. stężenia oscylowały między $8,8 \mu\text{g}/\text{m}^3$ a $9,9 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Tak jak w przypadku pyłu zawieszonego PM₁₀ wyniki pomiarów pyłu zawieszonego PM_{2,5} wskazują na **źródła grzewcze** jako główną przyczynę nadmiernego zanieczyszczenia powietrza. Analizując stężenia średnioroczne pyłu zawieszonego PM_{2,5} w latach 2015-2024 obserwuje się trend malejący. Najwyższe wartości tego zanieczyszczenia wystąpiły w latach 2014-2015, kiedy przekroczony został poziom dopuszczalny dla II fazy na wszystkich stanowiskach pomiarowych.

W 2024 r. w strefie lubelskiej stwierdzono przekroczenie poziomu docelowego **benzo(a)pirenu zawartego w pyłe zawieszonym PM₁₀** na 2 stanowiskach pomiarowych, w związku z tym strefa otrzymała klasę C. Aglomeracja lubelska ze względu na brak przekroczeń została zaliczona do klasy A. Rozkład przestrzenny średniorocznych stężeń benzo(a)pirenu w pyłe zawieszonym PM₁₀ na obszarze województwa lubelskiego w 2024 r. wskazuje na duże wahania wartości od $0,2 \text{ ng}/\text{m}^3$ do $4 \text{ ng}/\text{m}^3$. Poziom docelowy $1 \text{ ng}/\text{m}^3$ został przekroczony lokalnie na obszarach miejskich na terenie strefy lubelskiej. Najniższe wartości stężeń wystąpiły we wschodniej części strefy lubelskiej oraz lokalnie na południu regionu. Dostrzegalna jest duża zależność pomiędzy zmiennością sezonową i wartościami stężeń, w sezonie grzewczym wartości stężeń benzo(a)pirenu w pyłe zawieszonym PM₁₀ były znacznie wyższe niż w okresie letnim. Na obszarze Gminy Obsza średnioroczne stężenie benzo(a)pirenu oszacowane za pomocą modeli matematycznych oscylowało między $0,29 - 0,50 \text{ ng}/\text{m}^3$ – **nie odnotowano zatem przekroczenia dopuszczalnej normy** wynoszącej $1 \text{ ng}/\text{m}^3$.

Zgodnie z wynikami metod szacowania, opartymi o modelowanie matematyczne, na niemal całym terenie województwa lubelskiego – w tym również na obszarze Gminy Obsza - doszło do **przekroczenia poziomu celu długoterminowego ozonu (O₃)**. Na przeważającym obszarze województwa średnia trzyletnia liczby dni, w których najwyższa ośmiogodzinna

średnia krocząca ozonu była wyższa niż $120 \mu\text{g}/\text{m}^3$ wahała się od 1 do 5 dni. Z kolei w 2024 r. poziom docelowy stężenia ozonu w powietrzu, określony ze względu na ochronę zdrowia ludzi, nie został przekroczony w strefach województwa lubelskiego, w związku z tym dwie strefy zostały zaklasyfikowane do klasy A. Należy zauważyć, iż powstawanie ozonu jest ściśle uzależnione od warunków meteorologicznych. Maksymalne stężenia występują w sezonie letnim i skorelowane są z wysokimi temperaturami i nasłonecznieniem, zatem w latach o chłodnym i deszczowym okresie letnim stężenia ozonu są mniejsze.

Susza to jedno z najbardziej dotkliwych, a zarazem ekstremalnych zjawisk naturalnych oddziałujących na społeczeństwo, środowisko oraz gospodarkę. Susza to zjawisko naturalne, wywołane przez długie okresy bez opadów deszczu lub śniegu. Można ją zaobserwować w rzekach, zbiornikach czy jeziorach w postaci obniżonego lustra wody, a w studniach jako obniżenie poziomu wód podziemnych. Zjawisko suszy może skutkować ograniczeniami w dostępie do wody, czyli problemami w zaopatrzeniu ludności w wodę do picia, w produkcji przemysłowej, a także przyczyniać się do strat w produkcji rolnej lub leśnej, a także strat w produkcji sektora rybackiego. Wspólnym elementem skutków suszy jest zmniejszona ilość dostępnych zasobów wodnych możliwych do użytkowania.

W wyniku obserwowanych zmian klimatycznych cały obszar gminy znajduje się w zasięgu umiarkowanego zagrożenia **suszą atmosferyczną**, która stanowi zjawisko inicjujące kolejne etapy rozwoju suszy. Jej następstwem jest występowanie suszy rolniczej, hydrologicznej oraz hydrogeologicznej, prowadzących do pogorszenia warunków funkcjonowania rolnictwa, ekosystemów wodnych oraz gospodarki wodnej.

Z analizy map Planu przeciwdziałania skutkom suszy wynika, że cały obszar gminy został zakwalifikowany jako **obszar umiarkowanego łącznego zagrożenia suszą**. Łączne zagrożenie suszą oznacza nakładanie się oraz jednoczesne oddziaływanie różnych typów suszy (w szczególności atmosferycznej, rolniczej i hydrologicznej), co prowadzi do kumulacji negatywnych skutków środowiskowych, gospodarczych i społecznych. Na analizowanym obszarze stwierdzono w szczególności silne **zagrożenie suszą hydrologiczną**. Susza hydrologiczna to stan, w którym na skutek długotrwałego niedoboru opadów następuje znaczne obniżenie zasobów wód powierzchniowych i podziemnych, w szczególności poprzez spadek przepływów w rzekach oraz obniżenie poziomu wód w jeziorach i zbiornikach wodnych. Zjawisko to negatywnie wpływa na funkcjonowanie ekosystemów wodnych, bezpieczeństwo zaopatrzenia w wodę oraz realizację celów środowiskowych gospodarki wodnej. Teren gminy charakteryzuje się natomiast słabym zagrożeniem suszą hydrogeologiczną i suszą rolniczą. Susza hydrogeologiczna to zaawansowany etap suszy, charakteryzujący się obniżeniem poziomu wód podziemnych poniżej średnich wartości wieloletnich. Prowadzi do wysychania studni, źródeł i mokradeł oraz ogranicza zasoby wody pitnej. Susza rolnicza występuje wówczas, gdy w wyniku długotrwałego niedoboru opadów oraz niekorzystnych warunków termicznych dochodzi do obniżenia wilgotności gleby w strefie korzeniowej roślin, co skutkuje pogorszeniem warunków wzrostu upraw oraz spadkiem plonów. Zjawisko to stanowi istotne zagrożenie dla funkcjonowania rolnictwa i obszarów wiejskich, zwłaszcza w warunkach postępujących zmian klimatu.

Na terenie gminy nie przewidziano realizacji zadań inwestycyjnych wskazanych w Planie przeciwdziałania skutkom suszy.

Klimat akustyczny środowiska jest to zespół zjawisk akustycznych występujących na danym obszarze, niezależnie od źródeł je wywołujących. Klimat ten, zwłaszcza w warunkach lokalnych, cechuje się silnymi zmianami w czasie i przestrzeni. Zależy on w głównej mierze

od: stopnia nasycenia danego środowiska urządzeniami i pojazdami, układu urbanistycznego cechującego dane lokalne środowisko i rozplanowania w nim osiedli mieszkaniowych wraz z terenami zieleni, układu komunikacyjnego, obiektów handlowo-usługowych, zakładów produkcji. Głównym źródłem hałasu na terenie Gminy Obsza jest **ruch komunikacyjny** na drogach wojewódzkich nr 863 i 849.

Istotnym problemem w sferze środowiskowej gminy jest **wysoki poziom nagromadzenia wyrobów zawierających azbest**. Azbest został uznany za substancję stwarzającą szczególne zagrożenie dla środowiska, w tym także życia i zdrowia ludzi, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska. Powodem takiej kwalifikacji jest fakt, że stosowanie azbestu oraz zawierających go produktów, w następstwie długotrwałego narażania dróg oddechowych na wdychanie jego włókien, może być przyczyną poważnych schorzeń. Wraz ze starzeniem się materiału azbestowe włókna uwalniają się do powietrza, stanowiąc ogromne zagrożenie dla mieszkańców w pobliżu ludzi.

Zgodnie z danymi zamieszczonymi w Elektronicznym Systemie Informacji Przestrzennej do monitorowania realizacji „Programu Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032” na terenie Gminy Obsza zinwentaryzowano 4 573,134 Mg wyrobów zawierających azbest, z czego - według stanu na styczeń 2026 r. - do usunięcia pozostało 2 127,559 Mg azbestu.

1.8. DZIEDZICTWO KULTUROWE

Obszar dzisiejszej Gminy Obsza został włączony do Królestwa Polskiego w połowie XIV wieku, za panowania Kazimierza Wielkiego. Początkowo tereny te, porośnięte rozległymi lasami, stanowiły własność królewską zarządzaną przez starostów z Krzeszowa. W 1388 r. włączono je do Księstwa Bełskiego, a nieco później, około 1395 r., przyłączono do ziemi przemyskiej i oddano w dzierżawę Iwanowi Kustrze. Ze względu na mało sprzyjające warunki naturalne, obszar ten był wówczas słabo zaludniony. Osadnictwo rozwinęło się dopiero w wyniku sprowadzenia przez administrację królewską ludności wołoskiej, zajmującej się pasterstwem i gospodarką leśną.

W końcu XVI wieku ziemie te weszły w skład Ordynacji Zamojskiej i w ramach jej działalności kolonizacyjnej zaczęły powstawać nowe wsie. Do 1772 r. obszar ten należał administracyjnie do ziemi przemyskiej w województwie ruskim. Po pierwszym rozbiórze Polski znalazł się pod panowaniem austriackim i został włączony do Królestwa Galicji i Lodomerii, a następnie – po wojnach napoleońskich – do Księstwa Warszawskiego. Od 1815 r. tereny te pozostawały w granicach Królestwa Polskiego pod panowaniem rosyjskim, wchodząc kolejno w skład województwa lubelskiego, a później guberni lubelskiej. W drugiej połowie XIX wieku wprowadzono reformy uwłaszczeniowe oraz samorząd gminny, które trwale zmieniły strukturę społeczną i organizacyjną wsi. W 1867 r. utworzono powiat biłgorajski, w którego skład weszła gmina Babice obejmująca m.in. obszar obecnej Gminy Obsza. W 1912 r. teren ten wszedł w skład nowo utworzonej guberni chełmskiej. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. utrzymano zasadniczy podział administracyjny – gmina Babice nadal należała do powiatu biłgorajskiego w województwie lubelskim, a jej siedziba znajdowała się w Obszy.

Okres międzywojenny był czasem stopniowego rozwoju społeczno-gospodarczego, który przerwała II wojna światowa. W czasie okupacji niemieckiej na terenie gminy doszło do licznych pacyfikacji, wysiedleń i mordów ludności cywilnej, a także do działań zbrojnych

lokalnych oddziałów partyzanckich. Po zakończeniu wojny przywrócono powiat biłgorajski. W wyniku reformy administracyjnej z 1975 r. obszar gminy włączono do województwa zamojskiego. W obecnym kształcie Gmina Obsza została utworzona 26 lipca 1982 r. na mocy rozporządzenia Ministra Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska. Od 1999 r., po kolejnej reformie administracyjnej, Gmina Obsza ponownie wchodzi w skład powiatu biłgorajskiego w województwie lubelskim.

Gmina Obsza należy do gmin województwa lubelskiego **skromnie wyposażonych w obiekty zabytkowe**. Zgodnie z wykazem zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych i zabytków archeologicznych województwa lubelskiego, prowadzonym przez Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na analizowanym obszarze znajdują się dwa zabytki architektury i budownictwa, wykazane we wpisach księgi A oraz jeden zabytek archeologiczny wykazany w księdze C.

Tabela 3. Zabytki wpisane do rejestru zabytków nieruchomych i archeologicznych na terenie Gminy Obsza.

Miejscowość	Zakres wpisu	Numer rejestru
Obsza	kościół parafialny rzymskokatolicki pw. Wniebowzięcia NMP (dawna cerkiew unicka), dzwonnica, cmentarz kościelny z drzewostanem, w granicach ogrodzenia	A/1467
Zamch	kościół parafialny rzymskokatolicki pw. św. Józefa i Praksedy (dawna cerkiew unicka), cmentarz kościelny, w granicach ogrodzenia	A/1511
Zamch	zamczysko średniowieczne na stanowisku nr 1, na działce wskazanej w decyzji, w granicach wg opisu	C/106

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Obwieszczenia Nr 1/2025 Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie z dnia 31 stycznia 2025 r. w sprawie wykazu zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa lubelskiego i do rejestru zabytków archeologicznych województwa lubelskiego.

Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Obszy to dawna cerkiew unicka, wzniesiona w XIX wieku na miejscu starszej świątyni. Obiekt stanowi cenny przykład budownictwa sakralnego wschodniego obrządku, przekształconego na potrzeby liturgii rzymskokatolickiej. Kościół jest budowlą murowaną, trójdzelną, z kwadratową nawą nakrytą dachem namiotowym. Nad przedsionkiem wznosi się wieżyczka na sygnaturkę. Pomimo licznych przekształceń, obiekt zachował częściowo pierwotny układ przestrzenny typowy dla dawnej architektury cerkiewnej. W otoczeniu świątyni zachowały się relikty dawnego cmentarza.

Kościół parafialny pw. św. Józefa i św. Praksedy w Zamchu to dawna cerkiew unicka, wzniesiona w latach 1842–1843 z fundacji Konstantego Zamoyskiego. Świątynia, pierwotnie przeznaczona dla wiernych obrządku greckokatolickiego, w późniejszych latach była użytkowana kolejno przez parafię prawosławną, a następnie rzymskokatolicką. Kościół wzniesiony został w stylu neogotyckim. Jest to budowla murowana, nieorientowana, nakryta dachem dwuspadowym z pojedynczą wieżyczką na sygnaturkę. Mimo przekształceń zachowała czytelne cechy dawnej cerkwi unickiej. Wnętrze świątyni zdobi barokowy ołtarz główny z wizerunkiem Matki Bożej i św. Anny. W ołtarzach bocznych znajdują się obrazy Najświętszego Serca Pana Jezusa oraz Matki Bożej Częstochowskiej. Z kościołem w Zamchu związany jest kompleks historycznych nekropolii: dawna cerkiewna (unicka, następnie prawosławną) oraz późniejsze cmentarze prawosławne i katolicki.

Zamczysko jest pozostałością średniowiecznego gródka rycerskiego, z którym łączone są do dziś widoczne kopiec i fosa. Jest jednym z nielicznych tego typu obiektów zachowanych

na Lubelszczyźnie i stanowi cenne źródło do poznania rezydencji obronnych typu gródki stożkowate. Zamczysko położone jest w północno-wschodniej części wsi Zamch, na niewielkim cyplu w widłach podmokłej doliny utworzonej przez rzeki: Nitka i Wirowa. Na tym z natury obronnym miejscu, umocnionym dodatkowo poprzez nadsypanie sztucznego wzgórka z obwodzącym go wałem ziemnym, stał gródek obronny - siedziba najstarszych właścicieli wsi. Na północny zachód od gródka, po przeciwnej stronie doliny rzeki Nitki, wznosi się podobny kopiec ziemny bez śladów architektury i umocnień, obecnie jako nieużytek porośnięty intensywnie roślinnością. Jest on uważany za miejsce lokalizacji drewnianego dworu myśliwskiego ordynatów zamojskich. Od strony południowo-wschodniej i północno-wschodniej zachowały się ślady wałów.

1.9. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

- Gmina Obsza jest gminą wiejską, położoną w południowo-wschodniej części powiatu biłgorajskiego. Sąsiaduje z sześcioma gminami: Łukowa, Tarnogród, Susiec, Stary Dzików, Cieszanów i Narol. Powierzchnia administracyjna gminy wynosi 113 km², co stanowi 6,7% powierzchni powiatu biłgorajskiego oraz 0,5% powierzchni województwa lubelskiego. Pod względem administracyjnym gmina składa się z 6 miejscowości podzielonych na 8 sołectw: Babice I, Babice II, Obsza, Wola Obszańska, Dorbozy, Olchowiec, Zamch I, Zamch II.
- Gmina Obsza pod względem fizyczno-geograficznym leży w strefie pogranicza dwóch, należących do Kotliny Sandomierskiej, mezoregionów. Wschodnia część gminy leży w obrębie mezoregionu Równina Biłgorajska, natomiast pozostały obszar Płaskowyżu Tarnogrodzkiego.
- Pod względem hydrograficznym obszar gminy położony jest w całości w zlewni Sanu. Przez teren gminy przepływają rzeki: Tanew, Lubień, Złota Nitka i Wirowa, które posiadają kilka małych odgałęzień. Na analizowanym obszarze nie ma dużych zbiorników wodnych. Obszar gminy zlokalizowany jest w zlewni siedmiu Jednolitych Części Wód Powierzchniowych (JCWP): Lubienia (RW200009228329), Nitka (RW20000922828), Tanew od Łosinieckiego Potoku do ujścia (RW20001122899), Wirowa do Kaflewy (RW200009228231), Paucza (RW2000102282749), Wirowa od Kaflewy do ujścia (RW20001122829) oraz Studzienica (RW200010228349). Wody podziemne na obszarze gminy występują przede wszystkim w osadach czwartorzędowych i trzeciorzędowych. Gmina Obsza położona jest w zasięgu głównego zbiornika wód podziemnych nr 428 „Dolina kopalna Biłgoraj - Lubaczów”. Obszar gminy znajduje się w Jednolitej Części Wód Podziemnych PLGW2000120 (region Górnej-Wschodniej Wisły).
- Na terenie gminy występują cztery złoża gazu ziemnego: Lubliniec-Cieszanów, Łukowa, Olchowiec, Wola Obszańska. Obecnie wszystkie złoża są eksploatowane.
- Gmina Obsza cechuje się licznymi walorami i zasobami środowiska, przyrody i krajobrazu. Obszary wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi i krajobrazowymi objęto ochroną obszarową – na analizowanym terenie ustanowiono Park Krajobrazowy Puszczy Solskiej. Do terenów o szczególnych walorach przyrodniczych zlokalizowanych w granicach Gminy Obsza należą również Obszary Natura 2000. W granicach gminy znajdują się dwie ostoje siedliskowe „Uroczyska Puszczy Solskiej” oraz „Dolina Dolnej Tanwi” oraz obszar specjalnej ochrony ptaków „Puszcza Sol ska”. Północno-wschodnia część gminy wchodzi w skład Transgranicznego Rezerwatu Biosfery

„Roztocze”. Lokalny system powiązań przyrodniczych, kształtowany przede wszystkim przez doliny rzek: Tanew, Wirowa, Nitka i Lubienia oraz obszary leśne, jest uzupełnieniem obszarów objętych szczególnymi formami ochrony przyrody o znaczeniu regionalnym i krajowym. Strefę tę tworzą najbardziej aktywne biologicznie ekosystemy wodne, leśne, łąkowe, połączone ze sobą w jeden spójny i ciągły przestrzennie układ.

- Wody powierzchniowe na terenie Gminy Obsza badane są w ramach monitoringu rzek i zbiorników zaporowych, prowadzonego przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Lublinie. Badania obejmują główne rzeki przepływające przez gminę i prowadzone są w ramach siedmiu Jednolitych Części Wód Powierzchniowych: Lubienia (RW200009228329), Nitka (RW20000922828), Tanew od Łosinieckiego Potoku do ujścia (RW20001122899), Wirowa do Kaflewy (RW200009228231), Paucza (RW2000102282749), Wirowa od Kaflewy do ujścia (RW20001122829), Studzienica (RW200010228349). Wyniki monitoringu stanu środowiska wskazują, że stan/potencjał jednolitych części wód powierzchniowych na analizowanym terenie - z wyjątkiem JCWP Studzienica- oceniany jest jako zły.
- Na podstawie map zagrożenia powodziowego ustalono, że przedmiotowy teren znajduje się w zasięgu występowania obszarów szczególnego zagrożenia powodzią dla zalewu wodą Q1% oraz dla zalewu wodą Q10% od rzek: Lubienia, Wirowa i Tanew. Obszary zagrożone powodzią znajdują się w obrębach ewidencyjnych Zamch, Babice, Olchowiec i Dorbozy.
- Obszar gminy znajduje się w Jednolitej Części Wód Podziemnych PLGW2000120 (region Górnej-Wschodniej Wisły). Wyniki badań prowadzonych w 2022 r. przez Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy pokazują, że zarówno stan ilościowy, jak i stan chemiczny wód podziemnych na terenie gminy jest dobry.
- Na analizowanym obszarze największy udział w zanieczyszczeniu powietrza ma emisja powierzchniowa oraz - w mniejszym stopniu - emisja liniowa. Pomimo podejmowanych działań nadal dużym problemem jest tzw. emisja niska z ogrzewania indywidualnego. Znajduje to odzwierciedlenie we wzrostach stężeń zanieczyszczeń powietrza w sezonie grzewczym. W celu dalszej poprawy jakości powietrza na terenie gminy należy kontynuować realizowane działania polegające w szczególności na: likwidacji lokalnych źródeł ciepła, wymianie starych, wysokoemisyjnych urządzeń grzewczych opalanych węglem kamiennym na niskoemisyjne piece ekologiczne, termomodernizacji i termorenowacji budynków w celu zmniejszenia zapotrzebowania na ciepło, budowie sieci ciepłej i gazowej, wykorzystaniu odnawialnych źródeł energii, rozbudowie ścieżek rowerowych, a także edukacji i informowaniu mieszkańców.
- W wyniku obserwowanych zmian klimatycznych cały obszar gminy znajduje się w zasięgu umiarkowanego zagrożenia suszą atmosferyczną, która stanowi zjawisko inicjujące kolejne etapy rozwoju suszy. Jej następstwem jest występowanie suszy rolniczej, hydrologicznej oraz hydrogeologicznej, prowadzących do pogorszenia warunków funkcjonowania rolnictwa, ekosystemów wodnych oraz gospodarki wodnej. Z analizy map Planu przeciwdziałania skutkom suszy wynika, że cały obszar gminy został zakwalifikowany jako obszar umiarkowanego łącznego zagrożenia suszą. Łączne zagrożenie suszą oznacza nakładanie się oraz jednocześnie oddziaływanie różnych typów suszy (w szczególności atmosferycznej, rolniczej i hydrologicznej), co prowadzi do kumulacji negatywnych skutków środowiskowych, gospodarczych i społecznych. Na analizowanym obszarze stwierdzono w szczególności silne zagrożenie suszą

hydrologiczną. Teren gminy charakteryzuje się natomiast słabym zagrożeniem suszą hydrogeologiczną i suszą rolniczą. Na terenie gminy nie przewidziano realizacji zadań inwestycyjnych wskazanych w Planie przeciwdziałania skutkom suszy.

- Głównym źródłem hałasu na terenie Gminy Obsza jest ruch komunikacyjny na drogach wojewódzkich nr 863 i nr 849. Na uciążliwy hałas narażone są w szczególności tereny usytuowane wzdłuż tras komunikacyjnych o intensywnym ruchu samochodowym. Istotnym problemem w sferze środowiskowej gminy jest wysoki poziom nagromadzenia wyrobów zawierających azbest.
- Gmina Obsza należy do gmin województwa lubelskiego skromnie wyposażonych w obiekty zabytkowe. Zgodnie z wykazem zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych i zabytków archeologicznych województwa lubelskiego, prowadzonym przez Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na analizowanym obszarze znajdują się dwa zabytki architektury i budownictwa, wykazane we wpisach księgi A: Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Obszy oraz Kościół parafialny pw. św. Józefa i św. Praksedy w Zamchu oraz jeden zabytek archeologiczny wykazany w księdze C: średniowieczne zamczysko. Głównym zagrożeniem dla dziedzictwa kulturowego gminy jest niszczenie przetrwałych resztek tradycyjnych wartości, zarówno tych materialnych (degradacja i likwidacja zabytkowych obiektów), jak i niematerialnych oraz niska świadomość społeczna lokalnych wartości kulturowych, ich niedocenianie i zaniechanie czerpania z nich wzorów. Zgodnie ze współczesnymi tendencjami, w celu zrównoważonego rozwoju gminy, przetrwałe wartości kultury lokalnej należy w miarę możliwości chronić, a także gospodarczo i twórczo wykorzystywać.

Wnioski:

- **Gmina Obsza jest jednostką o charakterze typowo wiejskim, o stosunkowo niewielkiej powierzchni i niskiej gęstości zaludnienia, co wpływa na dostępność usług publicznych i rozwój infrastruktury.**
- **Położenie gminy w obrębie dwóch mezoregionów Kotliny Sandomierskiej oraz w zlewni rzek Sanu i Tanwi kształtuje unikalne warunki fizyczno-geograficzne, sprzyjające zachowaniu różnorodności biologicznej i atrakcyjności krajobrazowej.**
- **Obecność eksploatowanych złóż gazu ziemnego stanowi istotny element lokalnej gospodarki, ale wymaga uwzględnienia w planowaniu przestrzennym oraz ochronie środowiska.**
- **Gmina posiada znaczące walory przyrodnicze i krajobrazowe, w tym obszary chronione: Park Krajobrazowy Puszczy Solskiej, Obszary Natura 2000 oraz Transgraniczny Rezerwat Biosfery „Roztocze”, które stwarzają możliwości rozwoju turystyki przyrodniczej i edukacji ekologicznej.**
- **Stan wód powierzchniowych na terenie gminy oceniany jest jako zły, co wymaga dalszych działań w zakresie ochrony i poprawy jakości wód, natomiast wody podziemne wykazują dobry stan jakościowy i ilościowy.**
- **Głównym źródłem zanieczyszczenia powietrza jest emisja niska z indywidualnego ogrzewania, co podkreśla konieczność kontynuacji działań termomodernizacyjnych, wymiany pieców, rozbudowy budowy sieci gazowej i propagowania odnawialnych źródeł energii.**

- Gmina posiada ograniczoną liczbę zabytków, a głównym zagrożeniem dla dziedzictwa kulturowego jest degradacja materialnych i niematerialnych wartości lokalnych, co wymaga działań w zakresie ochrony, konserwacji oraz edukacji społecznej w celu zachowania lokalnej tożsamości kulturowej.
- W perspektywie zrównoważonego rozwoju gminy należy łączyć ochronę środowiska i zasobów przyrodniczych z aktywizacją gospodarczą, rozwojem turystyki i wykorzystaniem walorów kulturowych, aby zwiększać atrakcyjność obszaru i poprawiać jakość życia mieszkańców.

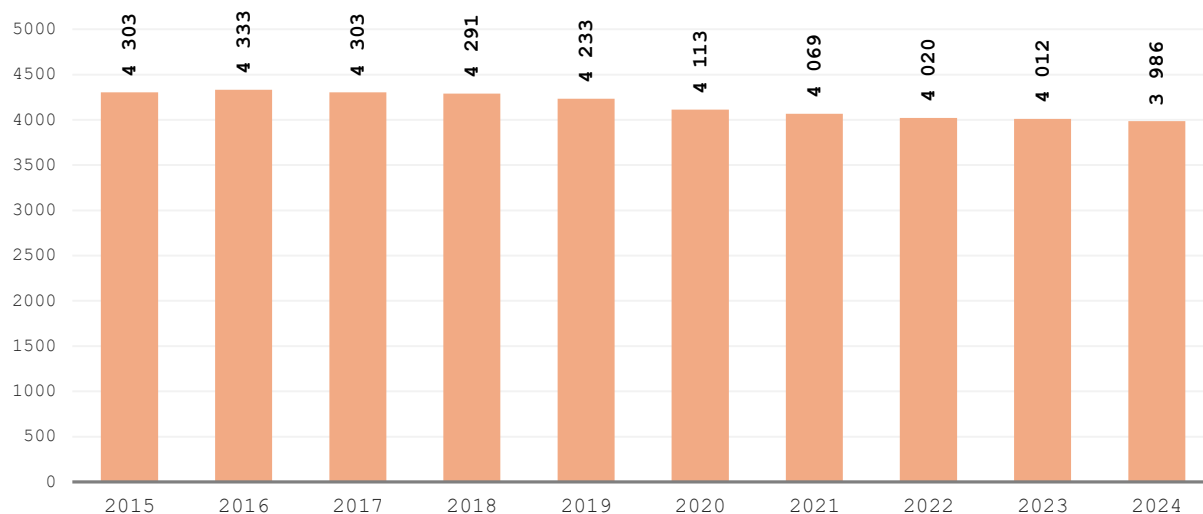
2. DEMOGRAFIA I POTENCJAŁ SPOŁECZNY

Ludność uznawana jest za jeden z najważniejszych zasobów lokalnych, zaś czynnik ludzki za podstawowe źródło szeroko pojętego rozwoju społeczno-gospodarczego oraz ważny czynnik konkurencyjności. Liczba i struktura ludności, będące następstwem procesów demograficznych zachodzących na danym obszarze, w znacznym stopniu wpływają na całokształt procesów społecznych i ekonomicznych. Analiza przemian w sferze demografii stanowi podstawę wszelkich ocen sytuacji społeczno-gospodarczej oraz analiz konkurencyjności, jak również jest jedną z najważniejszych przesłanek podejmowania decyzji związanych z polityką lokalną i regionalną.

2.1. LICZBA LUDNOŚCI

Zgodnie z danymi statystycznymi Gminę Obsza w końcu 2024 r. zamieszkiwało **3 986 osób** (1 958 kobiet i 2 028 mężczyzn), co stanowi 4,2% ludności powiatu biłgorajskiego oraz 0,2% ludności województwa lubelskiego. Biorąc pod uwagę liczbę ludności, w porównaniu do pozostałych gmin powiatu biłgorajskiego, Gmina Obsza plasuje się na dziewiątej pozycji. Obszar gminy wyróżnia ponadto stosunkowo **niski wskaźnik gęstości zaludnienia**, który w 2024 r. wynosił 35 osoby/km² i był znacznie niższy od średniej dla powiatu biłgorajskiego (57 osób/km²) i województwa lubelskiego (80 osób/km²).

Wykres 1. Liczba ludności na terenie Gminy Obsza w latach 2015-2024 (osoby).

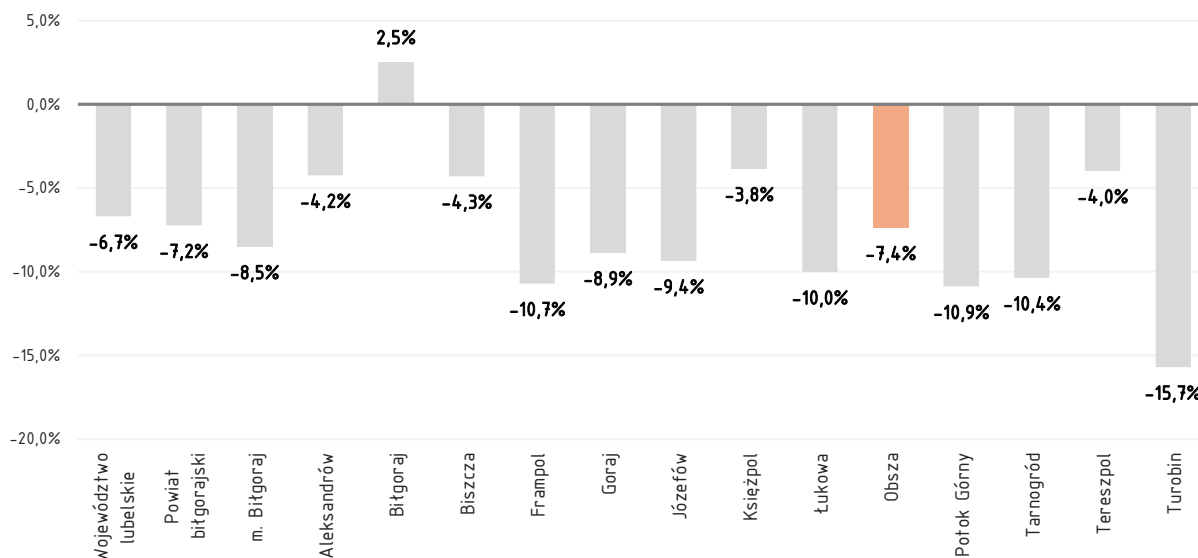

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Podstawowym wskaźnikiem obrazującym rozwój demograficzny obszaru jest przyrost rzeczywisty, wskazujący całkowity wzrost lub ubytek ludności z uwzględnieniem zarówno czynników naturalnych (ruch naturalny), jak i migracji (saldo migracji). Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat na terenie Gminy Obsza odnotowuje się **systematyczny spadek liczby ludności**, w wyniku którego liczba mieszkańców tego terenu zmniejszyła się o 317 osób, co stanowi 7,4% ludności zamieszkującej obszar w 2015 r. W analogicznym okresie podobny trend dotyczący ubytku ludności zaobserwowano na terenie powiatu biłgorajskiego (-7,2%), jak i całego województwa lubelskiego (-6,7%). Należy zwrócić uwagę, że wieloletni trend zmiany liczby mieszkańców w Gminie Obsza jedynie nieznacznie odbiega od średniej. Wyższy procentowy ubytek ludności w latach 2015-2024 odnotowano aż w ośmiu gminach:

Turobin (-15,7%), Potok Górny (-10,9%), Frampol (-10,7%), Tarnogród (-10,4%), Łukowa (-10,0%), Józefów (-9,4%), Goraj (-8,9%) i m. Biłgoraj (-8,5%).

Wykres 2. Zmiana liczby ludności w stosunku do 2015 r. na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego (%).

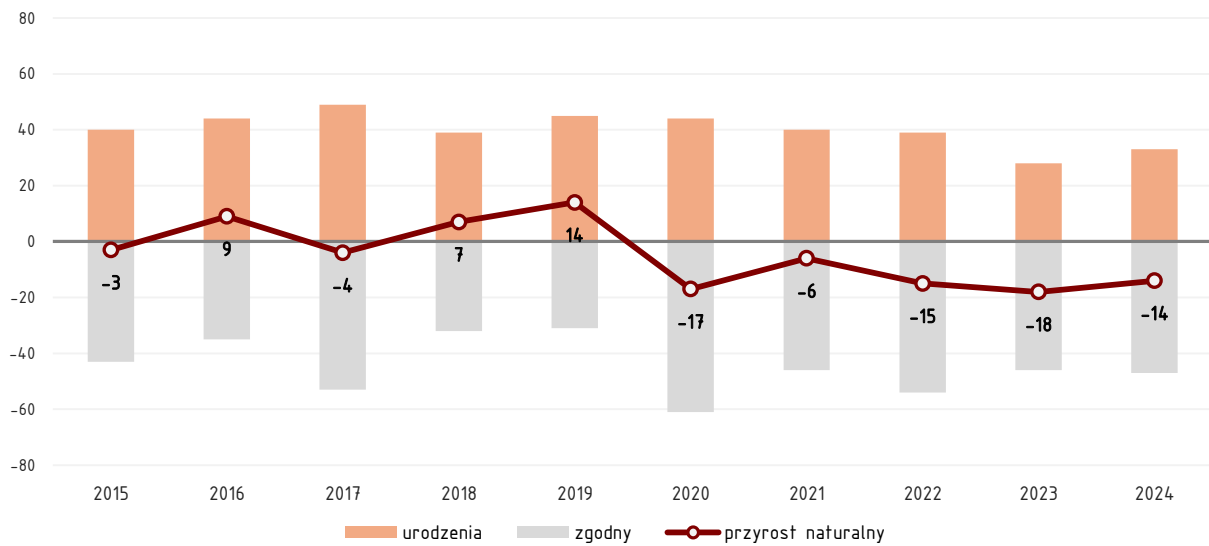
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Co więcej, Główny Urząd Statystyczny prognozuje, że w kolejnych latach **nastąpi znaczący spadek liczby ludności gminy**, wobec czego w 2040 r. obszar analizy będzie zamieszkiwało 3 108 osób, czyli o 22,0% ludności mniej w porównaniu do roku 2024.

2.2. RUCH NATURALNY I MIGRACJE

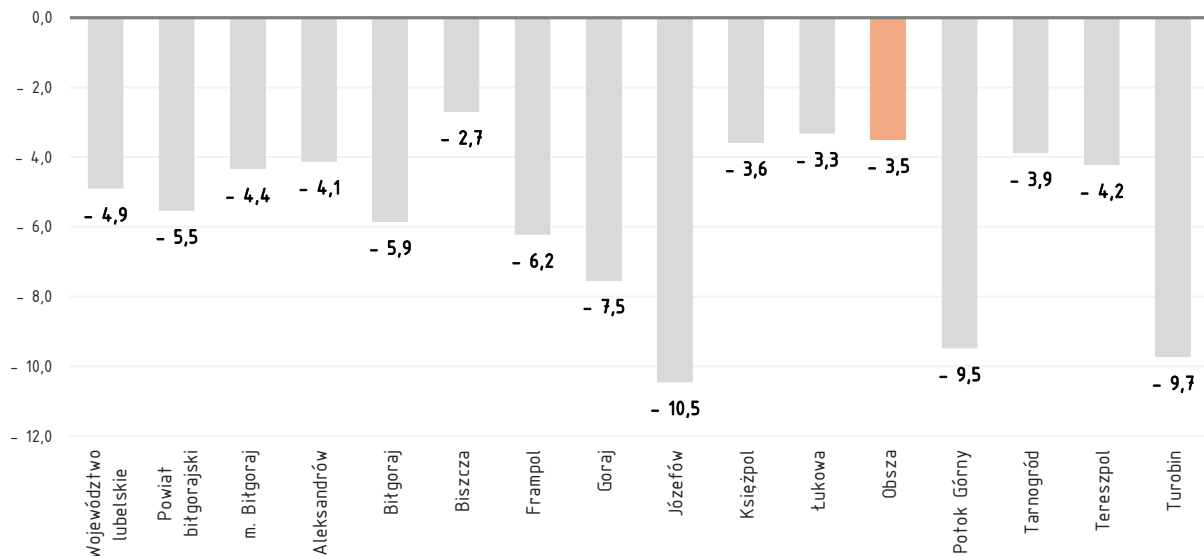
Jednym z głównych czynników decydującym o liczbie ludności jest ruch naturalny, który stanowi różnicę między liczbą urodzeń żywych, a liczbą zgonów. Gmina Obsza charakteryzuje się **ujemnym przyrostem naturalnym**, w wyniku którego w 2024 r. liczba mieszkańców zmniejszyła się o 14 osób.

Należy również zauważyć, że w latach 2015-2024 przyrost naturalny na terenie gminy zazwyczaj przyjmował wartości ujemne – od -3 w 2015 r. do -18 w 2023 r. Dodanie saldo przyrostu naturalnego odnotowano w ostatnim dziesięcioleciu jedynie trzykrotnie: w 2016 r. (9 osób), 2018 r. (7 osób) i 2019 r. (14 osób).

Wykres 3. Saldo przyrostu naturalnego w latach 2015-2024 na terenie Gminy Obsza (osoby).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Współczynnik przyrostu naturalnego na terenie Gminy Obsza w ostatnich dziesięciu latach zazwyczaj przyjmował wartości mniejsze od zera, a w 2024 r. wyniósł -3,5‰. Pomimo spadku wartości przedmiotowego wskaźnika w ostatnich latach, sytuacja gminy kształtuje się relatywnie korzystnie w porównaniu do średnich w powiecie biłgorajskim oraz w województwie lubelskim, w których współczynnik przyrostu naturalnego w 2024 r. wyniósł odpowiednio -5,5‰ oraz -4,9‰. Wśród gmin powiatu biłgorajskiego wyższy, choć nadal ujemny współczynnik przyrostu naturalnego odnotowano jedynie w: Gminie Łukowa (-3,3‰) oraz Gminie Biszczka (-2,7‰).

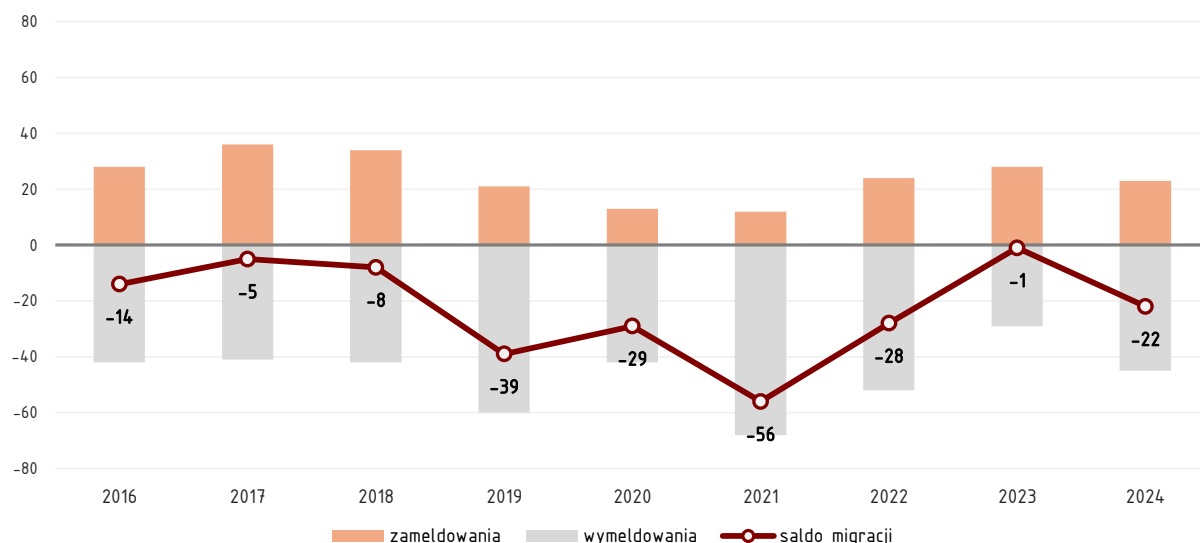
Wykres 4. Współczynnik przyrostu naturalnego na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (‰).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wpływ na stabilność demograficzną obszaru mają również migracje, które nie tylko kreują wielkość populacji na danym obszarze, ale również wpływają na jej strukturę wiekową i mają kluczowe znaczenie dla kształtowania tzw. zastępowalności pokoleń. **Saldo migracji** od 2016 r. (dla roku 2015 GUS ze względów metodologicznych nie udostępnia danych) na

terenie Gminy Obsza przyjmowało wartości ujemne, a w 2024 r. osiągnęło wartość -22 osoby. Należy jednak zauważyć, że wskaźnik ten w ostatnim dziesięcioleciu podlegał znacznym wahaniom – od -1 osoby w 2022 r. do -56 osób w 2021 r.

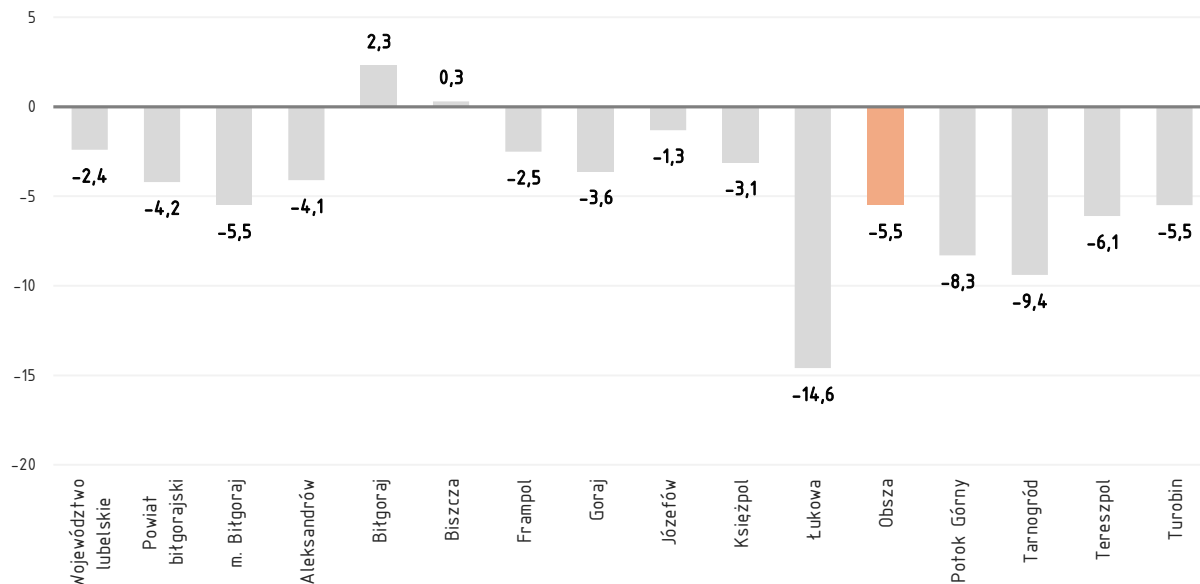
Wykres 5. Saldo migracji w latach 2016-2024 na terenie Gminy Obsza (osoby).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Współczynnik salda migracji na analizowanym terenie w 2024 r. osiągnął wartość -5,5‰, wobec -4,2‰ w powiecie biłgorajskim oraz -2,4‰ w województwie lubelskim. W porównaniu do pozostałych gmin powiatu biłgorajskiego Gmina Obsza cechuje się dość niekorzystnym współczynnikiem salda migracji. Niższy wskaźnik zaobserwowano w gminach: Tereszpól (-6,1‰), Potok Górny (-8,3‰), Tarnogród (-9,4‰) i Łukowa (-14,6‰).

Wykres 6. Współczynnik salda migracji na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (‰).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

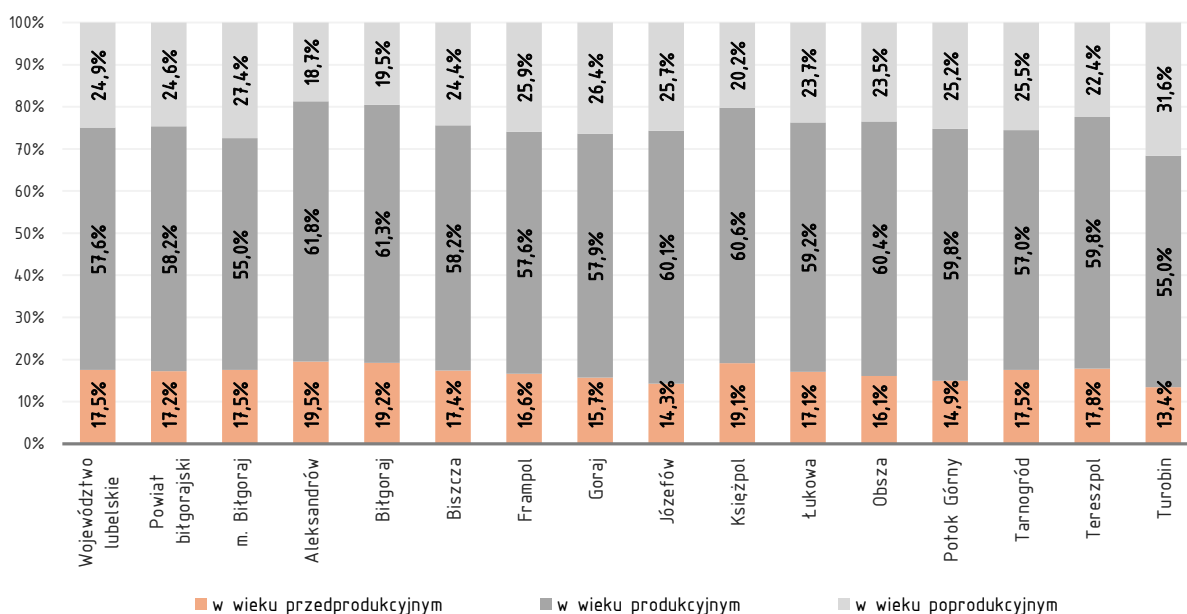
Ponadto, przyglądając się saldu migracji osób młodych w wieku 15-39 lat na 1 000 mieszkańców widzimy, że saldo migracji dla Gminy Obsza w ostatnich latach niezmiennie przyjmuje wskaźniki ujemne, co oznacza, że więcej osób w tej grupie wiekowej opuszcza

gminę, niż do niej przyjeżdża. Zbyt mała atrakcyjność i konkurencyjność gminy powoduje migracje młodych osób do miejsc, które oferują lepszą pracę, edukację i lepsze warunki życia. Duże ośrodki miejskie – głównie Lublin i Rzeszów, przyciągają młodych ludzi możliwością edukacji na szczeblu wyższym oraz korzystniejszą ofertą miejsc pracy.

2.3. STRUKTURA WIEKU I PŁCI LUDNOŚCI

Niezwykle istotnym składnikiem potencjału demograficznego jest **struktura demograficzna ludności**, w tym przede wszystkim struktura wiekowa. Demograficzne starzenie się społeczeństwa, wyrażające się większym udziałem osób starszych w strukturze ludności, stanowi istotne wyzwanie dla rozwoju regionalnego i lokalnego. W przyszłości skutkować będzie m.in. rosnącym zapotrzebowaniem na świadczenia zdrowotne i społeczne. Dodatkowo spadek udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat), jak i produkcyjnym (18-59/64 lat) prowadzi do zmian na rynku pracy, związanych z niedoborem siły roboczej oraz koniecznością dostosowania oferowanych miejsc pracy do potrzeb i możliwości osób starszych.

Wykres 7. Udział ludności według ekonomicznych grup wieku w ludności ogółem na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%).

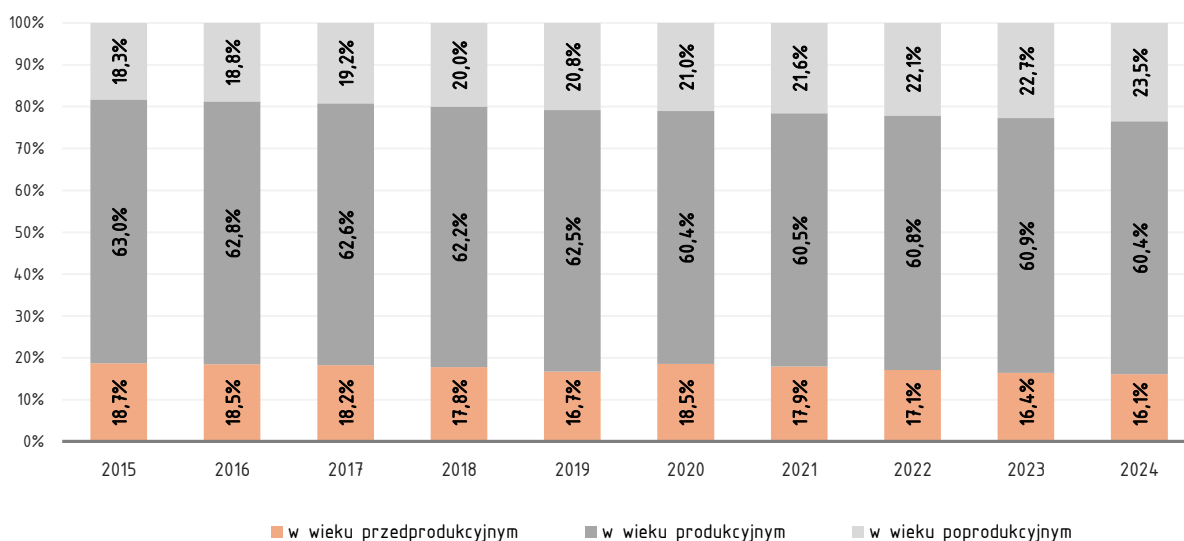
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Pierwszym ważnym wskaźnikiem sytuacji demograficznej analizowanego obszaru jest **relacja ilości osób w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym**. Relacje między liczebnością tych trzech grup wieku są szczególnie istotnym sygnałem dla gminy w zakresie kształtowania jej potencjału gospodarczego, rynku pracy oraz zapotrzebowania na zmieniające się, wraz z przemianami struktury wieku ludności, usługi. Na terenie Gminy Obsza w 2024 r., w strukturze wieku ludności według ekonomicznych grup wieku, dominowały osoby w wieku produkcyjnym – 60,4%. Ludność w wieku przedprodukcyjnym stanowiła 16,1%, a w wieku poprodukcyjnym 23,5% mieszkańców obszaru. W porównaniu do powiatu biłgorajskiego oraz województwa lubelskiego proporcje między ludnością w wieku produkcyjnym, poprodukcyjnym i przedprodukcyjnym na analizowanym terenie są dość korzystne. Gmina Obsza również na tle pozostałych gmin powiatu biłgorajskiego wyróżnia się relatywnie **niskim odsetkiem osób starszych** oraz

wysokim udziałem osób w wieku produkcyjnym. Jednocześnie gminę charakteryzuje dość **niski udział młodych mieszkańców** w populacji ogółem. Niski udział ludności w wieku przedprodukcyjnym w populacji gminy świadczy o postępującym procesie starzenia się społeczeństwa oraz ograniczonej odnowie demograficznej. Zjawisko to wynika najczęściej z niskiego poziomu urodzeń oraz odpływu ludzi młodych do większych ośrodków miejskich, oferujących lepsze warunki zatrudnienia i dostępu do usług. W dłuższej perspektywie prowadzi to do zmniejszania się potencjału demograficznego gminy, pogorszenia relacji między grupami wiekowymi oraz wzrostu obciążenia ludnością w wieku poprodukcyjnym. Niski udział dzieci i młodzieży może także skutkować koniecznością dostosowania oferty edukacyjnej i infrastruktury społecznej oraz ograniczać możliwości rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.

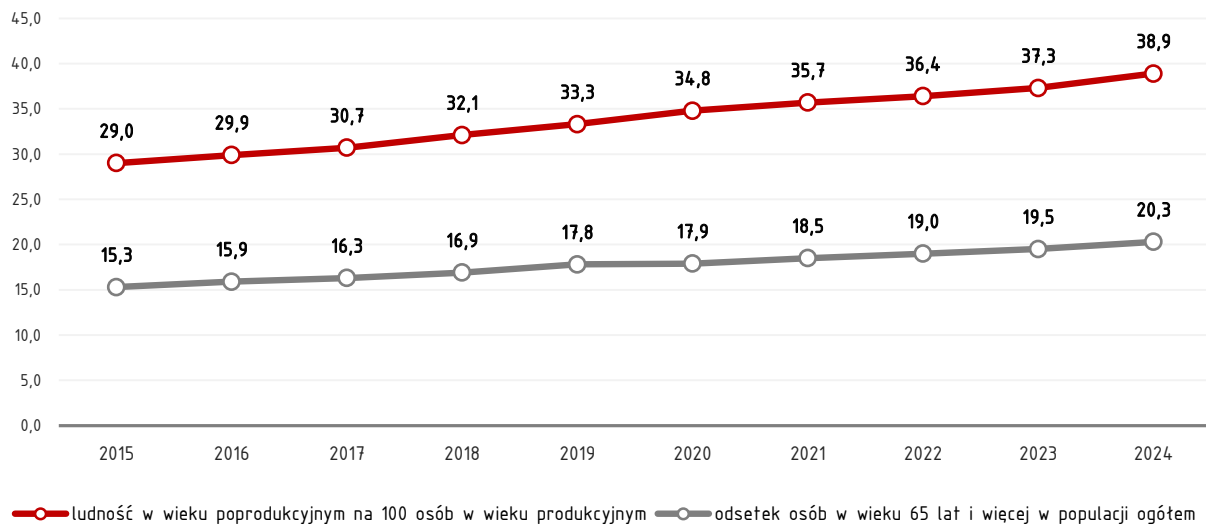
Należy ponadto zauważyć, że proporcje między ludnością w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w ostatnim dziesięcioleciu wykazują tendencję do negatywnego układu. W porównaniu do roku 2015 na terenie gminy nastąpił **wzrost odsetka ludności w wieku poprodukcyjnym** (o 5,2 pkt proc.), przy jednoczesnym spadku odsetka ludności w wieku przedprodukcyjnym (o 2,6 pkt proc.) i produkcyjnym (o 2,6 pkt proc.), co niewątpliwie świadczy o **postępującym procesie starzenia się społeczeństwa** na tym terenie.

Wykres 8. Udział ludności według ekonomicznych grup wieku w ludności ogółem w latach 2015-2024 na terenie Gminy Obsza (%)

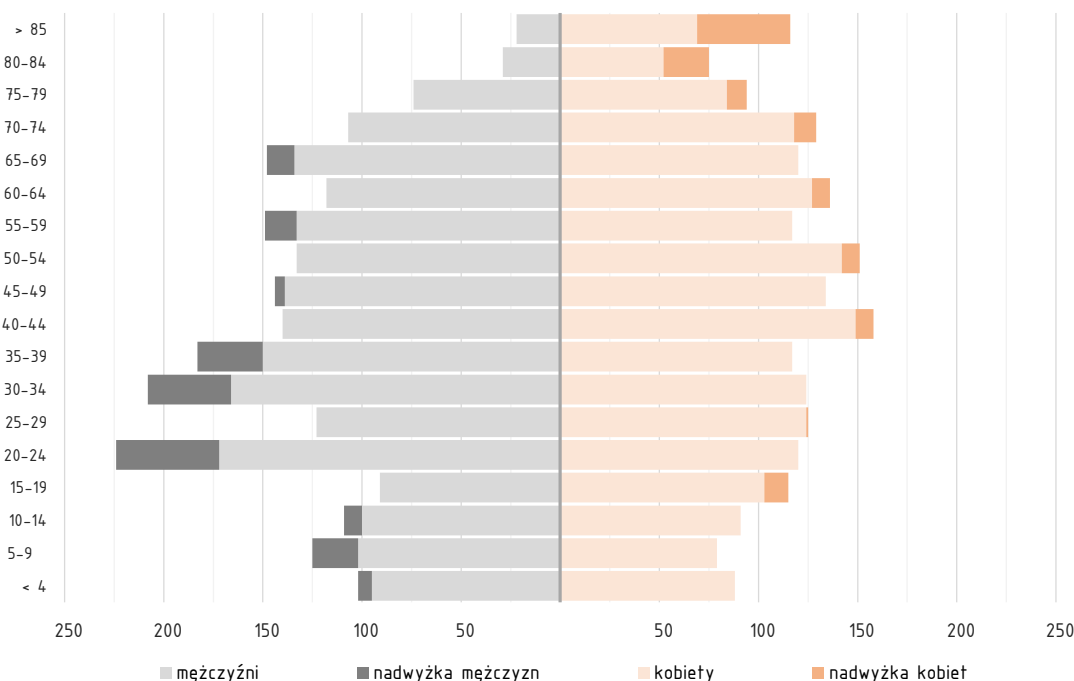
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Niekorzystnym odzwierciedleniem powyższych tendencji jest obserwowany od 2015 r. stały wzrost ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (o 9,9 pkt proc.) oraz wzrost odsetka osób w wieku 65 lat i więcej (o 5,5 pkt proc.). Warto jednak zaznaczyć, że w 2024 r. wartości przedmiotowych wskaźników obliczone dla obszaru gminy wynoszące odpowiednio 38,9% i 20,3% były niższe od wartości dla powiatu biłgorajskiego (odpowiednio 42,3% i 21,3%) oraz województwa lubelskiego (odpowiednio 43,3% i 21,6%). Biorąc pod uwagę powyższe można zauważyć, iż **zjawisko postępującego starzenia się społeczeństwa wyraźniej odznacza się na obszarze województwa lubelskiego niż na terenie gminy.**

Wykres 9. Wskaźniki dotyczące obciążenia demograficznego w latach 2014-2024 na terenie Gminy Obsza (%).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Z prognozy demograficznej wynika, iż w kolejnych latach – zarówno na obszarze całego województwa lubelskiego, jak i na terenie Gminy Obsza – **zwiększy się obciążenie demograficzne** spowodowane wzrostem liczby ludności w wieku poprodukcyjnym oraz zmniejszaniem się liczby osób w wieku przedprodukcyjnym oraz w wieku produkcyjnym. Prognoza zmian liczby ludności do roku 2040 przygotowana przez Główny Urząd Statystyczny wskazuje na istotne zwiększenie się udziału mieszkańców powyżej 65 roku życia. W 2040 r. 30,0% mieszkańców gminy będzie starsza niż 65 lat, a odsetek najmłodszych mieszkańców jednostki zmniejszy się do 12,0%. Należy mieć świadomość, że będzie to rodziło konieczność zmian w systemie opieki zdrowotnej oraz systemie oświaty, a także będzie oddziaływało na rynek pracy.

Wykres 10. Piramida wieku i płci ludności Gminy Obsza w 2024 r. (osoby).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

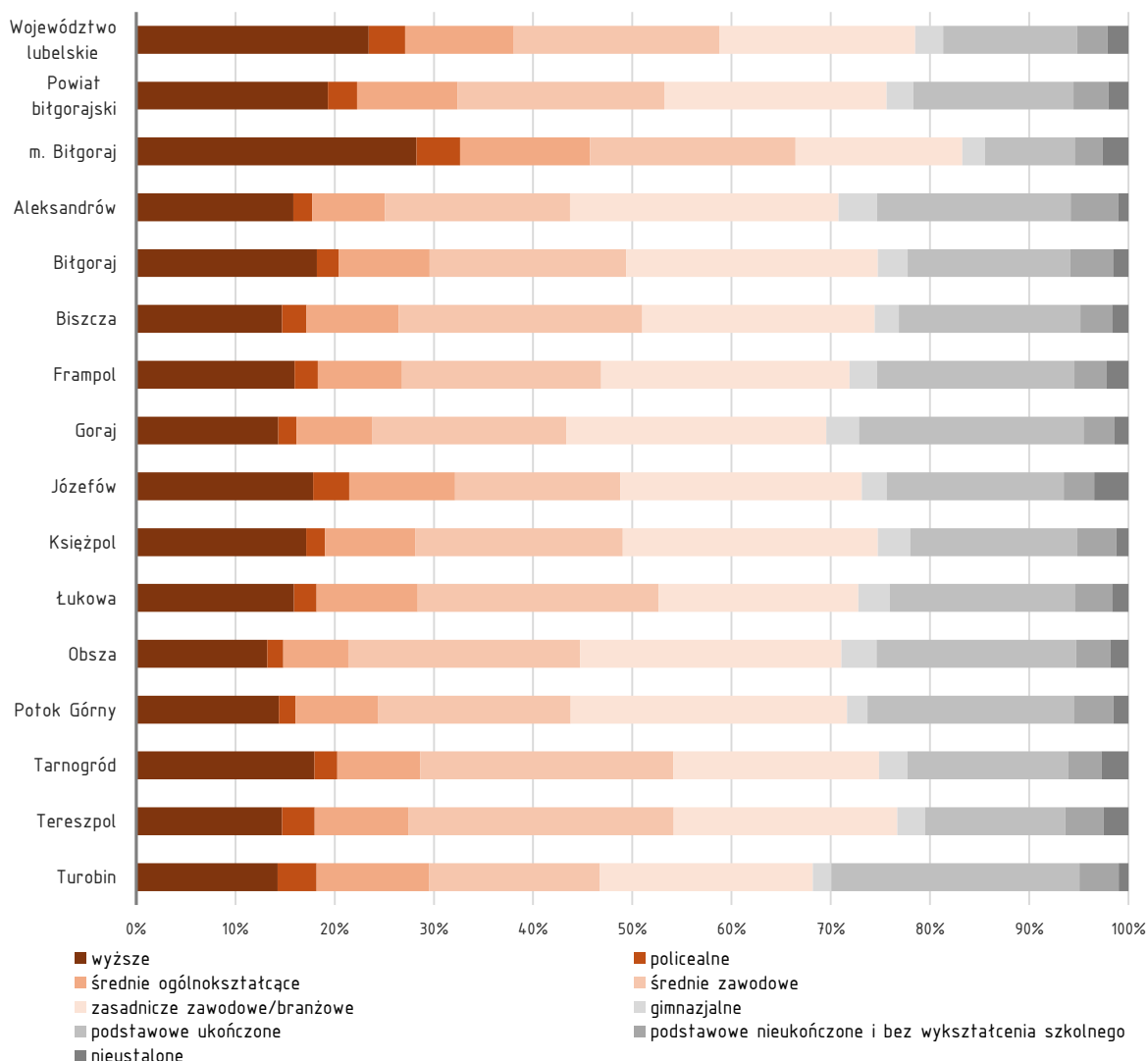
Według stanu z końca grudnia 2024 r., kobiety stanowiły 49,1% ogólnej liczby ludności gminy, a **wskaźnik feminizacji** wynosił 97, wobec 103 w powiecie biłgorajskim oraz 107 w województwie lubelskim. Analiza danych statystycznych pokazuje, że wskaźnik ten w ostatnim dziesięcioleciu utrzymywał się na stałym poziomie. Natomiast, zgodnie z prognozą stanu i struktury ludności, w przyszłości **udział kobiet w populacji gminy będzie stopniowo się zwiększał**.

Należy również zauważyć, że współczynnik feminizacji jest zróżnicowany ze względu na wiek – wśród ludności od 20 do około 69 roku życia występuje liczebna przewaga mężczyzn. Z kolei dla grupy osób w wieku 70 lat i więcej współczynnik feminizacji jest znacznie wyższy, co jest wynikiem dłuższego trwania życia kobiet.

2.4. KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY

Kapitał ludzki to wiedza, umiejętności, zdolności oraz inne właściwe jednostce atrybuty ułatwiające tworzenie osobistego, społecznego oraz ekonomicznego dobrostanu. Najistotniejszym miernikiem kapitału ludzkiego jest **poziom wykształcenia ludności**.

Wykres 11. Poziom wykształcenia ludności Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego w 2021 r. (%)

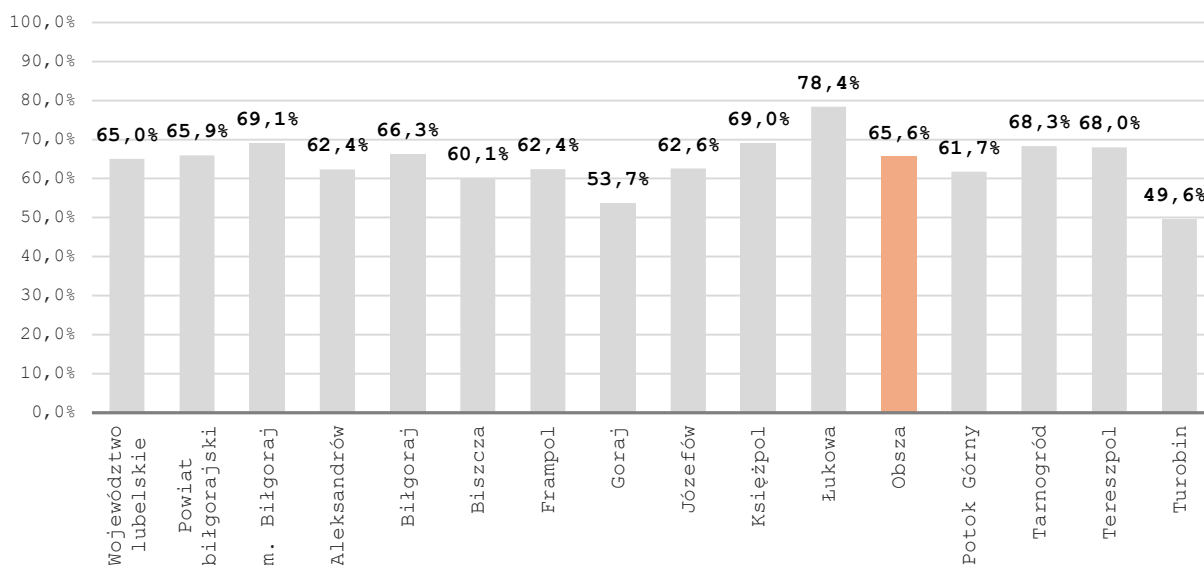
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Według Narodowego Spisu Powszechnego z 2021 r. jedynie 13,2% ludności Gminy Obsza posiada wykształcenie wyższe, 1,6% wykształcenie policealne, 6,6% średnie ogólnokształcące, a 23,4% średnie zawodowe. Wykształceniem zasadniczym zawodowym/branżowym legitymuje się 26,3% mieszkańców gminy, gimnazjalnym 3,5%, natomiast 20,1% ukończonym podstawowym. 3,5% mieszkańców zakończyło edukację przed ukończeniem szkoły podstawowej. Należy przy tym zauważyć, że w porównaniu do średniej w województwie lubelskim oraz w powiecie biłgorajskim **udział osób z wykształceniem wyższym** w Gminie Obsza był znacznie niższy. Analiza dostępnych danych pokazuje również znaczące różnice w wykształceniu mieszkańców powiatu biłgorajskiego – struktura wykształcenia mieszkańców Miasta Biłgoraj jest bowiem wyraźnie przesunięta w kierunku wyższych poziomów edukacji, natomiast na wsi większy jest udział osób z niższymi poziomami wykształcenia.

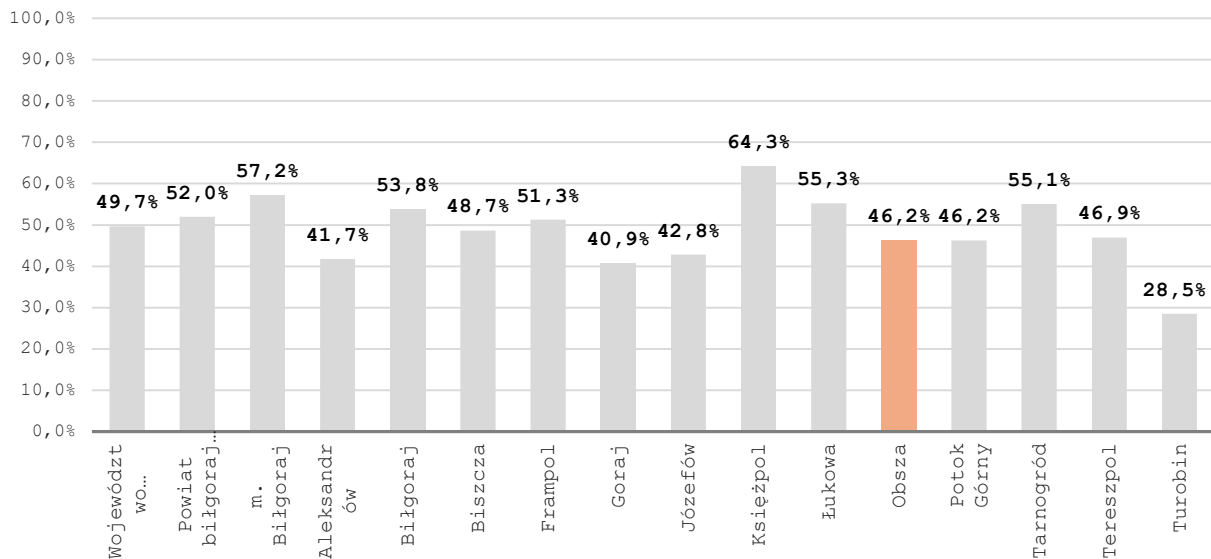
Bardzo istotnym wskaźnikiem kapitału ludzkiego są również dane o **wynikach egzaminu ósmoklasisty**. W 2024 r. każdy ósmoklasista przystąpił do egzaminu z trzech przedmiotów obowiązkowych: języka polskiego, matematyki i języka obcego nowożytnego. Zadania sprawdzały, w jakim stopniu uczniowie opanowali wymagania ogólne i szczegółowe, z zakresu trzech przedmiotów egzaminacyjnych, określone w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla II etapu edukacyjnego.

W 2024 r. z egzaminu z języka polskiego ósmoklasiści ze szkół podstawowych z terenu gminy uzyskali średnio 65,6% punktów możliwych do zdobycia (wobec 65,9% w powiecie biłgorajskim i 65,0% w województwie lubelskim), z matematyki – 46,2% (wobec 52,0% w powiecie biłgorajskim i 49,7% w województwie lubelskim), natomiast z języka angielskiego – 56,3% (wobec 67,7% w powiecie biłgorajskim oraz 68,1% w województwie lubelskim). Dane dotyczące wyników egzaminu ósmoklasisty z 2024 r. pokazują, że średnie wyniki uczniów klas ósmych z obszaru gminy były **zbliżone** (w przypadku języka polskiego) lub **niższe od średnich wyników w powiecie i regionie** (w przypadku pozostałych przedmiotów egzaminacyjnych).

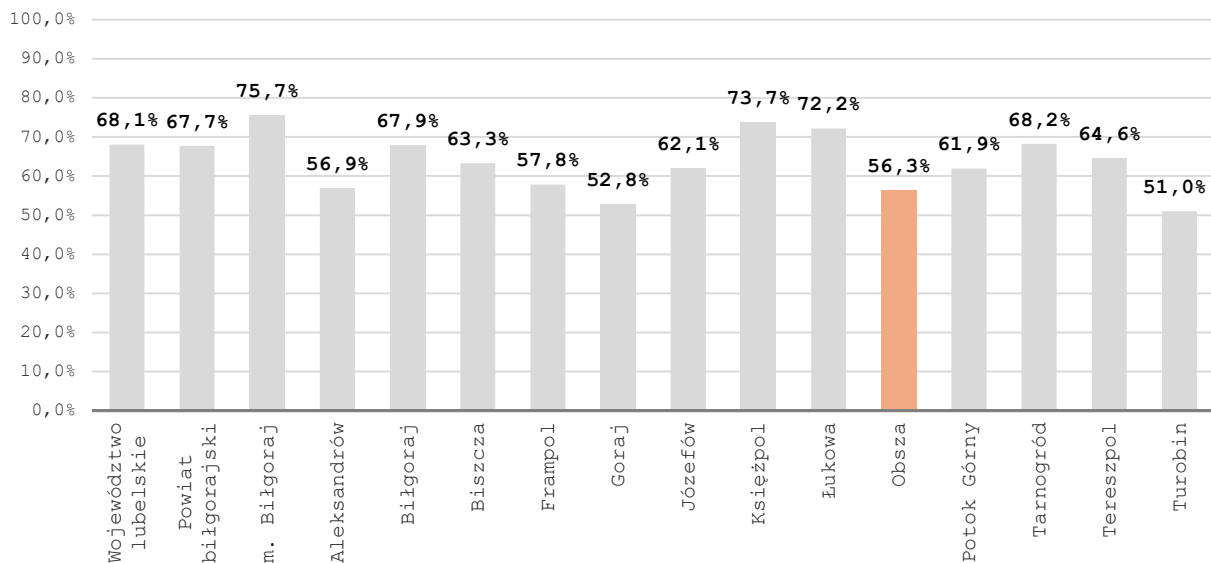
Wykres 12. Wyniki egzaminu ósmoklasisty z języka polskiego w szkołach na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie.

Wykres 13. Wyniki egzaminu ósmoklasisty z matematyki w szkołach na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie.

Wykres 14. Wyniki egzaminu ósmoklasisty z języka angielskiego w szkołach na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%).

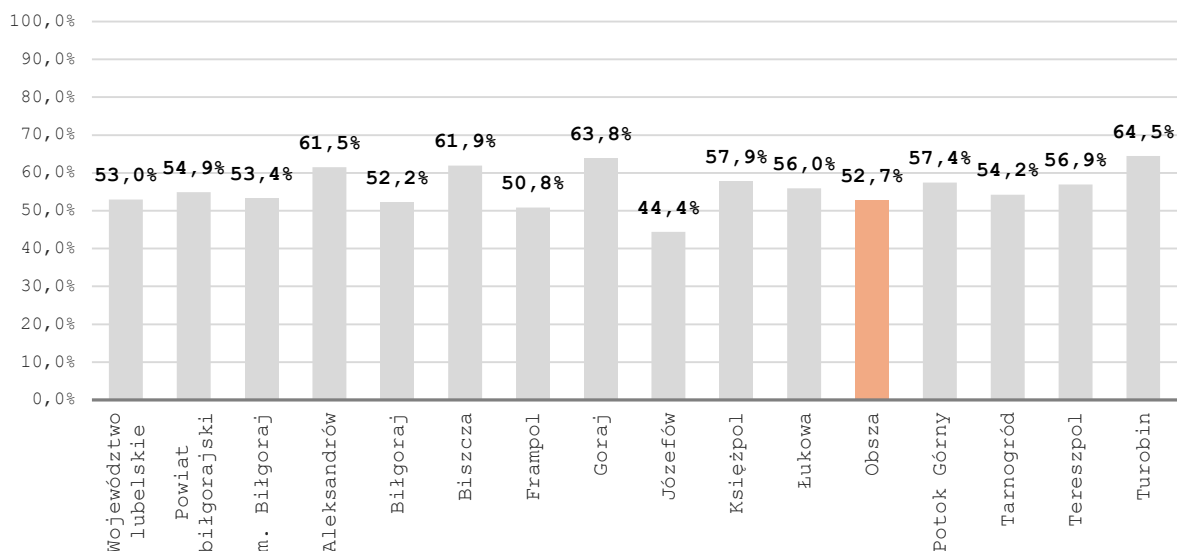
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie.

Kapitał społeczny zaliczany jest do jednego z istotnych, endogenicznych czynników rozwoju lokalnego. Jakość kapitału społecznego i jego zaangażowanie w proces zarządzania jednostkami samorządu terytorialnego jest obecnie jednym z głównych przejawów dobrego zarządzania na poziomie lokalnym. Podobnie, jak dla kapitału ludzkiego, wskaźnikami kapitału społecznego są cechy jakościowe. Jako mierniki ilustrujące pewien aspekt kapitału społecznego można zastosować wskaźnik frekwencji wyborczej, wskaźnik dotyczący liczby stowarzyszeń i organizacji społecznych oraz fundacji na 10 000 ludności, a także aktywność przedsiębiorczą mieszkańców.

Przejawem istnienia bądź też tworzenia się kapitału społecznego jest świadomość mieszkańców o możliwości współdecydowania w sprawach istotnych dla społeczeństwa, w tym społeczności lokalnej. Za swoisty miernik społeczeństwa obywatelskiego i poziomu kapitału społecznego należy uznać **frekwencję w wyborach powszechnych**, w tym przede

wszystkim w wyborach samorządowych, mających przełożenie na kierunki i charakter działań podejmowanych przez władze publiczne na rzecz rozwoju lokalnego. W tym kontekście należy zauważyć, że frekwencja w wyborach samorządowych w 2024 r. w Gminie Obsza wyniosła 52,7% i była **niższa** od średniej frekwencji w powiecie biłgorajskim (54,9%) oraz w województwie lubelskim (53,0%). W powiecie biłgorajskim niższą frekwencję odnotowano jedynie w Gminie Józefów (44,4%), Gminie Frampol (50,8%) oraz w Gminie Biłgoraj (52,2%).

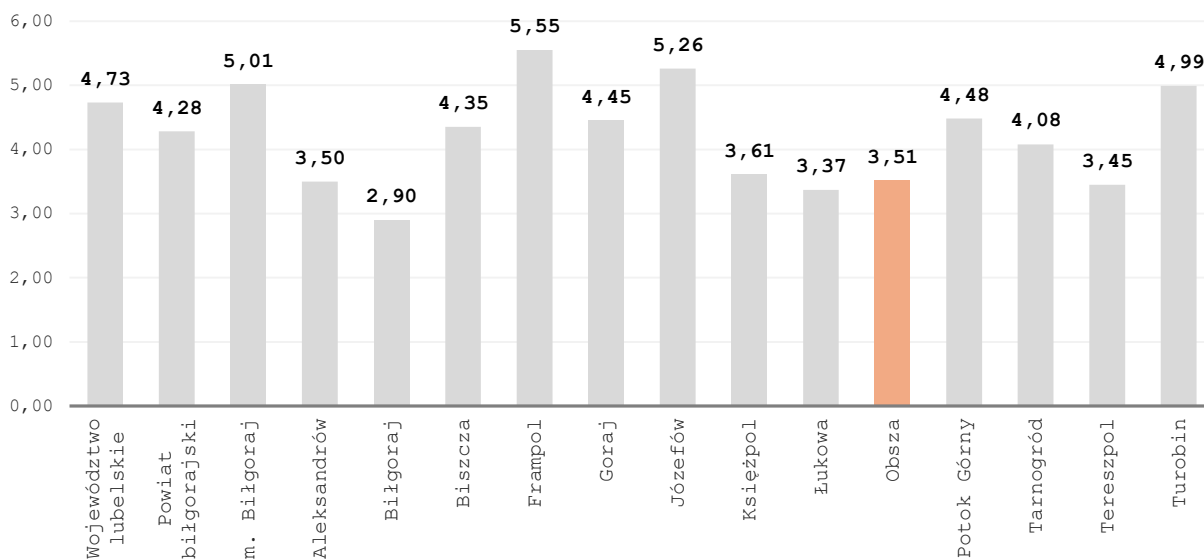
Wykres 15. Frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych w 2024 r. na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego (%).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Według danych GUS, na terenie Gminy Obsza w 2024 r. działało 14 stowarzyszeń i organizacji społecznych. Od 2015 r. liczba organizacji pozarządowych wzrosła o 27,3% (3 organizacje). Jednakże, w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców **liczba organizacji pozarządowych** w 2024 r. wyniosła 3,51 i była znacznie niższa w porównaniu ze średnią w powiecie biłgorajskim (4,29) oraz w województwie lubelskim (4,73).

Wykres 16. Liczba organizacji pozarządowych na 1 000 mieszkańców w 2024 r. na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego (%).

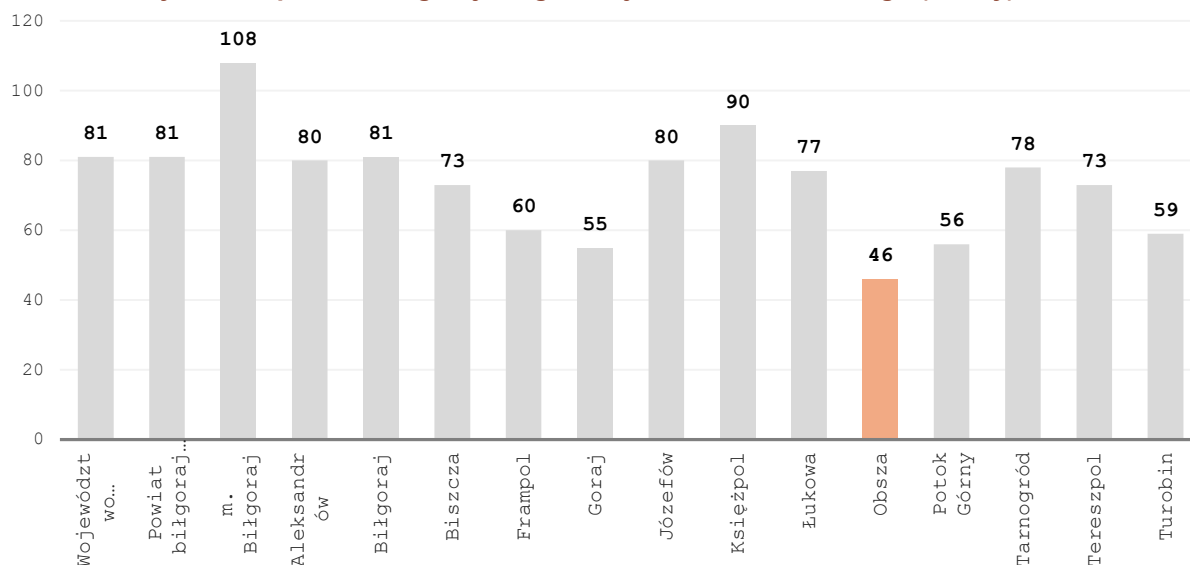

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

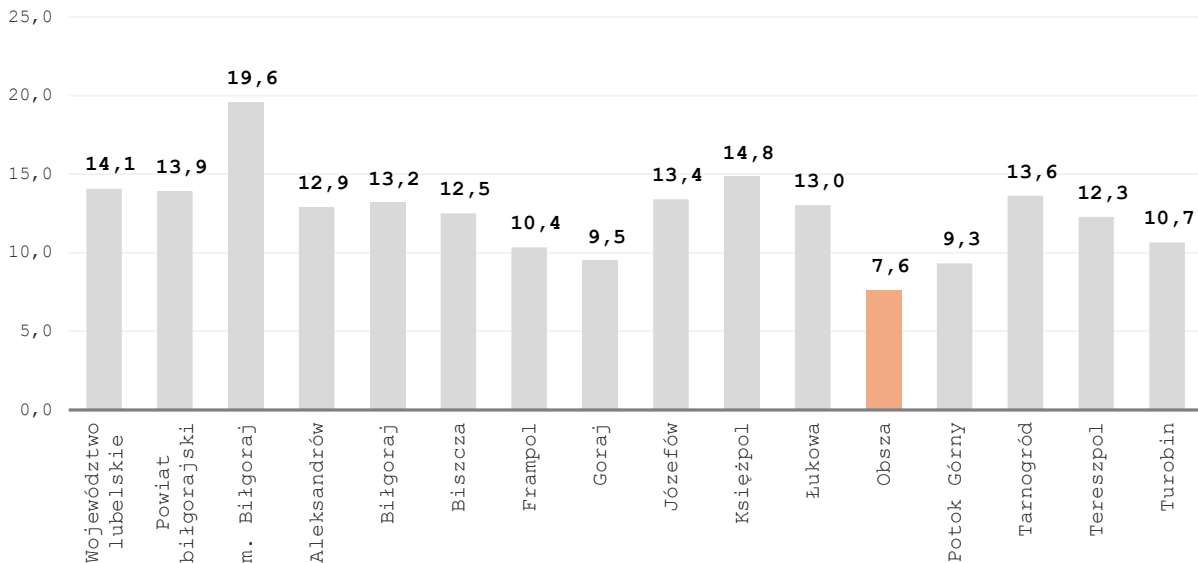
Co więcej Gmina Obsza, w porównaniu do pozostałych gmin powiatu biłgorajskiego, wypada również **bardzo niekorzystnie** pod względem wskaźnika prezentującego liczbę fundacji, stowarzyszeń i organizacji w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców. Niższy wynik odnotowano jedynie w gminach: Biłgoraj (2,90), Łukowa (3,37), Tereszków (3,45) oraz Aleksandrów (3,50). Wśród porównywanych jednostek najwięcej organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców zlokalizowanych było w Gminie Frampol (5,55).

Przedsiębiorczość to wyraz aktywności jednostek i społeczności będący efektem obserwacji, przemyśleń, wiedzy, doświadczenia. Istotnym miernikiem poziomu przedsiębiorczości jest **liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą**. Wskaźnik ten obrazuje aktywność indywidualnych osób i jest postrzegany jako przejaw ich kreatywności, odwagi, niezależności. Na terenie Gminy Obsza na koniec 2024 r. w rejestrze REGON zaewidencjonowanych było 240 podmiotów gospodarczych, w tym 183 osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Należy zauważyć, że poziom przedsiębiorczości obszaru, mierzony liczbą osób fizycznych podejmujących działalność gospodarczą był **znacznie niższy od średniej dla powiatu i regionu**. Wartości wskaźników dotyczących liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1 000 mieszkańców oraz na 100 osób w wieku produkcyjnym obliczone dla Gminy Obsza wynosiły odpowiednio 46 oraz 7,6. Warto zauważyć, że Gmina Obsza, na tle pozostałych gmin powiatu biłgorajskiego, odznacza się **najniższymi wskaźnikami przedsiębiorczości mieszkańców**.

Wykres 17. Osoby prowadzące działalność gospodarczą na 1 000 mieszkańców w 2024 r. na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wykres 18. Osoby prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2024 r. na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

2.5. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

- Zgodnie z danymi statystycznymi Gminę Obsza w końcu 2024 r. zamieszkiwało 3 986 osób (1 958 kobiet i 2 028 mężczyzn), co stanowi 4,2% ludności powiatu biłgorajskiego oraz 0,2% ludności województwa lubelskiego. Obszar gminy wyróżnia stosunkowo niski wskaźnik gęstości zaludnienia, który w 2024 r. wynosił 35 osoby/km² i był znacznie niższy od średniej dla powiatu biłgorajskiego (57 osób/km²) i województwa lubelskiego (80 osób/km²).
- Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat na terenie Gminy Obsza odnotowuje się systematyczny spadek liczby ludności, w wyniku którego liczba mieszkańców tego terenu zmniejszyła się o 317 osoby, co stanowi 7,4% ludności zamieszkującej obszar w 2015 r. W analogicznym okresie podobny trend dotyczący ubytku ludności zaobserwowano na terenie powiatu biłgorajskiego (-7,2%), jak i całego województwa lubelskiego (-6,7%). Co więcej, Główny Urząd Statystyczny prognozuje, że w kolejnych latach nastąpi znaczący spadek liczby ludności gminy, wobec czego w 2040 r. obszar analizy będzie zamieszkiwało 3 108 osób, czyli o 22,0% ludności mniej w porównaniu do roku 2024.
- Gmina Obsza charakteryzuje się ujemnym przyrostem naturalnym, w wyniku którego w 2024 r. liczba mieszkańców zmniejszyła się o 14 osób. Współczynnik przyrostu naturalnego na terenie gminy w ostatnich dziesięciu latach zazwyczaj przyjmował wartości mniejsze od zera, a w 2024 r. wyniósł -3,5‰. Pomimo spadku wartości przedmiotowego wskaźnika w ostatnich latach, sytuacja gminy kształtuje się relatywnie korzystnie w porównaniu do średnich w powiecie biłgorajskim oraz w województwie lubelskim, w których współczynnik przyrostu naturalnego w 2024 r. wyniósł odpowiednio -5,5‰ oraz -4,9‰.
- Problemem w odniesieniu do sytuacji demograficznej obszaru jest również odpływ migracyjny ludności. Saldo migracji od 2016 r. na terenie Gminy Obsza przyjmowało wartości ujemne, a w 2024 r. osiągnęło wartość -22 osoby. Należy jednak zauważyć, że

wskaźnik ten w ostatnim dziesięcioleciu podlegał znacznym wahaniom – od -1 osoby w 2022 r. do -56 osób w 2021 r. Współczynnik salda migracji na analizowanym terenie w 2024 r. osiągnął wartość -5,5‰, wobec -4,2‰ w powiecie biłgorajskim oraz -2,4‰ w województwie lubelskim. W porównaniu do pozostałych gmin powiatu biłgorajskiego Gmina Obsza cechuje się dość niekorzystnym współczynnikiem salda migracji. Ponadto przyglądając się saldu migracji osób młodych w wieku 15-39 lat na 1 000 mieszkańców widzimy, że saldo migracji dla Gminy Obsza w ostatnich latach niezmiennie przyjmuje wskaźniki ujemne, co oznacza, że więcej osób w tej grupie wiekowej opuszcza gminę, niż do niej przyjeżdża.

- Zła sytuacja dotycząca odpływu migracyjnego ludności spowodowana jest przede wszystkim przyczynami ekonomicznymi, tj. chęcią poprawy warunków bytowych, lepszą dostępnością do pracy w większych ośrodkach miejskich, a także emigracją młodych ludzi w celu podjęcia nauki w ośrodkach akademickich znajdujących się poza gminą. Jest to zjawisko bardzo negatywne, w szczególności ze względu na fakt, że migracja jest procesem selektywnym – wyraźnie wyższe od średnich są wskaźniki migracji dla ludzi młodych, o wyższym poziomie wykształcenia. W rezultacie znaczące ujemne saldo migracji może oznaczać odpływ najlepszej, z punktu widzenia ekonomicznej przyszłości obszaru, części jego mieszkańców. Nie dość, że obserwuje się w takiej sytuacji odpływ ludzi o wysokim potencjale, to dodatkowo w przyspieszonym tempie postępuje proces starzenia się społeczności, także za sprawą spadającego przyrostu naturalnego, będącego konsekwencją odpływu kobiet w wieku reprodukcyjnym.
- Na terenie Gminy Obsza, w strukturze wieku ludności według ekonomicznych grup wieku, w 2024 r. dominowały osoby w wieku produkcyjnym – 60,4%. Ludność w wieku przedprodukcyjnym stanowiła 16,1%, a w wieku poprodukcyjnym 23,5% mieszkańców obszaru. W porównaniu do powiatu biłgorajskiego oraz województwa lubelskiego proporcje między ludnością w wieku produkcyjnym, poprodukcyjnym i przedprodukcyjnym na analizowanym terenie są dość korzystne. Gmina Obsza również na tle pozostałych gmin powiatu biłgorajskiego wyróżnia się relatywnie niskim odsetkiem osób starszych oraz wysokim udziałem osób w wieku produkcyjnym. Jednocześnie gminę charakteryzuje dość niski udział młodych mieszkańców w populacji ogółem.
- Należy jednak zauważyć, że proporcje między ludnością w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w ostatnim dziesięcioleciu wykazują tendencję do negatywnego układu. W porównaniu do roku 2015 na terenie gminy nastąpił wzrost odsetka ludności w wieku poprodukcyjnym (o 5,2 pkt proc.), przy jednoczesnym spadku odsetka ludności w wieku przedprodukcyjnym (o 2,6 pkt proc.) i produkcyjnym (o 2,6 pkt proc.), co niewątpliwie świadczy o postępującym procesie starzenia się społeczeństwa na tym terenie. Niekorzystnym odzwierciedleniem powyższych tendencji jest obserwowany od 2015 r. stały wzrost ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (o 9,9 pkt proc.) oraz wzrost odsetka osób w wieku 65 lat i więcej (o 5,5 pkt proc.). Warto jednak zaznaczyć, że w 2024 r. wartości przedmiotowych wskaźników obliczone dla obszaru gminy wynoszące odpowiednio 38,9% i 20,3% były niższe do wartości dla powiatu biłgorajskiego (odpowiednio 42,3% i 21,3%) oraz województwa lubelskiego (odpowiednio 43,3% i 21,6%). Biorąc pod uwagę powyższe można zauważyć, iż zjawisko postępującego starzenia się społeczeństwa wyraźniej odznacza się na obszarze województwa lubelskiego niż na terenie gminy.

- Z prognozy demograficznej wynika, iż w kolejnych latach – zarówno na obszarze całego województwa lubelskiego, jak i na terenie Gminy Obsza – zwiększy się obciążenie demograficzne spowodowane wzrostem liczby ludności w wieku poprodukcyjnym oraz zmniejszaniem się liczby osób w wieku przedprodukcyjnym oraz w wieku produkcyjnym. W 2040 r. 30,0% mieszkańców gminy będzie starsza niż 65 lat, a odsetek najmłodszych mieszkańców jednostki zmniejszy się do 12,0%. Należy mieć świadomość, że będzie to rodziło konieczność zmian w systemie opieki zdrowotnej oraz systemie oświaty, a także będzie oddziaływało na rynek pracy.
- Według stanu z końca grudnia 2024 r., kobiety stanowiły 49,1% ogólnej liczby ludności Gminy Obsza, a wskaźnik feminizacji wynosił 97, wobec 103 w powiecie biłgorajskim oraz 107 w województwie lubelskim. Analiza danych statystycznych pokazuje, że wskaźnik ten w ostatnim dziesięcioleciu utrzymywał się na stałym poziomie. Natomiast, zgodnie z prognozą stanu i struktury ludności, w przyszłości udział kobiet w populacji gminy będzie stopniowo się zwiększał.
- Analiza danych demograficznych wskazuje na konieczność podjęcia działań w zakresie zahamowania odpływu ludności z terenu gminy oraz powstrzymania negatywnych trendów demograficznych związanych ze starzeniem się społeczeństwa. Opisane zmiany demograficzne powodują, że szczególnego znaczenia nabierają dwie grupy mieszkańców: osoby młode i osoby starsze. Liczba osób młodych na terenie gminy stale się zmniejsza, zatem – biorąc pod uwagę ujemne saldo migracji oraz niekorzystny współczynnik przyrostu naturalnego – należy podjąć działania mające na celu zachęcenie osób młodych do pozostania na tym obszarze. Zwiększający się udział osób w wieku poprodukcyjnym powoduje natomiast konieczność realizacji skutecznych działań ukierunkowanych na rozwiązywanie problemów, z którymi borykają się osoby starsze. Biorąc pod uwagę obecne tendencje, możemy spodziewać się dalszego wzrostu liczby ludności w wieku poprodukcyjnym oraz wzrost udziału ludności w tym wieku w ogólnej liczbie ludności, co będzie prowadzić do obciążenia osób pracujących kosztami utrzymania systemów zabezpieczenia społecznego. Uwzględniając wyniki prognozy demograficznej, w tym zmieniającą się strukturę ludności, konieczne jest dostosowanie działań związanych z rozwojem infrastruktury społecznej do potrzeb powiększającej się społeczności osób starszych, a także rozwój usług społecznych z zakresu opieki i aktywizacji osób starszych i długotrwale chorych. Należy również założyć, że w kolejnych latach będzie wzrastało zapotrzebowanie na różne formy wsparcia seniorów tj. usługi w miejscu zamieszkania, placówki pobytu całodobowego oraz wsparcia środowiskowego.
- Kapitał ludzki stanowi jeden z kluczowych elementów rozwoju jednostek samorządu terytorialnego. Istotnym miernikiem kapitału ludzkiego jest poziom wykształcenia ludności. Według Narodowego Spisu Powszechnego z 2021 r. jedynie 13,2% ludności Gminy Obsza posiada wykształcenie wyższe, 1,6% wykształcenie policealne, 6,6% średnie ogólnokształcące, a 23,4% średnie zawodowe. Wykształceniem zasadniczym zawodowym/branżowym legitymuje się 26,3% mieszkańców gminy, gimnazjalnym 3,5%, natomiast 20,1% ukończonym podstawowym. 3,5% mieszkańców zakończyło edukację przed ukończeniem szkoły podstawowej. Należy przy tym zauważyć, że w porównaniu do średniej w województwie lubelskim oraz w powiecie biłgorajskim udział osób z wykształceniem wyższym w Gminie Obsza był znacznie niższy.
- Wskaźnikami kapitału ludzkiego są także dane o wynikach egzaminu ósmoklasisty. W 2024 r. z egzaminu z języka polskiego ósmoklasiści ze szkół podstawowych z terenu

gminy uzyskali średnio 65,6% punktów możliwych do zdobycia (wobec 65,9% w powiecie biłgorajskim i 65,0% w województwie lubelskim), z matematyki – 46,2% (wobec 52,0% w powiecie biłgorajskim i 49,7% w województwie lubelskim), natomiast z języka angielskiego – 56,3% (wobec 67,7% w powiecie biłgorajskim oraz 68,1% w województwie lubelskim). Dane dotyczące wyników egzaminu ósmoklasisty z 2024 r. pokazują, że średnie wyniki uczniów klas ósmych z obszaru gminy były zbliżone (w przypadku języka polskiego) lub niższe od średnich wyników w powiecie i regionie (w przypadku pozostałych przedmiotów egzaminacyjnych).

- Jakość kapitału społecznego i jego zaangażowanie w proces zarządzania jednostkami samorządu terytorialnego jest obecnie jednym z głównych przejawów dobrego zarządzania na poziomie lokalnym. Za swoisty miernik społeczeństwa obywatelskiego i poziomu kapitału społecznego należy uznać frekwencję w wyborach powszechnych, w tym przede wszystkim w wyborach samorządowych, mających przełożenie na kierunki i charakter działań podejmowanych przez władze publiczne na rzecz rozwoju lokalnego. Frekwencja w wyborach samorządowych w 2024 r. w Gminie Obsza wyniosła 52,7% i była niższa od średniej frekwencji w powiecie biłgorajskim (54,94%) oraz w województwie lubelskim (53,0%). W powiecie biłgorajskim niższą frekwencję odnotowano jedynie w Gminie Józefów (44,4%), Gminie Frampol (50,8%) oraz w Gminie Biłgoraj (52,2%).
- Jako mierniki ilustrujące pewien aspekt kapitału społecznego można zastosować również wskaźniki dotyczące liczby stowarzyszeń i organizacji społecznych oraz fundacji na 1 000 ludności oraz aktywności gospodarczej. W 2024 r. liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców wyniosła 3,51 i była znacznie niższa w porównaniu ze średnią w powiecie biłgorajskim (4,29) oraz w województwie lubelskim (4,73). Co więcej Gmina Obsza, w porównaniu do pozostałych gmin powiatu biłgorajskiego, wypada również bardzo korzystnie pod względem tego wskaźnika.
- Poziom przedsiębiorczości obszaru, mierzony liczbą osób fizycznych podejmujących działalność gospodarczą, jest niższy od średniej dla powiatu i regionu. Wartości wskaźników dotyczących liczby osób fizycznych prowadzących w działalność gospodarczą na 1 000 mieszkańców oraz na 100 osób w wieku produkcyjnym obliczone dla Gminy Obsza wynosiły odpowiednio 46 oraz 7,6. Warto zauważyć, że Gmina Obsza, na tle pozostałych gmin powiatu biłgorajskiego, odznacza się najniższymi wskaźnikami przedsiębiorczości mieszkańców.
- Analiza danych obrazujących aktywność obywatelską i potencjał społeczny wskazuje na konieczność podjęcia działań mających na celu dalszy rozwój kapitału ludzkiego oraz kapitału społecznego obszaru – w szczególności w zakresie wsparcia edukacji oraz przedsiębiorczości mieszkańców. Ponadto w obliczu depopulacji i starzenia się mieszkańców władze samorządowe powinny dążyć do zwiększenia aktywności i integracji społecznej przez wsparcie organizacji pozarządowych, a także aktywnie angażować mieszkańców w realizację wspólnych przedsięwzięć rozwojowych.

Wnioski:

- **Obserwowany od wielu lat spadek liczby ludności oraz prognozowane dalsze zmniejszenie populacji wskazują na konieczność działań przeciwdziałających depopulacji, zwłaszcza wśród młodych osób.**
- **Ujemny przyrost naturalny oraz negatywne saldo migracji, w tym odpływ młodych i wykształconych mieszkańców, prowadzą do postępującego starzenia się**

społeczeństwa i zmniejszenia zasobów ludzkich o wysokim potencjale ekonomicznym.

- Struktura wieku ludności, mimo relatywnie wysokiego udziału osób w wieku produkcyjnym, wykazuje niekorzystne tendencje – rosnący odsetek osób starszych i malejący odsetek młodych mieszkańców wskazują na konieczność adaptacji systemu edukacji, opieki zdrowotnej oraz usług społecznych do starzejącej się populacji.
- Prognozowane zmiany demograficzne, w tym wzrost udziału osób powyżej 65 roku życia do 30% oraz spadek odsetka najmłodszych mieszkańców do 12%, będą wymagały wzmocnienia polityki senioralnej i programów wsparcia dla osób starszych.
- Kapitał ludzki gminy charakteryzuje się stosunkowo niskim poziomem wykształcenia wyższego oraz wynikami egzaminów ósmoklasistów poniżej średniej powiatu i województwa, co wskazuje na potrzebę wzmacniania edukacji i kwalifikacji zawodowych mieszkańców.
- Kapitał społeczny, mierzony m.in. frekwencją wyborczą oraz liczbą organizacji pozarządowych, wykazuje umiarkowany poziom zaangażowania obywatelskiego, co sygnalizuje konieczność działań wspierających integrację społeczną i aktywność lokalnej społeczności.
- Poziom przedsiębiorczości mieszkańców gminy jest niski w porównaniu do powiatu i regionu, co wymaga wsparcia inicjatyw gospodarczych oraz rozwijania potencjału małych i średnich przedsiębiorstw.
- Wobec procesów depopulacji, starzenia się społeczeństwa i odpływu młodych, działania władz lokalnych powinny koncentrować się na zwiększeniu aktywności społecznej, wsparciu edukacji, przedsiębiorczości oraz integracji mieszkańców poprzez organizacje pozarządowe i inicjatywy lokalne.

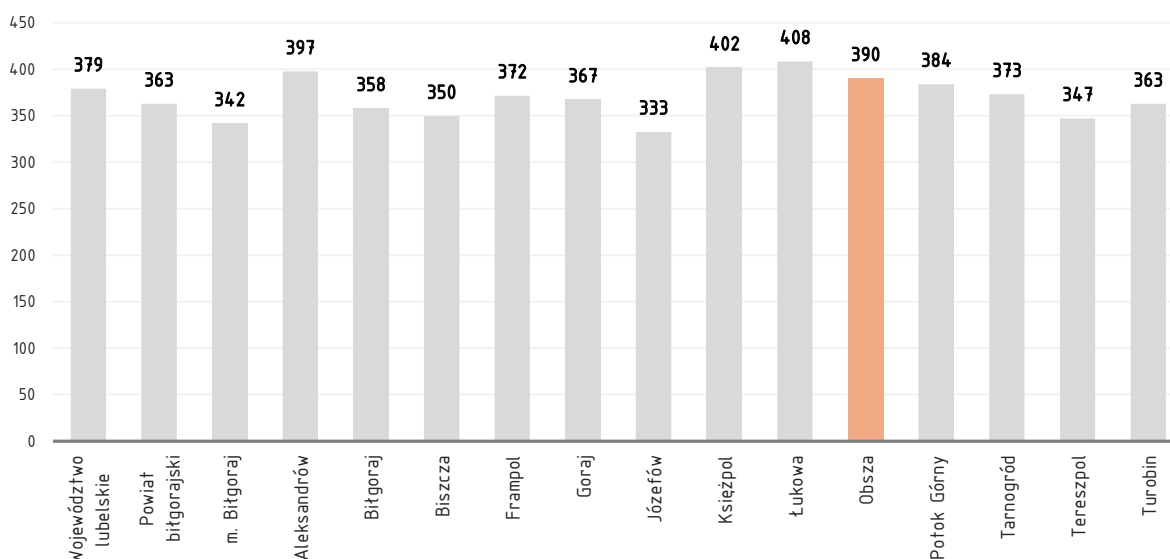
3. RYNEK PRACY

3.1. PRACUJĄCY I STRUKTURA ZATRUDNIENIA

Według danych GUS w 2024 r. zbiorowość **osób pracujących**² na terenie Gminy Obsza wynosiła 1 555 osób (673 kobiety i 882 mężczyzn). **Wskaźnik zatrudnienia**, prezentujący liczbę osób pracujących na 1 000 mieszkańców w 2024 r. wynosił 390 osób, wobec 363 w powiecie biłgorajskim oraz 379 na terenie całego województwa lubelskiego. Na jeszcze pełniejszy ogląd sytuacji grupy osób pracujących pozwala wskaźnik odnoszący ich liczbę do liczby osób w wieku produkcyjnym. Również w przypadku tego wskaźnika wartość obliczona dla Gminy Obsza (646 osób) jest nieznacznie wyższa od średniej wartości dla powiatu biłgorajskiego (623 osoby), lecz jednocześnie niższa od średniej dla regionu (658 osób).

W porównaniu do pozostałych gmin powiatu biłgorajskiego Gmina Obsza wyróżnia się **relatywnie wysokimi wartościami wskaźników dotyczących liczby osób pracujących**, wyprzedzając nawet stolicę powiatu Miasto Biłgoraj. Wyższe wartości wskaźników zatrudnienia odnotowano w trzech gminach: Łukowa, Księżpol i Aleksandrów.

Wykres 19. Liczba pracujących na 1 000 mieszkańców w 2024 r. na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

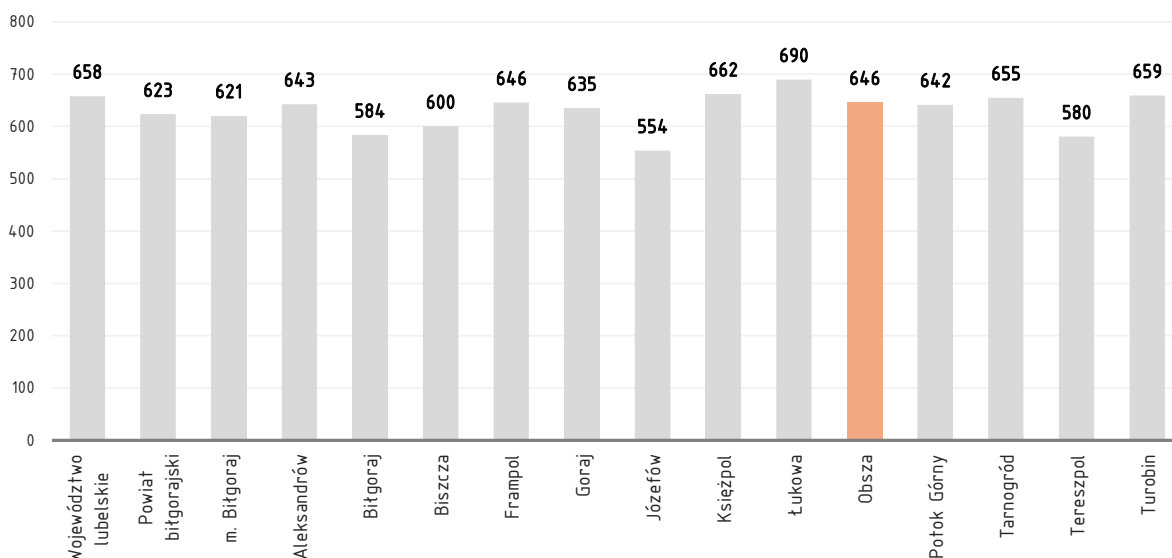
² Zgodnie z definicją GUS osoby pracujące to osoby wykonujące pracę przynoszącą im zarobek (w formie wynagrodzenia za pracę) lub dochód. Do pracujących zalicza się:

Do pracujących zalicza się:

- 1) pracowników najemnych, czyli osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy (umowa o pracę, powołanie, mianowanie, wybór) lub stosunek służbowy;
- 2) pracujących na własny rachunek łącznie z pomagającymi członkami rodziny;
- 3) osoby wykonujące pracę nakładczą;
- 4) członków spółdzielni produkcji rolniczej;
- 5) duchownych pełniących obowiązki duszpasterskie.

Zaprezentowane dane – zgodnie z metryką GUS – nie uwzględniają pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego.

Wykres 20. Liczba pracujących na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w 2024 r. na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego (osoby)

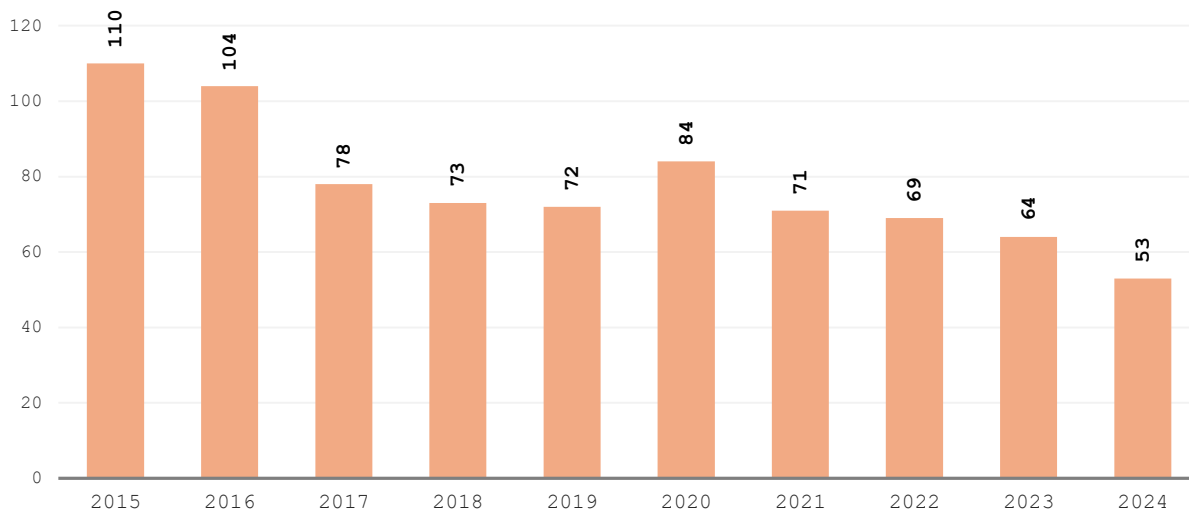

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

3.2. BEZROBOCIE I JEGO STRUKTURA

Skrajny – wobec pracujących – wymiar rynku pracy stanowi grupa **osób bezrobotnych**. Według stanu na koniec 2024 r. na terenie Gminy Obsza zarejestrowanych było 53 bezrobotnych, z czego większy odsetek stanowili mężczyźni (58,5%).

Wykres 21. Liczba bezrobotnych na terenie Gminy Obsza w latach 2015-2024 (osoby)

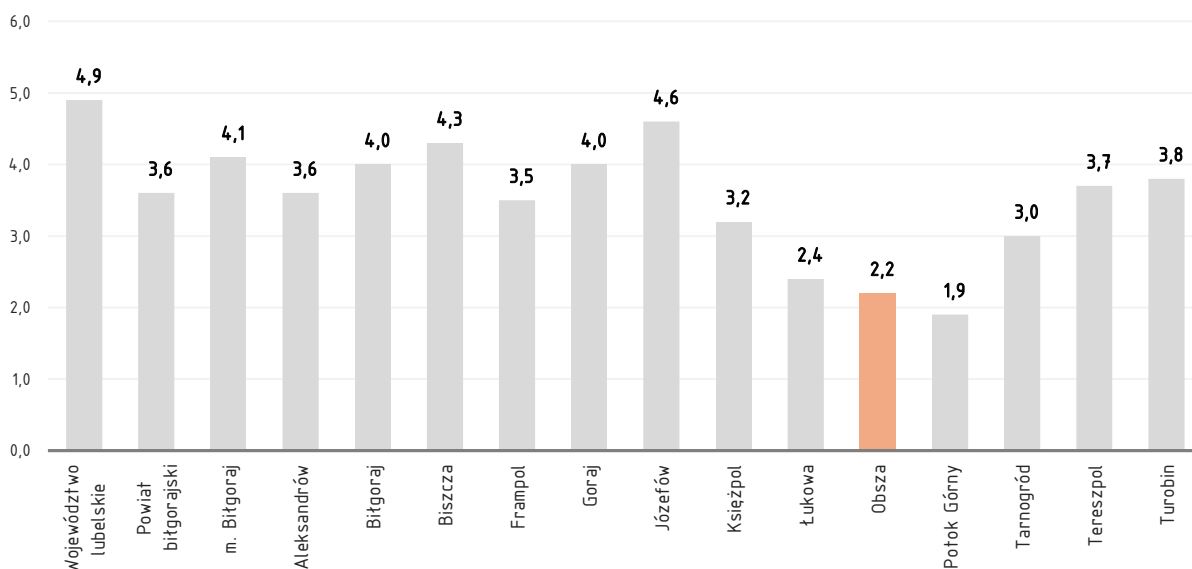
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Podobnie do obserwowanego trendu w województwie lubelskim w latach 2015-2019 **liczba osób bezrobotnych** na terenie gminy systematycznie spadała z 110 osób w 2015 r. do 72 osób w 2019 r. Natomiast biorąc pod uwagę rok 2020 to w porównaniu z grudniem 2019 r. liczba bezrobotnych zwiększyła się o 16,7% (12 osób). Wzrost liczby zarejestrowanych bezrobotnych w tym okresie odnotowano również w województwie lubelskim i powiecie biłgorajskim. Analiza danych wskazuje, że wpływ na wzrost liczby bezrobotnych miało

niewątpliwie spowolnienie gospodarcze wywołane pandemią COVID-19. Pozytywny jest natomiast fakt, że w następnych latach 2021-2024 na terenie gminy ponownie obserwuje się spadek liczby osób bezrobotnych (o 36,9% w porównywaniu do końca 2020 r.).

Wskaźnik bezrobocia (mierzony stosunkiem liczby osób bezrobotnych zarejestrowanych do liczby osób w wieku produkcyjnym) na obszarze gminy w 2024 r. wyniósł 2,2 i jego wartość była znacznie niższa zarówno od wartości wskaźnika dla powiatu biłgorajskiego (3,6), jak i województwa lubelskiego (4,9). Co więcej, wskaźnik bezrobocia obliczony dla Gminy Obsza w 2024 r. był jednym z najniższych spośród wszystkich gmin powiatu biłgorajskiego – niższą wartość odnotowano jedynie w Gminie Potok Górny (1,9).

Wykres 22. Liczba bezrobotnych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym w 2024 r. na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego (osoby)

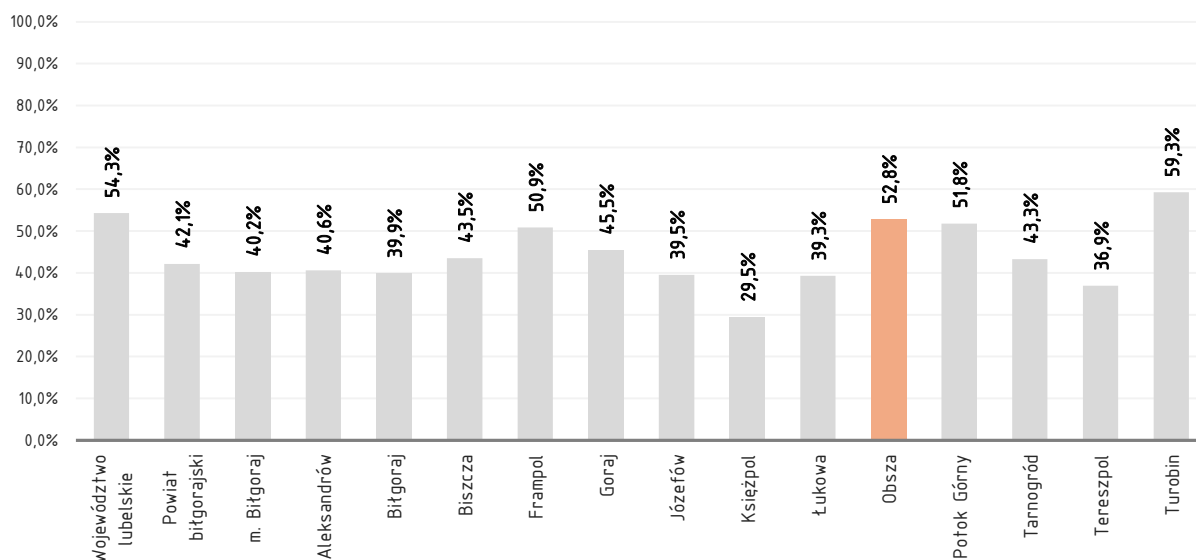

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

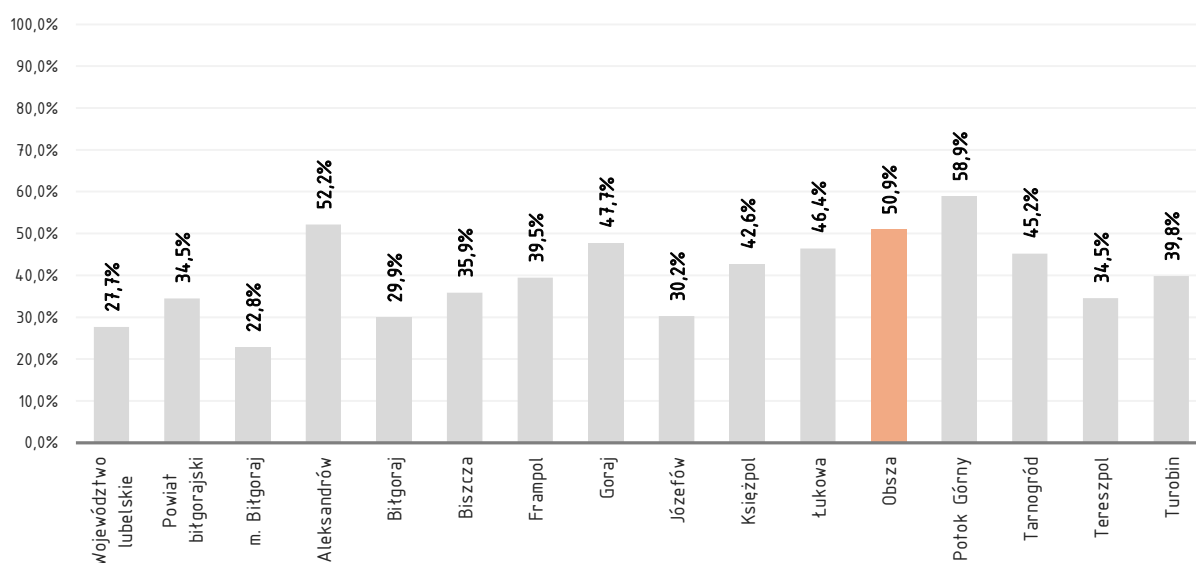
Gmina Obsza, podobnie jak całe województwo lubelskie, wykazuje **wiele problemów związanych ze strukturą bezrobocia**. Dotyczy to przede wszystkim bezrobocia długotrwałego, wysokiego bezrobocia wśród ludzi młodych, w tym osób wchodzących na rynek pracy, bezrobocia osób po 50 roku życia oraz istnienia ukrytego bezrobocia (bezrobocia agrarnego). Ponadto, na analizowanym obszarze, podobnie jak na terenie całego kraju, występuje również bezrobocie strukturalne, które charakteryzuje się niedopasowaniem kwalifikacji zawodowych pracowników do potrzeb rynku pracy.

Najistotniejszym problemem obszaru jest **bezrobocie długotrwałe**³ – według danych GUS na koniec 2024 r. na terenie gminy aż 52,8% bezrobotnych stanowiły osoby pozostające bez pracy dłużej niż rok. Ważnym problemem gminy jest również **bezrobocie osób młodych**, do 30 roku życia, które w 2024 r. stanowiły 50,9% ogółu bezrobotnych, a także **bezrobocie osób po 50 roku życia**, które stanowiły 20,8% ogółu bezrobotnych.

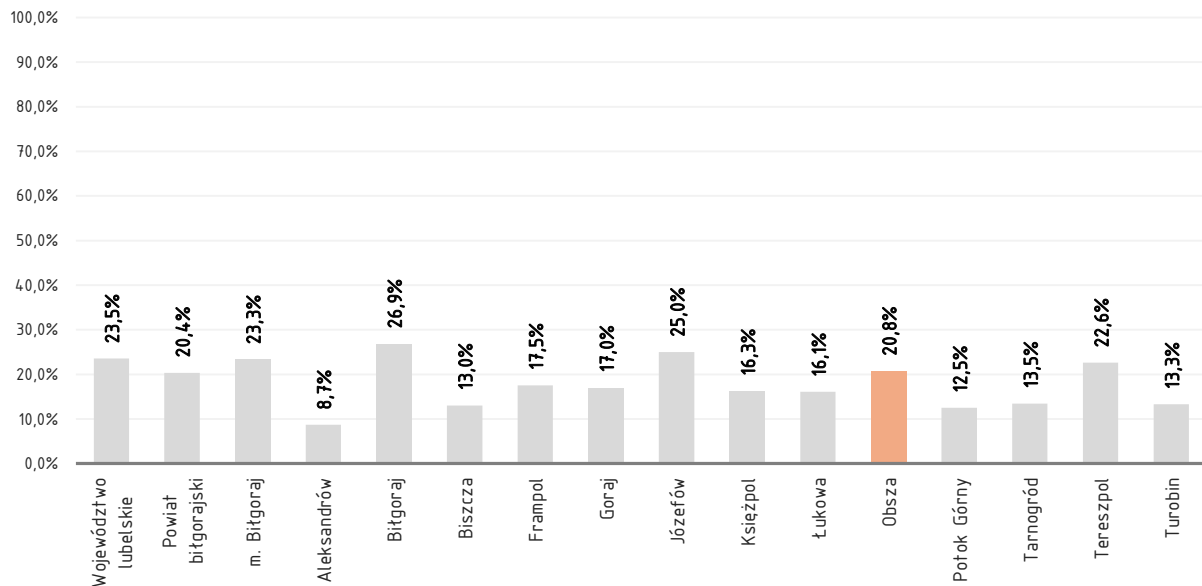
³ Osoby bezrobotne długotrwałe to osoby pozostające w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych w miejscu pracy.

Wykres 23. Udział osób długotrwale bezrobotnych w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych w 2024 r. na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

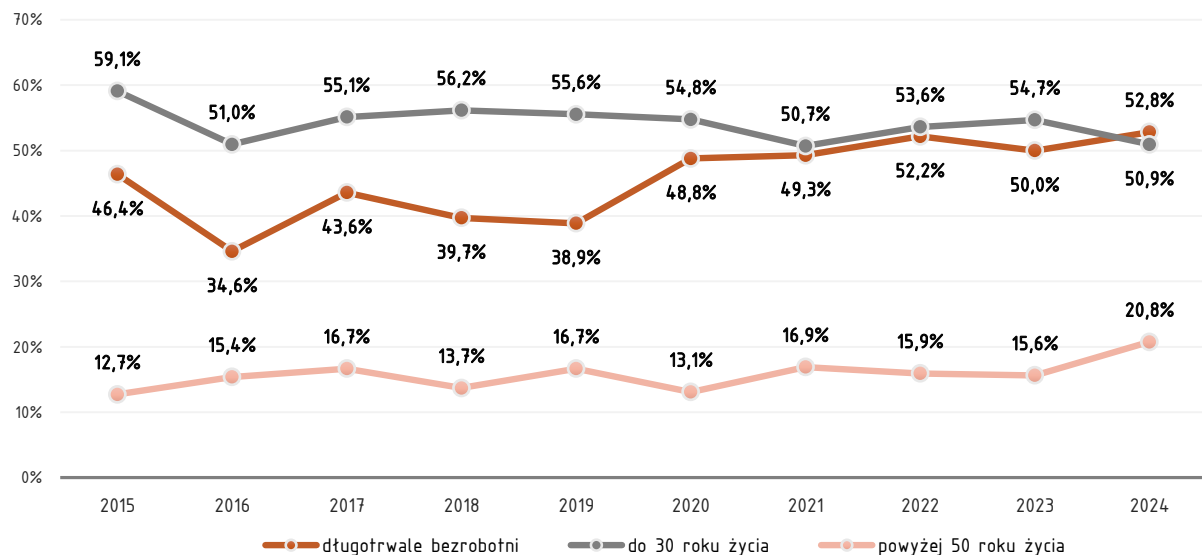
Wykres 24. Udział osób do 30 roku życia w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych w 2024 r. na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wykres 25. Udział osób po 50 roku życia w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych w 2024 r. na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Na tle pozostałych gmin powiatu biłgorajskiego Gmina Obsza wyróżnia się stosunkowo wysokimi wskaźnikami dotyczącymi bezrobocia długotrwałego (2. miejsce w powiecie), bezrobocia osób młodych (3. miejsce w powiecie) oraz bezrobocia osób po 50 roku życia (5. miejsce w powiecie).

Wykres 26. Wskaźniki dotyczące struktury bezrobocia w latach 2015-2024 na terenie Gminy Obsza (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat można zaobserwować pewne trendy: nieznacznie zmniejszył się udział bezrobotnych do 30 roku życia, wzrosły natomiast wskaźniki dotyczące bezrobocia osób po 50 roku życia oraz liczby długotrwanie bezrobotnych w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych ogółem.

Informacji na temat stanu i struktury rynku pracy dostarcza również **analiza zawodów deficytowych i nadwyżkowych**. Problemem rynku pracy w Gminie Obsza pozostaje wciąż

niedopasowanie kwalifikacji osób poszukujących pracy do potrzeb pracodawców. Z badania „Barometr zawodów”, przygotowanego na zlecenie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej wynika, że na terenie powiatu biłgorajskiego wiele branż zmaga się z deficytem pracowników. Według danych z 2025 r. w powiecie biłgorajskim za deficytowe uznano 10 zawodów. Najbardziej poszukiwane profesje to: elektrycy, elektromechanicy i elektromonterzy; kierowcy samochodów ciężarowych i ciągników siodłowych; lekarze; mechanicy pojazdów samochodowych; nauczyciele przedmiotów zawodowych; operatorzy i mechanicy sprzętu do robót ziemnych; piekarze; pielęgniarki i położne; psycholodzy i psychoterapeuci i spawacze.

3.3. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

- Według danych GUS w 2024 r. zbiorowość osób pracujących na terenie Gminy Obsza wynosiła 1 555 osób (673 kobiety i 882 mężczyzn). Wskaźnik zatrudnienia, prezentujący liczbę osób pracujących na 1 000 mieszkańców w 2024 r. wynosił 390 osób, wobec 363 w powiecie biłgorajskim oraz 379 na terenie całego województwa lubelskiego. W porównaniu do pozostałych gmin powiatu biłgorajskiego Gmina Obsza wyróżnia się relatywnie wysokimi wartościami wskaźników dotyczących liczby osób pracujących, wyprzedzając nawet stolicę powiatu Miasto Biłgoraj.
- Według stanu na koniec 2024 r. na terenie Gminy Obsza zarejestrowanych było 53 bezrobotnych, z czego większy odsetek stanowili mężczyźni (58,5%). Wskaźnik bezrobocia (mierzony stosunkiem liczby osób bezrobotnych zarejestrowanych do liczby osób w wieku produkcyjnym) na obszarze gminy w 2024 r. wyniósł 2,2 i jego wartość była znacznie niższa zarówno od wartości wskaźnika dla powiatu biłgorajskiego (3,6), jak i województwa lubelskiego (4,9). Co więcej, wskaźnik bezrobocia obliczony dla Gminy Obsza w 2024 r. był jednym z najniższych spośród wszystkich gmin powiatu biłgorajskiego.
- Mimo wzrostu liczby osób pracujących i jednoczesnego spadku liczby osób bezrobotnych w ostatnich latach, obszar zmaga się z licznymi problemami związanymi ze strukturą bezrobocia. Najistotniejszym problemem obszaru jest bezrobocie długotrwałe – według danych GUS na koniec 2024 r. na terenie gminy aż 52,8% bezrobotnych stanowiły osoby pozostające bez pracy dłużej niż rok. Ważnym problemem gminy jest również bezrobocie osób młodych, do 30 roku życia, które w 2024 stanowiły 50,9% ogółu bezrobotnych, a także bezrobocie osób po 50 roku życia, które stanowiły 20,8% ogółu bezrobotnych.
- W przypadku Gminy Obsza, charakteryzującej się relatywnie niską stopą bezrobocia, wyzwaniem jest nie tyle samo dalsze obniżanie jego poziomu, lecz skuteczna aktywizacja zawodowa osób będących w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy, a także pomoc w uzyskaniu lepszej jakości zatrudnienia, tak aby przeciwdziałać zjawisku tzw. ubogich pracujących. Zjawisko bezrobocia, a w szczególności bezrobocie długookresowe, jest na ogół przyczyną innych problemów społecznych. Osoby bezrobotne są bardziej zagrożone ubóstwem, wykluczeniem społecznym, a nawet problemami zdrowotnymi. Przyczynami przedłużania się okresu pozostawania bez pracy większości osób długotrwałe bezrobotnych jest niskie wykształcenie oraz brak kwalifikacji zawodowych i doświadczenia zawodowego. Bezrobocie długotrwałe jest wysoce niekorzystne społecznie, wpływa bowiem zarówno na warunki bytowe rodziny (długotrwały brak stałego wynagrodzenia), jak i na kondycję psychiczną i społeczną osoby pozostającej bez

pracy. Ponadto, wśród osób długotrwale bezrobotnych następuje dezaktualizacja kwalifikacji zawodowych, a ich aktywizacja zawodowa i przywrócenie do grona pracujących staje się bardzo trudne. Osoby, które pozostają bez pracy przez dłuższy czas, mają większe problemy ze znalezieniem zatrudnienia, ponieważ tracą motywację, pewność siebie i umiejętności. Długotrwały brak stałego wynagrodzenia prowadzi również często do uzależnienia finansowego od transferów z pomocy społecznej i oddalenia od rynku pracy.

- Trudna sytuacja osób dopiero wkraczających na rynek pracy najczęściej wiąże się z brakiem odpowiedniego doświadczenia oraz niedopasowaniem kwalifikacji do potrzeb rynku pracy. Na zróżnicowanie szans zawodowych osób młodych wpływ ma wiele czynników: posiadane wykształcenie, zdobyte doświadczenie, kwalifikacje, miejsce zamieszkania, jak również ich oczekiwania. Wysoka stopa bezrobocia wśród młodych ludzi uwydatnia potrzebę wdrożenia programów wsparcia, takich jak praktyki zawodowe, staże, które mogłyby pomóc w zdobyciu odpowiednich umiejętności i doświadczeń.
- Niepokojący jest również wzrost poziomu bezrobocia osób po 50 roku życia. Przyczyn bezrobocia wśród osób po 50. roku życia można upatrywać w kilku zjawiskach: ogólnym pogorszeniu sytuacji na rynku pracy, niższym poziomie wykształcenia osób po 50. roku życia w porównaniu z młodszymi rocznikami, niewielkim zainteresowaniem pracodawców inwestowaniem w poprawę kwalifikacji osób po 50. roku życia, a także bardzo małą skłonnością osób w tej grupie wieku do podnoszenia kwalifikacji poprzez uczestnictwo w edukacji dorosłych, upowszechnieniu wśród pracodawców stereotypu niższej wydajności pracy osób po 50. roku życia. W obliczu starzenia się ludności gminy zwiększenie zatrudnienia starszych bezrobotnych oraz ich aktywizacja zawodowa może stanowić kluczowy priorytet polityki rynku pracy. Konieczne jest zatem podjęcie działań rzecz aktywizacji zawodowej i integracji społecznej osób w wieku 50+, wspierania kształcenia ustawicznego oraz promocji przedsiębiorczości.

Wnioski:

- **Gmina Obsza charakteryzuje się relatywnie wysokim poziomem zatrudnienia w porównaniu z powiatem i województwem, co świadczy o stabilnej sytuacji na lokalnym rynku pracy.**
- **Niski wskaźnik bezrobocia oraz jedna z najniższych wartości tego wskaźnika w powiecie biłgorajskim wskazują na dobrą kondycję rynku pracy i wysoką chłonność miejscowego rynku zatrudnienia.**
- **Pomimo korzystnych wskaźników ogólnych, wyzwaniem pozostaje niekorzystna struktura bezrobocia. Dlatego też kluczowym wyzwaniem dla gminy nie jest dalsze obniżanie poziomu bezrobocia, lecz skuteczna aktywizacja zawodowa, poprawa jakości zatrudnienia oraz przeciwdziałanie zjawisku ubogich pracujących.**
- **Długotrwale bezrobocie, występujące u ponad połowy osób zarejestrowanych jako bezrobotne, zwiększa ryzyko wykluczenia społecznego oraz pogarsza sytuację bytową i zdrowotną tych gospodarstw domowych, co wymaga zintegrowanego wsparcia społeczno-zawodowego.**
- **Wysoki odsetek bezrobotnych młodych osób (do 30 roku życia) wskazuje na potrzebę wzmocnienia działań wspierających wejście na rynek pracy, takich jak praktyki zawodowe, staże czy programy podnoszenia kwalifikacji.**

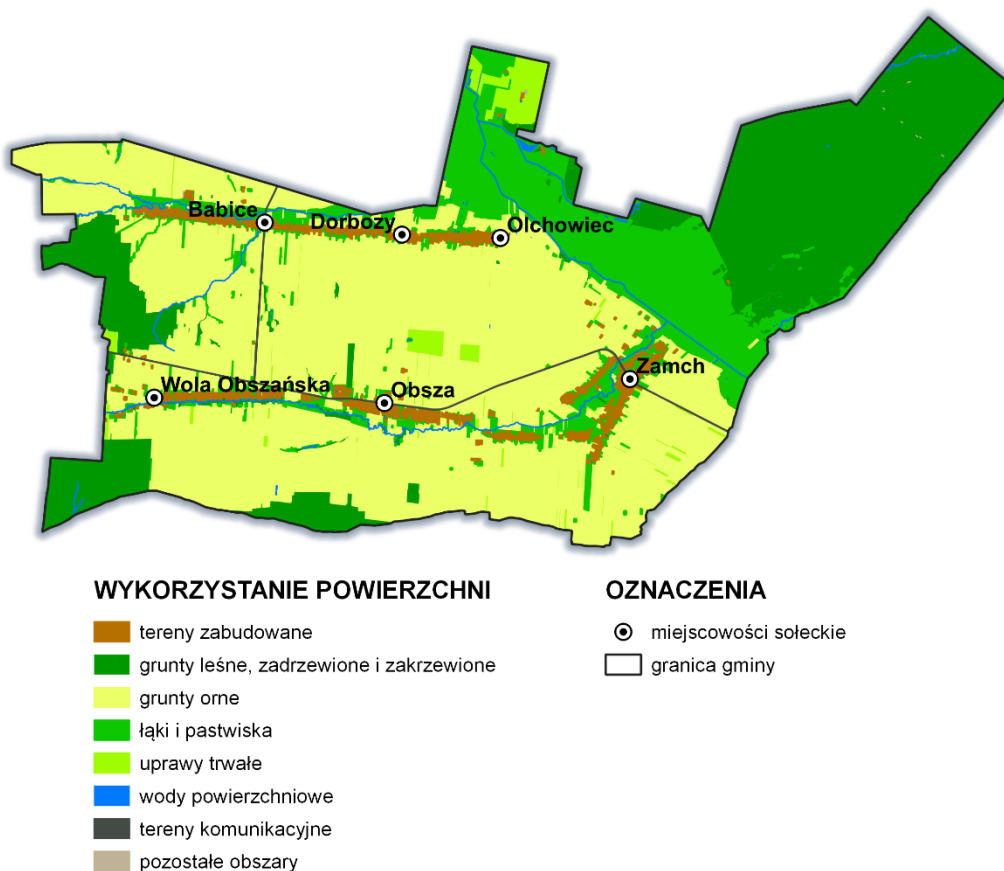
- **Znaczący udział osób bezrobotnych po 50. roku życia wymaga ukierunkowanych działań aktywizacyjnych, uwzględniających specyficzne bariery tej grupy, w tym niską mobilność zawodową, ograniczone kwalifikacje i stereotypy pracodawców. Wzmocnienia wymagają działania w zakresie edukacji dorosłych, kształcenia ustawicznego i transferu kwalifikacji, aby ograniczyć dezaktualizację umiejętności szczególnie wśród osób długotrwale bezrobotnych oraz 50+.**

4. POTENCJAŁ GOSPODARCZY

4.1. STRUKTURA FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNA

Na sposób użytkowania obszaru Gminy Obsza oraz zachodzące w nim zmiany wpływają przede wszystkim cechy środowiska przyrodniczego oraz oddziaływanie antropogeniczne wynikające z realizacji potrzeb społecznych, ekonomicznych, kulturowych i politycznych. Przeobrażenia w sposobie użytkowania gruntów zachodzą na skutek postępującej urbanizacji i związanego z nią rozwoju niezbędnej infrastruktury, a także podejmowanych działań ochronnych wynikających z prowadzonej polityki ekologicznej i przestrzennej.

Ryc. 5. Kierunki wykorzystania powierzchni Gminy Obsza.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Obiektów Topograficznych 10k (BDOT10k).

Według ewidencji geodezyjnej największą część Gminy Obsza stanowią **użytki rolne**, które zajmują 8 181 ha, czyli 72,3% jej powierzchni. Struktura użytkowania użytków rolnych wykazuje proporcje charakterystyczne dla obszarów wiejskich o charakterze rolniczym – zdecydowanie dominują grunty orne – 5 858 ha (71,6% powierzchni użytków rolnych), następnie łąki trwałe – 1 359 ha (12,0%), pastwiska trwałe – 626 ha (7,7%) oraz grunty rolne zabudowane – 281 ha (3,4%). **Grunty zabudowane i zurbanizowane** stanowią jedynie 2,8% (312 ha) obszaru gminy.

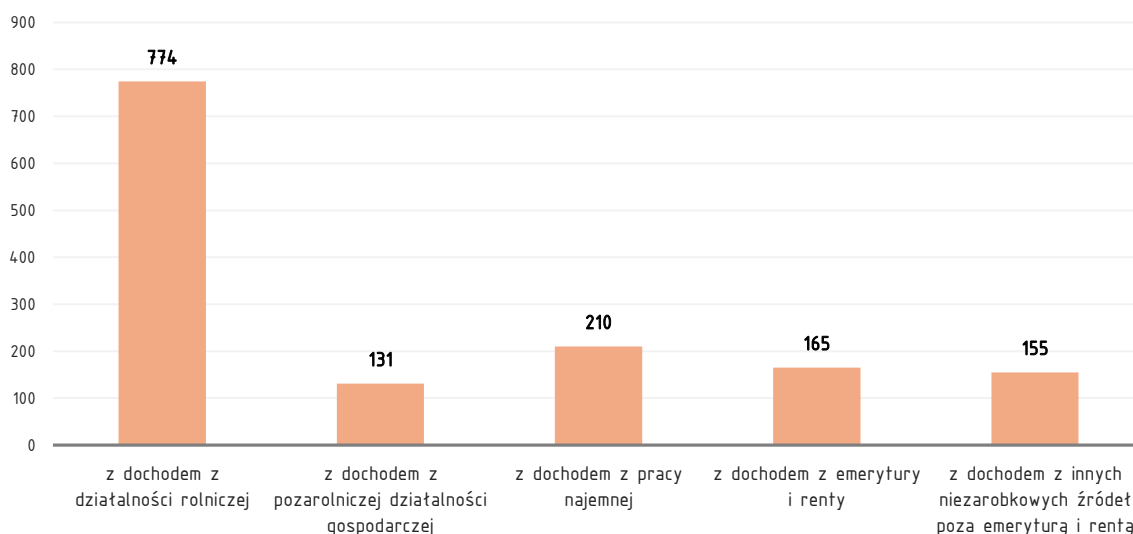
Według stanu na koniec 2024 r. grunty leśne w Gminie Obsza zajmowały powierzchnię 2 689 ha i pokrywały 23,3% obszaru gminy. Jest to odsetek zbliżony do wskaźnika lesistości województwa lubelskiego, wynoszącego 23,5%, lecz jednocześnie niższy od wskaźnika lesistości obliczonego dla powiatu biłgorajskiego – 39,2%. 74,2% gruntów leśnych

zajmują lasy państwowe, a 25,8% - lasy niepaństwowe, należące w zdecydowanej większości do osób prywatnych.

4.2. ROLNICTWO

Według danych GUS, uzyskanych w ramach Powszechnego Spisu Rolnego z 2020 r., na terenie Gminy Obsza zlokalizowanych jest **779 gospodarstw rolnych**, co stanowi 7,1% gospodarstw rolnych z terenu całego powiatu biłgorajskiego. Zdecydowana większość gospodarstw (774) prowadzących działalność na terenie gminy to **gospodarstwa indywidualne**.

Wykres 27. Gospodarstwa rolne w Gminie Obsza według źródeł dochodów (liczba)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

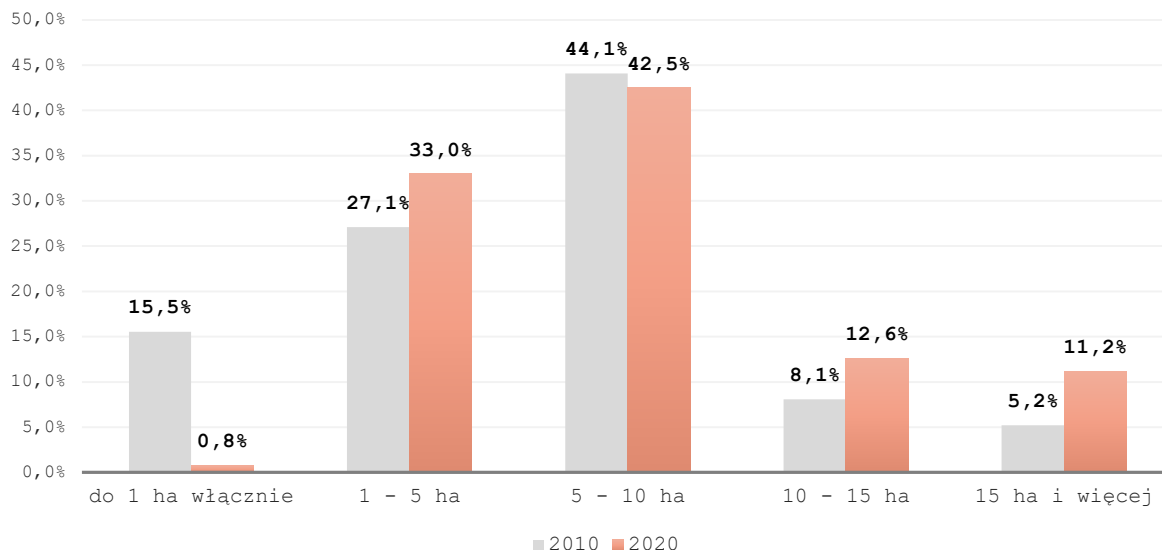
Dane GUS wskazują, że na obszarze gminy rolnictwo jest wciąż istotnym źródłem uzyskiwania dochodów – na 774 gospodarstw indywidualnych uzyskujących dochody z różnych źródeł wszystkie gospodarstwa wykazały dochód z działalności rolniczej. 21,7% (210) gospodarstw rolnych posiadało dochody z pracy najemnej, a 21,3% (165) dochody z emerytury i renty. Dochody z innych niezarobkowych źródeł poza emeryturą i rentą wykazało 20,0% (155), a 16,9% gospodarstw miało dochody z pozarolniczej działalności gospodarczej.

Czynnikiem wpływającym na stan rolnictwa i intensywność produkcji rolnej jest **struktura agrarna**, która w analizowanej gminie jest dość korzystna. Pod względem wielkości w Gminie Obsza **dominują** gospodarstwa o powierzchni od 5 do 10 ha – stanowią one 42,5% ogółu gospodarstw (331 gospodarstw). Gospodarstwa o powierzchni do 1 ha łącznie oraz od 1 do 5 ha stanowiły łącznie 33,8% ogółu gospodarstw (263 gospodarstwa). Stosunkowo duży udział miały również średnie i duże gospodarstwa – od 10 do 15 ha – 12,6% (98 gospodarstw) oraz powyżej 15 ha – 11,2% (87 gospodarstw). Średnia wielkość gospodarstwa rolnego wynosi 10,29 ha, wobec 8,55 ha w powiecie biłgorajskim oraz 9,64 ha w województwie lubelskim.

Zmiany, jakie zaszły w tym zakresie na obszarze gminy, można zaobserwować, porównując wyniki Powszechnego Spisu Rolnego z 2020 r. z wynikami spisu przeprowadzonego w roku 2010. W 2010 r. rozkład gospodarstw rolnych według poszczególnych grup obszarowych przedstawiał się następująco: na 978 wszystkich gospodarstw prowadzących działalność rolniczą, aż 15,5% stanowiły gospodarstwa do 1 ha łącznie, do 5 ha – 27,1%, 5 – 10 ha –

44,1%, 10 – 15 ha – 8,1%, a gospodarstwa powyżej 15 ha – tylko 5,2%. Widać więc wyraźnie, że zmiany jakie zaszły w ostatnich latach poprawiły strukturę agrarną, przez co stała się ona jeszcze bardziej efektywna.

Wykres 28. Gospodarstwa rolne w Gminie Obsza według grup obszarowych użytków rolnych (liczba)

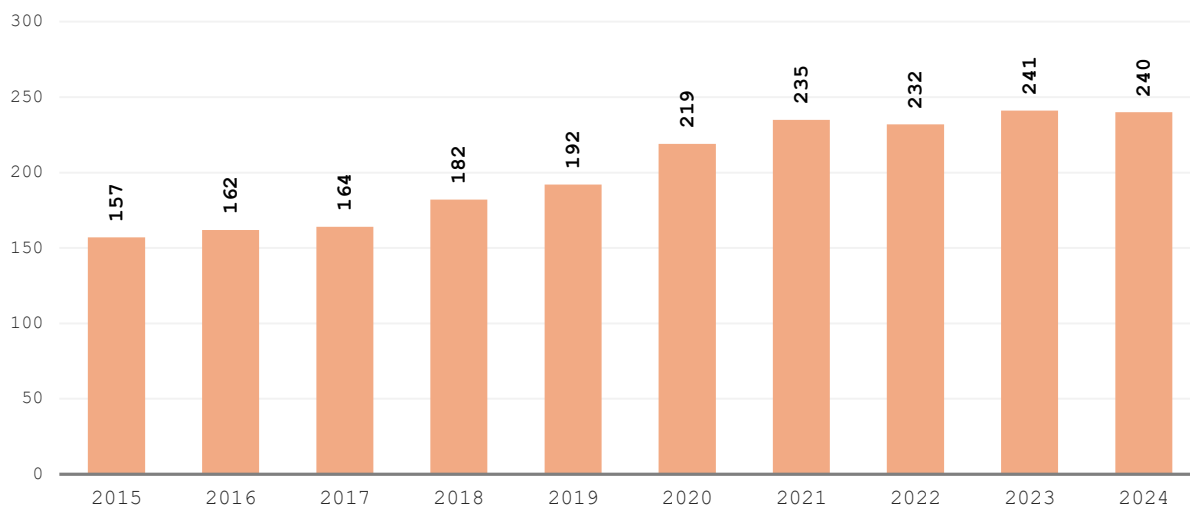
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Ze względu na jakość gleb występującą na jej terenie, gmina jest zaliczana do obszarów korzystnych dla produkcji rolnej. Według oceny Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa — Państwowego Instytutu Badawczego w Puławach, wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej dla tego obszaru należy do jednych z najwyższych w województwie i wynosi 74,2 pkt, wobec 74,1 pkt dla województwa lubelskiego i 66,6 pkt dla kraju. W zakresie upraw na analizowanym obszarze dominują **zboża**, które stanowią 49,9% powierzchni zasiewów na terenie gminy, a wśród nich pszenica ozima oraz jęczmień jary. Znaczną powierzchnię zajmują również **uprawy przemysłowe** (43,5% powierzchni zasiewów), w tym przede wszystkim uprawy tytoniu i rzepaku. W hodowli zwierząt gospodarskich dominują tradycyjne kierunki – najwięcej gospodarstw na obszarze gminy prowadzi hodowlę trzody chlewnej, drobiu i bydła.

Obszar gminy charakteryzuje się wysoką **towarowością produkcji rolnej** – aż 93,7% gospodarstw rolnych produkuje towar na rynek, pozostałe zajmują się przede wszystkim produkcją na własne potrzeby.

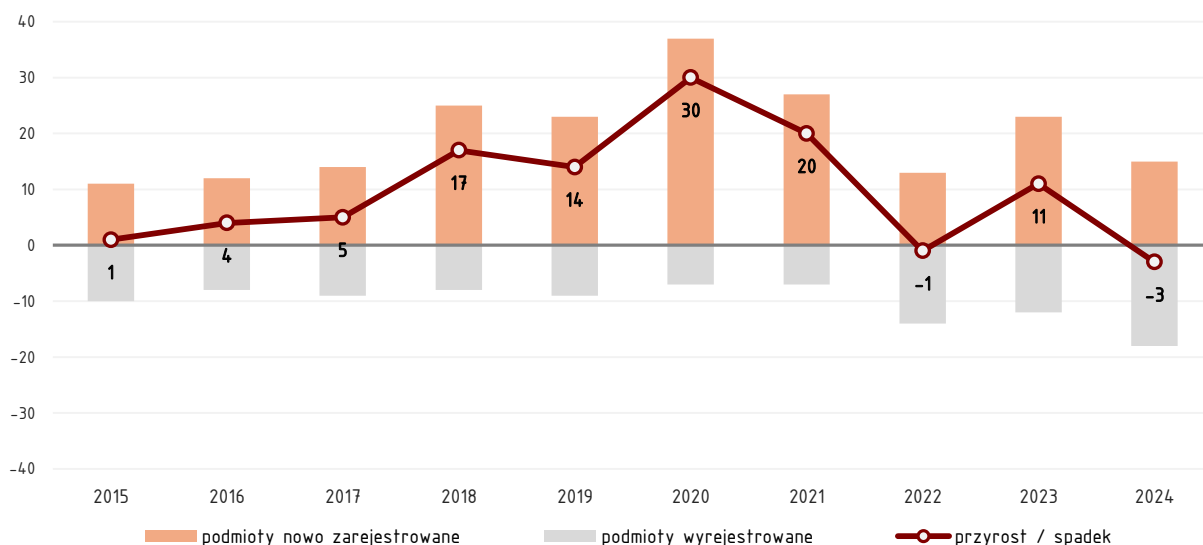
4.3. SEKTOR POZAROLNICZY

Na terenie Gminy Obsza na koniec 2024 r. w **rejestrze REGON** zaewidencjonowanych było **240 podmiotów**, czyli 2,5% ogółu podmiotów zarejestrowanych w powiecie biłgorajskim. W ostatniej dekadzie liczba podmiotów gospodarki narodowej na obszarze gminy wzrosła o 83 przedsiębiorstwa, co stanowi 52,9% podmiotów z 2015 r. W ostatnich latach tempo przyrostu jednak wyraźnie spowolniło – od 2022 r. liczba przedsiębiorstw utrzymuje się na względnie stałym poziomie.

Wykres 29. Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON na terenie Gminy Obsza w latach 2015-2024 (podmioty)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Analiza zmian w liczbie podmiotów nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych w latach 2015–2024 wskazuje na ogólny trend wzrostowy liczby rejestracji do roku 2020, po którym nastąpiło stopniowe osłabienie dynamiki przedsiębiorczości. Największy przyrost liczby podmiotów odnotowano w 2020 r., kiedy liczba nowych rejestracji (37) ponad trzykrotnie przewyższyła liczbę wyrejestrowań (7). W kolejnych latach liczba nowych przedsiębiorstw malała, a w 2022 r. po raz pierwszy odnotowano ujemne saldo – liczba wyrejestrowań przewyższyła liczbę rejestracji. W latach 2023–2024 sytuacja ustabilizowała się, jednak przyrost netto pozostał niewielki, co może wskazywać na spowolnienie tempa rozwoju lokalnej przedsiębiorczości. W 2024 r. na terenie Gminy Obsza zarejestrowano 15 nowych przedsiębiorstw, a wyrejestrowano 18.

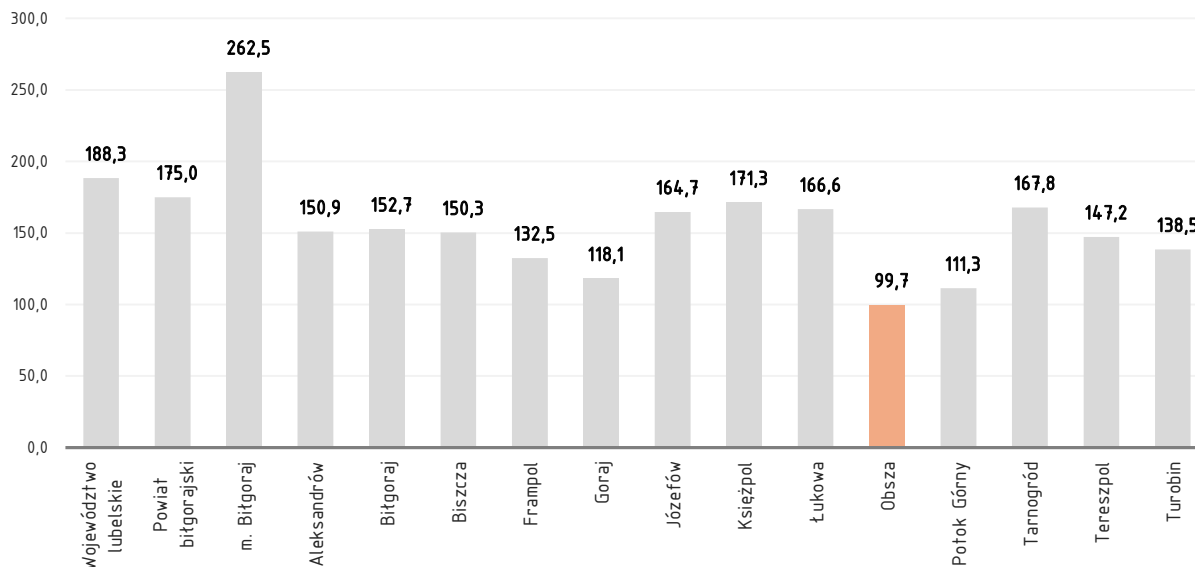
Wykres 30. Liczba podmiotów nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych w latach 2015-2024 na terenie Gminy Obsza (podmioty)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wskaźnik przedsiębiorczości obszaru, obrazujący liczbę podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym, na koniec 2024 r. wyniósł 99,7 i był

znacznie niższy do średniej wartości dla powiatu biłgorajskiego (175,0) oraz od wskaźnika obliczonego dla województwa lubelskiego (188,3). Wśród gmin powiatu biłgorajskiego Obsza zajmuje ostatnią pozycję.

Wykres 31. Wskaźnik przedsiębiorczości (liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1 000 ludności w wieku produkcyjnym) w 2024 r. na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego (podmioty)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Biorąc pod uwagę podział podmiotów według **sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD)⁴** na terenie Gminy Obsza w 2024 r. najwięcej podmiotów prowadziło działalność w **Sekcji F „Budownictwo”** – 24,6% (59 podmiotów), przy czym aż 89,8% prowadziło działalność w zakresie specjalistycznych robót budowlanych (dział 43). Drugą pod względem liczebności grupę jednostek gospodarczych na terenie gminy tworzyły przedsiębiorstwa z **Sekcji G „Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych”**, które stanowiły 24,2% ogółu firm działających na tym obszarze (58 podmiotów). W tej grupie najliczniej reprezentowane były firmy z działu 47 - „Handel detaliczny, z wyłączeniem handlu detalicznego pojazdami samochodowymi”, które stanowiły 60,3% podmiotów w sekcji. Znacznie mniej przedsiębiorstw prowadziło działalność w zakresie handlu hurtowego i detalicznego pojazdami samochodowymi oraz naprawy pojazdów samochodowych (dział 45) – 20,7% oraz handlu hurtowego, z wyłączeniem handlu pojazdami samochodowymi (dział 46) – 19,0%. Kolejno największa liczba podmiotów prowadziła działalność w Sekcji A „Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo” – 10,0% (24 podmioty), Sekcji C „Przetwórstwo

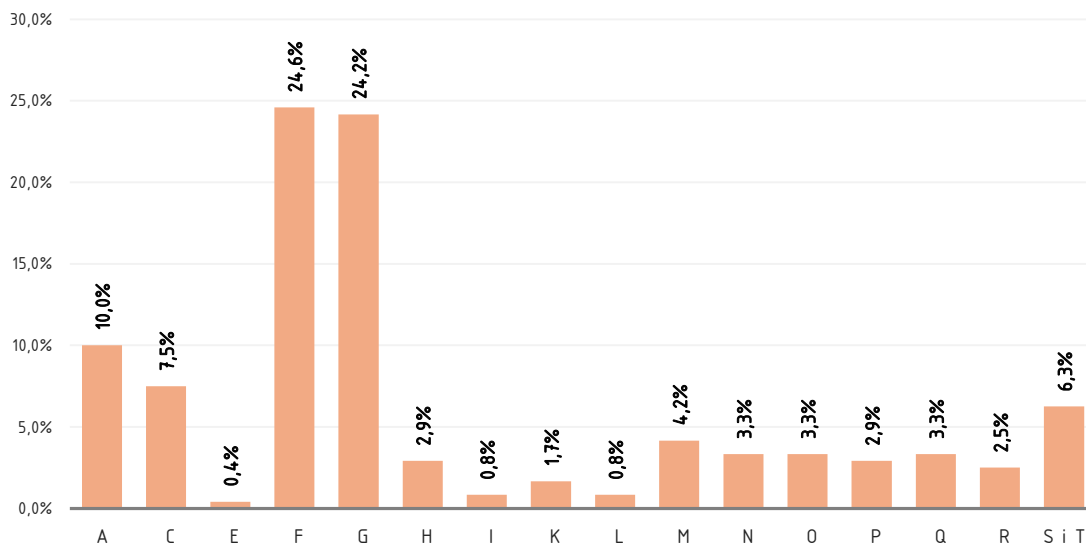
⁴ Sekcje Polskiej Klasyfikacji Działalności 2007: Sekcja A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo; Sekcja B – Górnictwo i wydobywanie; Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe; Sekcja D – wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych; Sekcja E – dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją; Sekcja F – Budownictwo; Sekcja G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle; Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa; Sekcja I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi; Sekcja J – Informacja i komunikacja; Sekcja K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa; Sekcja L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości; Sekcja M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna; Sekcja N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca; Sekcja O – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne; Sekcja P – Edukacja; Sekcja Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna; Sekcja R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją; Sekcja S – Pozostała działalność usługowa; Sekcja T – Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby; Sekcja U – Organizacje i zespoły eksterytorialne.

przemysłowe” – 7,5% (18 podmiotów), Sekcjach S „Pozostała działalność usługowa” oraz T „Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby” – 6,3% (15 podmiotów), Sekcji M „Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna” – 4,2% (10 podmiotów), Sekcji N „Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca” – 3,3% (8 podmiotów), Sekcji O „Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne” – 3,3% (8 podmiotów) oraz Sekcji Q „Opieka zdrowotna i pomoc społeczna” – 3,3% (8 podmiotów).

Warto zauważyć, że 27,8% podmiotów (5 przedsiębiorstw) prowadzących działalność w ramach **Sekcji C „Przetwórstwo przemysłowe”** zajmowało się produkcją wyrobów ze słomy i materiałów używanych do wyplatania (dział 16), po 22,2% (4 podmioty) - produkcją artykułów spożywczych (dział 10) oraz produkcją metalowych wyrobów gotowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń (dział 25), a 16,7% (3 podmioty) - naprawą, konserwacją i instalowaniem maszyn i urządzeń, w tym metalowych wyborów gotowych (dział 33). Ponadto tylko 2 podmioty prowadziły działalność usługową związaną z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (Sekcja I).

Biorąc pod uwagę liczbę podmiotów zaewidencjonowanych w rejestrze REGON, na obszarze Gminy Obsza zaobserwowano ponadprzeciętną koncentrację podmiotów prowadzących działalność w dziale 1 Sekcji A „Uprawy rolne, chów i hodowla zwierząt, łowiectwo, włączając działalność usługową” - współczynnik lokalizacji (LQ -Location Quotient) obliczony dla przedmiotowych działów osiągnął wartość 7,3 w odniesieniu do województwa lubelskiego, co świadczy o lokalnej specjalizacji sektorowej gminy.

Wykres 32. Podmioty gospodarki narodowej na terenie Gminy Obsza według sekcji PKD w 2024 r. (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W latach 2015-2024 w strukturze podmiotów według sekcji PKD zaszły nieznaczne zmiany. W porównaniu do roku 2015 **największy wzrost liczby podmiotów** odnotowano w sekcjach:

- F „Budownictwo” – wzrost o 38 podmiotów (181,0%);
- G „Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle” – wzrost o 7 podmiotów (13,7%);
- C „Przetwórstwo przemysłowe” – wzrost o 6 podmiotów (50,0%);

- Sekcji M „Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna” – wzrost o 5 podmiotów (100,0%);
- Sekcji N „Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca” – wzrost o 5 podmiotów (166,7%);
- S „Pozostała działalność usługowa” oraz T „Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby” – wzrost o 5 podmiotów (50,0%);
- H „Transport i gospodarka magazynowa” – wzrost o 4 podmioty (133,3%);
- Q „Edukacja” – wzrost o 4 podmioty (100,0%)
- R „Opieka zdrowotna i pomoc społeczna” – wzrost o 3 podmioty (100,0%).

W żadnej z sekcji nie odnotowano spadku liczby podmiotów.

Zdecydowana większość – 92,9% - zarejestrowanych podmiotów działała w sektorze prywatnym. Najliczniejszą grupę stanowiły **osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą** (bez osób fizycznych prowadzących wyłącznie indywidualne gospodarstwa rolne) – ich udział wyniósł 82,1% ogółu podmiotów prywatnych. Mniejszy udział w rejestrze miały stowarzyszenia i organizacje społeczne – 6,3%, spółki handlowe – 4,5%, spółdzielnie – 1,3% oraz spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego – 0,4%. Struktura podmiotów według form prawnych na analizowanym obszarze, w porównaniu ze strukturą w województwie lubelskim, wykazała wyższe udziały osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (o 3,8 pkt proc.), stowarzyszeń i organizacji społecznych (o 2,5 pkt proc.) oraz spółdzielni (o 1,0 pkt proc.). Natomiast udziały pozostałych typów podmiotów – spółek handlowych oraz spółek handlowych z udziałem kapitału zagranicznego – były niższe.

W latach 2015-2025 liczba osób prowadzących działalność gospodarczą na terenie Gminy Obsza systematycznie się zwiększała i w stosunku do 2014 r. wzrosła o 72 osoby (64,9%). W odniesieniu do roku 2014 zauważalny jest również znaczny wzrost liczby stowarzyszeń i organizacji społecznych prowadzących działalność na obszarze gminy – o 3 podmioty (27,3%) oraz spółek handlowych – o 2 podmioty (25,0%).

Formy prawne prowadzonej działalności przekładają się na **strukturę wielkościową przedsiębiorstw**. W strukturze podmiotów gospodarki narodowej Gminy Obsza zdecydowanie dominowały **mikroprzedsiębiorstwa o liczbie pracujących do 9 osób** – stanowiły one 96,7% zarejestrowanych podmiotów. Pozostałe 3,3% to podmioty małe, liczące od 10 do 49 pracujących. W gminie nie funkcjonują podmioty zatrudniające powyżej 50 pracowników.

4.4. ATRAKCYJNOŚĆ TURYSTYCZNA

Gmina Obsza posiada pewien **potencjał przyrodniczy, krajobrazowy i kulturowy** sprzyjający rozwojowi różnych form turystyki. Gmina posiada niewątpliwie urok, zachęcający do odwiedzania jej terenów. Ze względu na zróżnicowanie form krajobrazowych oraz wysoką jakość i różnorodność środowiska jest to doskonały teren wypoczynku i rekreacji.

Obszary Gminy Obsza wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi i krajobrazowymi objęto ochroną obszarową – na analizowanym terenie ustanowiono **Park Krajobrazowy Puszczy Solskiej**. Do terenów o szczególnych walorach przyrodniczych zlokalizowanych w granicach Gminy Obsza należą również **Obszary Natura 2000**. W granicach gminy znajdują się dwie ostoje siedliskowe „Uroczyska Puszczy Solskiej” oraz

„Dolina Dolnej Tanwi” oraz obszar specjalnej ochrony ptaków „Puszcza Solska”. Północno-wschodnia część gminy wchodzi ponadto w skład **Transgranicznego Rezerwatu Biosfery „Roztocze”**.

Przez teren gminy przebiega szlak rowerowy **Doliny Tanwi i Wirowej**, znakowany kolorem czerwonym (Obsza – Zamch – Głuchy (Borowe Młyny) – Borowiec – Olchowiec – Dorbozy – Obsza). Długość szlaku wynosi 27 km. Szlak prowadzi po terenie dawnego starostwa Zameckiego w pobliżu granicy województwa lubelskiego i podkarpackiego, a jednocześnie historycznej granicy zaborów: rosyjskiego i austriackiego. W Zamchu przebywali polscy królowie: Władysław Jagiełło, Zygmunt August, Stefan Batory oraz Jan III Sobieski. Spotkamy się tu też z rzadkim na tych terenach osadnictwem niemieckim. Szlak łączy się z rowerowym szlakiem Ziemi Józefowskiej oraz Szlakiem Walk Partyzanckich, który prowadzi do rezerwatu „Nad Tanwią” w Rebizantach. Przez północny fragment gminy, wzdłuż Tanwi, przechodzi znakowany na czarno pieszy szlak Walk Partyzanckich, wiodący od Bidaczowa Starego do Tomaszowa Lubelskiego. Na rzece Tanew organizowane są ponadto spływy kajakowe.

Na terenie Gminy Obsza zachowały się ciekawe ślady historii i kultury. Do najciekawszych **obiektów zabytkowych** należą kościoły: pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Obszy oraz pw. św. Jozafata i św. Praksedy w Zamchu. W Zamchu znajduje się pomnik Jana Kochanowskiego, który jest autorem poematów „Pan Zamchanus” i „Dryas Zamchana”, powstałych w związku z przyjazdem do wsi króla Stefana Batorego w maju 1578 r. Lokalna tradycja sytuuje miejsce polowania monarchy w okolicy Borowych Młynów nad Tanwią. Organizatorem polowania, jak również uroczystego wjazdu króla do Zamchu, był Jan Zamoyski –kanclerz wielki koronny i starosta zamechski.

Gmina nie posiada rozwiniętej bazy turystycznej. W Obszy znajdują się **Pensjonat Roztocze i Karczma Roztocze**. Obiekt posiada przestronne sale konferencyjne, idealne do organizacji szkoleń, konferencji, a także wesel, przyjęć rodzinnych i innych imprez okolicznościowych. Zagroda oferuje również 34 miejsca noclegowe.

4.5. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

- Gmina Obsza jest gminą o charakterze rolniczym, w której rolnictwo i działalność z nim powiązana posiadają dominujące znaczenie dla funkcjonowania sfery gospodarczej i społecznej oraz dla warunków życia mieszkańców.
- Według ewidencji geodezyjnej największą część Gminy Obsza stanowią użytki rolne, które zajmują 8 181 ha, czyli 72,3% jej powierzchni. Struktura użytkowania użytków rolnych wykazuje proporcje charakterystyczne dla obszarów wiejskich o charakterze rolniczym – zdecydowanie dominują grunty orne – 5 858 ha (71,6% powierzchni użytków rolnych), następnie łąki trwałe – 1 359 ha (12,0%), pastwiska trwałe – 626 ha (7,7%) oraz grunty rolne zabudowane – 281 ha (3,4%). Grunty zabudowane i zurbanizowane stanowią jedynie 2,8% (312 ha) obszaru gminy. Grunty leśne w Gminie Obsza zajmują powierzchnię 2 689 ha i pokrywają 23,3% obszaru gminy. Jest to odsetek zbliżony do wskaźnika lesistości województwa lubelskiego, wynoszącego 23,5%, lecz jednocześnie zdecydowanie niższy od wskaźnika lesistości obliczonego dla powiatu biłgorajskiego – 39,2%.
- Według danych GUS, uzyskanych w ramach Powszechnego Spisu Rolnego z 2020 r., na terenie Gminy Obsza zlokalizowanych jest 779 gospodarstw rolnych, co stanowi 7,1%

gospodarstw rolnych z terenu całego powiatu biłgorajskiego. Zdecydowana większość gospodarstw (774) prowadzących działalność na terenie gminy to gospodarstwa indywidualne. Pod względem wielkości w Gminie Obsza dominują gospodarstwa o powierzchni od 5 do 10 ha – stanowią one 42,5% ogółu gospodarstw (331 gospodarstw). Gospodarstwa o powierzchni do 1 ha łącznie oraz od 1 do 5 ha stanowiły łącznie 33,8% ogółu gospodarstw (263 gospodarstwa). Stosunkowo duży udział miały również średnie i duże gospodarstwa – od 10 do 15 ha – 12,6% (98 gospodarstw) oraz powyżej 15 ha – 11,2% (87 gospodarstw). Średnia wielkość gospodarstwa rolnego wynosi 10,29 ha, wobec 8,55 ha w powiecie biłgorajskim oraz 9,64 ha w województwie lubelskim.

- Gmina należy do obszarów o najwyższej kulturze gospodarki rolnej, co znajduje wyraz zarówno w wysokiej towarowości gospodarstw, w ich dużej wydajności, jak też strukturze upraw i hodowli. Ze względu na jakość gleb występującą na jej terenie, jest ona zaliczana do obszarów korzystnych dla produkcji rolnej. Według oceny Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa — Państwowego Instytutu Badawczego w Puławach, wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej dla tego obszaru należy do jednych z najwyższych w województwie i wynosi 74,2 pkt, wobec 74,1 pkt dla województwa lubelskiego i 66,6 pkt dla kraju. W zakresie upraw na analizowanym obszarze dominują zboża, które stanowią 49,9% powierzchni zasiewów na terenie gminy, a wśród nich pszenica ozima oraz jęczmień jary. Znaczną powierzchnię zajmują również uprawy przemysłowe (43,5% powierzchni zasiewów), w tym przede wszystkim uprawy tytoniu i rzepaku. W hodowli zwierząt gospodarskich dominują tradycyjne kierunki – najwięcej gospodarstw na obszarze gminy prowadzi hodowlę trzody chlewnej, drobiu i bydła.
- Przedsiębiorczość jest istotnym czynnikiem decydującym o rozwoju społecznym i gospodarczym układów przestrzennych w różnych skalach, również lokalnych. Obok przedstawionej i omówionej powyżej struktury bezrobocia (generującej stan kryzysowy przede wszystkim w sferze społecznej), kluczowymi wskaźnikami obrazującymi sytuację gospodarczą gminy są dane dotyczące podmiotów prowadzących działalność gospodarczą. Należy także podkreślić, że sfera gospodarcza jest silnie sprzężona ze sferą społeczną. Zachodzące w niej zjawiska, w tym zmiany w liczbie podmiotów gospodarczych, liczba zawieszonych i wykreślonych podmiotów, możliwość uzyskania pomocy związanej z założeniem własnej działalności wpływają na lokalny rynek pracy i na aktywność zawodową mieszkańców.
- Na terenie Gminy Obsza na koniec 2024 r. w rejestrze REGON zaewidencjonowanych było 240 podmiotów, czyli 2,5% ogółu podmiotów zarejestrowanych w powiecie biłgorajskim. Obszar gminy charakteryzuje się skrajnie niskim stopniem nasycenia przedsiębiorczością. Wskaźnik przedsiębiorczości obszaru, obrazujący liczbę podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym, na koniec 2024 r. wyniósł 99,7 i był znacznie niższy do średniej wartości dla powiatu biłgorajskiego (175,0) oraz od wskaźnika obliczonego dla województwa lubelskiego (188,3). Wśród gmin powiatu biłgorajskiego Obsza zajmuje ostatnią pozycję.
- Gmina ma charakter rolniczy, z nielicznymi drobnymi zakładami przemysłowymi i usługowymi. Na obszarze gminy przeważają firmy prowadzące działalność w branży budowlanej, podmioty gospodarcze o profilu handlowym i usługowym oraz podmioty wykorzystujące lokalne zasoby, w tym zakłady przetwórstwa rolno – spożywczego.
- Zdecydowana większość – 92,9% - zarejestrowanych podmiotów działała w sektorze prywatnym. Najliczniejszą grupę stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność

gospodarczą (bez osób fizycznych prowadzących wyłącznie indywidualne gospodarstwa rolne) – ich udział wyniósł 82,1% ogółu podmiotów prywatnych. Mniejszy udział w rejestrze miały stowarzyszenia i organizacje społeczne – 6,3%, spółki handlowe – 4,5%, spółdzielnie – 1,3% oraz spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego – 0,4%. Formy prawne prowadzonej działalności przekładają się na strukturę wielkościową przedsiębiorstw. W strukturze podmiotów gospodarki narodowej Gminy Obsza zdecydowanie dominowały mikroprzedsiębiorstwa o liczbie pracujących do 9 osób – stanowiły one 96,7% zarejestrowanych podmiotów. Pozostałe 3,3% to podmioty małe, liczące od 10 do 49 pracujących. W gminie nie funkcjonują podmioty zatrudniające powyżej 50 pracowników.

- Gmina Obsza posiada pewien potencjał przyrodniczy, krajobrazowy i kulturowy sprzyjający rozwojowi różnych form turystyki. Obszary wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi i krajobrazowymi objęto ochroną obszarową – na analizowanym terenie ustanowiono Park Krajobrazowy Puszczy Solskiej. Do terenów o szczególnych walorach przyrodniczych zlokalizowanych w granicach Gminy Obsza należą również Obszary Natura 2000. W granicach gminy znajdują się dwie ostoje siedliskowe „Uroczyska Puszczy Solskiej” oraz „Dolina Dolnej Tanwi” i obszar specjalnej ochrony ptaków „Puszcza Solska”. Północno-wschodnia część gminy wchodzi ponadto w skład Transgranicznego Rezerwatu Biosfery „Roztocze”. Na terenie Gminy Obsza zachowały się ciekawe ślady historii i kultury. Do najciekawszych obiektów zabytkowych należą kościoły: pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Obszy oraz pw. św. Józefa i św. Praksedy w Zamchu.
- Przez teren gminy przebiega szlak rowerowy Doliny Tanwi i Wirowej, znakowany kolorem czerwonym (Obsza – Zamch – Głuchy (Borowe Młyny) – Borowiec – Olchowiec – Dorbozy – Obsza). Długość szlaku wynosi 27 km. Przez północny fragment gminy, wzdłuż Tanwi, przechodzi znakowany na czarno pieszy szlak Walk Partyzanckich, wiodący od Bidaczowa Starego do Tomaszowa Lubelskiego. Na rzece Tanew organizowane są ponadto spływy kajakowe.
- Gmina nie posiada rozwiniętej bazy turystycznej. W Obszy znajdują się Pensjonat Roztocze i Karczma Roztocze. Obiekt posiada przestronne sale konferencyjne, idealne do organizacji szkoleń, konferencji, a także wesel, przyjęć rodzinnych i innych imprez okolicznościowych. Zagroda oferuje również 34 miejsca noclegowe.
- Gmina Obsza jest predestynowana do rozwoju turystyki weekendowej i agroturystyki. Obszar gminy nie może być uznany za teren bardzo atrakcyjny turystycznie, ale jest ciekawy przyrodniczo i krajobrazowo, posiada podstawową infrastrukturę rekreacyjną i turystyczną w postaci szlaków pieszych i rowerowych, małej infrastruktury rekreacji i turystyki. Pomimo tego Gmina Obsza postrzegana jest jako obszar mało atrakcyjny i przyjazny dla turystów. Głównym czynnikiem ograniczającym rozwój sektora turystyki w gminie jest niewystarczający poziom rozwoju bazy gastronomicznej i noclegowej, niezbędnej do stworzenia kompleksowej oferty turystycznej. Brakuje także infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, która przyczyniałaby się do kreowania produktów turystycznych, stanowiących wyróżnik obszaru i mogących przyciągnąć turystów. Słabo rozwinięta jest również sieć szlaków rowerowych. Potencjał turystyczny gminy należy wzmacniać również poprzez restaurację i renowację zabytków, co niewątpliwie wzbogaci ofertę turystyczną gminy.

Wnioski:

- Gmina Obsza ma wyraźnie rolniczy charakter, co znajduje odzwierciedlenie zarówno w strukturze użytkowania gruntów, jak i w dominacji gospodarstw indywidualnych oraz tradycyjnych kierunków produkcji rolnej.
- Użytki rolne zajmują ponad 70% powierzchni gminy, a ich struktura – z przewagą gruntów ornych – odpowiada obszarom o intensywnej działalności rolniczej.
- Przeciętna wielkość gospodarstw rolnych w gminie jest wyższa niż średnia dla powiatu i województwa, co świadczy o relatywnie korzystnych warunkach prowadzenia działalności rolniczej.
- Wysoka jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz dominacja zbóż i upraw przemysłowych potwierdzają dobre warunki glebowe i sprzyjają utrzymaniu wysokiej towarowości gospodarstw.
- Struktura hodowli wskazuje na utrzymywanie tradycyjnych kierunków produkcji zwierzęcej, charakterystycznych dla rolniczych obszarów wiejskich.
- Niski poziom przedsiębiorczości oraz zdecydowana dominacja mikroprzedsiębiorstw mogą ograniczać dywersyfikację lokalnej gospodarki i zmniejszać możliwości tworzenia miejsc pracy poza rolnictwem.
- Na terenie gminy występują cenne zasoby przyrodnicze i kulturowe, jednak ich potencjał turystyczny nie jest w pełni wykorzystany z powodu słabo rozwiniętej bazy noclegowej, gastronomicznej i niewystarczającej infrastruktury rekreacyjnej. Brakuje również dobrze rozwiniętej sieci szlaków rowerowych.
- Istniejące szlaki piesze i rowerowe oraz organizowane spływy kajakowe stanowią podstawę do rozwoju turystyki aktywnej, wymagają jednak rozbudowy, uzupełnienia ofertą usługową i poprawą atrakcyjności przestrzeni.
- Ochrona obszarowa (Park Krajobrazowy Puszczy Solskiej, obszary Natura 2000, Rezerwat Biosfery „Roztocze”) zwiększa wartość przyrodniczą gminy, ale jednocześnie może nakładać ograniczenia w zagospodarowaniu przestrzennym.
- Zachowane obiekty zabytkowe są istotnym elementem dziedzictwa kulturowego gminy i mogą stanowić ważny komponent budowania oferty turystycznej, pod warunkiem ich odpowiedniej restauracji i promocji.

5. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

Infrastruktura techniczna, utożsamiana z dostępnością i jakością urządzeń, jak i sieci przesyłowej (m.in. energetycznej, ciepłowniczej, gazowej), a także ze świadczeniem określonych usług w istotnym stopniu decyduje o atrakcyjności lokalizacyjnej obszaru, wpływa na produktywność czynników wytwórczych, a także określa poziom życia jego mieszkańców.

5.1. INFRASTRUKTURA KOMUNIKACYJNA I DOSTĘPNOŚĆ TRANSPORTOWA

Jednym z kluczowych elementów organizacji przestrzeni, warunkującym rozwój społeczno-gospodarczy obszaru, jest jego **dostępność komunikacyjna**. System komunikacyjny Gminy Obsza oparty jest na systemie dróg wojewódzkich, powiatowych oraz dróg lokalnych gminnych.

Powiązania komunikacyjne zewnętrzne zapewniają gminie dwie drogi wojewódzkie:

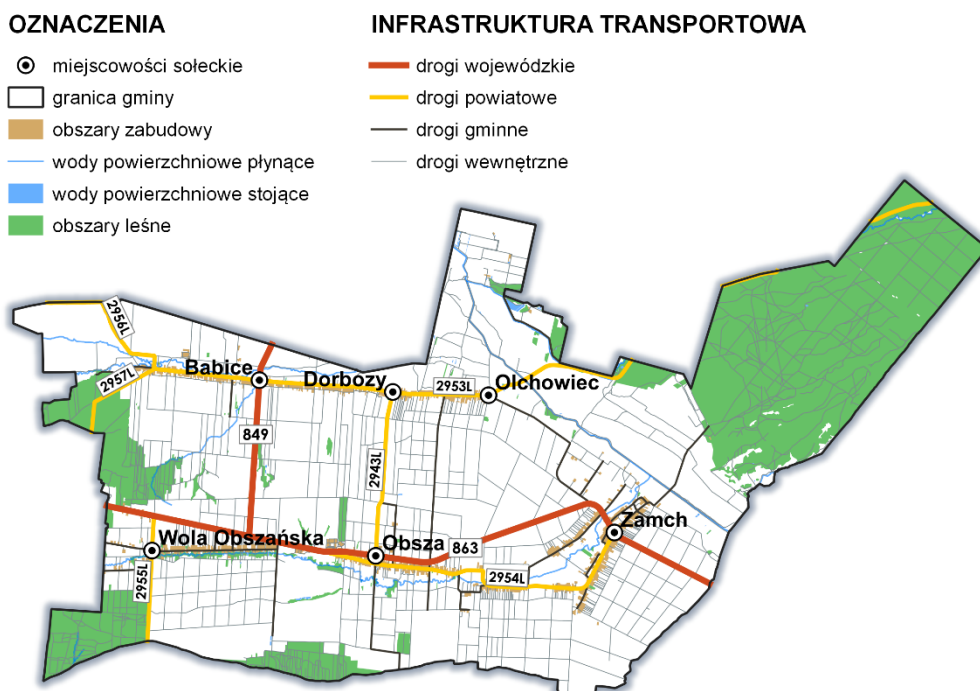
- **droga wojewódzka nr 849** łącząca Zamość z Krasnobrodem, Józefowem i Tarnogrodem. Znajduje się ona w południowej części województwa lubelskiego. Biegnąc z północy na południe przebiega przez powiat zamojski i powiat biłgorajski. Ten szlak komunikacyjny jest strategiczną drogą wojewódzką klasy G, przebiegającą przez tereny Roztocza. Odgrywa on bardzo ważną rolę w kontekście ruchu turystycznego. Jej długość wynosi ok. 50 km.
- **droga wojewódzka nr 863** łącząca Kopki z Cieszanowem. Licząca 69 kilometrów długości droga przebiega w osi wschód-zachód, w przeważającej części w południowej części województwa lubelskiego.

Powyższe drogi stanowią podstawowe połączenie lokalnego systemu komunikacji z drogami krajowymi i międzynarodowymi.

Wewnętrzna komunikację zapewniają głównie **drogi powiatowe i gminne**. Drogi te stanowią podstawową sieć drogową, niezbędną do obsługi zapotrzebowania komunikacyjnego lokalnej społeczności oraz zapewnienia powiązań jednostki z drogami wyższej kategorii. Przez obszar Gminy Obsza przebiega **6 dróg powiatowych** o łącznej długości około 31 km. Właścicielem dróg jest Zarząd Dróg Powiatowych w Biłgoraju. Do dróg powiatowych przebiegających przez teren gminy należą:

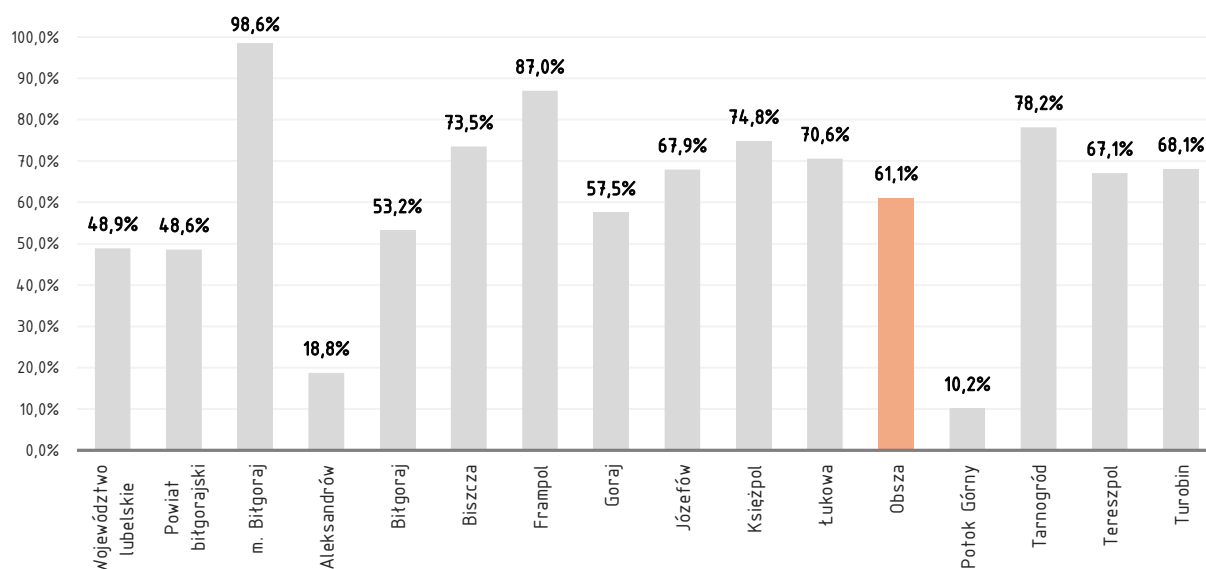
- droga powiatowa nr 2943L: Księżpol - Rakówka - Łukowa - Dorbozy - Obsza;
- droga powiatowa nr 2953L: Babice - Borowiec – Susiec;
- droga powiatowa nr 2954L: Obsza – Zamch;
- droga powiatowa nr 2955L: Wola Obszańska - Moszczanica;
- droga powiatowa nr 2956L: Płusy - Korchów – Babice;
- droga powiatowa nr 2957L: Różaniec II – Babice.

Dopełnieniem układu komunikacyjnego jest sieć **dróg gminnych**, po których odbywa się ruch lokalny. Drogi gminne posiadają łączną długość 38,2 km.

Ryc. 6. Infrastruktura drogowa na terenie Gminy Obsza

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Obiektów Topograficznych 10k (BDOT10k).

Posługując się danymi GUS należy zauważyć, że w 2024 r. odsetek długości dróg gminnych o nawierzchni twardej w Gminie Obsza wyniósł 61,1%, wobec 48,6% w powiecie biłgorajskim oraz 48,9% w województwie lubelskim. Odsetek długości dróg powiatowych o nawierzchni twardej w powiecie biłgorajskim był również wysoki i wyniósł aż 99,7%, wobec 99,5% w województwie lubelskim. Natomiast wskaźnik gęstości sieci dróg powiatowych utwardzonych i gminnych utwardzonych, który to decyduje o skomunikowaniu i dostępności wewnętrznej obszaru, obliczony dla powiatu biłgorajskiego wyniósł 61,3 km/100 km² i był dużo niższy zarówno od średniej wojewódzkiej (84,4 km/100 km²), jak i krajowej (85,8 km/100 km²).

Wykres 33. Udział dróg gminnych o nawierzchni twardej w 2024 r. na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Dzięki realizacji licznych inwestycji drogowych oraz prowadzonym pracom związanym z remontami bieżącymi i utrzymaniem infrastruktury, **stan dróg powiatowych i gminnych** Gminy Obsza w ciągu ostatnich lat uległ **znaczej poprawie**. Warto wspomnieć choćby o realizowanych inwestycjach współfinansowanych ze środków krajowych, których celem jest poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego i parametrów technicznych lokalnej sieci drogowej. W ostatnich latach zrealizowano następujące projekty dofinansowane ze środków Programu Inwestycji Strategicznych oraz Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg:

- Przebudowa drogi gminnej nr 109550L, w zakresie budowy chodnika w miejscowości Wola Obszańska;
- Przebudowa drogi powiatowej Płusy - Babice i drogi powiatowej Babice – Susiec;
- Przebudowa drogi wojewódzkiej w zakresie budowy chodnika w miejscowościach Wola Obszańska i Obsza;
- Remont dróg gminnych i wewnętrznych na terenie miejscowości Obsza i Wola Obszańska;
- Remont drogi gminnej nr 109558L w miejscowości Zamch;
- Przebudowa drogi gminnej nr 109560L w miejscowości Zamch;
- Modernizacja infrastruktury drogowej na terenie Gminy Obsza;
- Przebudowa drogi powiatowej nr 2954L Obsza-Zamch w zakresie budowy chodnika;
- Budowa drogi gminnej nr 109553L w miejscowości Obsza.

Pomimo dość zadowalających wskaźników należy zauważyć, że jakość dróg gminnych i powiatowych jest wciąż niedostateczna. Problem stanowi zły stan techniczny niektórych dróg (zwłaszcza lokalnych), niewystarczające nakłady inwestycyjne na system drogowy oraz wzrastająca liczba pojazdów, a tym samym wzmożony ruch samochodowy na drogach. Do problemów transportowych gminy zaliczyć należy również niedostatecznie rozwinięty układ dróg rowerowych i infrastruktury dla pieszych. Wiele odcinków dróg nie posiada wydzielonych ciągów dla pieszych i rowerzystów, co wpływa na pogorszenie jakości ich użytkowania i obniżenie poziomu bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego. Pomimo istnienia chodników na niektórych odcinkach, wymagają one bieżących remontów.

5.2. INFRASTRUKTURA WODNO-KANALIZACYJNA I ENERGETYCZNA

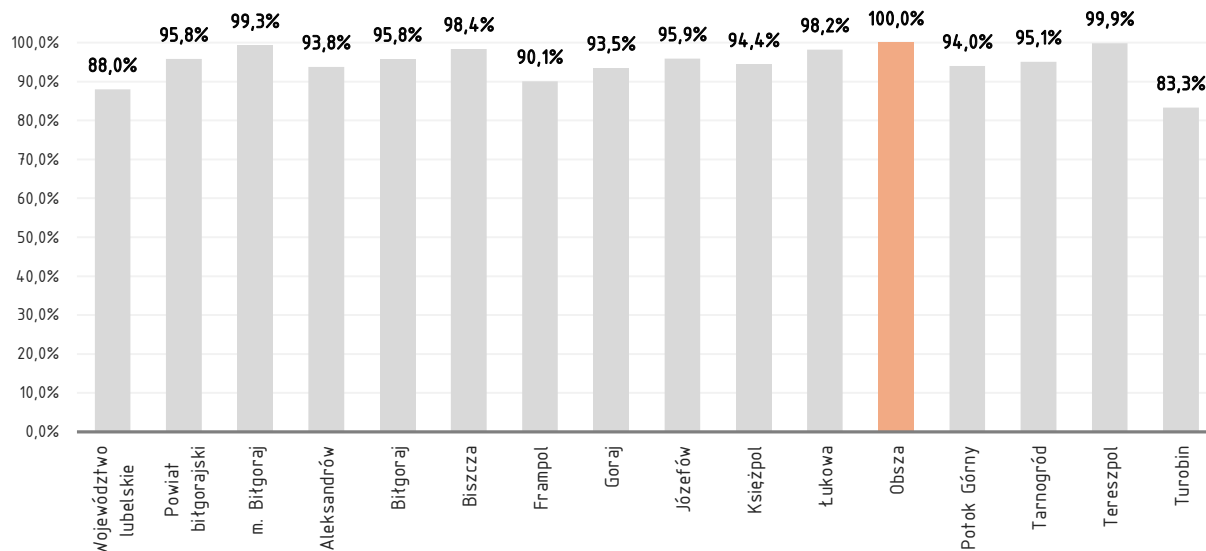
Jednym z elementów infrastrukturalnych niezbędnych do rozwoju obszaru oraz w zasadniczy sposób wpływającym na ochronę środowiska jest **sieć wodno-kanalizacyjna**. Brak przyłączy do sieci może powodować nieefektywne korzystanie z obiektów budowlanych, zwiększać prawdopodobieństwo występowania negatywnych konsekwencji zdrowotnych dla mieszkańców, a także negatywnie wpływać na stan środowiska przyrodniczego.

Na obszarze gminy funkcjonuje stacja Babice – Dorbozy, która zaopatruje w wodę odbiorców w całej Gminie Obsza, a także części gmin Tarnogród, Księżpol i Łukowa oraz Kuryłówka w województwie podkarpackim. Wszystkie miejscowości gminy są zwodociągowane. Na koniec 2024 r. **sieć wodociągowa** osiągnęła długość 50,9 km. Dzięki istniejącej sieci w 2024 r. liczba przyłączy do budynków mieszkalnych i budynków zbiorowego zamieszkania wyniosła łącznie 1 062. W 2024 r. **ilość wody dostarczonej wodociągami** wyniosła 189,9 dam³, w tym 186,1 dam³ zostało dostarczonych gospodarstwom domowym. **Zużycie wody na 1 mieszkańca** w gospodarstwach domowych w 2024 r. wyniosło 46,6 m³, wobec 29,7 m³ w powiecie biłgorajskim i 32,1 m³ w województwie lubelskim.

Odsetek ludności korzystającej z wodociągów na terenie gminy w 2024 r. wynosił 100,0% wobec 95,8% w powiecie biłgorajskim oraz 88,0% w województwie lubelskim.

W porównaniu do pozostałych gminy powiatu biłgorajskiego, Obsza odznacza się bardzo wysokim wskaźnikiem zwodociągowania – dla porównania w 2024 r. najniższy odsetek korzystających z sieci wodociągowej – wynoszący 83,3% – odnotowano w Gminie Turobin.

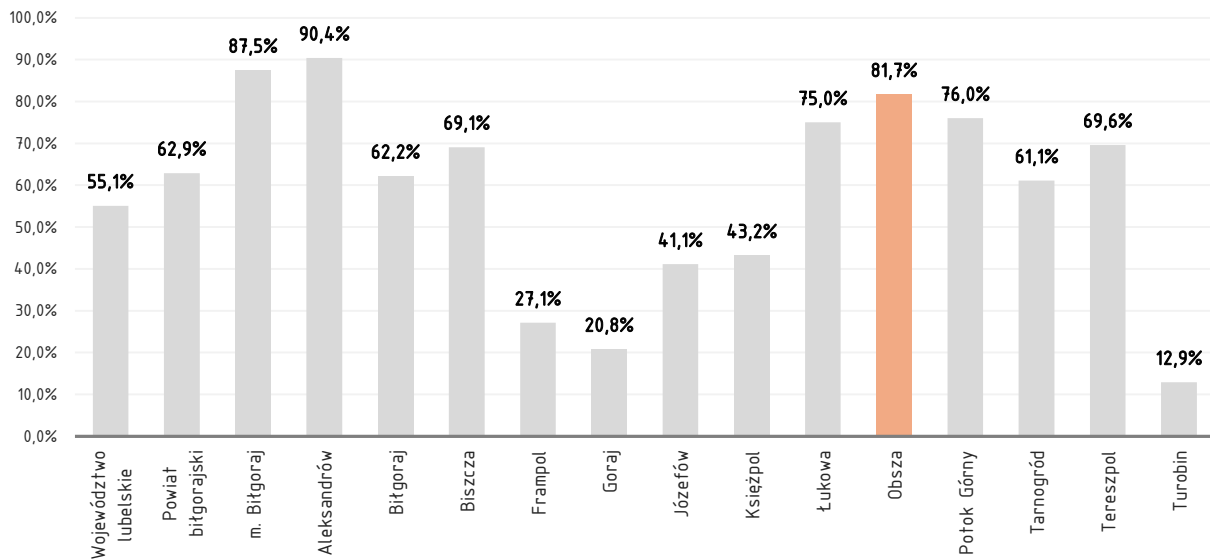
Wykres 34. Odsetek mieszkańców korzystających z sieci wodociągowej na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Korzystnie przedstawia się również sytuacja gminy w zakresie dostępu do **sieci kanalizacyjnej**. Długość kanalizacji sanitarnej na terenie Gminy Obsza w 2024 r. wyniosła łącznie 54,4 km, przy liczbie przyłączy do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania wynoszącej 1 034 szt. Ścieki komunalne od mieszkańców gminy oczyszczane są w oczyszczalni ścieków w Zamchu. Ilość ścieków odprowadzonych od gospodarstw domowych siecią kanalizacyjną w 2024 r. wyniosła łącznie 105,2 dam³.

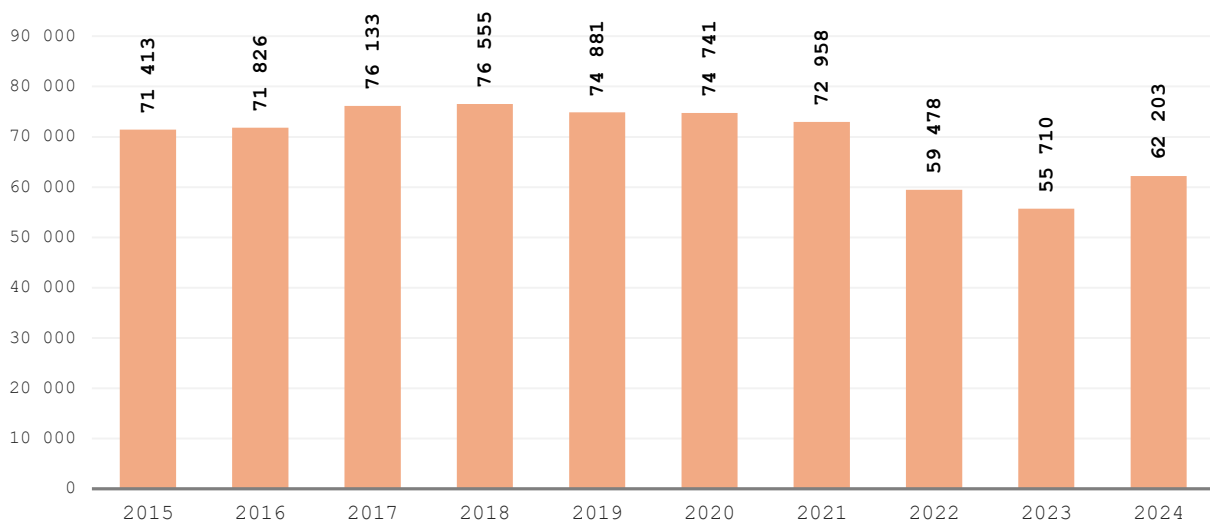
Dzięki znaczącemu przyrostowi długości sieci kanalizacyjnej w ostatnich latach w 2024 r. z kanalizacji korzystało 81,7% ludności zamieszkującej gminę. W tym samym okresie **odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej** w powiecie biłgorajskim wynosił 62,9%, a w województwie lubelskim 55,1%. Czynnikiem wpływającym na stosunkowo **wysoki poziom skanalizowania** obszaru jest zwarta zabudowa miejscowości gminnych. Pod względem ludności korzystającej z kanalizacji Obsza wypada relatywnie korzystnie w porównaniu do pozostałych gmin powiatu biłgorajskiego – wyższy odsetek mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej odnotowano jedynie w Gminie Aleksandrów (90,4%) oraz Mieście Biłgoraj (87,5%).

Wykres 35. Odsetek mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Przez teren gminy nie przebiegają linie elektroenergetyczne wysokiego napięcia. Układ energetyczny zasilany jest z istniejącego systemu sieci energetycznych średniego napięcia 15 kV.

W 2024 r. **liczba odbiorców energii elektrycznej** (gospodarstwa domowe) w powiecie biłgorajskim wyniosła 34 644, w tym 21 069 na obszarach wiejskich. Według dostępnych danych GUS **zużycie energii elektrycznej** na terenie powiatu biłgorajskiego spodniowo spada i w 2024 r. wyniosło 62 202,72 MWh - o 12,9% mniej niż w 2015 r. Spadło także zużycie energii elektrycznej na jednego mieszkańca powiatu. Zmniejszenie zużycia energii przez odbiorców końcowych jest spowodowane m.in. działaniami na rzecz efektywności energetycznej i sytuacją ekonomiczną gospodarstw domowych. Na spadek poboru energii z sieci wpływa też rosnąca autokonsumpcja prosumentów OZE.

Wykres 36. Zużycie energii elektrycznej na terenie powiatu biłgorajskiego w latach 2015-2024 r. (MWh)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Gmina Obsza nie ma zorganizowanej gospodarki w zakresie zaopatrzenia i pokrycia potrzeb ciepłych mieszkańców. Na terenie gminy brak **sieci gazowej**. Planuje się realizację gazociągu wysokiego ciśnienia z usytuowaniem stacji redukcyjnej gazu pierwszego stopnia w miejscowości Wola Obszańska, przy drodze wojewódzkiej Tarnogród – Cieszanów. Obecnie gospodarka ciepła na terenie gminy bazuje na indywidualnych źródłach ciepła. Źródła te tworzą tzw. niską emisję, która pogarsza stan środowiska naturalnego obszaru. **Niska emisja** stanowi emisję spalania paliw stałych, ciekłych i gazowych do atmosfery, ze źródeł emisji znajdujących się na wysokości nie większej niż 40 m, głównie z lokalnych kotłowni i domowych źródeł ciepła. Cechą charakterystyczną niskiej emisji jest to, że powodowana jest ona przez liczne źródła ciepła wprowadzające do powietrza niewielkie ilości zanieczyszczeń.

W celu poprawy jakości powietrza należy dążyć do eliminacji uciążliwych palenisk węglowych i stosowania do celów grzewczych i bytowych gazu ziemnego lub lekkiego oleju opałowego, a także pozyskiwania ciepła z odnawialnych źródeł energii. W powyższym kontekście należy zauważyć, że na terenie gminy realizowane były liczne inwestycje, finansowane zarówno ze środków unijnych, jak i krajowych, przyczyniające się do poprawy efektywności energetycznej obiektów, promocji niskoemisyjności, a także programy dotyczące wymiany nieefektywnych źródeł ciepła.

5.3. ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII

Potencjał naturalny obszaru oraz jego rolniczy charakter stwarzają sprzyjające warunki do rozwoju energetyki odnawialnej - na terenie gminy teoretycznie do pozyskania jest energia słońca oraz biomasy.

Obszar całego województwa lubelskiego należy do regionów posiadających jedno z najlepszych warunków wykorzystywania **energii słonecznej** w kraju i został, zgodnie z „Programem rozwoju odnawialnych źródeł energii dla województwa lubelskiego”, w całości zakwalifikowany do obszarów preferowanych dla lokalizacji urządzeń i instalacji wykorzystujących energię słoneczną. Potencjał wykorzystania energii słonecznej, określany przez roczną gęstość mocy promieniowania słonecznego, w obszarze regionu waha się w granicach od ok. 1 050 do ok. 1 150 kWh/m², podczas gdy w kraju potencjał ten zasadniczo zawiera się w przedziale 950 kWh/m² - 1 150 kWh/m². Potrzeby własne mieszkańców w zakresie produkcji energii elektrycznej i ciepłej z energii słonecznej mogą być zaspokajane poprzez stosowanie kolektorów słonecznych i paneli fotowoltaicznych. Należy jednak wziąć pod uwagę, że lokalizacja ogniw fotowoltaicznych nie powinna być realizowana na: obszarach o szczególnych walorach przestrzennych, obszarach i obiektach objętych ochroną konserwatorską oraz terenach cennych przyrodniczo. Usytuowanie wielkopowierzchniowych instalacji paneli fotowoltaicznych pożądane jest na terenach wyrobisk poeksploatacyjnych surowców mineralnych oraz składowisk odpadów komunalnych.

Najbardziej dostępnym źródłem energii odnawialnej na terenie województwa lubelskiego jest **biomasa**. Do głównych źródeł jej pozyskiwania należą: celowe uprawy roślin energetycznych, organiczne pozostałości i odpady produkcji rolniczej, odpady powstające w przemyśle rolno-spożywczym oraz odchody z ferm hodowlanych wykorzystywane do fermentacji metanowej. Całkowity, wstępnie oszacowany potencjał biomasy pochodzenia rolniczego, możliwy do wykorzystania na cele energetyczne w województwie lubelskim, jest wysoki i stanowi równowartość około 28,0 PJ energii rocznie, co stanowi ok. 11,0% energii

krajowej. Na cele energetyczne można wykorzystać również drewno pochodzące z lasów, z odpadów przemysłu drzewnego oraz z odpadów powstających przy pielęgnacji sadów i zadrzewień. Teren Gminy Obsza zaliczany jest do obszarów wskazanych do rozwoju energetyki na bazie biomasy pochodzącej z uprawy wieloletnich roślin energetycznych.

Ponadto, należy wskazać, że na terenie gminy funkcjonuje biologiczna oczyszczalnia ścieków w Zamchu, która – z uwagi na stosowane procesy technologiczne – stanowi element infrastruktury potencjalnie możliwej do wykorzystania do wytwarzania biogazu z osadów ściekowych, zaliczanego do źródeł energii odnawialnej pochodzenia biologicznego.

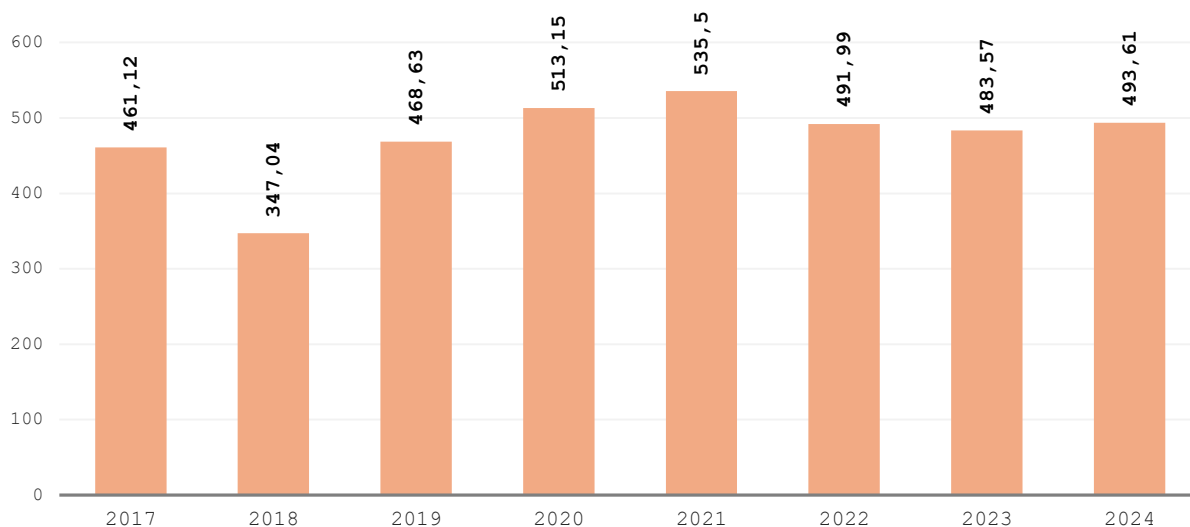
5.4. GOSPODARKA ODPADAMI

Nieodłączną cechą ludzkiej działalności jest wytwarzanie odpadów. **Odpady** oznaczają każdą substancję lub przedmiot, których posiadacz pozbywa się, zamierza się pozbyć lub do których pozbycia jest obowiązany. Uciążliwość odpadów dla środowiska przejawia się przede wszystkim zanieczyszczeniem wód i gleb, skażeniem powietrza, niszczeniem walorów estetycznych i krajobrazowych oraz wyłączeniem z użytkowania terenów rolnych i leśnych zajmowanych pod składowanie odpadów. Głównym wyzwaniem w gospodarce odpadami na najbliższe lata jest przejście na gospodarkę o obiegu zamkniętym poprzez minimalizowanie ilości wytwarzanych odpadów oraz wykorzystywanie odpadów nieuniknionych jako zasobu dzięki procesom recyklingu.

Odbiór i zagospodarowanie odpadów z terenu Gminy Obsza realizuje Spółdzielczy Zakład Gospodarczy w Józefowie. Na terenie gminy znajduje się Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych.

W 2024 r. na terenie Gminy Obsza wytworzono **493,61 ton odpadów komunalnych**. Większość wytworzonych odpadów komunalnych – 462,98 ton (93,8%) zostało odebranych od gospodarstw domowych. Należy zauważyć, że choć ilość zebranych odpadów komunalnych na terenie gminy utrzymuje się w ostatnich latach na względnie stałym poziomie, masa odpadów komunalnych przypadająca na jednego mieszkańca powoli, lecz sukcesywnie wzrasta.

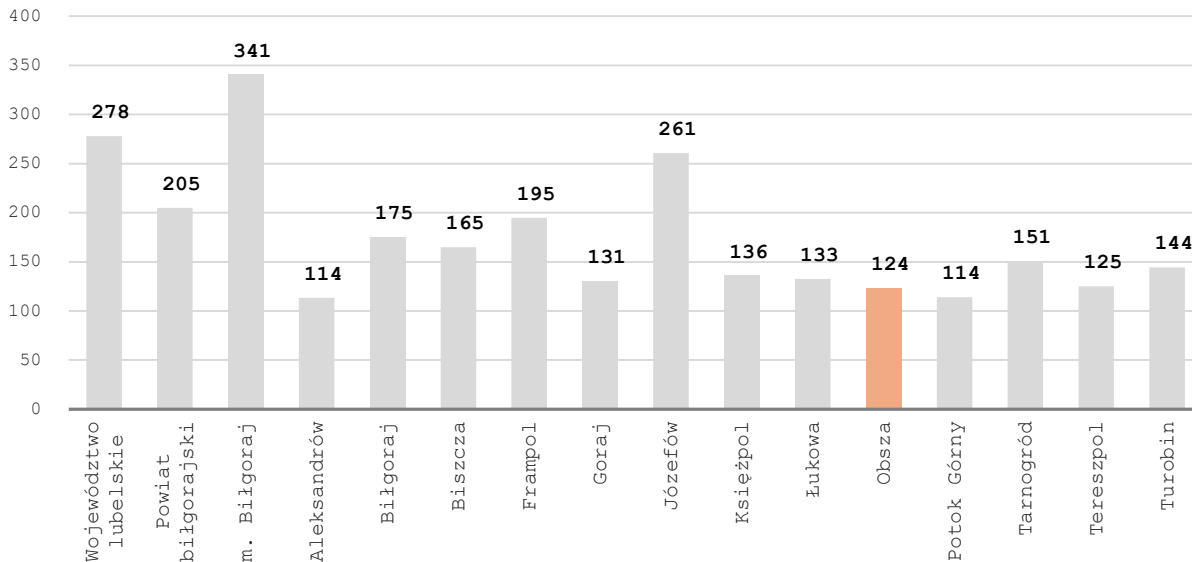
Wykres 37. Ilość wytworzonych odpadów komunalnych na terenie Gminy Obsza w latach 2017-2024 (tony).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W 2024 r. **masa wytworzonych odpadów komunalnych przez jednego mieszkańca** wyniosła 124 kg, wobec 205 kg w powiecie biłgorajskim oraz 278 kg w województwie lubelskim. Jednocześnie był to najniższy wskaźnik wśród gmin powiatu biłgorajskiego. Niższe wartości odnotowano jedynie w gminach: Potok Górny i Aleksandrów.

Wykres 38. Masa wytworzonych odpadów komunalnych na jednego mieszkańca na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (kg)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

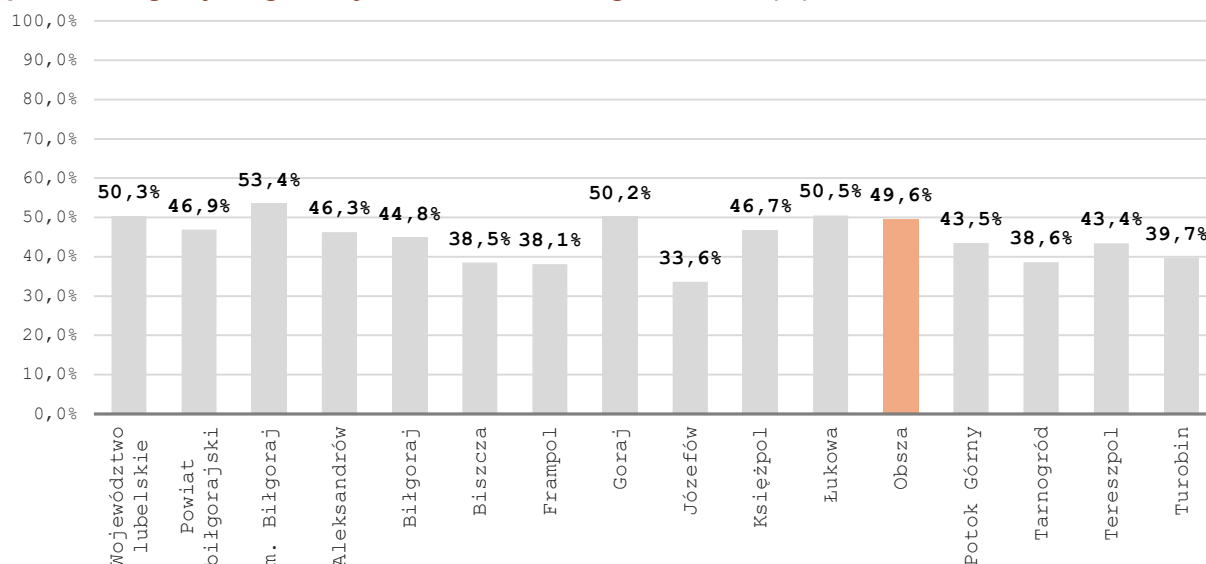
Gospodarowanie odpadami może w sposób istotny wpływać na środowisko przyrodnicze oraz zdrowie ludzi. Ograniczanie ich wytwarzania w dobie zwiększającej się produkcji i konsumpcji jest istotnym warunkiem zmniejszenia negatywnego wpływu na środowisko oraz jednym z zasadniczych wyzwań współczesnego świata. Ich unieszkodliwianie poprzez składowanie jest przejawem nieefektywnego gospodarowania zasobami, powodującym dodatkowo emisję zanieczyszczeń do atmosfery, gleby, wody, utratę powierzchni pod składowiska czy obniżenie estetycznych walorów krajobrazu. Dopiero powtórne wykorzystanie odpadów, odzyskanie lub poddanie ich recyklingowi sprawia, iż mogą one stać się potencjalnym zasobem, przyczyniając się w ten sposób do zmniejszenia zużycia surowców pierwotnych w celu wytworzenia produktów, a tym samym efektywniejszego gospodarowania zasobami.

Na terenie gminy w 2024 r. w **sposób selektywny** zebrano 244,81 ton odpadów, co stanowi 49,6% ogółu zebranych odpadów. Osiągnięty wskaźnik jest bardzo zbliżony do średniej dla powiatu biłgorajskiego wynoszącej 46,9% oraz średniej dla województwa lubelskiego wynoszącej 50,3%. W porównaniu do pozostałych gmin powiatu biłgorajskiego wskaźnik dotyczący udziału odpadów zebranych selektywnie w relacji do ogółu wytworzonych odpadów komunalnych obliczony dla Gminy Obsza kształtuje się na **dość wysokim poziomie** – wyższą wartość tego wskaźnika odnotowano jedynie w trzech gminach: Mieście Biłgoraj (53,4%), Gminie Łukowa (50,5%) oraz Gminie Goraj (50,2%).

Dalszy wzrost wskaźników selektywnie zebranych odpadów możliwy jest dzięki wdrażaniu rozwiązań prawnych, budowaniu systemu selektywnej zbiórki przez władze gminne oraz zaangażowaniu mieszkańców w segregację odpadów powstających w gospodarstwach domowych. Zgodnie ze zmienioną ustawą z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, ustanawiającą nowe zasady gospodarowania odpadami, od 1 lipca 2013 r. odpowiedzialność za odbiór i właściwe zagospodarowanie odpadów została

przekazana gminom. Celem znowelizowanej ustawy jest ograniczenie składowania zmieszanych odpadów komunalnych i odpadów ulegających biodegradacji na składowiskach, zwiększenie udziału odzysku i recyklingu odpadów opakowaniowych (papieru, szkła, tworzyw sztucznych, metali), zmniejszenie ilości dzikich wysypisk śmieci oraz spalania odpadów w domowych kotłowniach.

Wykres 39. Odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Najważniejsze zadania w gospodarowaniu odpadami komunalnymi, wynikające z konieczności ochrony środowiska, sprowadzają się do minimalizacji powstawania odpadów i maksymalizacji ich zagospodarowania oraz ograniczania do koniecznego minimum składowania odpadów w środowisku. Jedną z głównych metod ograniczania ilości odpadów jest **recykling**, którego celem jest ponowne wykorzystanie tych samych materiałów. Biorąc pod uwagę powyższe oraz w kontekście postępującego procesu przechodzenia na gospodarkę o obiegu zamkniętym, zakładającą minimalizację oraz eliminację powstawania odpadów, jak również wspieranie efektywnego zużycia zasobów przez ponowne ich wykorzystanie, niezwykle ważny jest **dalszy rozwój systemu selektywnej zbiórki odpadów**, w szczególności tych nadających się do odzysku i recyklingu.

Poziomy recyklingu jakie muszą osiągnąć gminy w odniesieniu do poszczególnych rodzajów odpadów określone zostały w ustawie z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach. Za rok 2024 gminy były zobowiązane osiągnąć poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia odpadów komunalnych w wysokości co najmniej 45%. Zgodnie z opracowanym przez gminę sprawozdaniem z realizacji zadań z zakresu gospodarki odpadami w 2024 r. minimalny wskazany poziom recyklingu został osiągnięty i wyniósł 56,96%. Należy zauważyć, że w kolejnych latach wymagany poziom przygotowania do ponownego użycia i recyklingu odpadów komunalnych będzie skokowo wzrastał - w 2025 r. co najmniej 55% odpadów komunalnych powinno być poddawane recyklingowi. Do 2030 r. cel ten wzrośnie do 60%, a 65% osiągnie w 2035 r. i będzie obowiązywać także w kolejnych latach. Osiągnięcie wymaganych poziomów recyklingu odpadów komunalnych może przekraczać możliwości budżetowe gminy. Wymaga to odpowiedniego przygotowania pod względem infrastrukturalnym, zabezpieczenia instalacji prowadzących recykling odpadów surowcowych oraz bioodpadów. Kluczowe będą również

działania na rzecz zmniejszenia ilości wytwarzanych odpadów ogółem oraz zaangażowanie mieszkańców w kwestie związane z gospodarką odpadami.

5.5. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

- System komunikacyjny Gminy Obsza oparty jest na systemie dróg wojewódzkich, powiatowych oraz dróg lokalnych gminnych. Powiązania komunikacyjne zewnętrzne zapewniają gminie dwie drogi wojewódzkie: 849 łącząca Zamość z Krasnobrodem, Józefowem i Tarnogrodem oraz 863 łącząca Kopki z Cieszanowem. Drogi te stanowią podstawowe połączenie lokalnego systemu komunikacji z drogami krajowymi i międzynarodowymi. Wewnętrzną komunikację zapewniają głównie drogi powiatowe i gminne, stanowiąc podstawową sieć drogową, niezbędną do obsługi zapotrzebowania komunikacyjnego lokalnej społeczności oraz zapewnienia powiązań jednostki z drogami wyższej kategorii. Przez obszar Gminy Obsza przebiega 6 dróg powiatowych o łącznej długości około 31 km. Dopełnieniem układu komunikacyjnego jest sieć dróg gminnych, po których odbywa się ruch lokalny. Drogi gminne posiadają łączną długość 38,2 km.
- Dzięki realizacji licznych inwestycji drogowych oraz prowadzonym pracom związanym z remontami bieżącymi i utrzymaniem infrastruktury, stan dróg powiatowych i gminnych Gminy Obsza w ciągu ostatnich lat uległ znacznej poprawie. Posługując się danymi GUS należy zauważyć, że w 2024 r. odsetek długości dróg gminnych o nawierzchni twardej w Gminie Obsza wyniósł 61,1%, wobec 48,6% w powiecie biłgorajskim oraz 48,9% w województwie lubelskim.
- Pomimo dość zadowalających wskaźników należy zauważyć, że jakość dróg gminnych i powiatowych jest wciąż niedostateczna. Problem stanowi zły stan techniczny niektórych dróg (zwłaszcza lokalnych), niewystarczające nakłady inwestycyjne na system drogowy oraz wzrastająca liczba pojazdów, a tym samym wzmożony ruch samochodowy na drogach. Do problemów transportowych gminy zaliczyć należy również niedostatecznie rozwinięty układ dróg rowerowych i infrastruktury dla pieszych. Wiele odcinków dróg nie posiada wydzielonych ciągów dla pieszych i rowerzystów, co wpływa na pogorszenie jakości ich użytkowania i obniżenie poziomu bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego. Pomimo istnienia chodników na niektórych odcinkach, wymagają one bieżących remontów.
- Gminę Obsza wyróżnia stosunkowo wysoki stopień zaopatrzenia mieszkańców w wodę z gminnej sieci wodociągowej. Wszystkie miejscowości gminy są zwodociągowane. Odsetek ludności korzystającej z wodociągów na terenie gminy w 2024 r. wynosił 100,0% wobec 95,8% w powiecie biłgorajskim oraz 88,0% w województwie lubelskim.
- Korzystnie przedstawia się również sytuacja gminy w zakresie dostępu do sieci kanalizacyjnej. Dzięki znaczącemu przyrostowi długości sieci kanalizacyjnej w ostatnich latach, w 2024 r. z kanalizacji korzystało 81,7% ludności zamieszkującej gminę. W tym samym okresie odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w powiecie biłgorajskim wynosił 62,9%, a w województwie lubelskim 55,1%. Czynnikiem wpływającym na stosunkowo wysoki poziom skanalizowania obszaru jest zwarta zabudowa miejscowości gminnych.
- Gmina Obsza nie ma zorganizowanej gospodarki w zakresie zaopatrzenia i pokrycia potrzeb ciepłych mieszkańców. Na terenie gminy brak sieci gazowej. Planuje się realizację gazociągu wysokiego ciśnienia z usytuowaniem stacji redukcyjnej gazu

pierwszego stopnia w miejscowości Wola Obszańska przy drodze wojewódzkiej Tarnogród – Cieszanów. Obecnie gospodarka ciepła na terenie gminy bazuje na indywidualnych źródłach ciepła. Źródła te tworzą tzw. niską emisję, która pogarsza stan środowiska naturalnego obszaru. W celu poprawy jakości powietrza należy dążyć do eliminacji uciążliwych palenisk węglowych i stosowania do celów grzewczych i bytowych gazu ziemnego lub lekkiego oleju opałowego, a także pozyskiwania ciepła z odnawialnych źródeł energii. Ponadto, należy wskazać, że na terenie gminy funkcjonuje biologiczna oczyszczalnia ścieków w Zamchu, która – z uwagi na stosowane procesy technologiczne – stanowi element infrastruktury potencjalnie możliwej do wykorzystania do wytwarzania biogazu z osadów ściekowych, zaliczanego do źródeł energii odnawialnej pochodzenia biologicznego.

- Przez teren gminy nie przebiegają linie elektroenergetyczne wysokiego napięcia. Układ energetyczny zasilany jest z istniejącego systemu sieci energetycznych średniego napięcia 15 kV.
- W 2024 r. liczba odbiorców energii elektrycznej (gospodarstwa domowe) w powiecie biłgorajskim wyniosła 34 644, w tym 21 069 na obszarach wiejskich. Według dostępnych danych GUS zużycie energii elektrycznej na terenie powiatu biłgorajskiego spadło i w 2024 r. wyniosło 62 202,72 MWh – o 12,9% mniej niż w 2015 r. Spadło także zużycie energii elektrycznej na jednego mieszkańca powiatu. Zmniejszenie zużycia energii przez odbiorców końcowych jest spowodowane m.in. działaniami na rzecz efektywności energetycznej i sytuacją ekonomiczną gospodarstw domowych. Na spadek poboru energii z sieci wpływa też rosnąca autokonsumpcja prosumentów OZE.
- Potencjał naturalny obszaru oraz jego rolniczy charakter stwarzają sprzyjające warunki do rozwoju energetyki odnawialnej - na terenie gminy teoretycznie do pozyskania jest energia słońca oraz biomasy. Gmina została zaliczona do obszarów o korzystnych warunkach do rozwoju energetyki słonecznej. Z uwagi na potencjał obszaru potrzeby własne mieszkańców w zakresie produkcji energii elektrycznej i ciepłej z energii słonecznej mogą być zaspokajane poprzez stosowanie kolektorów słonecznych i paneli fotowoltaicznych. Gmina ze względu na rolniczy charakter posiada również dobre zaplecze dla wytwarzania ekopaliw z biomasy. Teren Gminy Obsza zaliczany jest do obszarów wskazanych do rozwoju energetyki na bazie biomasy pochodzącej z uprawy wieloletnich roślin energetycznych.
- Ze względów ekonomicznych i ekologicznych, konieczne jest zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii w produkcji ciepła i energii elektrycznej. Dlatego też istotną kwestią jest realizowanie przedsięwzięć mających na celu poprawę efektywności energetycznej, wykorzystanie odnawialnych źródeł energii poprzez m.in. wymianę starych systemów grzewczych o niskiej sprawności energetycznej, montaż instalacji urządzeń wykorzystujących OZE, co w rezultacie zmniejszy zapotrzebowanie na energię ciepłą i elektryczną. Dla samorządu rozwój i zastosowanie technologii OZE oznaczać będzie również dodatkowe korzyści finansowe, wynikające z optymalizacji kosztów bieżącego utrzymania infrastruktury publicznej.
- Samorząd gminy już od wielu lat realizuje inwestycje dotyczące redukcji zużycia energii oraz produkcji energii ze źródeł odnawialnych, mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego swoich mieszkańców, a także budowanie proekologicznego wizerunku jednostki. Równolegle do działań inwestycyjnych związanych z rozbudową i modernizacją infrastruktury energetycznej oraz wykorzystaniem

odnawialnych źródeł energii prowadzone były zadania przyczyniające się do poprawy efektywności energetycznej obiektów. Jednak pomimo podejmowanych działań nadal wiele budynków użyteczności publicznej znajdujących się na terenie gminy wymaga przeprowadzenia prac termomodernizacyjnych, a także dostosowania do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami. Istnieje dalsza potrzeba kontynuacji działań w zakresie budowy i rozbudowy instalacji odnawialnych źródeł energii na obszarze gminy. Konieczna jest również kontynuacja inwestycji dotyczących budowy i przebudowy energooszczędnego oświetlenia ulicznego.

- W 2024 r. na terenie Gminy Obsza wytworzono 493,61 ton odpadów komunalnych. Większość wytworzonych odpadów komunalnych – 462,98 ton (93,8%) zostało odebranych od gospodarstw domowych. Należy zauważyć, że choć ilość zebranych odpadów komunalnych na terenie gminy utrzymuje się w ostatnich latach na względnie stałym poziomie, masa odpadów komunalnych przypadająca na jednego mieszkańca powoli, lecz sukcesywnie wzrasta. W 2024 r. masa wytworzonych odpadów komunalnych przez jednego mieszkańca wyniosła 124 kg, wobec 205 kg w powiecie biłgorajskim oraz 278 kg w województwie lubelskim. Jednocześnie był to najniższy wskaźnik wśród gmin powiatu biłgorajskiego.
- W 2024 r. na terenie gminy w sposób selektywny zebrano 244,81 ton odpadów, co stanowi 49,6% ogółu zebranych odpadów. Osiągnięty wskaźnik jest bardzo zbliżony do średniej dla powiatu biłgorajskiego wynoszącej 46,9% oraz średniej dla województwa lubelskiego wynoszącej 50,3%.
- Zgodnie z opracowanym przez gminę sprawozdaniem z realizacji zadań z zakresu gospodarki odpadami w 2024 r. minimalny poziom recyklingu wskazany przez ustawodawcę (45%) został osiągnięty i wyniósł 56,96%. Należy zauważyć, że w kolejnych latach wymagany poziom przygotowania do ponownego użycia i recyklingu odpadów komunalnych będzie skokowo wzrastał. Osiągnięcie wymaganych poziomów recyklingu odpadów komunalnych może przekraczać możliwości budżetowe gminy. Wymaga to odpowiedniego przygotowania pod względem infrastrukturalnym, zabezpieczenia instalacji prowadzących recykling odpadów surowcowych oraz bioodpadów. Kluczowe będą również działania na rzecz przejścia na gospodarkę o obiegu zamkniętym poprzez minimalizowanie ilości wytwarzanych odpadów oraz wykorzystywanie odpadów nieuniknionych jako zasobu dzięki procesom recyklingu.

Wnioski:

- **System komunikacyjny gminy wymaga dalszej modernizacji, szczególnie w zakresie poprawy jakości dróg lokalnych, zwiększenia nakładów inwestycyjnych oraz dostosowania infrastruktury do rosnącego natężenia ruchu.**
- **Niezbędna jest rozbudowa infrastruktury dla pieszych i rowerzystów, w tym budowa bezpiecznych ciągów komunikacyjnych, ścieżek rowerowych oraz remont istniejących chodników.**
- **W zakresie gospodarki wodociągowej konieczna jest modernizacja najbardziej wyeksploatowanych odcinków sieci, zwłaszcza na terenach o podwyższonej awaryjności.**
- **Niezbędne jest systematyczne unowocześnianie istniejącej infrastruktury kanalizacyjnej, w tym wymiana najbardziej zużytych odcinków, aby zapewnić jej**

trwałość i ograniczyć ryzyko awarii. Niezbędny jest również częściowy remont oczyszczalni ścieków.

- Brak sieci gazowej na terenie gminy stanowi barierę dla poprawy jakości powietrza i bezpieczeństwa energetycznego, dlatego kluczowe jest dokończenie planów związanych z budową gazociągu oraz wdrażaniem alternatywnych, niskoemisyjnych źródeł ciepła.
- Dalsze inwestycje w odnawialne źródła energii są niezbędne, zarówno z powodów środowiskowych, jak i ekonomicznych. Gmina posiada korzystne warunki do rozwoju energetyki słonecznej oraz wykorzystania biomasy.
- Konieczna jest kontynuacja termomodernizacji budynków użyteczności publicznej oraz dostosowanie ich do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami.
- W zakresie gospodarki odpadami gmina powinna przygotować się na rosnące wymagania dotyczące poziomów recyklingu, co wymaga dalszej rozbudowy infrastruktury oraz prowadzenia działań edukacyjnych ograniczających ilość wytwarzanych odpadów.

6. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA I ZASPOKAJANIE POTRZEB MIESZKAŃCÓW

6.1. EDUKACJA I WYCHOWANIE

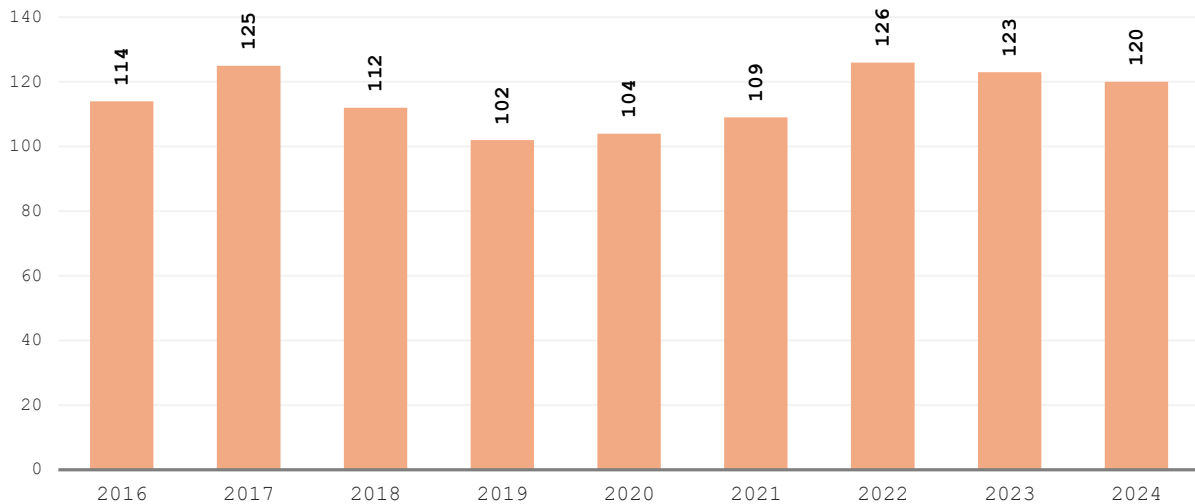
W Polsce system oświaty i wychowania obejmuje dzieci i młodzież w wieku od 3 do 21 roku życia, przy czym nauka jest obowiązkowa od 6 do 18 roku życia. W obszarze wychowania przedszkolnego i edukacji, rolą samorządu jest zapewnienie warunków kształcenia uczniów oraz dążenie do zapewnienia wysokich standardów nauczania zarówno na poziomie przedszkolnym jak i szkolnym (w zakresie szkół podstawowych). Poziom nauczania ma znaczenie dla konkurencyjności gminy. Edukacja na wysokim poziomie jest czynnikiem, który z jednej strony może przyciągać nowych mieszkańców, zwłaszcza ludzi młodych z dziećmi, z drugiej strony może zapobiegać rezygnacjom rodziców z usług świadczonych przez placówki oświatowe na terenie miejsca zamieszkania. Zadaniem lokalnych władz jest utrzymywanie obiektów i placówek oświatowych, zatrudnienie i monitoring pracy kadry dydaktycznej, organizacja zajęć edukacyjnych, a także wspieranie uzdolnionych uczniów. Źródłami finansowania oświaty są: subwencja oświatowa, która z reguły wystarcza na pokrycie zaledwie części wydatków związanych z edukacją oraz dochody własne samorządu.

Wychowanie przedszkolne obejmuje dzieci od początku roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 3 lata, do końca roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 7 lat. Wychowanie przedszkolne jest realizowane w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz w innych formach wychowania przedszkolnego.

W 2024 r. na terenie Gminy Obsza funkcjonowało **5 ośrodków wychowania przedszkolnego**: Gminne Przedszkole w Woli Obszańskiej oraz 4 oddziały przedszkole w szkołach podstawowych.

W roku szkolnym 2023/2024 w ramach systemu oświaty wychowaniem przedszkolnym objętych zostało 123 dzieci, w tym 120 dzieci w wieku od 3 do 6 lat. W ostatnich latach **liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym** w gminie utrzymuje się na dość stałym poziomie.

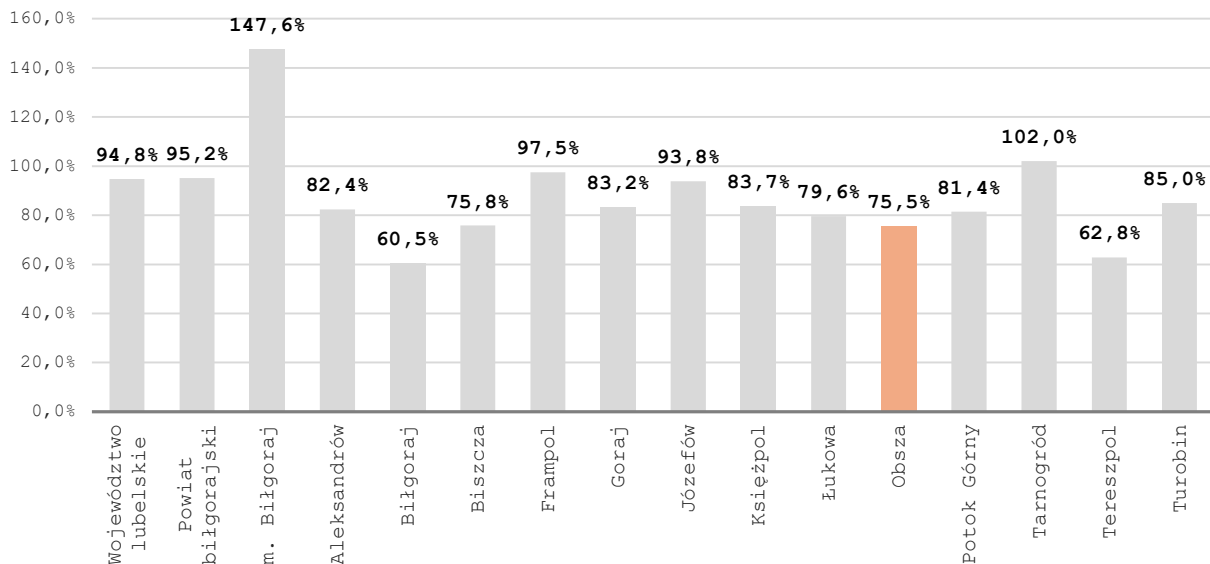
Wykres 40. Liczba dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym na terenie Gminy Obsza w latach 2016-2024 (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Równocześnie w latach 2016-2024 na analizowanym terenie zaobserwowano wzrost dostępności wychowania przedszkolnego – w 2024 r. **odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych edukacją przedszkolną** na terenie gminy wyniósł 75,5% (w 2016 r. wynosił on 67,1%). Nadal jednak wskaźnik ten jest znacznie niższy od średniej dla powiatu biłgorajskiego (95,2%), jak również od wskaźnika obliczonego dla województwa lubelskiego (94,8%). Co więcej, w porównaniu do pozostałych gmin powiatu biłgorajskiego Obsza charakteryzuje się relatywnie niskim wskaźnikiem upowszechnienia edukacji przedszkolnej. Niższą wartość odnotowano jedynie w Gminie Biłgoraj (60,5%) oraz Gminie Teresopol (62,8%).

Wykres 41. Wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej wśród dzieci w wieku 3-6 lat na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%)

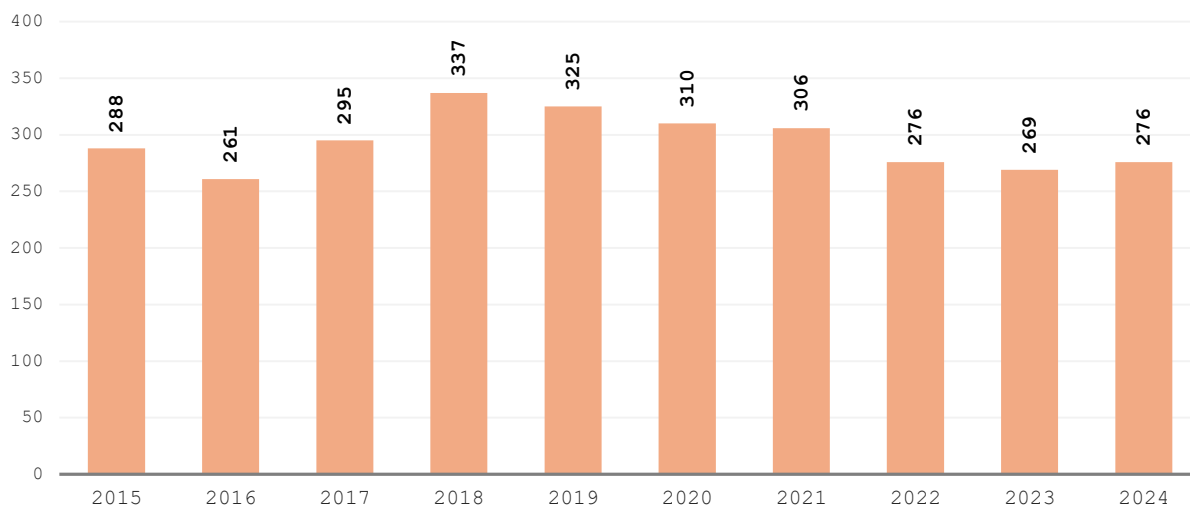
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W ostatnich latach na sytuację szkolnictwa podstawowego i ponadpodstawowego decydujący wpływ miała reforma systemu edukacji. Obecnie, po edukacji przedszkolnej, kolejnym szczeblem polskiego systemu oświaty jest ośmioletnia szkoła podstawowa.

W 2024 r. na terenie Gminy Obsza funkcjonowały **4 szkoły podstawowe** prowadzone przez samorząd gminny, do których uczęszczało łącznie **276 uczniów**:

- Szkoła Podstawowa w Obszy,
- Szkoła Podstawowa im. Prymasa Tysiąclecia ks. Kard. Stefana Wyszyńskiego w Babicach,
- Szkoła Podstawowa im. Marii Konopnickiej w Olchowcu,
- Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Zamchu.

W latach 2017-2018 – między innymi w wyniku reformy edukacji i likwidacji gimnazjów – obserwowano stopniowy wzrost uczniów uczęszczających do szkół podstawowych na analizowanym obszarze – od 261 uczniów w 2016 r. do 337 uczniów w 2018 r. W latach 2019–2024 liczba uczniów utrzymywała się na względnie stabilnym poziomie, choć widoczny jest niewielki trend spadkowy.

Wykres 42. Liczba uczniów szkół podstawowych na terenie Gminy Obsza w latach 2015-2024 (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W świetle danych statystycznych współczynnik skolaryzacji brutto, czyli relacja liczby osób uczących się na danym poziomie nauczania (niezależnie od wieku) do liczby ludności w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi kształcenia, obliczony dla szkół podstawowych na terenie gminy, osiągnął wartość 92,9%. Oznacza, że zdecydowana większość dzieci uczęszcza do szkół zlokalizowanych na terenie gminy. Co istotne, na tle pozostałych gmin powiatu biłgorajskiego wartość tego wskaźnika jest relatywnie wysoka. Ponadto analiza danych historycznych wskazuje na stabilność wskaźnika, którego wartość pozostaje zbliżona w całym badanym okresie.

Szkoły funkcjonujące na terenie Gminy Obsza dysponują **ograniczoną bazą do prowadzenia zajęć dydaktycznych**. W ostatnich latach w części placówek odnotowano poprawę stanu technicznego budynków, jednak nadal występują **istotne potrzeby w zakresie doposażenia infrastruktury edukacyjnej**. Wyposażenie szkół ma charakter ubogi i w dużej mierze ogranicza się do podstawowych narzędzi multimedialnych, przy jednoczesnym niedoborze specjalistycznych pomocy dydaktycznych oraz wyposażenia wspierającego rozwój kompetencji uczniów. Wyzwanie nadal stanowi **infrastruktura sportowa** – w części szkół sale gimnastyczne funkcjonują w zaadaptowanych pomieszczeniach lekcyjnych, co znacząco ogranicza możliwości prowadzenia pełnowymiarowych zajęć wychowania fizycznego. Wymaga to dalszych działań inwestycyjnych, aby zapewnić uczniom odpowiednie warunki do aktywności fizycznej i rozwoju sportowego. Istotnym czynnikiem wpływającym na jakość nauczania jest także **liczba uczniów w oddziale**. Pod tym względem sytuacja w Gminie Obsza jest korzystna – w 2024 r. oddziały w szkołach podstawowych średnio liczyły 10 uczniów.

Oceny jakości edukacji oferowanej na poziomie szkół podstawowych można dokonać przy pomocy analizy wyników **egzaminu ósmoklasisty**. Warto przypomnieć, że w 2024 r. z egzaminu z języka polskiego ósmoklasiści ze szkół podstawowych z terenu gminy uzyskali średnio 65,6% punktów możliwych do zdobycia (wobec 65,9% w powiecie biłgorajskim i 65,0% w województwie lubelskim), z matematyki – 46,2% (wobec 52,0% w powiecie biłgorajskim i 49,7% w województwie lubelskim), natomiast z języka angielskiego – 56,3% (wobec 67,7% w powiecie biłgorajskim oraz 68,1% w województwie lubelskim). Dane dotyczące wyników egzaminu ósmoklasisty z 2024 r. pokazują, że średnie wyniki uczniów

klas ósmych z obszaru gminy były zbliżone (w przypadku języka polskiego) lub niższe od średnich wyników w powiecie i regionie (w przypadku pozostałych przedmiotów egzaminacyjnych). W skali obszaru najslabiej wypadli uczniowie Szkoły Podstawowej im. Prymasa Tysiąclecia ks. Kard. Stefana Wyszyńskiego w Babicach, najlepiej zaś zdający w Szkole Podstawowej w Obszy.

Tabela 4. Wyniki egzaminu ósmoklasisty w szkołach podstawowych na terenie Gminy Obsza w 2024 r.

Nazwa szkoły	Język polski - średni wynik (%)	Matematyka - średni wynik (%)	Język angielski - średni wynik (%)
Szkoła Podstawowa w Obszy	72%	48%	61%
Szkoła Podstawowa im. Prymasa Tysiąclecia ks. Kard. Stefana Wyszyńskiego w Babicach	55%	36%	45%
Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Zamchu	61%	54%	57%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie.

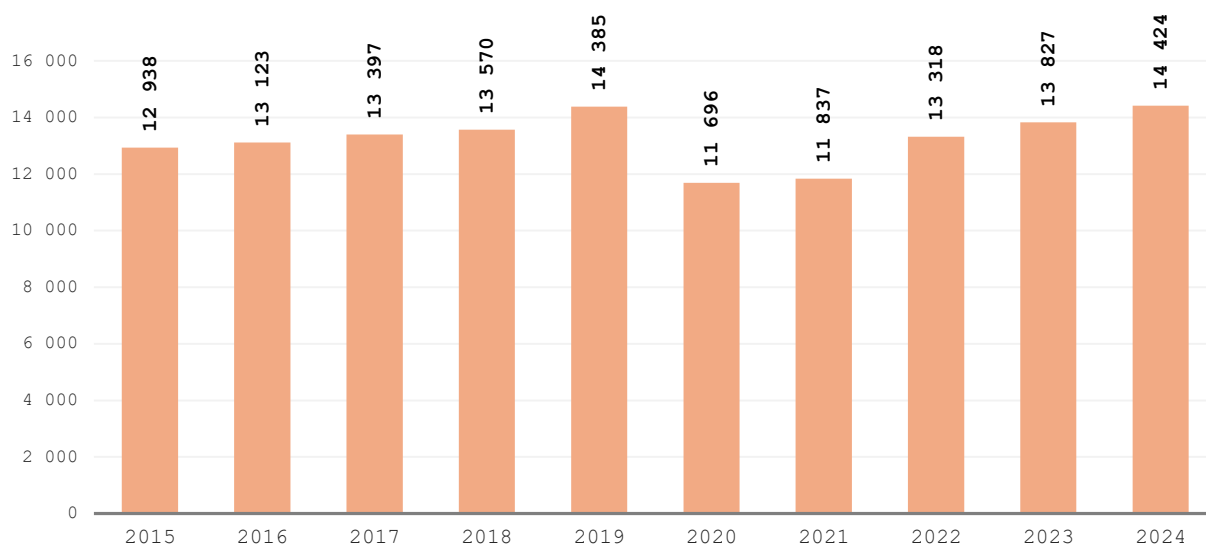
Biorąc pod uwagę powyższe, konieczne jest podjęcie działań poprawiających jakość kształcenia w szkołach gminnych i wzbogacających ofertę edukacyjną dla uczniów. Istotne z punktu widzenia jakości edukacji na terenie gminy są dane dotyczące potrzeb uczniów ze specjalnymi potrzebami i uczniów zdolnych. W ostatnich latach zwiększyła się liczba dzieci, dla których poradnie psychologiczno-pedagogiczne wydały orzeczenia i opinie dotyczące kształcenia. Zwiększa się również liczba dzieci nieposiadających dysfunkcji wymagających specjalistycznych orzeczeń, ale zmagających się z różnego rodzaju kryzysami psychologicznymi, a także wymagających różnego rodzaju wsparcia pedagogicznego i psychologicznego. Inną grupą, na której potrzeby zwracają uwagę rodzice i opiekunowie dzieci ze szkół podstawowych są dzieci szczególnie uzdolnione. Potrzeby edukacyjne tych dzieci znacznie wykraczają poza podstawę programową oferowaną przez szkołę. Placówki szkolne ze względu na ograniczenia finansowe i organizacyjne nie są w stanie zaspokoić szczególnych potrzeb ww. grup dzieci. Dostęp do specjalistów jest z kolei utrudniony i często wymaga wyjazdów poza miejsce zamieszkania, co wiąże się z ponoszeniem przez rodziców znacznych nakładów finansowych. W celu zapewnienia wysokiej jakości kształcenia konieczne staje się **zwiększenie oferty** na zajęcia i wsparcie psychologiczne dla uczniów ze specjalnymi potrzebami oraz zajęć dodatkowych dla uczniów zdolnych.

6.2. OCHRONA ZDROWIA

Podstawowa opieka zdrowotna stanowi ważny szczebel w systemie ochrony zdrowia – to od jej skuteczności w ogromnym stopniu zależy efektywność całego procesu leczenia pacjenta i sprawność systemu opieki medycznej. Na terenie Gminy Obsza działalność prowadzi jeden podmiot ambulatoryjnej opieki zdrowotnej: **Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej** w Obszy. Podstawowy przedmiot działalności tego podmiotu to prowadzenie działalności w zakresie opieki medycznej służącej profilaktyce, zachowaniu, ratowaniu, przywracaniu i poprawie zdrowia. W 2024 r. w zakładzie udzielono 14 424 **porad lekarskich**. W analizowanym dziesięcioletnim okresie liczba udzielonych porad wykazuje umiarkowane wahania, jednak z wyraźnie zarysowanymi fazami wzrostu i spadku. W latach 2015–2019 obserwowano stopniowy, stabilny wzrost wartości wskaźnika. Rok 2020 przyniósł istotne obniżenie liczby udzielonych porad, co można wiązać z ograniczeniami funkcjonowania

instytucji w okresie pandemii koronawirusa SARS-CoV-2. Od 2021 r. widoczna jest ponowna tendencja wzrostowa, a dynamika wzrostu sugeruje powrót do długoterminowego trendu wzrostowego oraz stopniowe stabilizowanie się liczby udzielanych porad na wyższym poziomie.

Wykres 43. Liczba porad udzielonych w ambulatoryjnej opiece zdrowotnej na terenie Gminy Obsza w latach 2015-2024 (szt.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W 2024 r. na terenie gminy funkcjonowała jedna **apтека ogólnodostępna**.

6.3. POMOC SPOŁECZNA

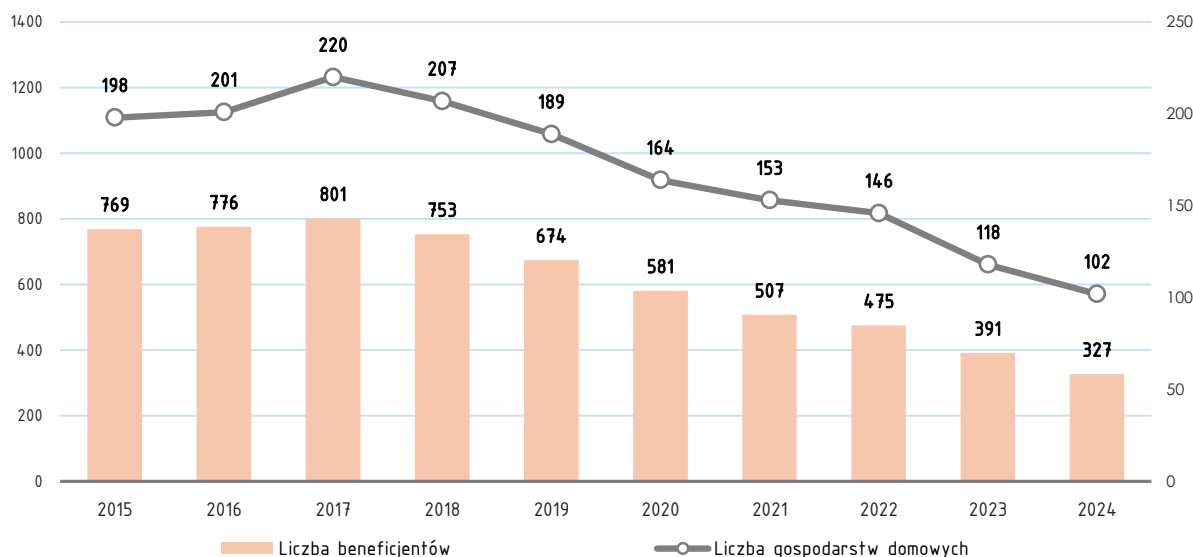
Pomoc społeczna ma na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w godnych warunkach. Zgodnie z polskim prawodawstwem większość działań pomocowych umiejscowionych jest na poziomie gminy, a ośrodki pomocy społecznej i centra usług społecznych można uznać za wiodące i stanowiące podstawowe źródło wsparcia dla rodzin znajdujących się w sytuacji kryzysowej. Są to instytucje, które na poziomie lokalnym odpowiadają za koordynację działań z zakresu pomocy społecznej oraz za większość działań z zakresu polityki społecznej. Zajmują się one między innymi wypłacaniem świadczeń pieniężnych i udzielaniem wsparcia w zakresie przezwyciężania trudnej sytuacji życiowej.

W Gminie Obsza powyższe zadania wykonuje **Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Obszy**. Ośrodek Pomocy Społecznej jako jednostka organizacyjna gminy realizuje zadania własne gminy o charakterze obowiązkowym i zlecone gminie w zakresie pomocy społecznej. Jednostką realizującą zadania z zakresu pomocy społecznej oraz wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej na obszarze gminy jest również **Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Biłgoraju**. W zakresie jego kompetencji znajdują się także działania z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych, prowadzenie specjalistycznego poradnictwa oraz prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej.

Główne zadania pomocy społecznej to: przyznawanie i wypłacanie przewidzianych ustawą świadczeń, praca socjalna, prowadzenie i rozwój niezbędnej infrastruktury socjalnej, analiza

i ocena zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia pomocy społecznej, realizacja zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych, rozwijanie nowych form pomocy i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb. Kolejnym zadaniem jest pobudzanie społecznej aktywności, inspirowanie działań samopomocowych w zaspokajaniu potrzeb życiowych osób, rodzin, grup i środowisk społecznych, inicjowanie nowych form udzielania pomocy oraz współuczestniczenie w opracowywaniu, wdrażaniu i rozwijaniu programów podniesienia jakości życia.

Wykres 44. Liczba gospodarstw domowych (rodzin) objętych pomocą społeczną oraz liczba beneficjentów pomocy społecznej na terenie Gminy Obsza w latach 2015-2024 (rodziny, osoby)

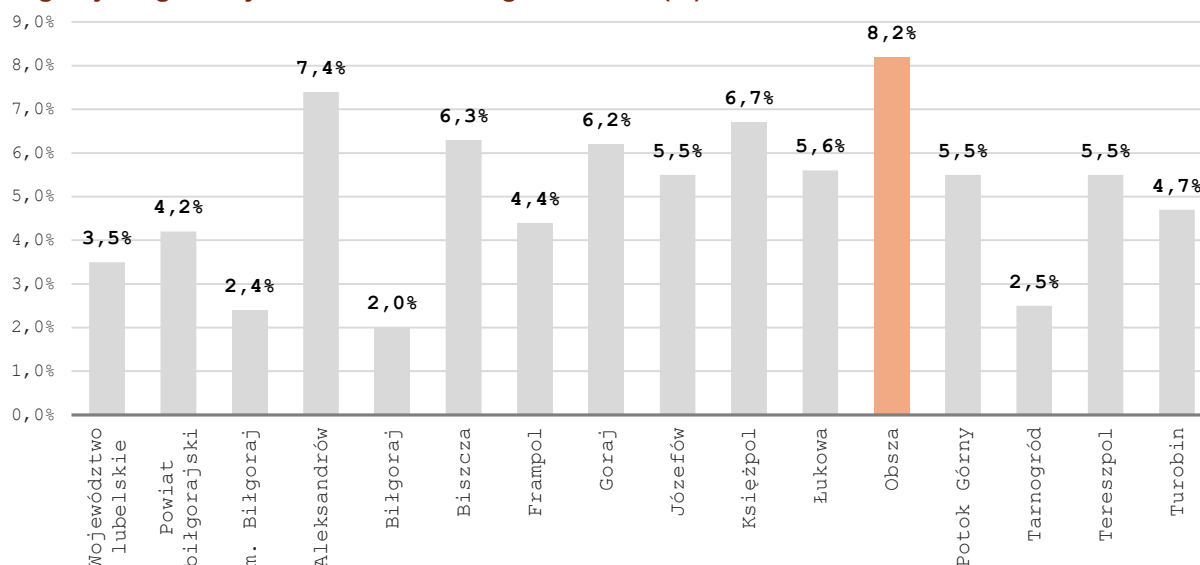
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Osoby korzystające ze świadczeń pomocy społecznej to osoby, które nie są w stanie same pokonać trudnych sytuacji życiowych, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości, które korzystają ze świadczeń pomocy społecznej, takich jak:

- świadczenia pieniężne (są to głównie zasiłki stałe, okresowe i celowe, ale także pomoc dla rodzin zastępczych i formy pomocy finansowej dla osób opuszczających rodziny zastępcze, placówki opiekuńczo-wychowawcze i inne),
- świadczenia niepieniężne (jest to pomoc w formie: schronienia, posiłku, ubrania, usług opiekuńczych, pracy socjalnej, poradnictwa specjalistycznego w szczególności prawnego, psychologicznego, pedagogicznego, a także w formie pobytu w ośrodkach wsparcia).

W 2024 r. na terenie gminy z pomocy społecznej skorzystały 102 gospodarstwa domowe, w tym 53 gospodarstwa z dochodem poniżej kryterium dochodowego. **Liczba beneficjentów pomocy społecznej** na terenie gminy w 2024 r. wyniosła 327 osób i była o 96 osób mniejsza niż w 2015 r. (48,5%).

Zasięg korzystania z pomocy społecznej, czyli udział beneficjentów pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności na terenie gminy w latach 2015-2024 zmniejszył się o 9,7 pkt proc. i wyniósł 8,2%. Pomimo tego, jest to wartość dużo wyższa od średniej dla powiatu biłgorajskiego (4,2%) i województwa lubelskiego (3,5%). Dodatkowo, w porównaniu do pozostałych gmin powiatu biłgorajskiego Obsza charakteryzuje się najwyższą wartością wskaźnika dotyczącego zasięgu korzystania z pomocy społecznej.

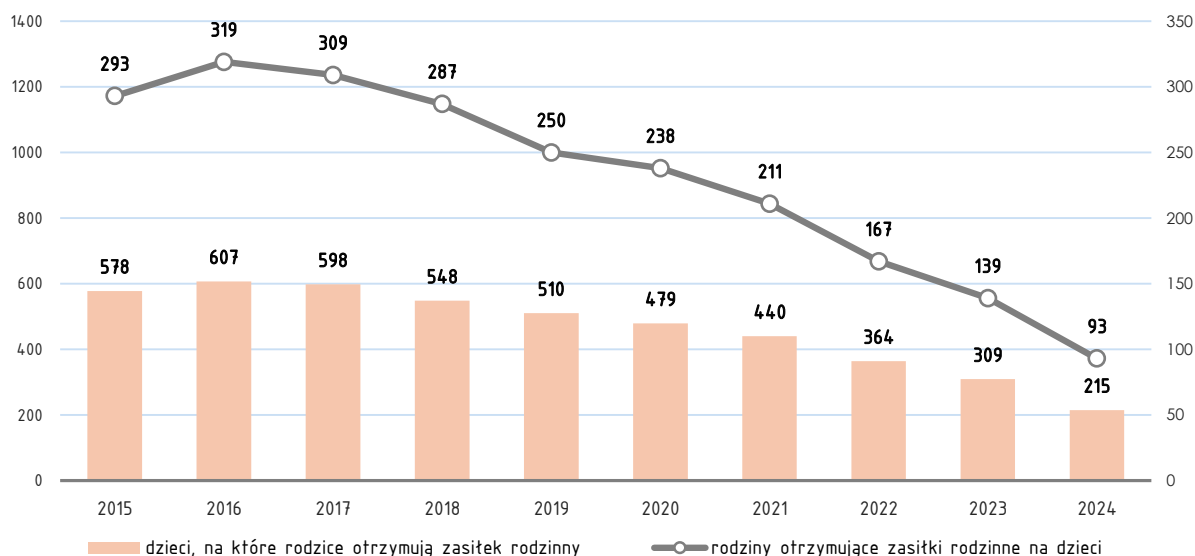
Wykres 45. Zasięg korzystania z pomocy społecznej na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wśród **przyczyn korzystania z pomocy społecznej** w gminie najczęściej powtarzają się następujące zjawiska: ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność, długotrwała lub ciężka choroba, alkoholizm, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego oraz potrzeba ochrony macierzyństwa. W rodzinach występuje jednocześnie kilka powodów przyznania pomocy społecznej.

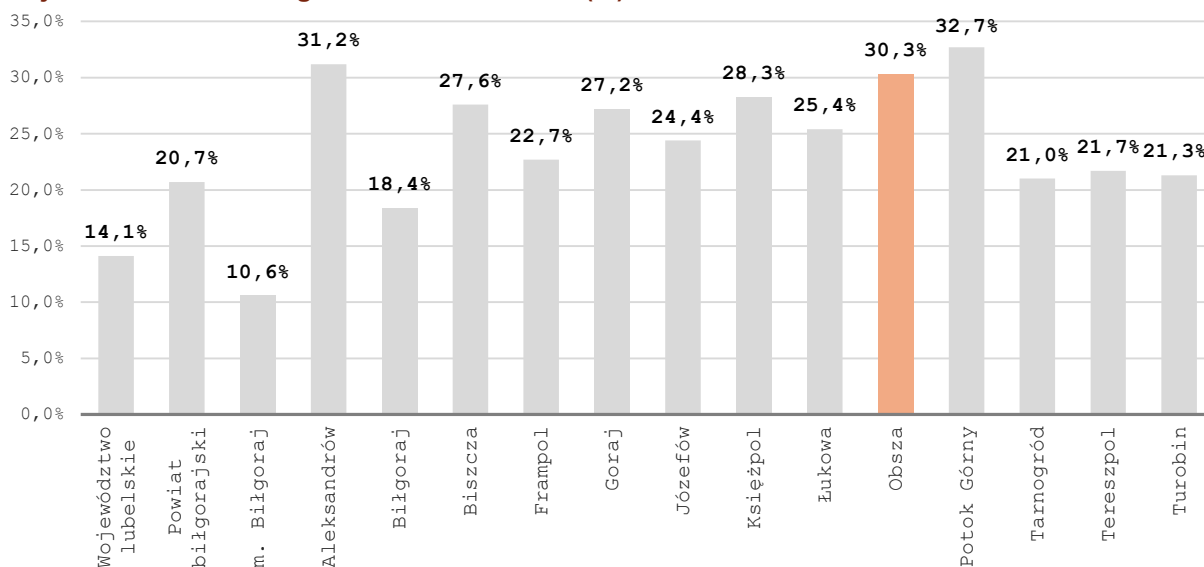
W obecnie funkcjonującym systemie prawnym, rodzice z dziećmi na utrzymaniu mogą korzystać z pomocy państwa w szczególności w postaci świadczeń umocowanych w powszechnych i stale rozszerzanych programach kierowanych do rodzin z dziećmi tj.: „Rodzina 800+”, „Dobry Start”, „Aktywny rodzic”. Uzupełnienie wsparcia przyznawanego w ramach funkcjonujących i wprowadzanych programów powszechnie wspomagających rodziny z dziećmi, stanowi **zasiłek rodzinny** wraz z dodatkami z systemu świadczeń rodzinnych, przyznawany rodzinom z dziećmi po spełnieniu ustalonego kryterium dochodowego. Ponadto w ramach systemu świadczeń rodzinnych, funkcjonują świadczenia niezależne od zasiłku rodzinnego. Są to: jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka, świadczenie rodzicielskie oraz świadczenia opiekuńcze dla osób niepełnosprawnych i ich opiekunów. Oprócz ww. instrumentów kierowanych do rodzin z dziećmi, na pomoc państwa mogą liczyć również dzieci uprawnione do alimentów od rodzica, które ich nie otrzymują z uwagi na bezskuteczność egzekucji - w postaci świadczeń z funduszu alimentacyjnego, przyznawanych po spełnieniu kryteriów wskazanych w ustawie z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów.

W 2024 r. ze **świadczeń rodzinnych na dzieci** skorzystały 93 rodziny, a liczba dzieci, na które przyznano zasiłek rodzinny wyniosła 215. Według danych GUS w ostatnim dziesięcioleciu liczba rodzin otrzymujących zasiłki na dzieci spadła o 200, co stanowi 68,3% rodzin otrzymujących takie zasiłki w roku 2015. Analogicznie w latach 2015-2024 zanotowano spadek liczby dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłki rodzinne – na terenie gminy wskaźnik ten był mniejszy o 62,8% (363 osoby) w stosunku do 2015 r.

Wykres 46. Liczba rodzin oraz liczba dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny na terenie Gminy Obsza w latach 2015-2024 (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Analizując **udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny** w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku (tj. w populacji osób w wieku przedprodukcyjnym), należy zauważyć, że choć w ostatnim dziesięcioleciu wartość tego wskaźnika zmniejszyła się z 64,3% w 2015 r. do 30,3% w 2024 r., to i tak wartość wskaźnika dla gminy była zdecydowanie wyższa od wartości dla powiatu biłgorajskiego (20,7%) i województwa lubelskiego (14,1%). W porównaniu do pozostałych gmin powiatu biłgorajskiego Obsza charakteryzuje się relatywnie wysoką wartością wskaźnika dotyczącego udziału dzieci otrzymujących zasiłek rodzinny w populacji osób w wieku przedprodukcyjnym. Wyższe wartości tego wskaźnika zaobserwowano jedynie w dwóch gminach: Gminie Potok Górny (32,7%) oraz Gminie Aleksandrów (31,2%).

Wykres 47. Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego oraz województwa lubelskiego w latach 2015-2024 (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

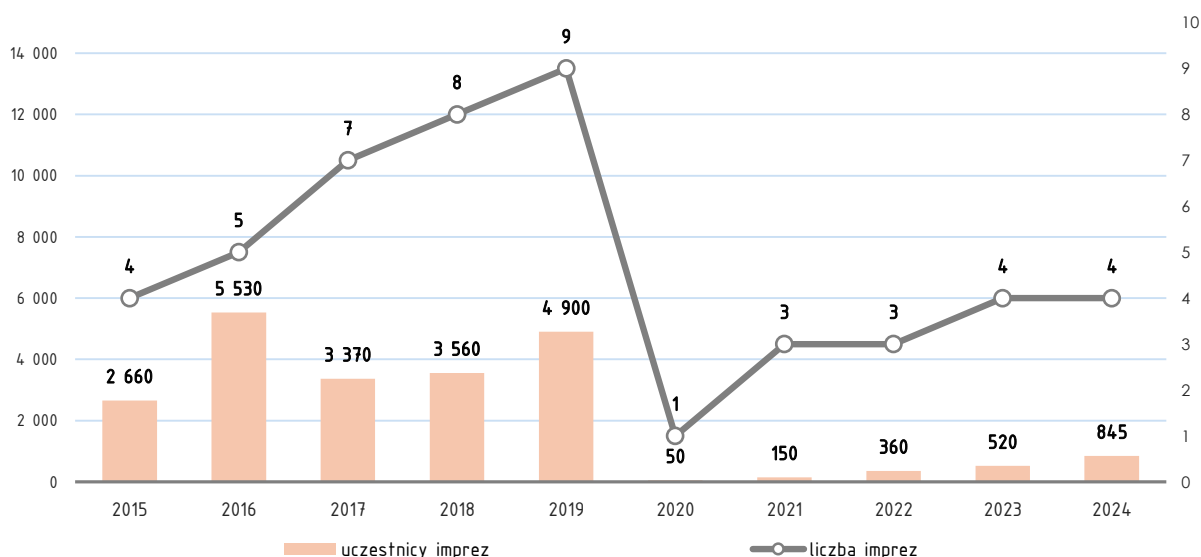
6.4. KULTURA I SPORT

Instytucje kultury prowadzą wielokierunkową działalność społeczno-kulturalną, integrują poszczególne przedsięwzięcia kulturalne, a przygotowując zróżnicowane oferty skierowane do ludzi w każdym wieku, kreują postawy aktywnego uczestnictwa w życiu społeczno-kulturalnym danej społeczności. Ponadto instytucje te zapewniają, zwłaszcza dzieciom i młodzieży, atrakcyjne formy wypełnienia wolnego czasu. W Gminie Obsza działalność kulturalną prowadzą przede wszystkim **Gminny Ośrodek Kultury w Obszy** oraz **Biblioteka Publiczna w Obszy**.

Podstawowym celem działania Gminnego Ośrodka Kultury w Obszy jest prowadzenie wielokierunkowej działalności rozwijającej i zaspakajającej potrzeby kulturalne mieszkańców gminy, poprzez organizowanie i stymulowanie życia kulturalnego. Umożliwia on różnym grupom społecznym i wiekowym aktywny udział w rozwoju zainteresowań i zamiłowań w zakresie upowszechniania kultury. Ośrodek sprawuje opiekę instruktorską nad działalnością placówek upowszechniania kultury, twórczością ludową, orkiestrą dętą, ogniskiem muzycznym, amatorskim ruchem artystycznym oraz innymi formami zajęć prowadzonych na terenie gminy z jej mieszkańcami z różnych grup wiekowych. W strukturach ośrodka funkcjonuje Gminna Biblioteka Publiczna.

Gminny Ośrodek Kultury w Obszy zrzesza pod swoją opieką zespoły śpiewacze, orkiestrę dętą, ognisko muzyczne i grupę taneczną, które są wizytówką gminy i oprócz występów podczas gminnych uroczystości reprezentują ją podczas różnego rodzaju festynów, konkursów i festiwali na szczeblu powiatowym, regionalnym i ogólnopolskim, niejednokrotnie zdobywając nagrody i wyróżnienia. Kolejną formą działalności ośrodka jest organizacja imprez kulturalnych. W 2024 r. Gminny Ośrodek Kultury zorganizował **4 imprezy**, w których wzięło udział łącznie **845 uczestników**.

Wykres 48. Liczba imprez oraz osób uczestniczących w imprezach organizowanych przez ośrodek kultury na terenie Gminy Obsza w latach 2015-2024 (szt., osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Należy przy tym zaznaczyć, że w ostatnim dziesięcioleciu zarówno liczba organizowanych imprez jak i liczba osób w nich uczestniczących podlegała znacznym wahaniom. Spadek liczby organizowanych wydarzeń i ich uczestników w latach 2020-2021 spowodowany był pandemią COVID-19 oraz wprowadzonymi ograniczeniami związanymi z sytuacją

epidemiologiczną. Po roku 2021 liczba uczestników utrzymuje się na dość niskim poziomie. Przyczyny należy upatrywać przede wszystkim w rodzaju organizowanych imprez – w ostatnich latach nie organizowano imprez o charakterze masowym. Na zmniejszenie liczby uczestników mogła mieć również wpływ zmiana w sposobach i formach uczestnictwa w kulturze po pandemii.

W 2024 r. na terenie gminy funkcjonowało 10 grup artystycznych, które zrzeszały 270 członków. Względem roku 2015 nastąpił znaczący wzrost zarówno liczby grup jak i członków grup artystycznych.

Wizytówką bogatego dziedzictwa kulturowego gminy są amatorskie zespoły artystyczne, twórcy ludowi, koła gospodyń wiejskich oraz stowarzyszenia. Mieszkańcy zrzeszają się w ramach **zespołów śpiewaczych**, które nie tylko integrują wokół siebie mieszkańców gminy, lecz również są inicjatorami mniejszych i większych uroczystości skierowanych do lokalnej społeczności. Amatorski ruch artystyczny na terenie Gminy Obsza tworzą m.in.:

- Zespół Śpiewaczy „Babiczanki”,
- Zespół Śpiewaczy „Dorbozianki”,
- Zespół Śpiewaczy „Olchowczanki”,
- Zespół Śpiewaczy „Wolanki”,
- Zespół Śpiewaczy „Zamszanki”,
- Męski Zespół Śpiewaczy „Zacier”,
- Orkiestra Dęta w Obszy.

Lokalna społeczność Gminy Obsza w celu rozwoju i promocji swoich miejscowości, a także całego regionu, skupia się w **stowarzyszeniach działających na rzecz integracji lokalnej** i organizacji wszelkiego rodzaju przedsięwzięć kulturalnych, turystycznych, oświatowych czy gospodarczych. Spośród organizacji społecznych działających na terenie gminy należy wymienić m.in.: Stowarzyszenie „Przyjazna Wola” oraz Stowarzyszenie „Róbmy swoje”.

Na terenie gminy funkcjonuje również 5 **kół gospodyń wiejskich**:

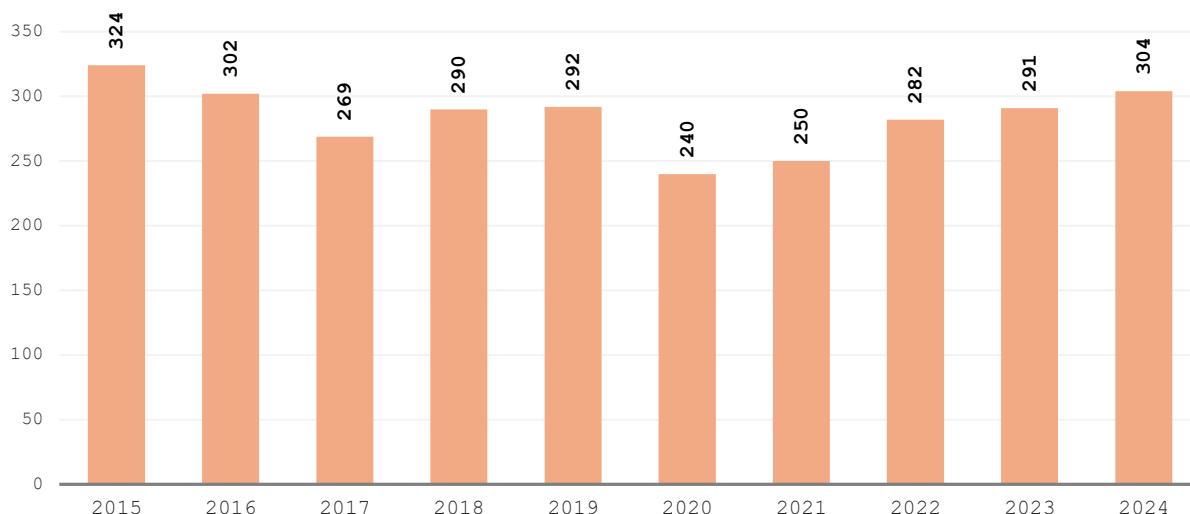
- Koło Gospodyń Wiejskich w Zamchu,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Babicach,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Dorbozach,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Olchowcu,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Woli Obszańskie.

Aktywność społeczna kół przejawia się przede wszystkim w kultywowaniu tradycji czy rozwijaniu różnych form przedsiębiorczości wśród kobiet. Ich członkinie chętnie angażują się w wydarzenia kulturalne, jarmarki, festyny i warsztaty rękodzieła czy kulinarne. Bardzo ważnymi w życiu społeczności wiejskich organizacjami pozarządowymi są również **jednostki ochotniczej straży pożarnej**. Są to najdłużej działające stowarzyszenia, które realizują zadania z zakresu ochrony przeciwpożarowej, ochrony życia i mienia mieszkańców gminy, jak również z zakresu organizacji imprez kulturalnych, społecznych i sportowych.

Ważną rolę w szerzeniu działalności kulturalno-oświatowej w gminie pełni **Biblioteka Publiczna w Obszy**. Biblioteka Publiczna w Obszy gromadzi, opracowuje i udostępnia zbiory, pełni funkcję ośrodka informacji, prowadzi różnorodne formy pracy z czytelnikiem, popularyzuje literaturę, sztukę, naukę oraz upowszechnia dorobek kulturowy gminy. W 2024 r. biblioteka dysponowała księgozbiorem składającym się z 15 699 woluminów. W placówce zarejestrowanych było 304 aktywnych czytelników, co stanowi 7,6% mieszkańców gminy. Biorąc pod uwagę lata 2015-2024 liczba czytelników na terenie Gminy Obsza utrzymuje się

na względnie stałym poziomie, a nawet w ostatnich latach można zaobserwować nieznaczny trend wzrostowy.

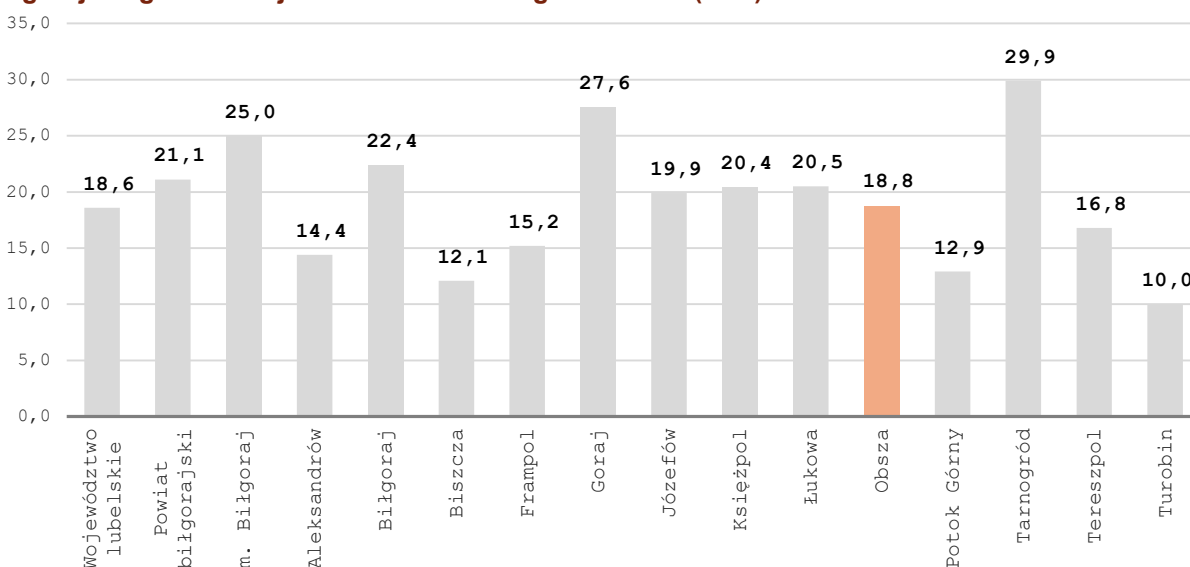
Wykres 49. Liczba czytelników biblioteki na terenie Gminy Obsza w latach 2015-2024 (osoby)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Pomimo tego Obsza pozostaje jedną z najmniej aktywnych czytelniczo gmin powiatu biłgorajskiego - wyprzedzając jedynie Gminę Frampol (6,4%) oraz Gminę Potok Górny (6,4%). Pomimo niewielkiej liczby zarejestrowanych czytelników, poziom wypożyczeń w przeliczeniu na jednego użytkownika utrzymuje się na poziomie zbliżonym do średniej powiatowej i wojewódzkiej. Oznacza to, że choć grupa czytelników jest mała, to charakteryzuje się dużym zaangażowaniem i intensywnym korzystaniem z zasobów bibliotecznych.

Wykres 50. Liczba wypożyczeń księgozbioru na 1 czytelnika na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego oraz województwa lubelskiego w 2024 r. (wol.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W Gminie Obsza **działania w zakresie rozwoju kultury fizycznej i sportu** prowadzone są przez szkoły i kluby sportowe. Na terenie gminy rozwija się sport amatorski. Działalność w tym zakresie prowadzą **2 kluby sportowe**:

- Gminny Klub Sportowy „Błękitni” Obsza;

- Stowarzyszenie Piłkarskie „Piaś” Babice.

Gmina Obsza charakteryzuje się relatywnie ubogą ofertą **obiektów sportowych** na swoim terenie. Zlokalizowany jest tutaj stadion piłkarski w Obszy oraz boisko w Babicach. Ponadto na terenie gminy funkcjonuje infrastruktura rekreacyjna w postaci siłowni zewnętrznych i placów zabaw.

6.5. BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE

Poczucie bezpieczeństwa jest jedną z podstawowych potrzeb każdego człowieka i decyduje o funkcjonowaniu społeczności. Jednym z zadań realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego jest zapewnienie porządku publicznego i bezpieczeństwa przeciwpożarowego.

Główne zadania zakresu ochrony przeciwpożarowej realizowano poprzez działalność **Ochotniczych Straży Pożarnych**. W 2024 r. na terenie gminy funkcjonowało 6 jednostek OSP, z czego 2 jednostki (OSP Babice, OSP Obsza) włączone do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego.

W 2024 r. na obszarze gminy miały miejsce **24 zdarzenia**, w tym 11 pożarów, 9 miejscowych zagrożeń oraz 4 fałszywe alarmy.

Ochotnicze Straże Pożarne pełnią ważną rolę w społecznościach, wspierając profesjonalne służby straży pożarnej i reagując na sytuacje awaryjne związane z pożarami, wypadkami drogowymi, klęskami żywiołowymi i innymi zagrożeniami. Ponadto w ostatnich latach obserwuje się wyraźny wzrost liczby zdarzeń wymagających interwencji OSP, co w dużej mierze jest skutkiem postępujących zmian klimatycznych. Coraz częstsze i intensywniejsze zjawiska ekstremalne – takie jak susze, nawalne deszcze, silne wiatry czy lokalne podtopienia – powodują wzrost zagrożeń zarówno dla ludzi, jak i środowiska naturalnego. Wymusza to konieczność stałego podnoszenia gotowości operacyjnej OSP oraz zapewnienia im odpowiednich zasobów sprzętowych i szkoleniowych, by mogły skutecznie i bezpiecznie odpowiadać na te wyzwania. Pomimo systematycznie otrzymywanej pomocy jednostki OSP napotykają wiele przeszkód i ograniczeń w swojej społecznej działalności na rzecz bezpieczeństwa publicznego. Szczególnie duże są potrzeby w zakresie wyposażenia jednostek w specjalistyczny sprzęt, remontu remiz oraz podnoszenia kwalifikacji osób zaangażowanych w ich działalność.

6.6. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

- W 2024 r. na terenie Gminy Obsza funkcjonowało 5 ośrodków wychowania przedszkolnego: Gminne Przedszkole w Woli Obszańskiej oraz 4 oddziały przedszkole w szkołach podstawowych.
- W roku szkolnym 2023/2024 w ramach systemu oświaty wychowaniem przedszkolnym objętych zostało 123 dzieci, w tym 120 dzieci w wieku od 3 do 6 lat. W ostatnich latach liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w gminie utrzymuje się na dość stałym poziomie. Równocześnie w latach 2016-2024 na analizowanym terenie zaobserwowano wzrost dostępności wychowania przedszkolnego – w 2024 r. odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych edukacją przedszkolną na terenie gminy wyniósł 75,5% (w 2016 r. wynosił on 67,1%). Nadal jednak wskaźnik ten jest znacznie niższy od średniej dla powiatu biłgorajskiego (95,2%), jak również od wskaźnika obliczonego dla województwa lubelskiego (94,8%). Co więcej, w porównaniu do pozostałych gmin powiatu biłgorajskiego

Obsza charakteryzuje się relatywnie niskim wskaźnikiem upowszechnienia edukacji przedszkolnej.

- W 2024 r. na terenie Gminy Obsza funkcjonowały 4 szkoły podstawowe prowadzone przez samorząd gminny, do których uczęszczało łącznie 276 uczniów: Szkoła Podstawowa w Obszy, Szkoła Podstawowa im. Prymasa Tysiąclecia ks. Kard. Stefana Wyszyńskiego w Babicach, Szkoła Podstawowa im. Marii Konopnickiej w Olchowcu oraz Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Zamchu.
- W latach 2017-2018 – między innymi w wyniku reformy edukacji i likwidacji gimnazjów – obserwowano stopniowy wzrost uczniów uczęszczających do szkół podstawowych na analizowanym obszarze – od 261 uczniów w 2016 r. do 337 uczniów w 2018 r. W latach 2019–2024 liczba uczniów utrzymywała się na względnie stabilnym poziomie, choć widoczny jest niewielki trend spadkowy.
- Współczynnik skolaryzacji brutto, czyli relacja liczby osób uczących się na danym poziomie nauczania (niezależnie od wieku) do liczby ludności w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi kształcenia, obliczony dla szkół podstawowych na terenie gminy, osiągnął wartość 92,9%. Oznacza, że zdecydowana większość dzieci uczęszcza do szkół zlokalizowanych na terenie gminy. Co istotne, na tle pozostałych gmin powiatu biłgorajskiego wartość tego wskaźnika jest relatywnie wysoka. Ponadto analiza danych historycznych wskazuje na stabilność wskaźnika, którego wartość pozostaje zbliżona w całym badanym okresie.
- Szkoły funkcjonujące na terenie Gminy Obsza dysponują ograniczoną bazą do prowadzenia zajęć dydaktycznych. W ostatnich latach w części placówek odnotowano poprawę stanu technicznego budynków, jednak nadal występują istotne potrzeby w zakresie doposażenia infrastruktury edukacyjnej. Wyposażenie szkół ma charakter ubogi i w dużej mierze ogranicza się do podstawowych narzędzi multimedialnych, przy jednoczesnym niedoborze specjalistycznych pomocy dydaktycznych oraz wyposażenia wspierającego rozwój kompetencji uczniów. Wyzwanie nadal stanowi infrastruktura sportowa – w części szkół sale gimnastyczne funkcjonują w zaadaptowanych pomieszczeniach lekcyjnych, co znacząco ogranicza możliwości prowadzenia pełnowymiarowych zajęć wychowania fizycznego. Wymaga to dalszych działań inwestycyjnych, aby zapewnić uczniom odpowiednie warunki do aktywności fizycznej i rozwoju sportowego.
- Oceny jakości edukacji oferowanej na poziomie szkół podstawowych można dokonać przy pomocy analizy wyników egzaminu ósmoklasisty. Dane dotyczące wyników egzaminu ósmoklasisty z 2024 r. pokazują, że średnie wyniki uczniów klas ósmych z obszaru gminy były zbliżone (w przypadku języka polskiego) lub niższe od średnich wyników w powiecie i regionie (w przypadku pozostałych przedmiotów egzaminacyjnych). W skali obszaru najsłabiej wypadli uczniowie Szkoły Podstawowej im. Prymasa Tysiąclecia ks. Kard. Stefana Wyszyńskiego w Babicach, najlepiej zaś zdający w Szkole Podstawowej w Obszy. Biorąc pod uwagę powyższe, konieczne jest podjęcie działań poprawiających jakość kształcenia w szkołach gminnych i wzbogacających ofertę edukacyjną dla uczniów. Istotne z punktu widzenia jakości edukacji na terenie gminy są dane dotyczące potrzeb uczniów ze specjalnymi potrzebami i uczniów zdolnych.
- Na terenie Gminy Obsza działalność prowadzi jeden podmiot ambulatoryjnej opieki zdrowotnej: Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Obszy. Podstawowy przedmiot

działalności tego podmiotu to prowadzenie działalności w zakresie opieki medycznej służącej profilaktyce, zachowaniu, ratowaniu, przywracaniu i poprawie zdrowia.

- W 2024 r. w zakładzie udzielono 14 424 porad lekarskich. W analizowanym dziesięcioletnim okresie liczba udzielonych porad wykazuje umiarkowane wahania, jednak z wyraźnie zarysowanymi fazami wzrostu i spadku. W latach 2015–2019 obserwowano stopniowy, stabilny wzrost wartości wskaźnika. Rok 2020 przyniósł istotne obniżenie liczby udzielonych porad, co można wiązać z ograniczeniami funkcjonowania instytucji w okresie pandemii koronawirusa SARS-CoV-2. Od 2021 r. widoczna jest ponowna tendencja wzrostowa, a dynamika wzrostu sugeruje powrót do długoterminowego trendu wzrostowego oraz stopniowe stabilizowanie się liczby udzielanych porad na wyższym poziomie.
- W 2024 r. na terenie gminy funkcjonowała jedna apteka ogólnodostępna.
- W Gminie Obsza zadania z zakresu pomocy społecznej wykonuje Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Obszy. Ośrodek Pomocy Społecznej jako jednostka organizacyjna gminy realizuje zadania własne gminy o charakterze obowiązkowym i zlecone gminie w zakresie pomocy społecznej. Jednostką realizującą zadania z zakresu pomocy społecznej oraz wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej na obszarze gminy jest również Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Biłgoraju.
- W 2024 r. na terenie gminy z pomocy społecznej skorzystały 102 gospodarstwa domowe, w tym 53 gospodarstwa z dochodem poniżej kryterium dochodowego. Liczba beneficjentów pomocy społecznej na terenie gminy w 2024 r. wyniosła 327 osób i była o 96 osób mniejsza niż w 2015 r. (48,5%). Zasięg korzystania z pomocy społecznej, czyli udział beneficjentów pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności na terenie gminy w latach 2015-2024 zmniejszył się o 9,7 pkt proc. i wyniósł 8,2%. Pomimo tego, jest to wartość dużo wyższa od średniej dla powiatu biłgorajskiego (4,2%) i województwa lubelskiego (3,5%). Dodatkowo, w porównaniu do pozostałych gmin powiatu biłgorajskiego Obsza charakteryzuje się najwyższą wartością wskaźnika dotyczącego zasięgu korzystania z pomocy społecznej. Wśród przyczyn korzystania z pomocy społecznej w gminie najczęściej powtarzają się następujące zjawiska: ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność, długotrwała lub ciężka choroba, alkoholizm, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego oraz potrzeba ochrony macierzyństwa. W rodzinach występuje jednocześnie kilka powodów przyznania pomocy społecznej.
- W 2024 r. ze świadczeń rodzinnych na dzieci skorzystały 93 rodziny, a liczba dzieci, na które przyznano zasiłek rodzinny wyniosła 215. Analizując udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku (tj. w populacji osób w wieku przedprodukcyjnym), należy zauważyć, że choć w ostatnim dziesięcioleciu wartość tego wskaźnika zmniejszyła się z 64,3% w 2015 r. do 30,3% w 2024 r., to i tak wartość wskaźnika dla gminy była wyższa od wartości dla powiatu biłgorajskiego (20,7%) i województwa lubelskiego (14,1%). W porównaniu do pozostałych gmin powiatu biłgorajskiego Obsza charakteryzuje się relatywnie wysoką wartością wskaźnika dotyczącego udziału dzieci otrzymujących zasiłek rodzinny w populacji osób w wieku przedprodukcyjnym. Wyższe wartości tego wskaźnika zaobserwowano jedynie w dwóch gminach: Gminie Potok Górny (32,7%) oraz Gminie Aleksandrów (31,2%).

- W Gminie Obsza działalność kulturalną prowadzą przede wszystkim Gminny Ośrodek Kultury w Obszy oraz Biblioteka Publiczna w Obszy. Podstawowym celem działania Gminnego Ośrodka Kultury w Obszy jest prowadzenie wielokierunkowej działalności rozwijającej i zaspakajającej potrzeby kulturalne mieszkańców gminy, poprzez organizowanie i stymulowanie życia kulturalnego. Gminny Ośrodek Kultury w Obszy zrzesza pod swoją opieką zespoły śpiewacze, orkiestrę dętą, ognisko muzyczne i grupę taneczną, które są wizytówką gminy i oprócz występów podczas gminnych uroczystości reprezentują ją podczas różnego rodzaju festynów, konkursów i festiwali na szczeblu powiatowym, regionalnym i ogólnopolskim, niejednokrotnie zdobywając nagrody i wyróżnienia.
- Kolejną formą działalności ośrodka jest organizacja imprez kulturalnych. W 2024 r. Gminny Ośrodek Kultury zorganizował 4 imprezy, w których wzięło udział łącznie 845 uczestników. Należy przy tym zaznaczyć, że w ostatnim dziesięcioleciu zarówno liczba organizowanych imprez, jak i liczba osób w nich uczestniczących podlegała znacznym wahaniom. Spadek liczby organizowanych wydarzeń i ich uczestników w latach 2020-2021 spowodowany był pandemią COVID-19 oraz wprowadzonymi ograniczeniami związanymi z sytuacją epidemiologiczną. Po roku 2021 liczba uczestników utrzymuje się na dość niskim poziomie. Przyczyny należy upatrywać przede wszystkim w rodzaju organizowanych imprez – w ostatnich latach nie organizowano imprez o charakterze masowym. Na zmniejszenie liczby uczestników mogła mieć również wpływ zmiana w sposobach i formach uczestnictwa w kulturze po pandemii.
- Wizytówką bogatego dziedzictwa kulturowego gminy są amatorskie zespoły artystyczne, twórcy ludowi, koła gospodyń wiejskich oraz stowarzyszenia. Mieszkańcy zrzeszają się w ramach zespołów śpiewaczych, które nie tylko integrują wokół siebie mieszkańców gminy, lecz również są inicjatorami mniejszych i większych uroczystości skierowanych do lokalnej społeczności. Lokalna społeczność Gminy Obsza w celu rozwoju i promocji swoich miejscowości, a także całego regionu, skupia się w stowarzyszeniach działających na rzecz integracji lokalnej. Na terenie gminy funkcjonuje również 5 kół gospodyń wiejskich. Aktywność społeczna kół przejawia się przede wszystkim w kultywowaniu tradycji czy rozwijaniu różnych form przedsiębiorczości wśród kobiet. Ich członkinie chętnie angażują się w wydarzenia kulturalne, jarmarki, festyny i warsztaty rękodzieła czy kulinarne. Bardzo ważnymi w życiu społeczności wiejskich organizacjami pozarządowymi są również jednostki ochotniczej straży pożarnej.
- Ważną rolę w szerzeniu działalności kulturalno-oświatowej w gminie pełni Biblioteka Publiczna w Obszy. Biblioteka Publiczna w Obszy gromadzi, opracowuje i udostępnia zbiory, pełni funkcję ośrodka informacji, prowadzi różnorodne formy pracy z czytelnikiem, popularyzuje literaturę, sztukę, naukę oraz upowszechnia dorobek kulturowy gminy. W 2024 r. biblioteka dysponowała księgozbiorem składającym się z 15 699 woluminów. W placówce zarejestrowanych było 304 aktywnych czytelników, co stanowi 7,6% mieszkańców gminy. Biorąc pod uwagę lata 2015-2024 liczba czytelników na terenie Gminy Obsza utrzymuje się na względnie stałym poziomie, a nawet w ostatnich latach można zaobserwować nieznaczny trend wzrostowy. Pomimo tego Obsza pozostaje jedną z najmniej aktywnych czytelniczo gmin powiatu biłgorajskiego - wyprzedzając jedynie Gminę Frampol (6,4%) oraz Gminę Potok Górny (6,4%). Pomimo niewielkiej liczby zarejestrowanych czytelników, poziom wypożyczeń w przeliczeniu na jednego użytkownika utrzymuje się na poziomie zbliżonym do średniej powiatowej i wojewódzkiej.

Oznacza to, że choć grupa czytelników jest mała, to charakteryzuje się dużym zaangażowaniem i intensywnym korzystaniem z zasobów bibliotecznych.

- Na terenie gminy rozwija się sport amatorski. Działalność w tym zakresie prowadzą Gminny Klub Sportowy „Błękitni” Obsza oraz Stowarzyszenie Piłkarskie „Piaś” Babice. Gmina Obsza charakteryzuje się relatywnie ubogą ofertą obiektów sportowych na swoim terenie. Zlokalizowany jest tutaj stadion piłkarski w Obszy oraz boisko w Babicach. Ponadto na terenie gminy funkcjonuje infrastruktura rekreacyjna w postaci siłowni zewnętrznych i placów zabaw.
- W 2024 r. na terenie gminy funkcjonowało 6 jednostek OSP, z czego 2 jednostki (OSP Babice, OSP Obsza) włączone do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego. W 2024 r. na obszarze gminy miały miejsce 24 zdarzenia, w tym 11 pożarów, 9 miejscowych zagrożeń oraz 4 fałszywe alarmy.

Wnioski:

- **Gmina Obsza dysponuje podstawową, stabilną siecią infrastruktury oświatowej, obejmującą wychowanie przedszkolne oraz szkoły podstawowe, jednak poziom upowszechnienia edukacji przedszkolnej pozostaje wyraźnie niższy niż średnia powiatowa i wojewódzka, co wskazuje na potrzebę dalszego zwiększania dostępności tej formy edukacji.**
- **Liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym oraz uczniów szkół podstawowych utrzymuje się na względnie stabilnym poziomie, przy jednoczesnym niewielkim trendzie spadkowym w ostatnich latach, co może być odzwierciedleniem niekorzystnych zmian demograficznych.**
- **Wysoki i stabilny współczynnik skolaryzacji brutto w szkołach podstawowych świadczy o silnym zakorzenieniu lokalnego systemu edukacji i o tym, że zdecydowana większość dzieci realizuje obowiązek szkolny na terenie gminy.**
- **Stan techniczny i wyposażenie szkół systematycznie się poprawiają, jednak istotnym wyzwaniem pozostaje niedostateczna infrastruktura sportowa, ograniczająca możliwość realizacji pełnowymiarowych zajęć wychowania fizycznego.**
- **Wyniki egzaminu ósmoklasisty wskazują na konieczność podejmowania działań podnoszących jakość kształcenia, wyrównujących poziom nauczania pomiędzy szkołami oraz lepiej odpowiadających na potrzeby uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i uczniów zdolnych.**
- **Dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej na terenie gminy jest zapewniony, a rosnąca liczba udzielanych porad lekarskich po okresie pandemii potwierdza stopniową stabilizację i wzrost zapotrzebowania na świadczenia zdrowotne.**
- **Pomimo spadku liczby beneficjentów pomocy społecznej i zmniejszenia jej zasięgu w ostatnim dziesięcioleciu, skala korzystania z pomocy społecznej w Gminie Obsza pozostaje wysoka na tle powiatu i województwa, co świadczy o utrzymujących się problemach społeczno-ekonomicznych części mieszkańców.**
- **Mimo obserwowanej poprawy sytuacji w porównaniu do lat wcześniejszych, relatywnie wysoki udział dzieci objętych świadczeniami rodzinnymi wskazuje na utrzymujący się podwyższony poziom potrzeb wsparcia rodzin.**

- Gmina dysponuje znaczącym potencjałem kulturowym i społecznym, opartym na aktywności Gminnego Ośrodka Kultury, zespołów artystycznych, kół gospodyń wiejskich, stowarzyszeń oraz jednostek OSP, które pełnią ważną rolę integracyjną i aktywizującą.
- Aktywność kulturalna mieszkańców po okresie pandemii nie powróciła do wcześniejszego poziomu, co wskazuje na potrzebę dywersyfikacji oferty kulturalnej oraz poszukiwania nowych form uczestnictwa w kulturze.
- Pomimo niewielkiego odsetka mieszkańców korzystających z biblioteki publicznej, aktywni czytelnicy wykazują duże zaangażowanie, co stwarza potencjał do rozwoju działań promujących czytelnictwo i poszerzania grona odbiorców.
- Sport amatorski stanowi ważny element życia społecznego gminy, jednak ograniczona liczba i różnorodność obiektów sportowo-rekreacyjnych wskazuje na potrzebę dalszych inwestycji w infrastrukturę sprzyjającą aktywności fizycznej.

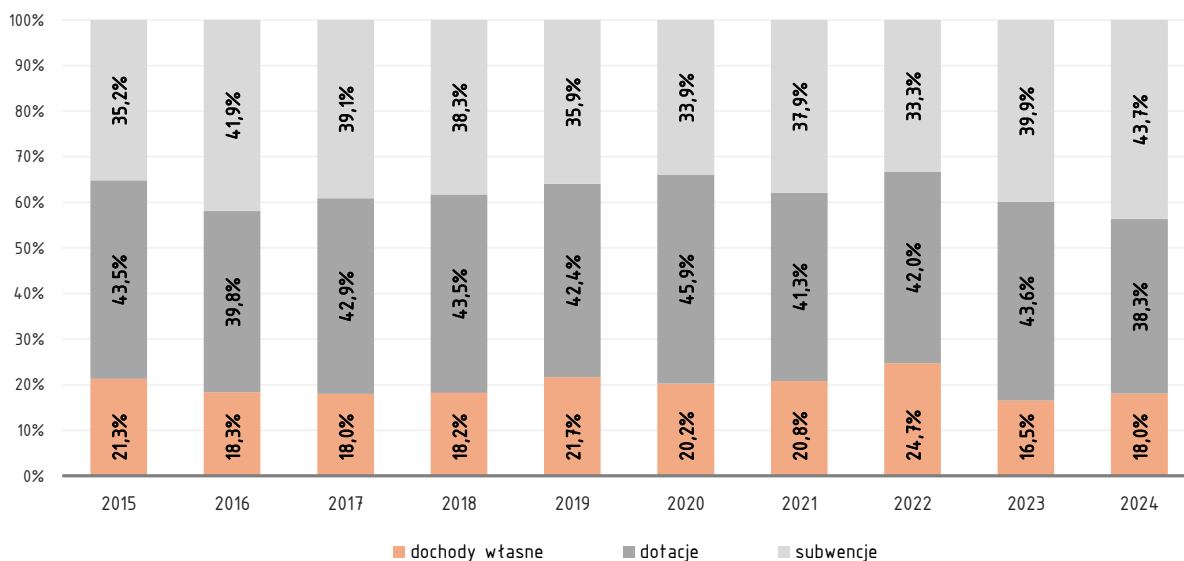
7. JAKOŚĆ ZARZĄDZANIA I SYTUACJA FINANSOWA

7.1. STRUKTURA BUDŻETU GMINY

Wielkość dochodów oraz struktura wydatków gminy świadczy o zdolności jednostki do inwestowania. W 2024 r. **dochody** Gminy Obsza wyniosły 33 476 629,19 zł, a **wydatki** osiągnęły kwotę 33 791 922,36 zł.

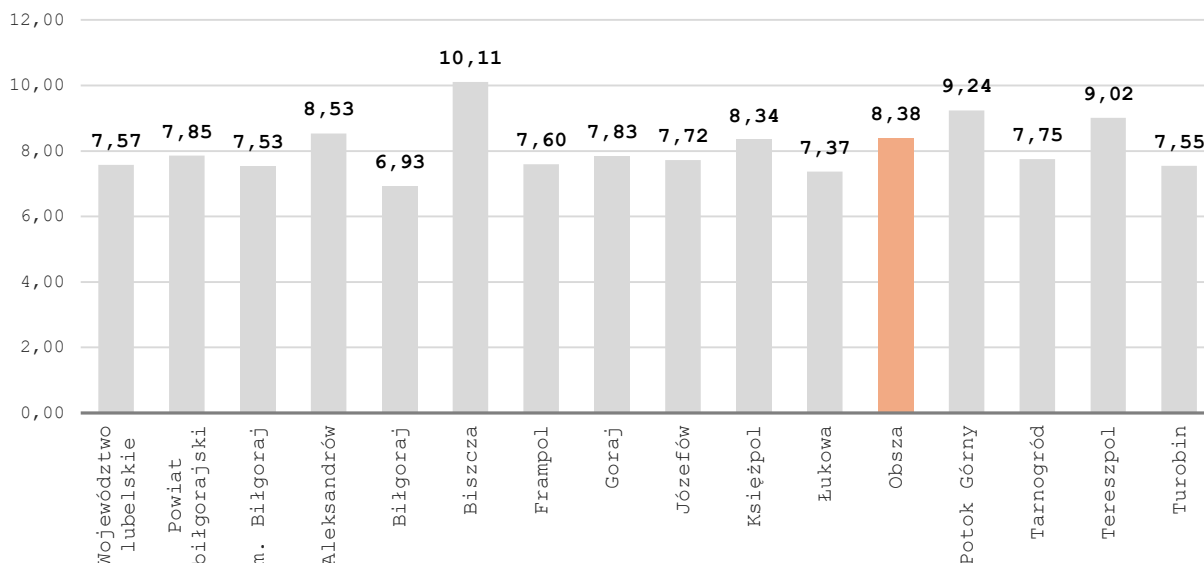
W ciągu ostatnich 10 lat można zaobserwować **wzrost dochodów** gminy. W odniesieniu do roku 2015 dochody wzrosły o 65,5% (13 247 002,16 zł). **Struktura dochodów samorządu**, a szczególnie wysoki udział dochodów własnych w dochodach ogółem, świadczy o zamożności jednostki samorządu terytorialnego, a także o dużej samodzielności finansowej i niezależności od transferów z budżetu państwa. Dochody własne stanowią bowiem wpływy z podatków, opłat, sprzedaży mienia komunalnego czy dzierżawy (tzw. dochody własne podstawowe), a także wpływy z tytułu udziału w podatkach od osób fizycznych (PIT) i prawnych (CIT), stanowiących dochody budżetu państwa. W Gminie Obsza w 2024 r. najwyższy udział w dochodach ogółem miały subwencje – 43,7% (14 617 216,00 zł), następnie dotacje – 38,3% (12 818 558,37 zł), zaś najmniejszy dochody własne – 18,0% (6 040 854,82zł).

Wykres 51. Struktura dochodów Gminy Obsza w latach 2015 - 2024 (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

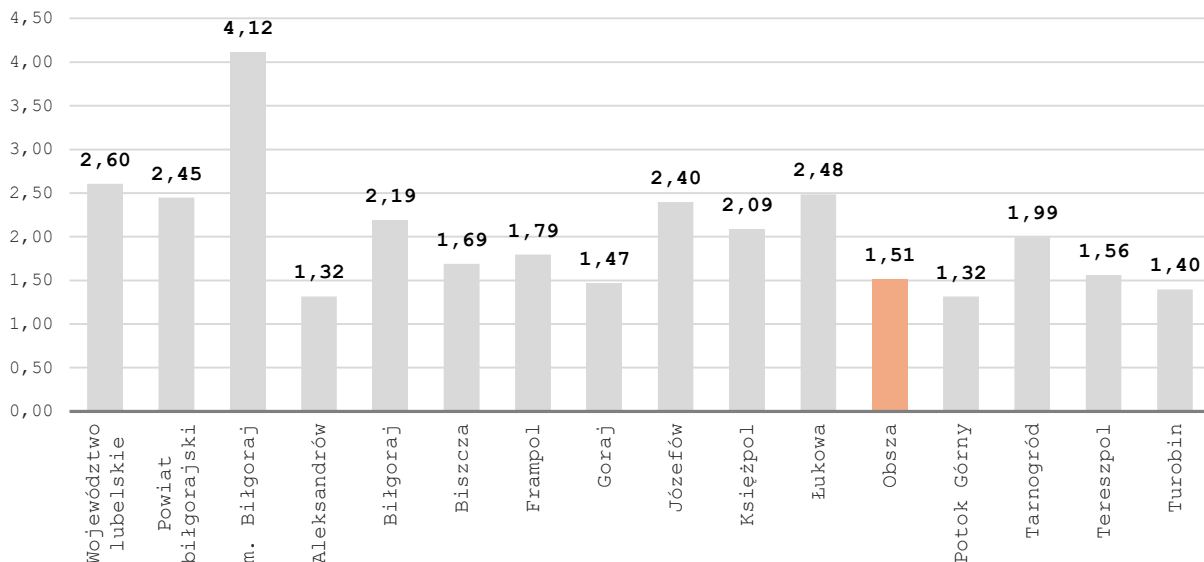
Według danych GUS **średni dochód w przeliczeniu na 1 mieszkańca** gminy wyniósł 8 381,73 zł i był wyższy od średniego dochodu na 1 mieszkańca gmin powiatu biłgorajskiego (7 854,93 zł) oraz od średniego dochodu na 1 mieszkańca województwa lubelskiego w gminach bez miast na prawach powiatu (7 573,04 zł).

Wykres 52. Dochód ogółem na 1 mieszkańca gminy w Gminie Obsza, powiecie biłgorajskim i województwie lubelskim w 2024 r. (tys. zł)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Trend dotyczący dochodów gminy przypadających na 1 mieszkańca w latach 2015-2024 również kształtował się pozytywnie – w okresie tym obserwowano stopniowy wzrost tego wskaźnika.

Pomimo relatywnie wysokiego dochodu ogółem, dochody własne gminy per capita są stosunkowo niskie – wynoszą zaledwie 1 512,48 zł na 1 mieszkańca. Jest to wynik znacznie niższy od średniej województwa (2 604,49 zł) i od średniej w powiecie biłgorajskim (2 449,12 zł).

Wykres 53. Dochód własny na 1 mieszkańca gminy w Gminie Obsza, powiecie biłgorajskim i województwie lubelskim w 2024 r. (tys. zł)

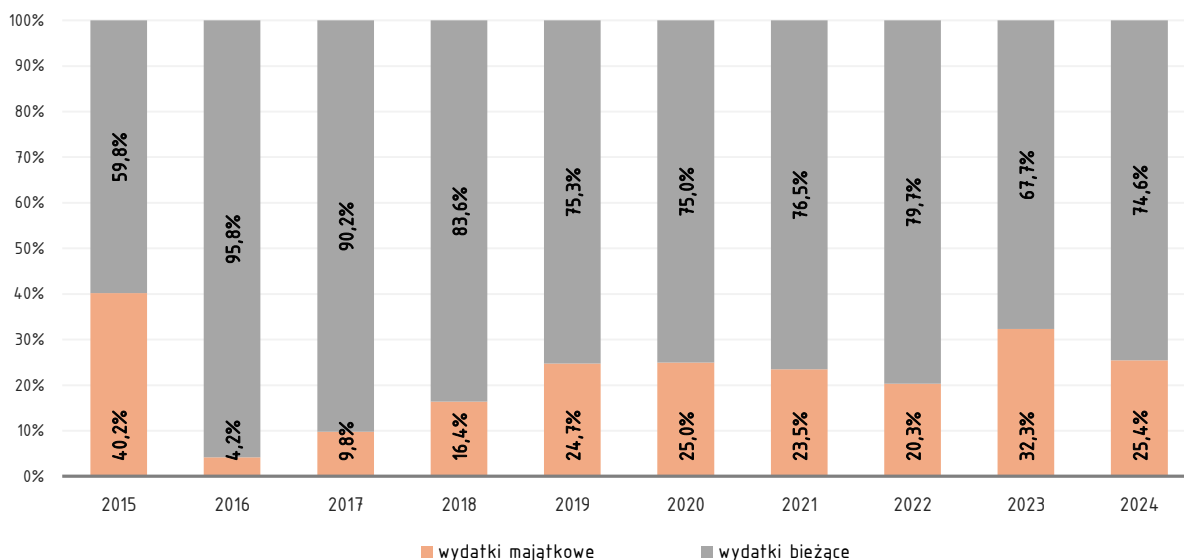
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W 2024 r. – w porównaniu do roku 2015 r. – **wydatki ogółem** gminy zwiększyły się o 12 884 413,37 zł (61,6%).

W 2024 r. wydatki bieżące wyniosły 25 196 318,15 zł (74,6%), zaś wydatki majątkowe 8 595 604,21 zł (25,4%). W **strukturze wydatków** Gminy Obsza dominują wydatki bieżące, których poziom w całym analizowanym okresie wykazuje systematyczną tendencję

wzrostową. Oznacza to rosnące koszty funkcjonowania gminy, w szczególności związane z realizacją zadań własnych, utrzymaniem infrastruktury, oświatą, pomocą społeczną oraz administracją. Wydatki majątkowe charakteryzują się dużą zmiennością, co jest typowe dla małych gmin i świadczy o realizacji inwestycji w sposób nierównomierny i projektowy, uzależniony od dostępności środków zewnętrznych (dotacji, programów krajowych i unijnych).

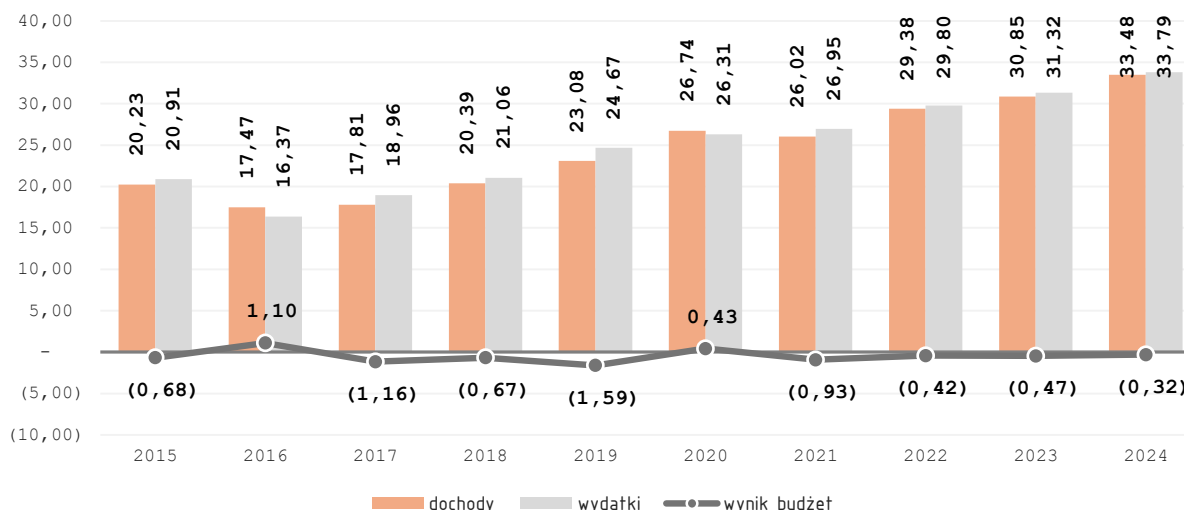
Wykres 54. Struktura wydatków Gminy Obsza w latach 2015 - 2024 (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W roku 2024 **wynik finansowy** gminy był ujemny i jednostka wygenerowała stratę w wysokości -315 293,17 zł, co oznacza, że wydatki jednostki nie znalazły pełnego pokrycia w jej dochodach. Analiza danych statystycznych GUS wskazuje, że w latach 2015-2024 saldo budżetu bieżącego przyjmowało zwykle wartości ujemne. Dodatni wyniki finansowy odnotowano w tym okresie jedynie dwa razy (w 2016 i 2020 r.).

Wykres 55. Wykonanie budżetu i wynik finansowy Gminy Obsza w latach 2015-2024 (mln zł)

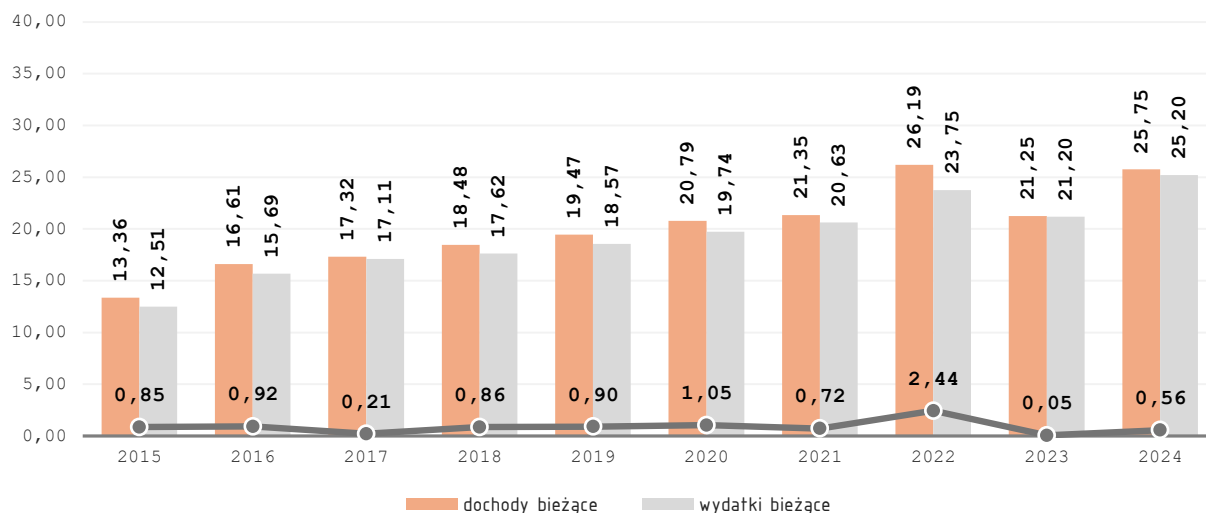
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W ocenie potencjału dochodowego gmin z punktu widzenia możliwości finansowania ich zadań inwestycyjnych szczególnie przydatna jest kategoria nadwyżki lub deficytu operacyjnego. **Wynik operacyjny** określa poziom dochodów bieżących pozostających do dyspozycji samorządów po sfinansowaniu obligatoryjnych wydatków bieżących wraz z

kosztami obsługi zadłużenia. Dodatni wynik bieżący (nadwyżka operacyjna) daje jednostce samorządu terytorialnego możliwość realizacji nowych przedsięwzięć majątkowych, zarówno bezpośrednio, przeznaczając tę kwotę na inwestycje lub pośrednio, spłacając wcześniej zaciągnięte zobowiązania na cele inwestycyjne. Ujemny wynik bieżący (deficyt operacyjny) oznacza, że bieżące wydatki jednostki samorządu terytorialnego przekraczają poziom jej dochodów bieżących.

Analiza danych z lat 2015–2024 wskazuje, że Gmina Obsza w całym badanym okresie osiągała dodatni **wynik operacyjny**, co oznacza, że dochody bieżące przewyższały wydatki bieżące. Wysokość nadwyżki operacyjnej była jednak zmienna, a w niektórych latach relatywnie niska, co ograniczało bieżący potencjał inwestycyjny gminy. Zmienność nadwyżki operacyjnej wskazuje na wrażliwość budżetu bieżącego gminy na zmiany dochodów i presję wydatków bieżących, przy jednoczesnym zachowaniu podstawowej zdolności do samofinansowania części zadań inwestycyjnych. Utrzymywanie dodatniego wyniku operacyjnego należy ocenić pozytywnie z punktu widzenia stabilności finansowej gminy, jednak jego relatywnie niski poziom w niektórych latach może ograniczać skalę możliwych do realizacji inwestycji bez sięgania po zewnętrzne źródła finansowania.

Wykres 56. Wynik operacyjny Gminy Obsza w latach 2015-2024 (mln zł)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

7.2. PROJEKTY WSPÓŁFINANSOWANE ZE ŚRODKÓW UNII EUROPEJSKIEJ

Gmina Obsza aktywnie korzysta ze środków pochodzących z Funduszy Europejskich. Gmina w perspektywie finansowej 2014-2020 realizowała projekty w ramach **Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020**. Gmina oraz jej jednostki organizacyjne - jako beneficjenci wiodący – zrealizowały **5 inwestycji** o łącznej wartości ogółem wynoszącej 18 727 983,56 zł, otrzymując **11 108 205,45 zł** dofinansowania z Unii Europejskiej.

Tabela 5. Projekty realizowane w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego lata 2014-2020 przez Gminę Obsza

Beneficjent wiodący	Tytuł projektu	Wartość ogółem (zł)	Wkład UE (zł)
Gmina Obsza	Zakup i montaż kolektorów słonecznych w Gminie Obsza II etap	1 658 832,00	1 242 020,00
	Termomodernizacja budynków użyteczności	4 828 159,02	3 003 545,59

	publicznej na terenie Gminy Obsza		
	Budowa kanalizacji sanitarnej z przyłączami i przepompowniami w miejscowości Babice - Dorbozy - Olchowiec - Zamch, IV etap w miejscowości Babice, oraz przebudowa i remont przepompowni wody w miejscowości Babice	9 668 999,09	4 936 375,16
	Przebudowa oczyszczalni ścieków w Zamchu	1 434 690,45	959 557,15
Gminny Ośrodek Kultury w Obszy	Ruszać pora - klub seniora	1 137 303,00	966 707,55
RAZEM:		18 727 983,56	11 108 205,45

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zamieszczonych na stronie www.funduszeuropejskie.gov.pl.

7.3. PLANOWANIE PRZESTRZENNE

Posiadanie **dokumentów planistycznych**, wyznaczających kierunki rozwoju przestrzennego i jednocześnie określających możliwe funkcje terenu oraz formy jego zagospodarowania, jest kluczowym czynnikiem ułatwiającym przyciągnięcie zewnętrznych inwestorów. Określenie lokalnych zasad zagospodarowania przestrzennego jest również podstawowym narzędziem umożliwiającym kierowanie rozwojem obszaru, w tym przede wszystkim realizację zadań należących do wyłącznej kompetencji organów samorządu w zakresie ładu przestrzennego, komunikacji i infrastruktury technicznej. Gmina Obsza posiada dokumenty planistyczne w zakresie zagospodarowania przestrzennego: miejscowy plany zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

W Gminie obowiązuje **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego** przyjęte Uchwałą Nr V/23/2019 Rady Gminy Obsza z dnia 27 lutego 2019 r. w sprawie zmiany „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Obsza”.

Obszar gminy jest w całości objęty **miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego**. Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Obsza, który został przyjęty przez Radę Gminy Obsza w dniu 7 grudnia 2024 r. uchwałami nr XXI/107/04 i nr XXI/108/04, uwzględnia przeznaczenie terenów oraz zasady zagospodarowania i ich zabudowy zgodnie z polityką przestrzenną określoną studium. Stanowi on podstawę planowania przestrzennego w gminie. Istnienie Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego obejmującego całość terenu w granicach administracyjnych gminy, ułatwia w krótszym czasie przygotowanie inwestycji, uzyskanie pozwoleń na budowę oraz podziały nieruchomości.

Z upływem czasu i zgłaszaniem nowych wniosków i potrzeb inwestycyjnych, plan poddawany był okresowym zmianom. Plan został zmieniony następującymi uchwałami:

- Uchwałą nr XXIII/86/08 Rady Gminy Obsza z dnia 20 października 2008 r. w sprawie zmian w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy Obsza;
- Uchwałą nr XXIII/87/08 Rady Gminy Obsza z dnia 20 października 2008 r. w sprawie zmian w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy Obsza;
- Uchwałą nr XXIII/88/08 Rady Gminy Obsza z dnia 20 października 2008 r. w sprawie zmian w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy Obsza;

- Uchwałą nr XI/67/11 Rady Gminy Obsza z dnia 15 grudnia 2011 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Obsza w zakresie lokalizacji trasy gazociągów kopalnianych i urządzeń infrastruktury towarzyszącej odwiertom Lubliniec 10 i 11;
- Uchwałą nr XVIII/109/20 Rady Gminy Obsza z dnia 30 września 2020 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wybranych terenów zlokalizowanych na obszarze Gminy Obsza;
- Uchwałą nr XVIII/110/20 Rady Gminy Obsza z dnia 30 września 2020 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wybranych terenów zlokalizowanych na obszarze Gminy Obsza;
- Uchwałą nr XXIII/146/21 Rady Gminy Obsza z dnia 5 marca 2021 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wybranych terenów zlokalizowanych na obszarze Gminy Obsza.

Gmina Obsza przystąpiła również do sporządzenia **planu ogólnego**. Rada Gminy podjęła Uchwałę Nr IV/26/24 w dniu 27 września 2024 r., na mocy której rozpoczęto procedurę opracowania planu ogólnego dla całego obszaru gminy w jej granicach administracyjnych. Plan ogólny stanowi nowy instrument planowania przestrzennego, który ma na celu uporządkowanie polityki przestrzennej gminy oraz ułatwienie procedur związanych z wydawaniem decyzji o warunkach zabudowy i sporządzaniem miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

7.4. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

- Wielkość dochodów oraz struktura wydatków gminy świadczy o zdolności jednostki do inwestowania. W 2024 r. dochody Gminy Obsza wyniosły 33 476 629,19 zł, a wydatki osiągnęły kwotę 33 791 922,36 zł. W roku 2024 wynik finansowy gminy był ujemny i jednostka wygenerowała stratę w wysokości -315 293,17 zł, co oznacza, że wydatki jednostki nie znalazły pełnego pokrycia w jej dochodach. Analiza danych statystycznych GUS wskazuje, że w latach 2015-2024 saldo budżetu bieżącego przyjmowało zwykle wartości ujemne. Dodatni wyniki finansowy odnotowano w tym okresie jedynie dwa razy (w 2016 i 2020 r.). Analiza danych z lat 2015–2024 wskazuje, że Gmina Obsza w całym badanym okresie osiągała dodatni wynik operacyjny, co oznacza, że dochody bieżące przewyższały wydatki bieżące. Wysokość nadwyżki operacyjnej była jednak zmienna, a w niektórych latach relatywnie niska, co ograniczało bieżący potencjał inwestycyjny gminy.
- W 2024 r. najwyższy udział w dochodach ogółem miały subwencje – 43,7% (14 617 216,00 zł), następnie dotacje – 38,3% (12 818 558,37 zł), zaś najmniejszy dochody własne – 18,0% (6 040 854,82zł).
- Według danych GUS średni dochód w przeliczeniu na 1 mieszkańca gminy wyniósł 8 381,73 zł i był wyższy od średniego dochodu na 1 mieszkańca gmin powiatu biłgorajskiego (7 854,93 zł) oraz od średniego dochodu na 1 mieszkańca województwa lubelskiego w gminach bez miast na prawach powiatu (7 573,04 zł). Trend dotyczący dochodów gminy przypadających na 1 mieszkańca w latach 2015-2024 kształtował się pozytywnie – w okresie tym obserwowano stopniowy wzrost tego wskaźnika. Pomimo relatywnie wysokiego dochodu ogółem, dochody własne gminy są stosunkowo niskie – wynoszą zaledwie 1 512,48 zł na 1 mieszkańca - jest to wynik znacznie niższy od średniej województwa (2 604,49 zł) i od średniej w powiecie biłgorajskim (2 449,12 zł).

- Gmina Obsza aktywnie korzysta ze środków pochodzących z Funduszy Europejskich. Gmina w perspektywie finansowej 2014-2020 realizowała projekty w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020. Gmina oraz jej jednostki organizacyjne – jako beneficjenci wiodący – zrealizowały 5 inwestycji o łącznej wartości ogółem wynoszącej 18 727 983,56 zł, otrzymując 11 108 205,45 zł dofinansowania z Unii Europejskiej.
- Gmina Obsza posiada dokumenty planistyczne w zakresie zagospodarowania przestrzennego: miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Gmina Obsza przystąpiła również do sporządzenia planu ogólnego.

Wnioski:

- W latach 2015–2024 dochody Gminy Obsza systematycznie rosły, co wskazuje na stopniowe zwiększanie zdolności finansowej jednostki oraz jej potencjału inwestycyjnego.
- Pomimo ujemnego wyniku finansowego w 2024 r., gmina w całym badanym okresie utrzymywała dodatni wynik operacyjny, co świadczy o zdolności do samofinansowania bieżących wydatków i części inwestycji.
- Dominującą część dochodów stanowią subwencje i dotacje (łącznie ponad 80%), natomiast udział dochodów własnych jest relatywnie niski (18%), co wskazuje na potrzebę zwiększenia samodzielności finansowej gminy.
- Wydatki bieżące stanowią większość budżetu (74,6%), natomiast wydatki majątkowe są nieregularne i projektowe, co odzwierciedla typowy model inwestowania małych gmin uzależnionych od środków zewnętrznych.
- Dochód własny gminy przypadający na 1 mieszkańca w 2024 r. był zdecydowanie niższy od średnich powiatowych i wojewódzkich, co wskazuje na mniejszą samodzielność finansową i dużą zależność od dotacji i subwencji z budżetu centralnego. Oznacza to również mniejsze możliwości finansowania zadań publicznych oraz mniejszy potencjał rozwojowy jednostki.
- Aktywne pozyskiwanie środków UE oraz realizacja projektów inwestycyjnych i społecznych potwierdzają zdolność gminy do realizacji przedsięwzięć współfinansowanych z zewnętrznych źródeł.
- Posiadanie pełnego pokrycia gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego oraz Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego sprzyja przyciąganiu inwestorów, usprawnia procedury inwestycyjne oraz zapewnia spójny rozwój przestrzenny.

B. CZĘŚĆ STRATEGICZNA

8. PRZESŁANKI OPRACOWANIA STRATEGII

8.1. SAMORZĄD GMINY WOBEC WYZWAŃ SPOŁECZNYCH I GOSPODARCZYCH

Na przestrzeni ostatnich lat obserwowany jest istotny wzrost dynamiki zmian zachodzących w wielu obszarach życia społecznego i gospodarczego na poziomie europejskim, krajowym, regionalnym i lokalnym. Skala tych zmian jest znacznie większa niż w poprzednich okresach programowania rozwoju, a ich wpływ na funkcjonowanie samorządów gminnych jest widoczny zarówno w sposobie planowania inwestycji, finansowania zadań publicznych, organizacji usług społecznych, jak i w oczekiwaniach mieszkańców wobec jakości życia, dostępności infrastruktury oraz skuteczności działania administracji lokalnej.

Zmiany w podejściu do polityki rozwoju samorządów gminnych wynikają przede wszystkim z dużej dynamiki zjawisk gospodarczych, ekonomicznych i społecznych, w tym procesów demograficznych, zmian na rynku pracy, skutków inflacji i wzrostu kosztów realizacji inwestycji, wpływu wojny w Ukrainie na bezpieczeństwo gospodarcze i energetyczne, a także coraz bardziej widocznych efektów zmian klimatu. Zjawiska te oddziałują również na gminy wiejskie, takie jak Gmina Obsza, wpływając na koszty funkcjonowania samorządu, możliwości finansowania inwestycji, dostępność wykonawców, sytuację dochodową mieszkańców, potrzeby w zakresie usług publicznych oraz bezpieczeństwo lokalnej wspólnoty.

Jednocześnie dynamicznym procesom globalnym i regionalnym towarzyszą zmiany lokalne, związane z rozwojem gospodarki opartej na wiedzy, cyfryzacją usług publicznych, rosnącą potrzebą poprawy efektywności energetycznej, koniecznością adaptacji do zmian klimatu oraz postępującym starzeniem się społeczeństwa. W przypadku Gminy Obsza szczególne znaczenie mają również procesy depopulacyjne, odpływ ludzi młodych, niski udział dzieci i młodzieży w strukturze ludności, potrzeba wzmocnienia usług społecznych, ograniczona dywersyfikacja lokalnej gospodarki oraz konieczność utrzymania i modernizacji infrastruktury technicznej na obszarze o niskiej gęstości zaludnienia.

Gmina Obsza jest jednostką o charakterze typowo wiejskim, a jej położenie, struktura osadnicza, rolniczy charakter oraz znaczne walory przyrodnicze i krajobrazowe tworzą specyficzne warunki rozwoju. Z jednej strony gmina dysponuje istotnymi zasobami środowiskowymi, związanymi z doliną Tanwi, Puszczą Solską, obszarami Natura 2000, Parkiem Krajobrazowym Puszczy Solskiej oraz powiązaniem z Transgranicznym Rezerwatem Biosfery „Roztocze”. Z drugiej strony są to uwarunkowania wymagające odpowiedzialnego gospodarowania przestrzenią, ochrony zasobów przyrodniczych oraz prowadzenia rozwoju w sposób nienaruszający najważniejszych wartości środowiskowych.

Jednym z kluczowych wyzwań społecznych Gminy Obsza są niekorzystne tendencje demograficzne. Gmina odnotowuje systematyczny spadek liczby mieszkańców, ujemny przyrost naturalny oraz ujemne saldo migracji. Szczególne znaczenie ma odpływ osób młodych, które poszukują lepszych możliwości edukacyjnych, zawodowych i mieszkaniowych w większych ośrodkach miejskich, zwłaszcza w Lublinie, Rzeszowie i Biłgoraju. W dłuższej perspektywie proces ten osłabia potencjał rozwojowy gminy, ogranicza lokalną aktywność gospodarczą, zmniejsza bazę podatkową oraz zwiększa presję na dostosowanie usług publicznych do zmieniającej się struktury wieku mieszkańców.

Postępujące starzenie się społeczności lokalnej powoduje, że jednym z najważniejszych zadań samorządu będzie rozwój usług społecznych, zdrowotnych, opiekuńczych i aktywizacyjnych. Wzrost udziału osób starszych w strukturze ludności wymaga nie tylko zwiększenia dostępności usług opiekuńczych, ale również wspierania aktywności seniorów, przeciwdziałania samotności, rozwijania działań środowiskowych oraz tworzenia warunków do dłuższego samodzielnego funkcjonowania osób starszych w miejscu zamieszkania. Jednocześnie polityka społeczna gminy powinna obejmować działania skierowane do rodzin, dzieci i młodzieży, tak aby zwiększać atrakcyjność gminy jako miejsca życia, wychowywania dzieci i budowania trwałych więzi społecznych.

Ważnym wyzwaniem pozostaje również jakość kapitału ludzkiego. W warunkach gminy wiejskiej szczególnego znaczenia nabiera dostępność dobrej edukacji, zajęć dodatkowych, infrastruktury sportowej, kultury, rekreacji oraz działań rozwijających kompetencje dzieci, młodzieży i osób dorosłych. Szkoły, instytucje kultury, biblioteka, organizacje społeczne, koła gospodyń wiejskich, jednostki OSP oraz lokalni liderzy pełnią w tym zakresie funkcję nie tylko usługową, ale również integracyjną i wspólnototwórczą. Zadaniem samorządu jest wzmacnianie tych zasobów, ponieważ od jakości kapitału społecznego zależy zdolność gminy do realizacji działań rozwojowych, mobilizowania mieszkańców i budowania odpowiedzialności za sprawy lokalne.

Rynek pracy w Gminie Obsza charakteryzuje się relatywnie korzystnymi wskaźnikami ogólnymi, jednak wyzwaniem pozostaje struktura bezrobocia oraz jakość dostępnych miejsc pracy. Szczególnej uwagi wymagają osoby długotrwale bezrobotne, młodzi mieszkańcy wchodzący na rynek pracy oraz osoby po 50. roku życia. W tym kontekście zadaniem samorządu, realizowanym we współpracy z instytucjami rynku pracy, szkołami, organizacjami społecznymi i przedsiębiorcami, powinno być wspieranie aktywizacji zawodowej, rozwoju kwalifikacji, kształcenia ustawicznego, przedsiębiorczości oraz tworzenia warunków do dywersyfikacji źródeł dochodów mieszkańców.

W sferze gospodarczej Gmina Obsza stoi przed wyzwaniem wzmacniania lokalnej przedsiębiorczości przy jednoczesnym zachowaniu rolniczego i przyrodniczego charakteru obszaru. Lokalna gospodarka opiera się przede wszystkim na rolnictwie, drobnych usługach i działalności prowadzonej przez mikroprzedsiębiorstwa. Ograniczona liczba większych podmiotów gospodarczych powoduje, że samorząd powinien koncentrować się na tworzeniu warunków sprzyjających małej przedsiębiorczości, przetwórstwu lokalnemu, usługom dla mieszkańców, działalności okołorolniczej, gospodarce senioralnej, turystyce przyrodniczej, agroturystyce oraz inicjatywom wykorzystującym zasoby lokalne. Szczęólnego znaczenia nabiera także rozwój współpracy między rolnikami, przedsiębiorcami, organizacjami społecznymi i instytucjami publicznymi.

Istotnym potencjałem rozwojowym gminy są jej walory przyrodnicze i krajobrazowe. Nie powinny być one traktowane wyłącznie jako ograniczenie inwestycyjne, lecz jako zasób, który może wspierać rozwój turystyki, rekreacji, edukacji ekologicznej, produktów lokalnych i promocji gminy. Wykorzystanie tego potencjału wymaga jednak działań kompleksowych: poprawy dostępności komunikacyjnej, rozwoju małej infrastruktury turystycznej, wzmacniania oferty kulturalnej i rekreacyjnej, ochrony dziedzictwa lokalnego, promocji oraz współpracy z sąsiednimi gminami Roztocza i Puszczy Solskiej.

Duże znaczenie dla rozwoju Gminy Obsza ma infrastruktura techniczna. Pomimo realizacji wielu inwestycji drogowych, potrzeby w zakresie modernizacji dróg lokalnych, budowy chodników, poprawy bezpieczeństwa ruchu, rozwoju infrastruktury rowerowej oraz

utrzymania istniejącej sieci pozostają nadal istotne. Równie ważne są działania dotyczące infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, gospodarki ściekowej, efektywności energetycznej budynków, odnawialnych źródeł energii, ograniczania niskiej emisji oraz usuwania wyrobów zawierających azbest. Inwestycje te mają bezpośredni wpływ na jakość życia mieszkańców, ochronę środowiska, atrakcyjność osiedleńczą oraz możliwości rozwoju gospodarczego.

Wyzwania środowiskowe i klimatyczne będą w kolejnych latach coraz silniej wpływać na sposób zarządzania gminą. Gmina Obsza, jako obszar o znaczących zasobach przyrodniczych, powinna rozwijać się w sposób zrównoważony, łącząc potrzeby mieszkańców i gospodarki z ochroną środowiska. Szczególne znaczenie mają działania na rzecz poprawy jakości wód powierzchniowych, racjonalnego gospodarowania wodą, ochrony dolin rzecznych, przeciwdziałania skutkom suszy, ograniczania emisji zanieczyszczeń powietrza oraz podnoszenia odporności infrastruktury na ekstremalne zjawiska pogodowe. W tym zakresie samorząd pełni rolę nie tylko inwestora, ale również koordynatora, edukatora i inicjatora zmian zachowań mieszkańców.

Ważnym uwarunkowaniem prowadzenia polityki rozwoju jest sytuacja finansowa gminy. Gmina Obsza posiada zdolność do realizacji inwestycji i aktywnie korzysta ze środków zewnętrznych, jednak struktura dochodów wskazuje na wysoki udział subwencji i dotacji oraz relatywnie niski udział dochodów własnych. Oznacza to ograniczoną samodzielność finansową i konieczność ostrożnego planowania przedsięwzięć rozwojowych. W kolejnych latach szczególnego znaczenia nabierze umiejętność wyboru projektów o największym znaczeniu strategicznym, skuteczne pozyskiwanie funduszy zewnętrznych, przygotowanie dokumentacji inwestycyjnej oraz prowadzenie polityki finansowej pozwalającej utrzymać stabilność budżetu gminy.

Samorząd Gminy Obsza musi zatem pełnić coraz bardziej złożoną rolę. Nie jest wyłącznie administratorem wykonującym zadania ustawowe, lecz staje się animatorem rozwoju lokalnego, organizatorem usług publicznych, partnerem mieszkańców, koordynatorem współpracy międzysektorowej oraz podmiotem odpowiedzialnym za długofalową odporność gminy. Wymaga to wzmacniania sprawności instytucjonalnej, cyfryzacji usług, podnoszenia kompetencji pracowników samorządowych, rozwijania komunikacji z mieszkańcami oraz włączania społeczności lokalnej w proces planowania i realizacji działań.

W obliczu opisanych wyzwań Strategia Rozwoju Gminy Obsza na lata 2026–2035 powinna koncentrować się na wzmacnianiu zdolności gminy do trwałego, zrównoważonego i odpowiedzialnego rozwoju. Oznacza to konieczność łączenia działań inwestycyjnych z działaniami społecznymi, edukacyjnymi, środowiskowymi i gospodarczymi. Kluczowe znaczenie będzie miało równoczesne podnoszenie jakości życia mieszkańców, przeciwdziałanie negatywnym procesom demograficznym, rozwój lokalnej przedsiębiorczości, poprawa dostępności infrastruktury, wzmacnianie kapitału społecznego oraz ochrona unikalnych zasobów przyrodniczych i krajobrazowych gminy.

8.2. WPŁYW EUROPEJSKIEJ I KRAJOWEJ POLITYKI REGIONALNEJ

Europejska, krajowa i regionalna polityka rozwoju w coraz większym stopniu opiera się na podejściu terytorialnym, zintegrowanym i partnerskim. Oznacza to, że wsparcie publiczne powinno być dostosowane do specyfiki poszczególnych obszarów, ich potencjałów, barier rozwojowych oraz powiązań funkcjonalnych. Tak rozumiana polityka regionalna ma szczególne znaczenie dla gmin wiejskich położonych poza głównymi ośrodkami wzrostu,

które wymagają ukierunkowanego wsparcia w zakresie infrastruktury, usług publicznych, aktywizacji społecznej, poprawy dostępności komunikacyjnej oraz wzmacniania lokalnej gospodarki.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 wskazuje, że celem polityki regionalnej jest efektywne wykorzystanie wewnętrznych potencjałów terytoriów i ich specjalizacji dla osiągania zrównoważonego rozwoju kraju oraz spójności społecznej, gospodarczej, środowiskowej i przestrzennej. Dla Gminy Obsza oznacza to konieczność prowadzenia polityki rozwoju w sposób powiązany z celami krajowymi, regionalnymi i europejskimi. Strategia Rozwoju Gminy Obsza na lata 2026–2035 łączy zatem poprawę jakości życia mieszkańców z wykorzystaniem lokalnych zasobów przyrodniczych, kulturowych, rolniczych i społecznych.

W obecnym modelu polityki rozwoju istotne znaczenie ma polityka spójności Unii Europejskiej. Umowa Partnerstwa na lata 2021–2027 określa ramy wykorzystywania środków europejskich w Polsce, w tym cele i zakres interwencji, programy oraz system finansowania. Dla samorządów lokalnych oznacza to konieczność przygotowywania projektów wpisujących się w cele dotyczące m.in. transformacji energetycznej, ochrony środowiska, adaptacji do zmian klimatu, cyfryzacji, dostępności usług publicznych, rozwoju kapitału społecznego oraz wzmacniania przedsiębiorczości.

Na poziomie województwa podstawowym dokumentem wyznaczającym ramy polityki rozwoju jest Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku. Dokument ten akcentuje znaczenie zrównoważonego rozwoju, wykorzystania lokalnych i regionalnych potencjałów, poprawy jakości życia oraz terytorialnego ukierunkowania interwencji publicznej. Z punktu widzenia Gminy Obsza szczególnie istotne jest jej położenie w Obszarze Strategicznej Interwencji Roztocze oraz zaliczenie do obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją.

Położenie Gminy Obsza w OSI Roztocze oznacza, że jej rozwój powinien być programowany z uwzględnieniem specyfiki południowej części województwa lubelskiego, wysokich walorów przyrodniczych i krajobrazowych, znaczenia Puszczy Solskiej, doliny Tanwi oraz powiązań z obszarem Roztocza i pogranicza województw lubelskiego i podkarpackiego. Uwarunkowania te powinny być traktowane nie tylko jako element ochrony środowiska, ale również jako podstawa budowania lokalnych przewag rozwojowych, zwłaszcza w zakresie turystyki przyrodniczej, agroturystyki, rekreacji, edukacji ekologicznej, produktów lokalnych i promocji gminy.

Istotnym dokumentem uzupełniającym regionalny wymiar polityki rozwoju jest „Program Rozwoju Roztocza – województwo lubelskie”. Wskazuje on m.in. na potrzebę rozwoju turystyki wiejskiej i agroturystyki, tworzenia produktów i wydarzeń opartych na unikalnych zasobach lokalnych, rozwoju infrastruktury turystycznej, szlaków rowerowych, turystyki przyrodniczej, kulinarnej, kulturowej i historycznej oraz promocji marki Roztocze. Dla Gminy Obsza oznacza to możliwość wpisania lokalnych przedsięwzięć w szerszą politykę rozwoju Roztocza i Puszczy Solskiej.

Jednocześnie przynależność Gminy Obsza do obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją wskazuje na potrzebę szczególnego ukierunkowania interwencji publicznej na ograniczanie barier rozwojowych. Należą do nich m.in. peryferyjne położenie względem głównych ośrodków wzrostu, niski poziom zaludnienia, odpływ mieszkańców, starzenie się społeczności lokalnej, ograniczona baza dochodów własnych, potrzeby infrastrukturalne oraz

stosunkowo słaba dywersyfikacja lokalnej gospodarki. Polityka rozwoju gminy powinna więc łączyć działania wzmacniające potencjały z działaniami kompensującymi bariery wynikające z położenia i struktury społeczno-gospodarczej.

W tym kontekście ważne jest powiązanie Strategii Rozwoju Gminy Obsza z instrumentami finansowymi dostępnymi w ramach programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021–2027, programów krajowych, funduszy sektorowych oraz przyszłych instrumentów wsparcia po 2027 r. Dla gminy szczególnie istotne mogą być obszary wsparcia dotyczące efektywności energetycznej, odnawialnych źródeł energii, gospodarki wodno-ściekowej, ochrony środowiska, infrastruktury społecznej, edukacji, usług społecznych, dostępności, cyfryzacji oraz lokalnej przedsiębiorczości.

Szczególne znaczenie dla Gminy Obsza mają cztery obszary oddziaływania polityki europejskiej i krajowej. Pierwszym jest transformacja energetyczna, obejmująca termomodernizację budynków, rozwój odnawialnych źródeł energii, ograniczanie niskiej emisji i poprawę efektywności energetycznej. Drugim jest adaptacja do zmian klimatu i ochrona środowiska, w tym poprawa jakości wód, racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi, ochrona dolin rzecznych i przeciwdziałanie skutkom suszy. Trzecim jest rozwój usług publicznych i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, szczególnie w kontekście starzenia się mieszkańców i odpływu ludzi młodych. Czwartym jest wzmacnianie lokalnej gospodarki, w tym małej przedsiębiorczości, działalności okołorolniczej, produktów lokalnych, agroturystyki i usług turystycznych.

Wpływ polityki regionalnej przejawia się również w konieczności rozwijania współpracy ponadlokalnej. Wiele problemów i potencjałów Gminy Obsza wykracza poza jej granice administracyjne. Dotyczy to zwłaszcza turystyki, promocji, ochrony środowiska, gospodarki wodnej, transportu publicznego, infrastruktury drogowej, szlaków rowerowych, dziedzictwa kulturowego oraz rozwoju obszaru Rostocza i Puszczy Solskiej. Dlatego Strategia uwzględnia możliwość realizacji projektów partnerskich z innymi jednostkami samorządu terytorialnego, organizacjami społecznymi, instytucjami publicznymi i partnerami gospodarczymi.

Zgodność Strategii Rozwoju Gminy Obsza z europejską, krajową i regionalną polityką rozwoju ma znaczenie nie tylko formalne, ale również praktyczne. Dobrze przygotowany dokument strategiczny zwiększa szanse gminy na skuteczne ubieganie się o środki zewnętrzne, pozwala wykazać spójność planowanych projektów z dokumentami nadrzędnymi, ułatwia przygotowanie wniosków o dofinansowanie oraz umożliwia lepsze planowanie inwestycji w dłuższym horyzoncie czasowym.

9. ZAKRES, TRYB I METODYKA OPRACOWANIA STRATEGII

Zakres i metodyka opracowania Strategii Rozwoju Gminy Obsza na lata 2026–2035 wynikają z obowiązujących przepisów prawa, w szczególności z ustawy o samorządzie gminnym, ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu

przestrzennym oraz ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko. Przepisy te określają podstawowe wymagania dotyczące zakresu strategii rozwoju gminy, trybu jej opracowania, konsultowania i przyjmowania, a także konieczność zapewnienia spójności polityki rozwoju z polityką przestrzenną gminy.

Strategia została opracowana jako dokument długofalowy, kompleksowy i zintegrowany. Obejmuje zarówno diagnozę najważniejszych uwarunkowań społecznych, gospodarczych, środowiskowych i przestrzennych, jak również część strategiczną, w której określono wizję, misję, cele strategiczne, cele operacyjne, kierunki działań, oczekiwane rezultaty, wskaźniki oraz ramy wdrażania i monitorowania. Dokument uwzględnia również terytorialny wymiar polityki rozwoju, w tym położenie Gminy Obsza w obszarach wymagających szczególnego wsparcia oraz jej powiązania z Roztoczem, Puszcą Solską i południową częścią województwa lubelskiego.

Zakres Strategii został dostosowany do charakteru Gminy Obsza jako gminy wiejskiej, o niskiej gęstości zaludnienia, rolniczym profilu gospodarczym, znaczących walorach przyrodniczych i krajobrazowych oraz szczególnych uwarunkowaniach środowiskowych. W pracach nad dokumentem uwzględniono m.in. położenie gminy w sąsiedztwie Puszczy Solskiej, występowanie obszarów chronionych, dolin rzecznych Tanwi, Wirowej, Nitki i Lubienia, zasoby dziedzictwa kulturowego, potrzeby infrastrukturalne, wyzwania demograficzne, sytuację finansową samorządu oraz możliwości rozwoju funkcji turystycznych, rekreacyjnych i usługowych.

Tryb opracowania Strategii obejmował kolejne etapy prac analitycznych, koncepcyjnych, konsultacyjnych i redakcyjnych. Punktem wyjścia było zebranie i uporządkowanie danych dotyczących sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej gminy. Następnie dokonano analizy uwarunkowań rozwojowych, zidentyfikowano najważniejsze problemy, potrzeby i potencjały, opracowano analizę SWOT, sformułowano syntetyczne wnioski strategiczne oraz określono kierunki rozwoju gminy w perspektywie do 2035 r. Ostatni etap obejmuje konsultowanie projektu dokumentu, jego opiniowanie, ewentualne uzupełnienia oraz przyjęcie Strategii przez Radę Gminy.

Opracowanie Strategii miało charakter interdyscyplinarny. Wymagało połączenia zagadnień z zakresu rozwoju lokalnego, planowania przestrzennego, polityki społecznej, gospodarki, ochrony środowiska, infrastruktury technicznej, finansów publicznych oraz zarządzania strategicznego. Takie podejście pozwoliło na przygotowanie dokumentu, który nie ogranicza się do opisu pojedynczych problemów lub inwestycji, lecz przedstawia spójny model rozwoju Gminy Obsza, oparty na realnych zasobach, potrzebach i możliwościach samorządu.

Metodyka zastosowana w Strategii opiera się na poniższych zasadach, które odnoszą się zarówno do procesu opracowania dokumentu, jak również do późniejszej fazy jego wdrażania.

▪ **Analiza danych, diagnoza i wnioski strategiczne**

Podstawą opracowania Strategii była diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gminy Obsza. Analizie poddano najważniejsze obszary funkcjonowania gminy: położenie, przestrzeń i środowisko, demografię i potencjał społeczny, rynek pracy,

gospodarkę, infrastrukturę techniczną, infrastrukturę społeczną, jakość życia mieszkańców, finanse samorządu oraz planowanie przestrzenne. Szczególne znaczenie miało rozpoznanie zjawisk i trendów wpływających na przyszły rozwój gminy, w tym depopulacji, starzenia się społeczeństwa, odpływu osób młodych, niskiego poziomu przedsiębiorczości, potrzeb infrastrukturalnych, zmian klimatu, presji na środowisko oraz ograniczeń finansowych samorządu.

Diagnoza pozwoliła na określenie zarówno barier rozwojowych, jak i potencjałów, które mogą stanowić podstawę przyszłego rozwoju. Do najważniejszych potencjałów Gminy Obsza zaliczono walory przyrodnicze i krajobrazowe, położenie w obszarze Rostocza i Puszczy Solskiej, zasoby rolnicze, lokalną tożsamość, aktywność instytucji publicznych i społecznych oraz doświadczenie samorządu w realizacji projektów współfinansowanych ze środków zewnętrznych. Jednocześnie wskazano na konieczność przeciwdziałania niekorzystnym procesom demograficznym, wzmacniania lokalnej gospodarki, poprawy jakości usług publicznych oraz dalszej modernizacji infrastruktury technicznej.

▪ **Podejście zintegrowane**

Strategia została opracowana w sposób zintegrowany, co oznacza łączenie celów społecznych, gospodarczych, środowiskowych i przestrzennych. Przyjęto założenie, że rozwój gminy nie może być rozumiany wyłącznie jako realizacja inwestycji infrastrukturalnych. Równie ważne są działania dotyczące edukacji, usług społecznych, aktywizacji mieszkańców, ochrony środowiska, rozwoju przedsiębiorczości, turystyki, kultury, bezpieczeństwa oraz poprawy jakości zarządzania publicznego.

Podejście zintegrowane ma szczególne znaczenie w przypadku Gminy Obsza, gdzie wiele wyzwań wzajemnie się przenika. Przykładowo, przeciwdziałanie odpływowi mieszkańców wymaga nie tylko poprawy dostępności infrastruktury, ale również rozwoju usług publicznych, wsparcia rodzin, poprawy oferty dla dzieci i młodzieży, tworzenia warunków dla przedsiębiorczości oraz wzmacniania atrakcyjności osiedleńczej. Podobnie wykorzystanie potencjału przyrodniczego wymaga jednoczesnej ochrony środowiska, rozwoju infrastruktury turystycznej, promocji, współpracy międzygminnej i aktywizacji lokalnych podmiotów.

▪ **Koncentracja wsparcia**

W trakcie prac nad Strategią przyjęto zasadę koncentracji wsparcia. Oznacza ona wybór ograniczonej liczby priorytetów, które mają największe znaczenie dla osiągnięcia długofalowej wizji rozwoju Gminy Obsza. Nie każdy obszar działalności samorządu został uznany za strategiczny w takim samym stopniu. Część zadań ma charakter bieżący, ustawowy lub administracyjny i będzie realizowana niezależnie od Strategii. Dokument koncentruje się natomiast na tych kierunkach działań, które mogą wywołać największy efekt rozwojowy.

Zasada koncentracji wsparcia jest szczególnie istotna ze względu na ograniczone możliwości finansowe i organizacyjne samorządu. Pozwala ona racjonalnie planować inwestycje, lepiej przygotowywać projekty do finansowania zewnętrznego oraz unikać nadmiernego rozproszenia działań. W przypadku Gminy Obsza koncentracja powinna dotyczyć przede wszystkim poprawy jakości życia mieszkańców, przeciwdziałania negatywnym procesom demograficznym, modernizacji infrastruktury, ochrony środowiska, rozwoju usług publicznych, wzmacniania lokalnej gospodarki oraz wykorzystania walorów przyrodniczych i turystycznych.

▪ **Podejście terytorialne i przestrzenne**

Strategia uwzględnia terytorialny wymiar polityki rozwoju. Oznacza to, że cele i kierunki działań zostały odniesione do konkretnych uwarunkowań przestrzennych Gminy Obsza, jej położenia, struktury osadniczej, zasobów środowiskowych, układu komunikacyjnego oraz powiązań funkcjonalnych z otoczeniem. Szczególne znaczenie ma położenie gminy w obszarze Roztocza i Puszczy Solskiej, przy granicy województwa lubelskiego i podkarpackiego, a także jej przynależność do obszarów wymagających ukierunkowanego wsparcia rozwojowego.

Podejście przestrzenne oznacza również konieczność zachowania spójności Strategii z dokumentami planistycznymi gminy, w tym z miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego oraz opracowywanym planem ogólnym, co ma znaczenie dla porządkowania lokalnej polityki przestrzennej i powiązania jej z celami rozwojowymi.

▪ **Partycypacja i współpraca interesariuszy**

Strategia rozwoju gminy powinna być dokumentem samorządu, ale również lokalnej wspólnoty. Dlatego istotnym elementem metodyki jest udział interesariuszy w procesie jej opracowania i wdrażania. Do najważniejszych grup interesariuszy należą mieszkańcy, radni, sołtysi, jednostki organizacyjne gminy, organizacje społeczne, koła gospodyń wiejskich, jednostki OSP, przedsiębiorcy, rolnicy, instytucje kultury, placówki oświatowe, parafie, sąsiednie gminy, instytucje publiczne oraz partnerzy regionalni.

Partycypacja służy nie tylko zebraniu opinii, ale również weryfikacji założeń strategicznych, identyfikacji potrzeb, budowaniu akceptacji społecznej oraz wzmacnianiu odpowiedzialności mieszkańców za rozwój gminy. W procesie konsultacji projektu Strategii szczególne znaczenie ma przedstawienie dokumentu w sposób zrozumiały, umożliwienie zgłaszania uwag i propozycji oraz odniesienie się do zgłoszonych postulatów. Dzięki temu Strategia może stać się dokumentem bardziej praktycznym, zakorzenionym w lokalnych potrzebach i lepiej odpowiadającym na oczekiwania społeczności.

▪ **Analiza SWOT**

Jednym z podstawowych narzędzi wykorzystanych w procesie opracowania Strategii jest analiza SWOT. Pozwala ona na uporządkowanie uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych wpływających na rozwój gminy. W jej ramach zidentyfikowano mocne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia rozwojowe. Analiza ta stanowi pomost między diagnozą a częścią strategiczną dokumentu.

Mocne i słabe strony odnoszą się do cech wewnętrznych Gminy Obsza, wynikających z jej zasobów, struktury społecznej, gospodarki, infrastruktury, środowiska i sposobu zarządzania. Szanse i zagrożenia dotyczą natomiast czynników zewnętrznych, które mogą sprzyjać rozwojowi gminy albo go ograniczać. Należą do nich m.in. dostępność środków zewnętrznych, kierunki polityki regionalnej, zmiany demograficzne, sytuacja gospodarcza kraju, zmiany klimatu, rosnące koszty inwestycji, transformacja energetyczna oraz konkurencja innych obszarów o mieszkańców, turystów i inwestorów.

▪ **Logika interwencji**

W Strategii przyjęto logikę interwencji opartą na powiązaniu diagnozy, analizy SWOT, wniosków strategicznych, wizji rozwoju, celów strategicznych, celów operacyjnych, kierunków działań, projektów, wskaźników oraz systemu monitorowania. Oznacza to, że cele

i działania wskazane w Strategii wynikają z rozpoznanych problemów i potencjałów, a nie są przypadkowym zestawieniem zamierzeń inwestycyjnych.

Logika interwencji pozwala ocenić, czy planowane działania rzeczywiście przyczyniają się do osiągnięcia przyjętych celów. Ułatwia również późniejsze monitorowanie Strategii, ponieważ wskazuje, jakie rezultaty powinny zostać osiągnięte i jakie wskaźniki mogą służyć ocenie postępów. Dzięki temu dokument zachowuje spójność wewnętrzną i może być wykorzystywany jako praktyczne narzędzie zarządzania rozwojem.

Ryc. 7. Logika interwencji Strategii

Źródło: opracowanie własne.

▪ Finansowanie przedsięwzięć

W metodyce opracowania Strategii uwzględniono również realne możliwości finansowania przedsięwzięć. Gmina Obsza posiada doświadczenie w realizacji projektów współfinansowanych ze środków zewnętrznych, w tym projektów dotyczących odnawialnych źródeł energii, termomodernizacji, infrastruktury kanalizacyjnej oraz usług społecznych. Doświadczenie to stanowi ważny zasób organizacyjny, który powinien być wykorzystany w perspektywie realizacji Strategii.

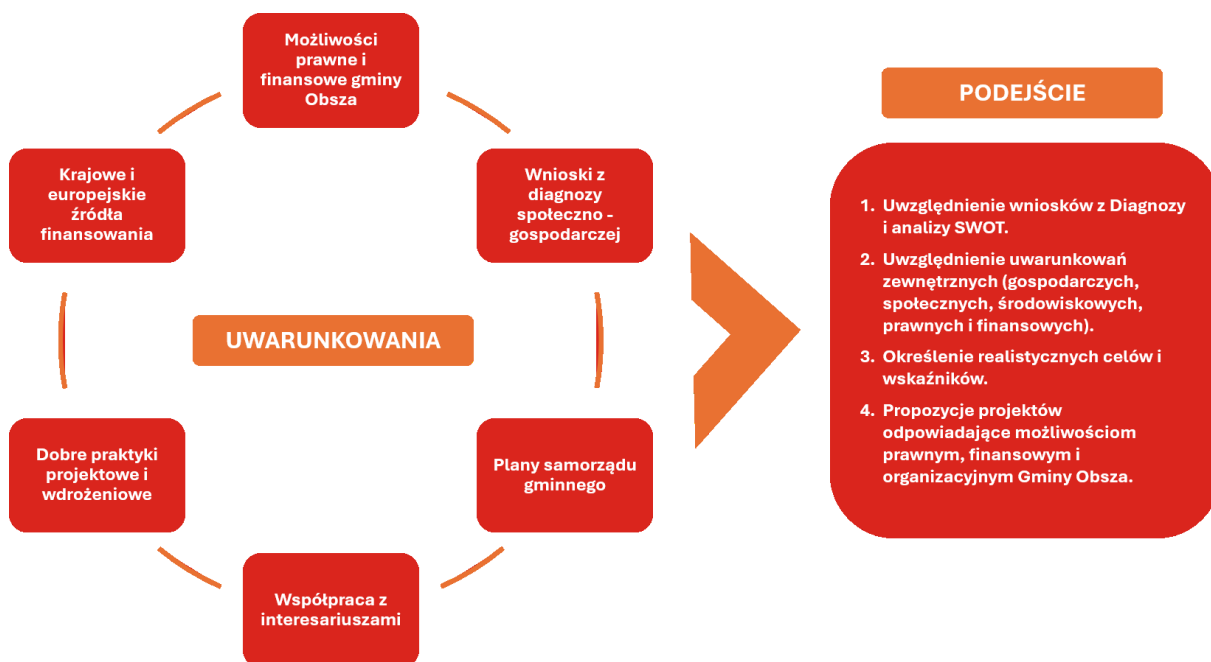
Jednocześnie należy założyć, że szczegółowy zakres, koszt i harmonogram realizacji poszczególnych przedsięwzięć będą uzależnione od dostępności środków własnych i zewnętrznych, możliwości zapewnienia wkładu własnego, gotowości dokumentacyjnej projektów, warunków naborów oraz specyfiki systemu finansowania samorządów. Strategia nie przesądza więc o realizacji wszystkich projektów w jednakowym czasie, lecz wskazuje priorytety, które powinny być stopniowo przygotowywane i wdrażane.

▪ Podejście realistyczne

W trakcie opracowania Strategii przyjęto podejście realistyczne. Oznacza ono, że cele i kierunki działań zostały sformułowane z uwzględnieniem rzeczywistych możliwości prawnych, organizacyjnych, finansowych i kadrowych Gminy Obsza. Podejście realistyczne nie oznacza ograniczania ambicji rozwojowych, lecz wskazuje na potrzebę takiego planowania, które pozwala stopniowo osiągać założone cele przy wykorzystaniu zasobów własnych, współpracy z partnerami oraz skutecznym pozyskiwaniu finansowania zewnętrznego.

Strategia ma zatem charakter praktycznego narzędzia zarządzania rozwojem. Nie jest wyłącznie deklaracją intencji, lecz dokumentem porządkującym najważniejsze kierunki działań samorządu i wskazującym, w jaki sposób gmina może odpowiadać na wyzwania społeczne, gospodarcze, środowiskowe i przestrzenne w perspektywie do 2035 r.

Ryc. 8. Uwarunkowania i podejście do opracowania Strategii

Źródło: opracowanie własne.

10. ANALIZA SWOT

Narzędziem zastosowanym do przeprowadzenia analizy strategicznej obszaru gminy Obsza jest analiza SWOT - zestawienie uwarunkowań wewnętrznych w postaci mocnych i słabych stron oraz określenie zewnętrznych szans i zagrożeń rozwojowych. Analiza potraktowana została kompleksowo, obejmując wszystkie istotne kwestie społeczne, gospodarcze, środowiskowe i przestrzenne obszaru gminy.

Metoda ta umożliwia zebranie oraz usystematyzowanie informacji o wewnętrznym potencjale gminy, jak również istniejących barierach, zwracając jednocześnie uwagę na pojawiające się w otoczeniu szanse i zagrożenia mające wpływ na funkcjonowanie i rozwój obszaru.

Analiza SWOT jest narzędziem pozwalającym na zidentyfikowanie:

- **silnych stron (strengths)** - przewag wewnętrznych gminy, które wpływają na jej rozwój,
- **słabych stron (weaknesses)** - wewnętrznych ograniczeń lub problemów gminy, które mogą blokować rozwój,
- **szans (opportunities)** – sprzyjających uwarunkowań zewnętrznych, które nie zależą bezpośrednio od gminy, a które odpowiednio wykorzystane mogą przyczynić się do jej rozwoju,
- **zagrożeń (threats)** - czynników zewnętrznych, na które gmina nie ma bezpośredniego wpływu, a które mogą utrudniać lub blokować jej rozwój.

Dzięki zastosowaniu metod diagnostycznych w postaci zebranych i usystematyzowanych potencjałów i barier rozwojowych Gminy Obsza, przy jednoczesnym określeniu istniejących szans i zagrożeń jednostka samorządowa otrzymuje realny wpływ na funkcjonowanie obszaru.

Analizy dokonano w oparciu o dane liczbowe, opisowe i przestrzenne pozyskane z gminy Obsza oraz ze źródeł zewnętrznych i wniosków z przeprowadzonej Diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej.

SILNE STRONY

1. Położenie gminy w południowej części województwa lubelskiego, przy granicy z województwem podkarpackim, umożliwiające rozwijanie powiązań funkcjonalnych zarówno z powiatem biłgorajskim, jak i z obszarem Roztocza oraz Puszczy Solskiej.
2. Dostępność komunikacyjna oparta na dwóch drogach wojewódzkich nr 849 i nr 863, stanowiących podstawowe powiązania lokalnego układu komunikacyjnego z drogami wyższej kategorii.
3. Wysokie walory przyrodnicze i krajobrazowe, w tym obecność Parku Krajobrazowego Puszczy Solskiej, obszarów Natura 2000: „Uroczyska Puszczy Solskiej”, „Dolina Dolnej Tanwi” i „Puszcza Solska” oraz powiązanie z Transgranicznym Rezerwatem Biosfery „Roztocze”.
4. Atrakcyjny układ dolin rzecznych Tanwi, Wirowej, Nitki i Lubienia, tworzący podstawę lokalnego systemu przyrodniczego, rekreacyjnego i krajobrazowego.
5. Dobry stan ilościowy i chemiczny wód podziemnych oraz położenie gminy w zasięgu głównego zbiornika wód podziemnych nr 428 „Dolina kopalna Biłgoraj–Lubaczów”.
6. Obecność eksploatowanych złóż gazu ziemnego, stanowiących istotny element lokalnych zasobów gospodarczych i przestrzennych.
7. Zachowane elementy dziedzictwa kulturowego, w tym kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Obszy, kościół parafialny pw. św. Józefa i św. Praksedy w Zamchu oraz średniowieczne zamczysko w Zamchu.
8. Potencjał do rozwoju turystyki weekendowej, przyrodniczej, rowerowej, pieszej, kajakowej i agroturystyki, oparty na walorach krajobrazowych, szlakach turystycznych oraz rzece Tanew.
9. Relatywnie korzystna ogólna sytuacja na rynku pracy, wyrażająca się wysokim wskaźnikiem zatrudnienia oraz niskim ogólnym poziomem bezrobocia na tle powiatu i województwa.
10. Aktywność społeczna i kulturowa mieszkańców, oparta na działalności Gminnego Ośrodka Kultury, zespołów artystycznych, kół gospodyń wiejskich, stowarzyszeń oraz jednostek OSP.
11. Doświadczenie gminy w pozyskiwaniu środków zewnętrznych i realizacji projektów współfinansowanych z funduszy Unii Europejskiej, m.in. w zakresie OZE, termomodernizacji, kanalizacji, oczyszczalni ścieków i usług społecznych.
12. Pełne pokrycie obszaru gminy miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego oraz posiadanie dokumentów planistycznych, co sprzyja uporządkowanemu rozwojowi przestrzennemu i może ułatwiać procedury inwestycyjne.
13. Systematyczny wzrost dochodów gminy w latach 2015–2024 oraz utrzymywanie dodatniego wyniku operacyjnego, świadczące o zdolności do finansowania bieżących zadań i części inwestycji.

SŁABE STRONY

1. Systematyczny spadek liczby ludności oraz prognozowana dalsza depopulacja gminy. W latach 2015–2024 liczba mieszkańców zmniejszyła się o 317 osób, a według prognozy GUS w 2040 r. gminę może zamieszkiwać 3 108 osób, czyli o 22,0% mniej niż w 2024 r.
2. Ujemny przyrost naturalny oraz utrzymujące się ujemne saldo migracji, w tym odpływ osób młodych do większych ośrodków miejskich.
3. Niska gęstość zaludnienia i rozproszony charakter osadnictwa, utrudniające efektywne świadczenie części usług publicznych oraz podnoszące koszty rozwoju infrastruktury.
4. Postępujący proces starzenia się społeczności lokalnej oraz niski udział ludności w wieku przedprodukcyjnym, ograniczające potencjał demograficzny i rozwojowy gminy.
5. Niższy od średnich powiatowych i wojewódzkich udział mieszkańców z wykształceniem

	wyższym oraz słabsze wyniki egzaminu ósmoklasisty z matematyki i języka angielskiego.
6.	Niekorzystna struktura bezrobocia, obejmująca wysoki udział osób długotrwale bezrobotnych, osób młodych do 30. roku życia oraz osób po 50. roku życia.
7.	Niedopasowanie kwalifikacji części osób poszukujących pracy do potrzeb rynku pracy, w tym ograniczona aktywność w zakresie kształcenia ustawicznego i podnoszenia kwalifikacji.
8.	Niska dywersyfikacja lokalnej gospodarki oraz dominacja mikroprzedsiębiorstw. W strukturze podmiotów gospodarczych 96,7% stanowią mikroprzedsiębiorstwa, a w gminie nie funkcjonują podmioty zatrudniające powyżej 50 pracowników.
9.	Ograniczona liczba stabilnych miejsc pracy poza rolnictwem, administracją, usługami podstawowymi i drobną przedsiębiorczością.
10.	Słabo rozwinięta baza turystyczna i noclegowa, niewystarczająca do pełnego wykorzystania walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych gminy.
11.	Niezadowalający stan części dróg lokalnych oraz niedostatecznie rozwinięta infrastruktura dla pieszych i rowerzystów, pomimo poprawy wskaźników dotyczących nawierzchni dróg gminnych.
12.	Nadal występujące potrzeby w zakresie gospodarki wodno-ściekowej, modernizacji infrastruktury technicznej, efektywności energetycznej i usuwania azbestu.
13.	Wysoki poziom korzystania z pomocy społecznej na tle powiatu i województwa, wskazujący na utrzymywanie się problemów społeczno-ekonomicznych części mieszkańców.
14.	Relatywnie niski udział dochodów własnych w dochodach ogółem gminy, wskazujący na ograniczoną samodzielność finansową i znaczną zależność od subwencji oraz dotacji.

SZANSE	
1.	Możliwość wykorzystania środków zewnętrznych dostępnych w ramach perspektywy finansowej Unii Europejskiej 2021–2027 oraz kolejnej perspektywy finansowej UE, programów krajowych, regionalnych i sektorowych oraz przyszłych instrumentów finansowania rozwoju lokalnego.
2.	Położenie gminy w obszarze oddziaływania Roztocza i Puszczy Solskiej, umożliwiające rozwój projektów partnerskich, turystycznych, przyrodniczych i promocyjnych.
3.	Rosnące zainteresowanie turystyką bliską naturze, turystyką weekendową, agroturystyką, aktywnym wypoczynkiem, turystyką kajakową, rowerową i produktami lokalnymi.
4.	Możliwość budowania oferty turystycznej i rekreacyjnej w oparciu o dolinę Tanwi, szlaki piesze i rowerowe, walory Puszczy Solskiej, obszary chronione oraz dziedzictwo kulturowe gminy.
5.	Rozwój współpracy międzygminnej w zakresie promocji Roztocza, Puszczy Solskiej, szlaków turystycznych, infrastruktury rowerowej, ochrony środowiska i gospodarki wodnej.
6.	Wzrost znaczenia transformacji energetycznej, efektywności energetycznej i odnawialnych źródeł energii, stwarzający możliwości pozyskiwania środków na termomodernizację, OZE, ograniczanie niskiej emisji i poprawę bezpieczeństwa energetycznego.
7.	Możliwość rozwoju usług społecznych, opiekuńczych, zdrowotnych i senioralnych w odpowiedzi na proces starzenia się społeczeństwa oraz dostępność środków zewnętrznych na deinstytucjonalizację usług społecznych.
8.	Wzrost znaczenia gospodarki lokalnej, krótkich łańcuchów dostaw, przetwórstwa rolno-spożywczego, produktów tradycyjnych i lokalnych marek żywnościowych.
9.	Możliwość rozwoju przedsiębiorczości związanej z usługami dla mieszkańców, turystyką, rekreacją, przetwórstwem, rolnictwem, energetyką odnawialną i usługami senioralnymi.
10.	Rozwój cyfryzacji usług publicznych, pracy zdalnej i e-usług, który może ograniczać znaczenie

peryferyjnego położenia gminy.

11. Wzrost znaczenia adaptacji do zmian klimatu, retencji, ochrony zasobów wodnych i zielono-niebieskiej infrastruktury, co może wspierać inwestycje środowiskowe i poprawę jakości przestrzeni publicznych.
12. Możliwość wykorzystania pełnego pokrycia planistycznego gminy jako atutu w przygotowywaniu projektów inwestycyjnych i porządkowaniu polityki przestrzennej.

ZAGROŻENIA

1. Pogłębianie się procesów depopulacyjnych, dalszy odpływ młodych mieszkańców oraz zmniejszanie się liczby osób w wieku produkcyjnym.
2. Nasilanie się procesu starzenia społeczności lokalnej, powodujące wzrost zapotrzebowania na usługi opiekuńcze, zdrowotne, transportowe i społeczne.
3. Konkurencja większych ośrodków miejskich, zwłaszcza Biłgoraja, Lublina, Rzeszowa i Zamościa, w zakresie przyciągania młodych mieszkańców, pracowników, uczniów, przedsiębiorców i inwestorów.
4. Rosnące koszty realizacji inwestycji publicznych, usług komunalnych, energii, utrzymania infrastruktury oraz wynagrodzeń, ograniczające możliwości inwestycyjne gminy.
5. Wysoka zależność finansów gminy od dotacji i subwencji, przy relatywnie niskich dochodach własnych, zwiększająca podatność samorządu na zmiany w systemie finansowania jednostek samorządu terytorialnego.
6. Ryzyko niewystarczającej dostępności środków zewnętrznych lub trudności w zapewnieniu wkładu własnego do projektów inwestycyjnych.
7. Dalsze pogarszanie się stanu wód powierzchniowych (wyniki monitoringu wskazują, że stan/potencjał większości jednolitych części wód powierzchniowych na terenie gminy – z wyjątkiem JCWP Studzienica – oceniany jest jako zły).
8. Występowanie zagrożenia suszą, w szczególności silnego zagrożenia suszą hydrologiczną, mogącego negatywnie wpływać na zasoby wodne, rolnictwo, ekosystemy i bezpieczeństwo zaopatrzenia w wodę.
9. Degradacja materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego, wynikająca z niedostatecznej ochrony, niewystarczających środków finansowych oraz niskiej świadomości społecznej znaczenia lokalnych wartości kulturowych.
10. Utrwalanie się problemów społecznych w części gospodarstw domowych, w tym ubóstwa, wykluczenia społecznego, bierności zawodowej i zależności od pomocy społecznej.
11. Niedobór specjalistów i pracowników w wybranych zawodach, w tym w usługach zdrowotnych, opiekuńczych, edukacyjnych, technicznych i budowlanych.
12. Możliwość pogłębienia niedopasowania systemu edukacji i kwalifikacji mieszkańców do zmieniających się potrzeb rynku pracy.

11. SYNTETYCZNE WNIOSKI STRATEGICZNE

Syntetyczne wnioski strategiczne do Strategii Rozwoju Gminy Obsza na lata 2026–2035 zostały opracowane na podstawie Diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gminy Obsza oraz wniosków wynikających z Diagnozy i analizy SWOT. Ich celem jest wskazanie najważniejszych uwarunkowań, które powinny determinować wybór

misji, wizji, celów strategicznych, celów operacyjnych (kierunków działań rozwojowych) gminy.

1. **Rozwój Gminy Obsza powinien być oparty na modelu zrównoważonej gminy wiejskiej, łączącej funkcje rolnicze, przyrodnicze, społeczne, turystyczne i usługowe.** Gmina posiada typowo wiejski charakter, niską gęstość zaludnienia oraz rozproszoną strukturę osadniczą, co wpływa zarówno na koszty świadczenia usług publicznych, jak i na sposób planowania infrastruktury. Jednocześnie jej położenie w obrębie Kotliny Sandomierskiej, w zlewni Sanu i Tanwi oraz w sąsiedztwie Puszczy Solskiej tworzy istotne podstawy dla rozwoju funkcji przyrodniczych, rekreacyjnych i turystycznych.
2. **Najważniejszym wyzwaniem strategicznym pozostaje przeciwdziałanie depopulacji i starzeniu się społeczności lokalnej.** W latach 2015–2024 liczba mieszkańców gminy systematycznie malała, a prognozy wskazują na dalszy ubytek ludności. Dodatkowo gmina charakteryzuje się ujemnym przyrostem naturalnym, ujemnym saldem migracji oraz odpływem osób młodych do większych ośrodków miejskich. Oznacza to konieczność prowadzenia polityki ukierunkowanej na poprawę atrakcyjności osiedleńczej, rozwój usług dla rodzin, dzieci i młodzieży oraz dostosowanie usług publicznych do potrzeb osób starszych.
3. **Gmina powinna wzmacniać kapitał ludzki poprzez poprawę jakości edukacji, rozwój kompetencji mieszkańców oraz lepsze powiązanie systemu kształcenia z potrzebami rynku pracy.** Niski udział ludności w wieku przedprodukcyjnym, odpływ młodych mieszkańców oraz potrzeba zwiększania kwalifikacji zawodowych wskazują, że działania edukacyjne powinny obejmować nie tylko dzieci i młodzież, ale również osoby dorosłe. Szczególne znaczenie będzie miało kształcenie ustawiczne, doradztwo zawodowe, rozwój kompetencji cyfrowych, wsparcie młodych osób wchodzących na rynek pracy oraz aktywizacja osób po 50. roku życia.
4. **Polityka rynku pracy powinna koncentrować się nie tylko na poziomie bezrobocia, ale przede wszystkim na jakości zatrudnienia i aktywizacji grup wymagających wsparcia.** Diagnoza wskazuje, że Gmina Obsza charakteryzuje się relatywnie korzystną sytuacją ogólną na rynku pracy, jednak wyzwaniem pozostaje struktura bezrobocia, w tym udział osób długotrwale bezrobotnych, osób młodych oraz osób starszych. Kluczowe znaczenie będą miały działania społeczno-zawodowe, rozwój kwalifikacji, wsparcie przedsiębiorczości oraz przeciwdziałanie zjawisku bierności zawodowej i ubogich pracujących.
5. **Rozwój gospodarczy gminy wymaga dywersyfikacji lokalnej gospodarki i wzmacniania przedsiębiorczości.** Gospodarka Gminy Obsza opiera się przede wszystkim na rolnictwie, mikroprzedsiębiorstwach i usługach podstawowych. W perspektywie strategicznej konieczne jest tworzenie warunków do rozwoju małej przedsiębiorczości, działalności okołorolniczej, lokalnego przetwórstwa, usług dla mieszkańców, produktów lokalnych, agroturystyki oraz działalności związanej z obsługą ruchu turystycznego. Rozwój gospodarczy powinien następować w sposób dostosowany do wiejskiego i przyrodniczego charakteru gminy.
6. **Walory przyrodnicze i krajobrazowe powinny stać się jedną z głównych podstaw budowania przewagi rozwojowej gminy.** Park Krajobrazowy Puszczy Solskiej, obszary Natura 2000, Transgraniczny Rezerwat Biosfery „Roztocze”, dolina Tanwi oraz lokalny system dolin rzecznych tworzą potencjał dla turystyki przyrodniczej, edukacji

ekologicznej, rekreacji, turystyki rowerowej, pieszej i kajakowej. Potencjał ten wymaga jednak ostrożnego i odpowiedzialnego wykorzystania, tak aby rozwój turystyki nie prowadził do degradacji zasobów środowiskowych.

7. **Rozwój turystyki powinien mieć charakter uzupełniający, ale strategicznie ważny dla promocji i dywersyfikacji lokalnej gospodarki.** Gmina posiada znaczące walory przyrodnicze i kulturowe, ale nie dysponuje jeszcze rozwiniętą bazą turystyczną i noclegową. Oznacza to potrzebę stopniowego tworzenia spójnej oferty turystycznej, obejmującej małą infrastrukturę rekreacyjną, szlaki, miejsca odpoczynku, promocję lokalnych atrakcji, rozwój agroturystyki, produkty lokalne oraz współpracę z sąsiednimi gminami Roztocza i Puszczy Solskiej.
8. **Ochrona środowiska powinna być traktowana jako jeden z warunków rozwoju, a nie wyłącznie jako ograniczenie inwestycyjne.** Diagnoza wskazuje na zły stan większości jednolitych części wód powierzchniowych, potrzebę ograniczania niskiej emisji, dalszej termomodernizacji, rozwoju odnawialnych źródeł energii, poprawy gospodarki wodno-ściekowej oraz usuwania azbestu. Jednocześnie dobry stan wód podziemnych oraz wysoka wartość przyrodnicza obszaru wymagają prowadzenia polityki rozwoju w sposób szczególnie odpowiedzialny.
9. **W kolejnych latach rosnąć będzie znaczenie adaptacji do zmian klimatu i racjonalnego gospodarowania wodą.** Gmina znajduje się w obszarze zagrożenia suszą, a jednocześnie wybrane tereny narażone są na ryzyko powodziowe w dolinach rzek. Oznacza to konieczność wzmacniania retencji, ochrony dolin rzecznych, rozwoju zielono-niebieskiej infrastruktury, ograniczania uszczelniania powierzchni, poprawy efektywności wykorzystania wody oraz uwzględniania ryzyka klimatycznego w planowaniu przestrzennym i inwestycyjnym.
10. **Poprawa jakości życia mieszkańców wymaga dalszej modernizacji infrastruktury technicznej i społecznej.** Priorytetowe znaczenie mają drogi lokalne, bezpieczeństwo pieszych i rowerzystów, infrastruktura wodno-kanalizacyjna, efektywność energetyczna budynków, infrastruktura sportowo-rekreacyjna, dostępność usług społecznych, edukacyjnych, zdrowotnych i kulturalnych. W gminie wiejskiej o niskiej gęstości zaludnienia inwestycje infrastrukturalne powinny być planowane selektywnie, z uwzględnieniem rzeczywistych potrzeb mieszkańców, kosztów utrzymania oraz możliwości finansowych samorządu.
11. **Polityka społeczna gminy powinna łączyć wsparcie osób i rodzin w trudnej sytuacji z aktywizacją, integracją i profilaktyką.** Pomimo spadku liczby beneficjentów pomocy społecznej, skala korzystania z pomocy pozostaje relatywnie wysoka na tle powiatu i województwa. Wskazuje to na potrzebę rozwijania usług środowiskowych, pracy z rodzinami, wsparcia seniorów, przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz wzmacniania samodzielności mieszkańców. Ważnym zasobem w tym zakresie jest aktywność Gminnego Ośrodka Kultury, kół gospodyń wiejskich, stowarzyszeń i jednostek OSP, które pełnią funkcję integracyjną i aktywizującą.
12. **Dziedzictwo kulturowe i lokalna tożsamość powinny zostać lepiej wykorzystane w rozwoju społecznym, edukacyjnym i promocyjnym gminy.** Gmina posiada ograniczoną liczbę zabytków, ale są to obiekty ważne dla historii i tożsamości lokalnej, w tym dawne cerkwie unickie oraz średniowieczne zamczysko w Zamchu. Wymagają one ochrony, konserwacji, promocji oraz włączenia w działania edukacyjne, kulturalne i turystyczne.

Ochrona dziedzictwa powinna dotyczyć zarówno zabytków materialnych, jak i tradycji, pamięci lokalnej, historii miejscowości oraz aktywności społecznej mieszkańców.

13. **Sytuacja finansowa gminy wymaga realistycznego planowania i koncentracji środków na przedsięwzięciach o największym znaczeniu strategicznym.** Gmina osiągała wzrost dochodów, jednak struktura budżetu wskazuje na niski udział dochodów własnych i wysokie znaczenie subwencji oraz dotacji. W 2024 r. dochody własne stanowiły 18,0% dochodów ogółem, co potwierdza ograniczoną samodzielność finansową samorządu. Dlatego szczególne znaczenie będzie miało skuteczne pozyskiwanie środków zewnętrznych, etapowanie inwestycji, przygotowywanie dokumentacji projektowej oraz unikanie rozproszenia wydatków.
14. **Strategia powinna wzmacniać zdolność gminy do korzystania z instrumentów polityki regionalnej i środków zewnętrznych.** Gmina posiada doświadczenie w realizacji projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej, co stanowi istotny zasób organizacyjny. W kolejnych latach należy wykorzystywać to doświadczenie w obszarach takich jak: transformacja energetyczna, ochrona środowiska, gospodarka wodno-ściekowa, infrastruktura społeczna, usługi społeczne, cyfryzacja, turystyka, edukacja i przedsiębiorczość.
15. **Rozwój Gminy Obsza wymaga współpracy ponadlokalnej.** Wiele kluczowych potencjałów i problemów wykracza poza granice administracyjne gminy. Dotyczy to w szczególności turystyki, promocji Roztocza i Puszczy Solskiej, ochrony środowiska, gospodarki wodnej, transportu, szlaków rowerowych, dziedzictwa kulturowego oraz usług publicznych. Współpraca z sąsiednimi gminami, powiatem, województwem, organizacjami społecznymi i partnerami gospodarczymi powinna być jednym z narzędzi zwiększania skuteczności działań strategicznych.

Wniosek nadrzędny:

Nadrzędnym wyzwaniem rozwojowym Gminy Obsza w perspektywie do 2035 r. jest zahamowanie negatywnych procesów demograficznych oraz poprawa jakości życia mieszkańców poprzez zrównoważone wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych, krajobrazowych, rolniczych, społecznych i kulturowych. Gmina powinna rozwijać się jako nowoczesna, dobrze zarządzana i aktywna wspólnota wiejska, która łączy ochronę unikalnych walorów Puszczy Solskiej, doliny Tanwi i obszarów chronionych z rozwojem infrastruktury, usług publicznych, lokalnej przedsiębiorczości, turystyki, rekreacji oraz działań wzmacniających atrakcyjność osiedleńczą. Kluczowe znaczenie będzie miało skoncentrowanie ograniczonych zasobów finansowych i organizacyjnych na przedsięwzięciach, które jednocześnie odpowiadają na potrzeby mieszkańców, wzmacniają odporność gminy na zmiany społeczne, gospodarcze i klimatyczne oraz pozwalają skutecznie wykorzystywać możliwości wynikające z polityki regionalnej i środków zewnętrznych.

12. MISJA I WIZJA GMINY OBSZA

Idea rozwoju gminy określa ogólny kierunek działań, wokół którego skupiają się inicjatywy władz samorządowych, instytucji publicznych, organizacji społecznych, lokalnych liderów, przedsiębiorców i mieszkańców. Misja Gminy Obsza stanowi fundament Strategii Rozwoju

Gminy Obsza na lata 2026–2035, wyraża sens i cel podejmowanych działań, integruje różne aspekty rozwoju wokół wspólnej idei oraz wzmacnia poczucie współodpowiedzialności lokalnej wspólnoty za przyszłość gminy.

Misja wskazuje, w jaki sposób gmina chce odpowiadać na współczesne wyzwania społeczne, gospodarcze, środowiskowe i przestrzenne. Wyznacza kierunek polityki rozwoju ukierunkowanej na poprawę jakości życia mieszkańców, wzmacnianie lokalnej gospodarki, rozwój infrastruktury, ochronę środowiska oraz zachowanie równowagi pomiędzy potrzebami rozwojowymi a poszanowaniem wiejskiego charakteru, dziedzictwa i tożsamości Gminy Obsza.

Misja i wizja rozwoju Gminy Obsza nie są jedynie deklaracją intencji. Stanowią praktyczny drogowskaz dla samorządu i partnerów lokalnych, wskazujący sposób prowadzenia polityki rozwoju w perspektywie do 2035 r. Ich zadaniem jest ukierunkowanie działań na budowę gminy przyjaznej mieszkańcom, dobrze zarządzanej, aktywnej społecznie, wykorzystującej swoje zasoby w sposób odpowiedzialny i zrównoważony.

MISJA GMINY OBSZA

MISJA wskazuje nadrzędny cel polityki rozwoju Gminy Obsza, wokół którego powinny koncentrować się działania władz samorządowych, jednostek organizacyjnych, mieszkańców oraz partnerów społecznych i gospodarczych. Rolą misji jest określenie kierunku działania, zdefiniowanie granic wyborów strategicznych i przedsięwzięć rozwojowych, przekazanie wszystkim interesariuszom jasnego komunikatu o sposobie działania gminy oraz motywowanie do wspólnej aktywności.

Misją Gminy Obsza jest prowadzenie odpowiedzialnej, zrównoważonej i bliskiej mieszkańcom polityki rozwoju, opartej na aktywności lokalnej społeczności, zasobach przyrodniczych i rolniczych, dziedzictwie kulturowym oraz sprawnym samorządzie, ukierunkowanej na poprawę jakości życia, wzmacnianie lokalnej gospodarki, ochronę środowiska i budowanie bezpiecznej przyszłości gminy.

Samorząd Gminy Obsza dąży do tworzenia warunków sprzyjających rozwojowi lokalnej przedsiębiorczości, nowoczesnego i bardziej konkurencyjnego rolnictwa, usług dla mieszkańców, turystyki przyrodniczej, agroturystyki, inicjatyw społecznych oraz aktywności obywatelskiej. Ważnym elementem tej misji jest wzmacnianie funkcji osadniczych gminy, poprawa dostępności i jakości usług publicznych, rozwój infrastruktury technicznej i społecznej oraz zwiększanie atrakcyjności gminy jako miejsca dobrego do życia, pracy, wychowywania dzieci i spokojnej starości.

Gmina realizuje swoją misję poprzez konsekwentne inwestowanie w infrastrukturę drogową, wodno-kanalizacyjną, społeczną, edukacyjną, kulturalną, sportową i rekreacyjną, poprawę efektywności energetycznej, rozwój odnawialnych źródeł energii, ochronę zasobów wodnych, ograniczanie niskiej emisji oraz poprawę jakości przestrzeni publicznych. Szczególne znaczenie ma również wzmacnianie kapitału społecznego, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, rozwój usług opiekuńczych i senioralnych oraz ograniczanie negatywnych skutków zmian demograficznych.

Misja Gminy Obsza zakłada także odpowiedzialne wykorzystanie walorów przyrodniczych i krajobrazowych. Zasoby Puszczy Solskiej, doliny Tanwi, obszarów chronionych i lokalnego dziedzictwa kulturowego powinny być traktowane jako podstawa rozwoju, ale jednocześnie jako dobro wymagające ochrony. Rozwój turystyki, rekreacji i promocji gminy powinien

odbywać się w sposób zrównoważony, z poszanowaniem środowiska, krajobrazu, lokalnej tożsamości oraz potrzeb mieszkańców.

Misja Gminy Obsza oznacza również prowadzenie polityki rozwoju w sposób partnerski, przejrzysty i odpowiedzialny finansowo. Obejmuje to zarządzanie oparte na dialogu z mieszkańcami, współpracy z sołectwami, organizacjami społecznymi, jednostkami OSP, kołami gospodyń wiejskich, instytucjami publicznymi, rolnikami, przedsiębiorcami oraz partnerami zewnętrznymi. Gmina chce rozwijać się w sposób konsekwentny i realistyczny: nowoczesny, ale zakorzeniony w lokalnej tożsamości; ambitny, ale dostosowany do rzeczywistych możliwości finansowych i organizacyjnych samorządu.

WIZJA GMINY OBSZA

WIZJA Gminy Obsza przedstawia pożądany obraz gminy w perspektywie po roku 2035, z uwzględnieniem rezultatów działań zawartych w Strategii. Określa stan, do którego dąży lokalna wspólnota, wykorzystując swoje mocne strony, zasoby i szanse płynące z otoczenia. Wizja pokazuje sens podejmowanych działań i oczekiwany efekt strategicznych decyzji realizowanych w najbliższych latach.

Gmina Obsza po roku 2035 to bezpieczna, aktywna i dobrze zarządzana gmina wiejska, która skutecznie łączy wysoką jakość życia mieszkańców z ochroną unikalnych walorów Puszczy Solskiej, doliny Tanwi i lokalnego dziedzictwa. To gmina wykorzystująca swoje zasoby przyrodnicze, rolnicze, społeczne i kulturowe do zrównoważonego rozwoju, wzmacniania lokalnej gospodarki, poprawy usług publicznych oraz budowania atrakcyjnego miejsca do życia, pracy, wypoczynku i aktywności społecznej.

Gmina Obsza po roku 2035 jest miejscem przyjaznym mieszkańcom. Oferuje dobrą jakość życia, bezpieczną i funkcjonalną infrastrukturę, sprawne usługi publiczne, dostęp do edukacji, kultury, sportu, rekreacji oraz wsparcia społecznego odpowiadającego na potrzeby różnych grup mieszkańców. Szczególne znaczenie mają działania na rzecz dzieci, młodzieży, rodzin, seniorów, osób z niepełnosprawnościami oraz osób wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu.

Jest to gmina, która skutecznie przeciwdziała negatywnym skutkom depopulacji i starzenia się społeczeństwa. Nie oznacza to całkowitego odwrócenia wszystkich trendów demograficznych, lecz tworzenie warunków, które zwiększają atrakcyjność gminy jako miejsca zamieszkania. Obsza po roku 2035 powinna być gminą, w której mieszkańcy mają dostęp do podstawowych usług, dobrej infrastruktury, aktywnego życia społecznego, miejsc spotkań, oferty kulturalnej i rekreacyjnej oraz warunków sprzyjających pozostaniu młodych ludzi i rodzin.

Gmina Obsza po roku 2035 to obszar o wzmocnionej lokalnej gospodarce. Rolnictwo pozostaje ważną funkcją gminy, ale coraz większe znaczenie mają także mała przedsiębiorczość, usługi, działalność okołorolnicza, produkty lokalne, agroturystyka, turystyka przyrodnicza i rekreacyjna. Rozwój gospodarczy jest dostosowany do skali i charakteru gminy, opiera się na lokalnych zasobach oraz nie narusza najważniejszych wartości środowiskowych.

Wizja zakłada, że Gmina Obsza lepiej wykorzystuje swoje położenie w obszarze Roztocza i Puszczy Solskiej. Walory przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe są podstawą promocji gminy, rozwoju oferty turystycznej, edukacji ekologicznej, tworzenia miejsc rekreacji oraz

wzmacniania lokalnej tożsamości. Dolina Tanwi, obszary chronione, zabytki sakralne, średniowieczne zamczysko w Zamchu, lokalne tradycje i aktywność społeczna mieszkańców tworzą rozpoznawalny potencjał, który jest wykorzystywany w sposób odpowiedzialny i długofalowy.

Gmina Obsza po roku 2035 jest również gminą bardziej odporną środowiskowo i klimatycznie. Prowadzi działania na rzecz ochrony wód powierzchniowych i podziemnych, racjonalnego gospodarowania wodą, przeciwdziałania skutkom suszy, ograniczania niskiej emisji, poprawy efektywności energetycznej, rozwoju odnawialnych źródeł energii oraz usuwania azbestu. Ochrona środowiska jest traktowana jako jeden z warunków trwałego rozwoju, a nie jako przeszkoda dla inwestycji.

Wizja Gminy Obsza obejmuje także sprawny, otwarty i odpowiedzialny samorząd. Po roku 2035 gmina powinna być jednostką dobrze zarządzaną, skutecznie pozyskującą środki zewnętrzne, planującą inwestycje w sposób realistyczny i skoncentrowany na najważniejszych potrzebach mieszkańców. Samorząd powinien działać w partnerstwie z mieszkańcami, organizacjami społecznymi, instytucjami publicznymi, przedsiębiorcami i sąsiednimi gminami, szczególnie w obszarach turystyki, ochrony środowiska, infrastruktury, usług społecznych i promocji.

Realizacja wizji wymaga konsekwencji, współpracy i koncentracji działań na priorytetach. Gmina Obsza nie powinna budować swojej przyszłości na jednym impulsie rozwojowym, lecz na kilku wzajemnie wzmacniających się filarach: mieszkańcach, usługach publicznych, lokalnej gospodarce, infrastrukturze, środowisku, turystyce, dziedzictwie i sprawnym zarządzaniu. Taki model rozwoju pozwoli stopniowo wzmacniać odporność społeczną, gospodarczą, przestrzenną, środowiskową i finansową gminy.

Wizja Gminy Obsza do 2035 r. oznacza zatem rozwój spokojny, odpowiedzialny i zakorzeniony w lokalnej specyfice. Gmina powinna pozostać wspólnotą wiejską, zachowującą swoje przyrodnicze i kulturowe atuty, ale jednocześnie bardziej nowoczesną, dostępną, aktywną i przygotowaną na wyzwania przyszłości.

13. CELE STRATEGICZNE I CELE OPERACYJNE (KIERUNKI DZIAŁAŃ)

CEL STRATEGICZNY 1

ROZWÓJ LOKALNEJ GOSPODARKI, TURYSTYKI, REKREACJI I DZIEDZICTWA GMINY OBSZA

Cel operacyjny 1.1.

Wzmacnianie lokalnej przedsiębiorczości, funkcji gospodarczych i obsługi rolnictwa

Cel operacyjny 1.2.

Budowanie marki Gminy Obsza oraz promocja jej potencjału inwestycyjnego, turystycznego i lokalnych produktów

Cel operacyjny 1.3.

Rozwój infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i wypoczynkowej

Cel operacyjny 1.4.

Rozwój infrastruktury sportowej oraz oferty aktywnego spędzania czasu wolnego

Cel operacyjny 1.5.

Ochrona, modernizacja i aktywne wykorzystanie infrastruktury kultury oraz dziedzictwa lokalnego

CEL STRATEGICZNY 2

NOWOCZESNA, DOSTĘPNA I ODPORNA INFRASTRUKTURA TECHNICZNA ORAZ ŚRODOWISKOWA

Cel operacyjny 2.1.

Poprawa dostępności komunikacyjnej, jakości dróg i infrastruktury transportowej

Cel operacyjny 2.2.

Rozwój i modernizacja infrastruktury wodociągowej oraz zwiększenie bezpieczeństwa zaopatrzenia w wodę

Cel operacyjny 2.3.

Rozwój gospodarki ściekowej i poprawa efektywności systemu kanalizacyjnego

Cel operacyjny 2.4.

Rozwój retencji, racjonalne gospodarowanie wodą i ograniczanie skutków zmian klimatu

Cel operacyjny 2.5.

Poprawa efektywności energetycznej, rozwój odnawialnych źródeł energii i niskoemisyjnej gospodarki

Cel operacyjny 2.6.

Usprawnienie gospodarki odpadami, usuwanie azbestu i poprawa bezpieczeństwa ekologicznego

Cel operacyjny 2.7.

Ochrona bioróżnorodności oraz rozwój edukacji ekologicznej

Cel operacyjny 2.8.

Kształtowanie funkcjonalnej, zielonej i dostępnej przestrzeni publicznej

CEL STRATEGICZNY 3

WYSOKA JAKOŚĆ USŁUG SPOŁECZNYCH, EDUKACYJNYCH, ZDROWOTNYCH I INTEGRACYJNYCH

Cel operacyjny 3.1.

Modernizacja infrastruktury edukacyjnej oraz poprawa warunków nauki i wychowania

Cel operacyjny 3.2.

Wyrównywanie szans edukacyjnych oraz rozwój kompetencji dzieci, młodzieży i kadry pedagogicznej

Cel operacyjny 3.3.

Rozwój dostępnych usług zdrowotnych i poprawa infrastruktury ochrony zdrowia

Cel operacyjny 3.4.

Rozwój usług społecznych, opiekuńczych i integracyjnych dla seniorów, osób z niepełnosprawnościami i rodzin

Cel operacyjny 3.5.

Poprawa dostępności architektonicznej, cyfrowej i informacyjnej usług publicznych

Cel operacyjny 3.6.

Wzmacnianie aktywności obywatelskiej, wolontariatu i potencjału organizacji pozarządowych

CEL STRATEGICZNY 4

SPRAWNY, CYFROWY I BEZPIECZNY SAMORZĄD GMINY OBSZA

Cel operacyjny 4.1.

Cyfryzacja administracji, rozwój e-usług i elektronicznej obsługi mieszkańców

Cel operacyjny 4.2.

Poprawa jakości funkcjonowania administracji i zdolności organizacyjnej samorządu

Cel operacyjny 4.3.

Wzmocnienie systemu bezpieczeństwa publicznego, ratownictwa i obrony cywilnej

14. CHARAKTERYSTYKA I KOMPLEMENTARNOŚĆ CELÓW STRATEGII

Cele Strategii Rozwoju Gminy Obsza na lata 2026–2035 zostały sformułowane w oparciu o diagnozę sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej gminy, analizę SWOT oraz syntetyczne wnioski strategiczne. Przyjęty układ celów ma charakter praktyczny i wdrożeniowy – każdy cel operacyjny znajduje odzwierciedlenie w konkretnych projektach wskazanych przez Gminę Obsza, a wszystkie projekty z listy zostały przypisane do systemu celów strategicznych i operacyjnych.

Układ celów Strategii obejmuje cztery wzajemnie powiązane obszary rozwoju: lokalną gospodarkę, turystykę, rekreację i dziedzictwo / infrastrukturę techniczną i środowiskową / usługi społeczne, edukacyjne, zdrowotne i integracyjne, a także sprawność funkcjonowania, cyfryzację i bezpieczeństwo samorządu. Takie uporządkowanie odpowiada najważniejszym wyzwaniom rozwojowym Gminy Obsza, w tym potrzebie przeciwdziałania depopulacji, wzmacniania lokalnej gospodarki, poprawy jakości życia mieszkańców, modernizacji infrastruktury, ochrony środowiska oraz zwiększania zdolności organizacyjnej samorządu.

CEL STRATEGICZNY 1

Rozwój lokalnej gospodarki, turystyki, rekreacji i dziedzictwa Gminy Obsza

Cel strategiczny 1 koncentruje się na wzmacnianiu potencjału gospodarczego, turystycznego, rekreacyjnego i kulturowego gminy. Odpowiada na potrzebę dywersyfikacji lokalnej gospodarki, tworzenia warunków dla rozwoju przedsiębiorczości, lepszego wykorzystania zasobów rolniczych oraz budowania rozpoznawalności Gminy Obsza jako miejsca atrakcyjnego dla mieszkańców, turystów, inwestorów i lokalnych producentów.

Gmina Obsza jest jednostką o charakterze wiejskim, z rolniczym profilem gospodarczym, niską gęstością zaludnienia i znaczącymi walorami przyrodniczymi. Jej położenie w sąsiedztwie Puszczy Solskiej, w dolinie Tanwi oraz w obszarze powiązań Roztocza tworzy potencjał do rozwoju turystyki przyrodniczej, agroturystyki, rekreacji, aktywnego wypoczynku i produktów lokalnych. Diagnoza wskazuje jednak, że potencjał ten wymaga wzmocnienia poprzez rozwój infrastruktury, promocję, budowę marki gminy oraz aktywizację lokalnych podmiotów.

Cel obejmuje działania związane z tworzeniem warunków dla przedsiębiorczości i obsługi rolnictwa, w tym rozwój strefy gospodarczej, przygotowanie niewykorzystanych budynków gminnych dla inwestorów, utworzenie targowiska, montaż towaromatów oraz wdrożenie programu wsparcia dla nowych działalności gospodarczych. Ważnym elementem celu jest również scalanie gruntów, które może poprawić warunki gospodarowania, usprawnić układ przestrzenny terenów rolnych oraz wspierać rozwój infrastruktury dojazdowej i retencyjnej.

Drugim ważnym obszarem celu jest promocja gminy, budowanie marki terytorialnej i wzmacnianie jej rozpoznawalności. Projekty dotyczące wdrażania marki gminy, marketingu wideo oraz witaczy drogowych mają znaczenie nie tylko promocyjne, ale również gospodarcze i społeczne. Ich celem jest lepsze komunikowanie potencjału gminy, budowanie pozytywnego wizerunku, promocja produktów lokalnych i zwiększanie atrakcyjności obszaru.

Cel strategiczny 1 obejmuje także rozwój infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej, sportowej i wypoczynkowej. Projekty dotyczące zagospodarowania terenów zielonych, przestrzeni wokół zbiornika wodnego w Zamchu, przystani kajakowych, placów zabaw, siłowni zewnętrznych, hali sportowej, boiska typu „Orlik”, stadionów, skateparku, ścianki wspinaczkowej czy programu „Aktywna Rodzina w Gminie Obsza” mają wspólny cel: poprawę jakości życia mieszkańców i stworzenie atrakcyjnej oferty czasu wolnego. Infrastruktura tego typu jest ważna zarówno dla mieszkańców, jak i dla osób odwiedzających gminę.

Istotnym elementem celu jest również ochrona i aktywne wykorzystanie dziedzictwa kulturowego. Projekty dotyczące Gminnego Ośrodka Kultury, świetlic wiejskich, zabytków, miejsc pamięci, grobów wojennych, pomników i obiektów sakralnych służą wzmacnianiu tożsamości lokalnej, integracji mieszkańców oraz budowaniu oferty kulturalnej i edukacyjnej. Dziedzictwo kulturowe Gminy Obsza, choć liczebnie ograniczone, może stanowić ważny element promocji i rozwoju turystyki kulturowej.

Komplementarność celu strategicznego 1 polega na tym, że działania gospodarcze, turystyczne, rekreacyjne, sportowe i kulturalne wzajemnie się wzmacniają. Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej zwiększa atrakcyjność gminy, promocja i marka terytorialna wspierają lokalną przedsiębiorczość, a ochrona dziedzictwa kulturowego uzupełnia ofertę czasu wolnego i buduje rozpoznawalność gminy. Cel ten jest również powiązany z celem strategicznym 2, ponieważ rozwój turystyki i gospodarki wymaga dobrej infrastruktury drogowej, wodno-kanalizacyjnej, energetycznej i przestrzeni publicznej. Jest także komplementarny z celem strategicznym 3, ponieważ aktywność sportowa, kulturalna i społeczna wpływa na jakość życia mieszkańców, oraz z celem strategicznym 4, ponieważ promocja, obsługa przedsiębiorców i zarządzanie projektami wymagają sprawnego, cyfrowego i dobrze zorganizowanego samorządu.

CEL STRATEGICZNY 2

Nowoczesna, dostępna i odporna infrastruktura techniczna oraz środowiskowa

Cel strategiczny 2 obejmuje działania infrastrukturalne i środowiskowe, które tworzą podstawę funkcjonowania gminy, jakości życia mieszkańców, rozwoju gospodarczego, bezpieczeństwa ekologicznego i odporności na zmiany klimatu. Jest to cel o kluczowym znaczeniu wdrożeniowym, ponieważ znaczna część projektów strategicznych Gminy Obsza dotyczy modernizacji infrastruktury technicznej, poprawy dostępności komunikacyjnej, rozwoju gospodarki wodno-ściekowej, efektywności energetycznej, retencji, gospodarki odpadami oraz kształtowania przestrzeni publicznych.

Pierwszym obszarem celu jest poprawa dostępności komunikacyjnej i jakości dróg. Obejmuje to regulację stanu prawnego dróg, modernizację przystanków, remont i modernizację dróg gminnych, powiatowych i wojewódzkich we współpracy z zarządcami oraz budowę i modernizację dróg dojazdowych do gruntów rolnych. Działania te mają znaczenie nie tylko transportowe, ale również gospodarcze, społeczne i przestrzenne. Poprawa stanu dróg wpływa na bezpieczeństwo mieszkańców, dostępność usług publicznych, obsługę rolnictwa, atrakcyjność inwestycyjną oraz możliwość rozwoju turystyki.

Drugim obszarem jest rozwój i modernizacja infrastruktury wodociągowej. Projekty dotyczące ujęć wody, budowy nowych odcinków wodociągu, rozbudowy istniejącej sieci, badań jakości wody, odporności systemu na kryzysy, racjonalnego gospodarowania wodą oraz nowoczesnych systemów odczytu wodomierzy odpowiadają na potrzebę zapewnienia stabilnego i bezpiecznego dostępu do wody. W warunkach zmian klimatu, ryzyka suszy i rosnących wymagań jakościowych infrastruktura wodociągowa staje się jednym z najważniejszych elementów bezpieczeństwa lokalnego.

Trzecim obszarem celu jest gospodarka ściekowa. Modernizacja oczyszczalni ścieków w Zamchu, utrzymanie i rozbudowa sieci kanalizacyjnej, modernizacja przepompowni, zapewnienie awaryjnego zasilania oraz budowa przydomowych oczyszczalni ścieków służą poprawie jakości środowiska, ochronie wód powierzchniowych i podziemnych oraz zwiększeniu standardu życia mieszkańców. Działania te są szczególnie istotne w kontekście diagnozy wskazującej na zły stan większości jednolitych części wód powierzchniowych na terenie gminy.

Czwartym obszarem jest retencja i racjonalne gospodarowanie wodą. Projekty dotyczące systemu małej retencji oraz budowy zbiornika retencyjno-rekreacyjnego łączą funkcje środowiskowe, gospodarcze i rekreacyjne. Z jednej strony służą poprawie bilansu wodnego, ograniczaniu skutków suszy i podtopień oraz zwiększeniu odporności gminy na zmiany

klimatu. Z drugiej strony mogą tworzyć nowe przestrzenie rekreacyjne, wspierające rozwój turystyki i aktywnego wypoczynku.

Piątym obszarem jest poprawa efektywności energetycznej i rozwój odnawialnych źródeł energii. Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej, wymiana źródeł ciepła, montaż OZE w obiektach publicznych i budynkach mieszkańców, przebudowa Gminnego Ośrodka Kultury wraz z nowoczesnymi źródłami energii oraz budowa biogazowni tworzą pakiet działań służących ograniczeniu kosztów energii, poprawie jakości powietrza, zmniejszeniu emisji oraz zwiększeniu bezpieczeństwa energetycznego. Diagnoza wskazuje, że gmina posiada potencjał wykorzystania odnawialnych źródeł energii, w tym biomasy, co wzmacnia zasadność tego kierunku.

Szóstym obszarem jest gospodarka odpadami, usuwanie azbestu i bezpieczeństwo ekologiczne. Utworzenie lub doposażenie Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych, zakup kontenerów oraz dofinansowanie usuwania azbestu odpowiadają na potrzebę poprawy systemu gospodarki odpadami i ograniczania negatywnego wpływu odpadów oraz wyrobów niebezpiecznych na środowisko i zdrowie mieszkańców.

Cel obejmuje także ochronę bioróżnorodności i edukację ekologiczną. Projekty „Zielone Szkoły Gminy Obsza – Edukacja Ekologiczna Nowej Generacji” oraz „Ogród Bioróżnorodności przy każdej remizie” mają charakter międko-infrastrukturalny i edukacyjny. Wzmacniają świadomość ekologiczną mieszkańców, tworzą lokalne miejsca edukacji przyrodniczej i wspierają ochronę bioróżnorodności w przestrzeni publicznej.

Ostatnim obszarem celu jest kształtowanie funkcjonalnych, zielonych i dostępnych przestrzeni publicznych. Rewitalizacja placu gminnego, zielony ogród i parking przy Urzędzie Gminy oraz zagospodarowanie placu naprzeciwko urzędu służą tworzeniu lepszej przestrzeni wspólnej, poprawie estetyki, funkcjonalności, dostępności i bezpieczeństwa. Przestrzeń publiczna jest ważnym elementem jakości życia, integracji mieszkańców oraz wizerunku gminy.

Komplementarność celu strategicznego 2 polega na tym, że infrastruktura techniczna i środowiskowa stanowi podstawę realizacji pozostałych celów. Bez dobrej dostępności drogowej, sprawnej gospodarki wodno-ściekowej, bezpiecznego zaopatrzenia w wodę, efektywnej energetycznie infrastruktury i funkcjonalnych przestrzeni publicznych trudno rozwijać przedsiębiorczość, turystykę, usługi społeczne czy sprawną administrację. Cel ten jest bezpośrednio powiązany z celem 1 poprzez wspieranie rozwoju gospodarki, rolnictwa, turystyki i rekreacji, z celem 3 poprzez poprawę warunków funkcjonowania szkół, placówek zdrowia, instytucji kultury i usług społecznych oraz z celem 4 poprzez zwiększanie odporności gminy, bezpieczeństwa infrastrukturalnego i efektywności zarządzania usługami publicznymi.

CEL STRATEGICZNY 3

Wysoka jakość usług społecznych, edukacyjnych, zdrowotnych i integracyjnych

Cel strategiczny 3 odnosi się bezpośrednio do jakości życia mieszkańców oraz zdolności gminy do przeciwdziałania negatywnym procesom demograficznym i społecznym. Obejmuje edukację, zdrowie, pomoc społeczną, usługi dla seniorów i osób z niepełnosprawnościami, wsparcie rodzin, dostępność oraz aktywność obywatelską. Jest odpowiedzią na zdiagnozowane wyzwania związane ze spadkiem liczby mieszkańców, starzeniem się społeczności lokalnej, odpływem osób młodych, potrzebą wyrównywania szans edukacyjnych oraz koniecznością wzmacniania kapitału społecznego.

Pierwszym obszarem celu jest modernizacja infrastruktury edukacyjnej i poprawa warunków nauki. Projekty obejmujące modernizację budynków szkół, wymianę dachów, dostosowanie toalet do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, termomodernizację przedszkola, adaptację przestrzeni edukacyjnych, tworzenie pracowni przedmiotowych i językowych oraz modernizację monitoringu w szkołach tworzą kompleksowy pakiet działań infrastrukturalnych. Ich celem jest poprawa bezpieczeństwa, dostępności, komfortu nauki i jakości infrastruktury edukacyjnej.

Drugim obszarem jest wyrównywanie szans edukacyjnych i rozwój kompetencji. Projekty „Równe szanse w Gminie Obsza”, wsparcie psychologiczno-pedagogiczne, doskonalenie kadry pedagogicznej oraz program „Szansa na Start” odpowiadają na potrzeby uczniów z trudnościami edukacyjnymi, rozwojowymi i społecznymi. Działania te mają znaczenie strategiczne, ponieważ jakość edukacji wpływa na przyszły kapitał ludzki gminy, aspiracje młodzieży, zdolność do podjęcia pracy oraz aktywność społeczną.

Trzecim obszarem celu jest ochrona zdrowia. Modernizacja budynku Ośrodka Zdrowia w Obszy, obejmująca m.in. poprawę efektywności energetycznej, remont pomieszczeń i budowę windy, służy zwiększeniu dostępności i jakości podstawowych usług zdrowotnych. W gminie wiejskiej lokalna infrastruktura zdrowotna ma szczególne znaczenie, zwłaszcza dla osób starszych, osób z niepełnosprawnościami i mieszkańców mających utrudniony dojazd do większych ośrodków.

Czwartym obszarem jest rozwój usług społecznych, opiekuńczych i integracyjnych. Projekty dotyczące programów integracyjnych dla seniorów i osób z niepełnosprawnościami, asystenta osoby z niepełnosprawnościami, Centrum Usług Społecznych, Mobilnego Punktu Wsparcia Seniora oraz wsparcia rodzin w kryzysie tworzą zintegrowany system odpowiedzi na najważniejsze problemy społeczne. Ich realizacja będzie szczególnie ważna w kontekście starzenia się społeczności lokalnej i rosnącego zapotrzebowania na usługi środowiskowe, opiekuńcze, terapeutyczne i integracyjne.

Piątym obszarem celu jest poprawa dostępności architektonicznej, cyfrowej i informacyjnej usług publicznych. Projekty dotyczące wind zewnętrznych w obiektach użyteczności publicznej oraz znoszenia barier architektonicznych we wszystkich gminnych jednostkach administracyjnych służą zwiększeniu samodzielności mieszkańców i dostępności usług dla osób ze szczególnymi potrzebami. Dostępność jest tu rozumiana jako warunek równego uczestnictwa w życiu społecznym, edukacyjnym, zdrowotnym i administracyjnym.

Szóstym obszarem jest wzmacnianie aktywności obywatelskiej, wolontariatu i potencjału organizacji pozarządowych. Akademia Samorządności i Wolontariatu Młodzieżowego oraz Centrum Wsparcia Organizacji Pozarządowych i Aktywności Obywatelskiej mają wzmacniać kapitał społeczny, rozwijać liderów lokalnych, wspierać młodzież i organizacje społeczne oraz zwiększać zdolność mieszkańców do współtworzenia rozwoju gminy. Jest to szczególnie ważne w warunkach gminy wiejskiej, gdzie aktywność społeczna często decyduje o jakości życia, integracji mieszkańców i trwałości działań lokalnych.

Komplementarność celu strategicznego 3 polega na tym, że inwestycje i usługi społeczne wzajemnie wzmacniają swoje oddziaływanie. Modernizacja szkół bez programów wyrównywania szans edukacyjnych byłaby niewystarczająca, podobnie jak wsparcie seniorów i osób z niepełnosprawnościami wymaga zarówno infrastruktury, jak i usług środowiskowych. Cel ten jest komplementarny z celem 1, ponieważ sport, kultura, rekreacja i dziedzictwo wzmacniają aktywność społeczną i jakość życia. Jest powiązany z celem 2,

ponieważ infrastruktura techniczna, energetyczna i przestrzeń publiczna tworzą warunki funkcjonowania placówek społecznych, edukacyjnych i zdrowotnych. Jest również silnie związany z celem 4, ponieważ cyfrowa, dostępna i sprawna administracja poprawia jakość obsługi mieszkańców oraz ułatwia korzystanie z usług publicznych.

CEL STRATEGICZNY 4

Sprawny, cyfrowy i bezpieczny samorząd Gminy Obsza

Cel strategiczny 4 dotyczy zdolności instytucjonalnej samorządu, jakości zarządzania, cyfryzacji usług publicznych, obsługi mieszkańców, bezpieczeństwa publicznego oraz odporności gminy na sytuacje kryzysowe. Jest to cel wspierający realizację wszystkich pozostałych celów, ponieważ skuteczna administracja, kompetentne kadry, dobre narzędzia cyfrowe, sprawne procedury i bezpieczeństwo mieszkańców są warunkiem wdrażania Strategii.

Pierwszym obszarem celu jest cyfryzacja administracji i rozwój e-usług. Projekty dotyczące modernizacji systemów dziedzinowych, cyfrowego urzędu, digitalizacji dokumentów, podnoszenia kompetencji cyfrowych pracowników, cyfrowego zarządzania odpadami i zużyciem wody oraz publicznego Internetu mają zwiększyć dostępność usług publicznych, skrócić czas obsługi mieszkańców, poprawić bezpieczeństwo danych i usprawnić zarządzanie gminą. Lista projektów wskazuje, że cyfryzacja jest rozumiana szeroko – nie tylko jako informatyzacja urzędu, ale również jako rozwój portalu mieszkańca, integracja usług, elektroniczne płatności, zdalne odczyty, archiwizacja zasobów i poprawa dostępności cyfrowej.

Drugim obszarem celu jest poprawa jakości funkcjonowania administracji i zdolności organizacyjnej samorządu. Projekty dotyczące podnoszenia kompetencji pracowników, systemu anonimowych sugestii i usprawnień, modelu work-life balance oraz zakupu pojazdów i sprzętu transportowego mają charakter organizacyjny i techniczny. Ich wspólnym celem jest poprawa efektywności pracy urzędu i jednostek gminnych, sprawniejsza realizacja zadań własnych, lepsza reakcja na potrzeby mieszkańców oraz wzmocnienie jakości usług publicznych.

Trzecim obszarem celu jest bezpieczeństwo publiczne, ratownictwo i obrona cywilna. Projekty dotyczące rozwoju potencjału OSP, systemu ostrzegania i alarmowania, modernizacji budynków OSP, zakupu defibrylatorów AED, modernizacji oświetlenia ulicznego, rozwoju infrastruktury obrony cywilnej oraz budowy systemu monitoringu tworzą kompleksowy pakiet działań zwiększających bezpieczeństwo mieszkańców. Obejmują one zarówno bezpieczeństwo codzienne, jak i przygotowanie na sytuacje kryzysowe, awarie, zagrożenia środowiskowe, zdrowotne i militarne.

Cel strategiczny 4 ma szczególne znaczenie w kontekście ograniczonych zasobów finansowych i organizacyjnych gminy. Diagnoza wskazuje, że Gmina Obsza aktywnie korzystała ze środków Unii Europejskiej, ale jednocześnie jej wydatki majątkowe mają charakter projektowy, a dochody własne są relatywnie niskie. Oznacza to, że sprawność administracyjna, zdolność przygotowywania projektów, zarządzania dokumentacją i pozyskiwania środków zewnętrznych będzie jednym z warunków skutecznej realizacji Strategii.

Komplementarność celu strategicznego 4 polega na tym, że stanowi on zaplecze instytucjonalne dla wszystkich pozostałych celów. Cyfrowy urząd ułatwia obsługę mieszkańców, przedsiębiorców i organizacji społecznych. Kompetentna administracja

zwiększa skuteczność pozyskiwania środków i realizacji projektów infrastrukturalnych, społecznych, gospodarczych i środowiskowych. System bezpieczeństwa, OSP, monitoring, oświetlenie i obrona cywilna wzmacniają poczucie bezpieczeństwa mieszkańców oraz odporność gminy na sytuacje kryzysowe. Cel ten łączy więc wymiar organizacyjny, technologiczny i bezpieczeństwa publicznego.

15. OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ ORAZ WSKAŹNIKI ICH OSIĄGNIĘCIA

Zgodnie z art. 10e ust. 3 pkt 3 ustawy o samorządzie gminnym strategia rozwoju gminy określa oczekiwane rezultaty planowanych działań, w tym w wymiarze przestrzennym oraz wskaźniki ich osiągnięcia. Oczekiwane rezultaty to wszelkie przewidywane skutki wdrażania strategii, dla których określono odpowiednie wskaźniki służące monitorowaniu postępów realizacji strategii.

Określając poniższe rezultaty i wskaźniki planowanych celów operacyjnych (kierunków działań) uwzględniono następujące uwarunkowania:

- możliwości prawne, organizacyjne i finansowe gminy,
- plany inwestycyjne samorządu gminy oraz oczekiwania interesariuszy,
- dostępność danych na potrzeby monitoringu wskaźników,
- dobre praktyki projektowe i wdrożeniowe,
- uwarunkowania wynikające ze Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030 oraz Polityki spójności UE.

CEL STRATEGICZNY 1

ROZWÓJ LOKALNEJ GOSPODARKI, TURYSTYKI, REKREACJI I DZIEDZICTWA GMINY OBSZA

Cel operacyjny 1.1.

Wzmacnianie lokalnej przedsiębiorczości, funkcji gospodarczych i obsługi rolnictwa

Rezultaty:

- poprawa warunków prowadzenia działalności gospodarczej i inwestowania na terenie Gminy Obsza,
- zwiększenie dostępności infrastruktury służącej sprzedaży produktów rolnych, rękodzieła i produktów lokalnych,
- lepsze wykorzystanie dotychczas niewykorzystanych budynków gminnych oraz terenów możliwych do przeznaczenia na cele gospodarcze,
- poprawa warunków funkcjonowania gospodarstw rolnych poprzez uporządkowanie struktury przestrzennej gruntów i poprawę dostępności do pól.

Wskaźniki produktu:

- liczba utworzonych lub zmodernizowanych targowisk gminnych,
- liczba zakupionych i zamontowanych towaromatów,
- powierzchnia przygotowanych lub uzbrojonych terenów inwestycyjnych,
- liczba niewykorzystanych budynków gminnych przygotowanych dla inwestorów lub nowych funkcji gospodarczych,
- liczba wdrożonych instrumentów wsparcia lub ulg dla nowych działalności gospodarczych,
- powierzchnia gruntów objętych scaleniem lub zagospodarowaniem poscaleniowym.

Cel operacyjny 1.2.

Budowanie marki Gminy Obsza oraz promocja jej potencjału inwestycyjnego, turystycznego i lokalnych produktów

Rezultaty:

- wzmocnienie rozpoznawalności Gminy Obsza jako miejsca atrakcyjnego dla mieszkańców, turystów i inwestorów,
- stworzenie spójnego systemu promocji gminy, jej zasobów, produktów lokalnych i oferty inwestycyjnej,
- zwiększenie obecności gminy w kanałach komunikacji cyfrowej, w tym w mediach społecznościowych i materiałach wideo,
- poprawa estetyki i czytelności identyfikacji wizualnej gminy w przestrzeni publicznej.

Wskaźniki produktu:

- liczba opracowanych dokumentów lub narzędzi identyfikacji marki gminy,
- liczba przeprowadzonych działań promocyjnych dotyczących marki Gminy Obsza,
- liczba opublikowanych materiałów filmowych promujących gminę, produkty lokalne lub turystykę,
- liczba kanałów komunikacji wykorzystanych do promocji gminy,
- liczba wykonanych i zamontowanych witaczy drogowych,
- liczba wydarzeń lub inicjatyw wykorzystanych do promocji marki gminy.

Cel operacyjny 1.3.

Rozwój infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i wypoczynkowej

Rezultaty:

- zwiększenie atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej Gminy Obsza,
- poprawa dostępności miejsc wypoczynku i rekreacji dla mieszkańców oraz osób odwiedzających gminę,
- lepsze wykorzystanie terenów zielonych, przestrzeni przy budynkach gminnych, remizach OSP oraz przy zbiorniku wodnym w Zamchu,
- rozwój infrastruktury wspierającej turystykę aktywną, w tym turystykę kajakową i wypoczynek nad wodą.

Wskaźniki produktu:

- liczba zagospodarowanych terenów zielonych lub rekreacyjnych,
- liczba wyremontowanych, przebudowanych lub wyposażonych placów zabaw i siłowni zewnętrznych,
- liczba zamontowanych elementów małej infrastruktury turystycznej i wypoczynkowej, w tym ławek solarnych,
- liczba utworzonych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury prozdrowotnej i wypoczynkowej, w tym tężni solankowych,
- powierzchnia zagospodarowanych terenów wokół zbiornika wodnego w Zamchu,
- liczba wybudowanych lub zmodernizowanych przystani kajakowych.

Cel operacyjny 1.4.

Rozwój infrastruktury sportowej oraz oferty aktywnego spędzania czasu wolnego

Rezultaty:

- poprawa warunków do uprawiania sportu, rekreacji i aktywnego wypoczynku przez mieszkańców gminy,
- zwiększenie dostępności nowoczesnej infrastruktury sportowej dla dzieci, młodzieży, rodzin i osób dorosłych,
- rozwój oferty aktywności międzypokoleniowych, integracyjnych i rodzinnych,
- poprawa funkcjonalności terenów sportowych, szkolnych i rekreacyjnych.

Wskaźniki produktu:

- liczba wybudowanych lub zmodernizowanych obiektów sportowych, w tym hal, boisk i stadionów, skateparków, ścianek wspinaczkowych lub strzelnic,

- liczba utworzonych lub zmodernizowanych przestrzeni rekreacyjnych przy szkołach,
- liczba utworzonych ogrodów sensorycznych, parków edukacyjnych lub terenowych przestrzeni edukacyjno-rekreacyjnych,
- liczba rozbudowanych lub doposażonych placów zabaw,
- liczba zorganizowanych wydarzeń sportowych, rekreacyjnych lub animacyjnych w ramach programu „Aktywna Rodzina w Gminie Obsza”.

Cel operacyjny 1.5.

Ochrona, modernizacja i aktywne wykorzystanie infrastruktury kultury oraz dziedzictwa lokalnego

Rezultaty:

- poprawa stanu technicznego i funkcjonalnego infrastruktury kultury na terenie gminy,
- zwiększenie dostępności oferty kulturalnej, edukacyjnej i integracyjnej dla mieszkańców,
- zachowanie i lepsze wykorzystanie lokalnego dziedzictwa kulturowego, historycznego i sakralnego,
- wzmocnienie tożsamości lokalnej oraz wykorzystanie dziedzictwa w promocji gminy i rozwoju turystyki.

Wskaźniki produktu:

- liczba zmodernizowanych, wyremontowanych lub dostosowanych obiektów infrastruktury kultury,
- liczba utworzonych lub doposażonych świetlic wiejskich,
- liczba obiektów zabytkowych lub historycznych objętych pracami konserwatorskimi, renowacyjnymi, restauratorskimi lub zabezpieczającymi,
- liczba miejsc pamięci, grobów wojennych, pomników lub obiektów sakralnych objętych opieką, rewaloryzacją lub pracami porządkowymi,
- liczba działań informacyjnych, edukacyjnych lub promocyjnych dotyczących lokalnego dziedzictwa,
- liczba obiektów dziedzictwa lokalnego dostosowanych do funkcji społecznych, edukacyjnych lub turystycznych.

CEL STRATEGICZNY II

NOWOCZESNA, DOSTĘPNA I ODPORNA INFRASTRUKTURA TECHNICZNA ORAZ ŚRODOWISKOWA

Cel operacyjny 2.1.

Poprawa dostępności komunikacyjnej, jakości dróg i infrastruktury transportowej

Rezultaty:

- poprawa dostępności komunikacyjnej miejscowości, terenów rolnych, usług publicznych i obszarów gospodarczych,
- zwiększenie bezpieczeństwa użytkowników dróg, w tym pieszych, rowerzystów i pasażerów transportu zbiorowego,
- uporządkowanie stanu prawnego dróg i poprawa warunków prowadzenia inwestycji drogowych,
- poprawa standardu infrastruktury przystankowej i jakości obsługi komunikacyjnej mieszkańców.

Wskaźniki produktu:

- długość wyremontowanych, przebudowanych lub zmodernizowanych dróg gminnych, powiatowych i wojewódzkich,
- długość wybudowanych, przebudowanych lub zmodernizowanych dróg dojazdowych do gruntów rolnych,
- liczba przeprowadzonych postępowań lub opracowań geodezyjno-prawnych dotyczących regulacji stanu prawnego dróg,
- liczba zmodernizowanych lub wymienionych wiat przystankowych,
- liczba wykonanych elementów infrastruktury pieszej lub rowerowej,
- liczba zrealizowanych zadań drogowych we współpracy z innymi zarządcami dróg.

Cel operacyjny 2.2.**Rozwój i modernizacja infrastruktury wodociągowej oraz zwiększenie bezpieczeństwa zaopatrzenia w wodę****Rezultaty:**

- poprawa jakości, niezawodności i bezpieczeństwa systemu zaopatrzenia mieszkańców w wodę,
- zwiększenie dostępności sieci wodociągowej dla nowych terenów budowlanych i użytkowników,
- ograniczenie strat wody i poprawa efektywności zarządzania infrastrukturą wodociągową,
- zwiększenie odporności systemu wodociągowego na awarie, suszę i sytuacje kryzysowe.

Wskaźniki produktu:

- liczba zmodernizowanych ujęć wody lub obiektów infrastruktury wodociągowej,
- długość wybudowanej sieci wodociągowej,
- długość rozbudowanej lub zmodernizowanej istniejącej sieci wodociągowej,
- liczba zamontowanych lub wymienionych wodomierzy nowej technologii,
- liczba wdrożonych systemów lub narzędzi do zdalnego odczytu i ewidencji zużycia wody,
- liczba wykonanych badań jakości wody oraz ścieków.

Cel operacyjny 2.3.**Rozwój gospodarki ściekowej i poprawa efektywności systemu kanalizacyjnego****Rezultaty:**

- poprawa standardu odprowadzania i oczyszczania ścieków na terenie Gminy Obsza,
- zwiększenie liczby mieszkańców i obiektów korzystających z bezpiecznych form gospodarki ściekowej,
- poprawa efektywności technicznej i energetycznej oczyszczalni, przepompowni oraz sieci kanalizacyjnej,
- ograniczenie ryzyka awarii systemu kanalizacyjnego oraz negatywnego oddziaływania ścieków na środowisko.

Wskaźniki produktu:

- liczba zmodernizowanych oczyszczalni ścieków,
- długość zmodernizowanej sieci kanalizacyjnej,
- długość rozbudowanej sieci kanalizacyjnej,
- liczba zmodernizowanych przepompowni ścieków,
- liczba obiektów kanalizacyjnych wyposażonych w awaryjne zasilanie,
- liczba wybudowanych przydomowych oczyszczalni ścieków.

Cel operacyjny 2.4.**Rozwój retencji, racjonalne gospodarowanie wodą i ograniczanie skutków zmian klimatu****Rezultaty:**

- zwiększenie zdolności retencyjnych gminy i poprawa bilansu wodnego,
- ograniczenie skutków suszy, podtopień i gwałtownych zjawisk pogodowych,

- poprawa warunków hydrologicznych i przyrodniczych na terenach objętych inwestycjami,
- połączenie funkcji retencyjnych z rekreacyjnym i krajobrazowym wykorzystaniem wybranych przestrzeni.

Wskaźniki produktu:

- liczba wybudowanych, zmodernizowanych lub zrekultywowanych zbiorników retencyjnych,
- liczba wykonanych obiektów małej retencji, w tym zastawek, progów piętrzących lub jazów,
- powierzchnia terenów objętych działaniami retencyjnymi lub zagospodarowaniem wokół zbiorników,
- liczba zmodernizowanych lub wzmocnionych elementów gminnego systemu odwadniającego,
- liczba wybudowanych zbiorników retencyjno-rekreacyjnych,
- liczba wykonanych elementów infrastruktury towarzyszącej zbiornikom, w tym ścieżek, pomostów, plaż, oświetlenia lub dróg dojazdowych.

Cel operacyjny 2.5.**Poprawa efektywności energetycznej, rozwój odnawialnych źródeł energii i niskoemisyjnej gospodarki****Rezultaty:**

- poprawa efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej i ograniczenie kosztów ich utrzymania,
- zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii w budynkach publicznych i prywatnych,
- ograniczenie emisji zanieczyszczeń powietrza i poprawa jakości środowiska,
- zwiększenie lokalnego bezpieczeństwa energetycznego poprzez rozwój nowoczesnych źródeł energii, w tym biogazowni.

Wskaźniki produktu:

- liczba budynków użyteczności publicznej objętych termomodernizacją,
- liczba obiektów publicznych wyposażonych w odnawialne źródła energii lub nowoczesne źródła ciepła,
- liczba instalacji OZE zamontowanych w budynkach indywidualnych mieszkańców,
- liczba zmodernizowanych systemów grzewczych lub energetycznych w obiektach publicznych,
- liczba przebudowanych lub zmodernizowanych obiektów kultury z zastosowaniem OZE liczba wybudowanych instalacji lub obiektów służących produkcji energii z biogazu.

Cel operacyjny 2.6.**Usprawnienie gospodarki odpadami, usuwanie azbestu i poprawa bezpieczeństwa ekologicznego****Rezultaty:**

- poprawa efektywności systemu selektywnej zbiórki odpadów komunalnych,
- zwiększenie dostępności infrastruktury służącej prawidłowemu zagospodarowaniu odpadów,
- ograniczenie ilości wyrobów zawierających azbest na terenie gminy,
- poprawa bezpieczeństwa ekologicznego i estetyki przestrzeni gminnej.

Wskaźniki produktu:

- liczba utworzonych lub zmodernizowanych punktów selektywnej zbiórki odpadów komunalnych,
- liczba zakupionych kontenerów do selektywnej zbiórki odpadów,
- ilość frakcji odpadów objętych dodatkową lub ulepszoną selektywną zbiórką,
- masa usuniętych wyrobów zawierających azbest,
- liczba nieruchomości objętych dofinansowaniem kosztów usuwania azbestu,

Cel operacyjny 2.7.**Ochrona bioróżnorodności oraz rozwój edukacji ekologicznej**

Rezultaty:

- zwiększenie świadomości ekologicznej dzieci, młodzieży i mieszkańców gminy,
- rozwój lokalnych przestrzeni edukacji przyrodniczej i ekologicznej,
- poprawa warunków dla bioróżnorodności w otoczeniu budynków publicznych,
- wzmocnienie postaw proekologicznych oraz praktycznych umiejętności związanych z ochroną środowiska.

Wskaźniki produktu:

- liczba utworzonych zielonych klas lub terenowych przestrzeni edukacyjnych,
- liczba szkół wyposażonych w pomoce, laboratoria lub zestawy do edukacji ekologicznej,
- liczba zorganizowanych zajęć, warsztatów, wyjazdów terenowych lub zielonych obozów,
- liczba utworzonych ogrodów bioróżnorodności przy remizach lub budynkach publicznych,
- liczba wykonanych elementów wspierających bioróżnorodność, w tym hoteli dla owadów, domków dla ptaków, kompostowników lub łąk kwietnych,
- liczba działań informacyjnych lub edukacyjnych dotyczących ochrony środowiska i racjonalnego gospodarowania zasobami.

Cel operacyjny 2.8.**Kształtowanie funkcjonalnej, zielonej i dostępnej przestrzeni publicznej****Rezultaty:**

- poprawa estetyki, funkcjonalności i dostępności przestrzeni publicznych Gminy Obsza,
- zwiększenie powierzchni terenów zielonych, rekreacyjnych i integracyjnych w przestrzeni gminnej,
- poprawa warunków organizacji wydarzeń społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych,
- podniesienie jakości przestrzeni wokół budynków publicznych i miejsc obsługi mieszkańców.

Wskaźniki produktu:

- liczba zrewitalizowanych lub zagospodarowanych placów gminnych,
- powierzchnia zagospodarowanych terenów publicznych,
- liczba wykonanych elementów małej architektury (ławek, stolików, koszy, pergoli lub stojaków),
- liczba wykonanych elementów infrastruktury technicznej przestrzeni publicznej, w tym oświetlenia, monitoringu, ogrodzeń lub alejek,
- liczba wykonanych nasadzeń drzew, krzewów lub roślin ozdobnych,
- liczba wybudowanych lub przebudowanych parkingów wkomponowanych w przestrzeń zieloną.

CEL STRATEGICZNY III**WYSOKA JAKOŚĆ USŁUG SPOŁECZNYCH, EDUKACYJNYCH, ZDROWOTNYCH I INTEGRACYJNYCH****Cel operacyjny 3.1.****Modernizacja infrastruktury edukacyjnej oraz poprawa warunków nauki i wychowania****Rezultaty:**

- poprawa stanu technicznego, funkcjonalności i bezpieczeństwa budynków szkolnych oraz przedszkolnych,
- zwiększenie dostępności infrastruktury edukacyjnej dla dzieci ze specjalnymi potrzebami i osób z niepełnosprawnościami,
- poprawa warunków prowadzenia zajęć dydaktycznych, terapeutycznych, komputerowych i językowych,
- podniesienie komfortu nauki, pracy i pobytu dzieci, uczniów oraz kadry pedagogicznej w placówkach oświatowych.

Wskaźniki produktu:

- liczba zmodernizowanych budynków szkół,
- liczba zmodernizowanych lub dostosowanych toalet dla osób z niepełnosprawnościami w placówkach oświatowych,

- liczba budynków oświatowych objętych wymianą pokrycia dachowego,
- liczba zmodernizowanych budynków przedszkoli,
- liczba utworzonych lub zaadaptowanych sal modułowych, stref cichej pracy i przestrzeni terapeutycznych,
- liczba utworzonych lub doposażonych pracowni przedmiotowych, językowych i komputerowych.

Cel operacyjny 3.2.

Wyrównywanie szans edukacyjnych oraz rozwój kompetencji dzieci, młodzieży i kadry pedagogicznej

Rezultaty:

- zwiększenie dostępności zajęć wspierających rozwój edukacyjny, społeczny i emocjonalny uczniów,
- poprawa szans edukacyjnych uczniów z trudnościami w nauce, deficytami rozwojowymi i specjalnymi potrzebami edukacyjnymi,
- wzmocnienie kompetencji kadry pedagogicznej w zakresie pracy z uczniami o zróżnicowanych potrzebach,
- poprawa dobrostanu uczniów oraz wsparcie rodzin w procesie wychowania i edukacji dzieci.

Wskaźniki produktu:

- liczba zorganizowanych zajęć wyrównawczych, korekcyjno-kompensacyjnych, terapeutycznych lub rozwijających zainteresowania,
- liczba uczniów objętych zajęciami edukacyjnymi, terapeutycznymi, psychologicznymi lub pedagogicznymi,
- liczba zrealizowanych warsztatów, wyjazdów edukacyjnych lub zajęć sportowo-rekreacyjnych dla uczniów,
- liczba nauczycieli objętych szkoleniami lub doskonaleniem zawodowym,
- liczba zakupionych pomocy dydaktycznych, terapeutycznych lub sprzętu wspomagającego,
- liczba warsztatów lub działań edukacyjnych skierowanych do rodziców.

Cel operacyjny 3.3.

Rozwój dostępnych usług zdrowotnych i poprawa infrastruktury ochrony zdrowia

Rezultaty:

- poprawa stanu technicznego i funkcjonalnego budynku Ośrodka Zdrowia w Obszy,
- zwiększenie dostępności usług zdrowotnych dla osób starszych, osób z niepełnosprawnościami i osób ze szczególnymi potrzebami,
- poprawa komfortu korzystania z podstawowej opieki zdrowotnej przez mieszkańców,
- poprawa efektywności energetycznej i warunków użytkowania budynku ośrodka zdrowia.

Wskaźniki produktu:

- liczba zmodernizowanych budynków ochrony zdrowia,
- liczba zmodernizowanych instalacji grzewczych w obiektach ochrony zdrowia,
- liczba budynków ochrony zdrowia wyposażonych w windę lub inne rozwiązania poprawiające dostępność,
- powierzchnia pomieszczeń ochrony zdrowia objętych remontem lub modernizacją,

Cel operacyjny 3.4.

Rozwój usług społecznych, opiekuńczych i integracyjnych dla seniorów, osób z niepełnosprawnościami i rodzin

Rezultaty:

- zwiększenie dostępności usług społecznych, opiekuńczych, asystenckich i środowiskowych dla mieszkańców wymagających wsparcia,
- poprawa jakości życia osób starszych, samotnych, z niepełnosprawnościami oraz ich opiekunów,

- rozwój lokalnego systemu wsparcia rodzin znajdujących się w kryzysie lub borykających się z problemami opiekuńczo-wychowawczymi, - ograniczenie izolacji społecznej i zwiększenie aktywności seniorów oraz osób z niepełnosprawnościami.
Wskaźniki produktu: - liczba zrealizowanych programów lub projektów integracyjnych dla osób starszych i osób z niepełnosprawnościami, - liczba osób objętych usługami asystenta osoby z niepełnosprawnościami, - liczba utworzonych lub zaadaptowanych placówek dziennego wsparcia albo centrów usług społecznych, - liczba zakupionych lub przystosowanych pojazdów do świadczenia mobilnych usług społecznych, - liczba osób objętych mobilnymi usługami wsparcia senioralnego lub opieką środowiskową, - liczba rodzin objętych wsparciem psychologicznym, pedagogicznym lub opiekuńczo-wychowawczym.

Cel operacyjny 3.5.

Poprawa dostępności architektonicznej, cyfrowej i informacyjnej usług publicznych

Rezultaty: - zwiększenie dostępności budynków użyteczności publicznej dla osób z niepełnosprawnościami i osób ze szczególnymi potrzebami, - ograniczenie barier architektonicznych w gminnych jednostkach administracyjnych i obiektach publicznych, - poprawa samodzielności mieszkańców w korzystaniu z usług publicznych, - dostosowanie infrastruktury publicznej do standardów dostępności i równego traktowania użytkowników.
Wskaźniki produktu: - liczba zamontowanych wind zewnętrznych w obiektach użyteczności publicznej, - liczba budynków użyteczności publicznej objętych likwidacją barier architektonicznych, - liczba gminnych jednostek administracyjnych dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, - liczba wykonanych usprawnień poprawiających dostępność wejść, ciągów komunikacyjnych lub pomieszczeń obsługi mieszkańców, - liczba obiektów publicznych objętych audytem, dokumentacją lub pracami dostosowawczymi w zakresie dostępności.

Cel operacyjny 3.6.

Wzmacnianie aktywności obywatelskiej, wolontariatu i potencjału organizacji pozarządowych

Rezultaty: - zwiększenie aktywności społecznej i obywatelskiej mieszkańców, w szczególności młodzieży, - wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych i grup nieformalnych działających na terenie gminy, - rozwój wolontariatu, lokalnego przywództwa i zaangażowania mieszkańców w sprawy publiczne, - poprawa dostępności doradztwa, szkoleń, przestrzeni i narzędzi wspierających oddolne inicjatywy społeczne.
Wskaźniki produktu: - liczba zrealizowanych szkoleń, warsztatów lub działań edukacyjnych z zakresu samorządności, wolontariatu i aktywności obywatelskiej, - liczba uczestników działań aktywizacyjnych skierowanych do młodzieży, - liczba utworzonych lub wspartych struktur młodzieżowej aktywności obywatelskiej, w tym Młodzieżowej Rady Gminy lub klubów młodych liderów,

- liczba zrealizowanych małych projektów społecznych lub projektów wolontariatu,
- liczba utworzonych lub wyposażonych centrów wsparcia organizacji pozarządowych i aktywności obywatelskiej,
- liczba organizacji pozarządowych, grup nieformalnych lub inicjatyw mieszkańców objętych doradztwem, szkoleniami albo wsparciem organizacyjnym.

CEL STRATEGICZNY IV

SPRAWNY, CYFROWY I BEZPIECZNY SAMORZĄD GMINY OBSZA

Cel operacyjny 4.1.

Cyfryzacja administracji, rozwój e-usług i elektronicznej obsługi mieszkańców

Rezultaty:

- poprawa jakości, szybkości i dostępności obsługi mieszkańców poprzez rozwój publicznych usług elektronicznych,
- zwiększenie efektywności pracy Urzędu Gminy Obsza i jednostek organizacyjnych gminy, dzięki modernizacji systemów dziedzinowych i integracji narzędzi informatycznych,
- poprawa bezpieczeństwa danych, cyberbezpieczeństwa oraz dostępności cyfrowej usług publicznych,
- zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych w zarządzaniu dokumentacją, gospodarką odpadami, zużyciem wody i komunikacją z mieszkańcami.

Wskaźniki produktu:

- liczba zmodernizowanych lub wdrożonych systemów dziedzinowych w Urzędzie Gminy,
- liczba uruchomionych e-usług publicznych dla mieszkańców,
- liczba zdigitalizowanych dokumentów, zasobów archiwalnych lub lokalnych,
- liczba pracowników administracji objętych szkoleniami z zakresu kompetencji cyfrowych, cyberbezpieczeństwa lub obsługi e-usług,
- liczba wdrożonych systemów cyfrowego zarządzania gospodarką odpadami, zużyciem wody lub portalem mieszkańca,
- liczba uruchomionych publicznych punktów dostępu do bezpłatnego Internetu.

Cel operacyjny 4.2.

Poprawa jakości funkcjonowania administracji i zdolności organizacyjnej samorządu

Rezultaty:

- podniesienie kompetencji pracowników administracji samorządowej i poprawa jakości realizacji zadań publicznych,
- usprawnienie organizacji pracy urzędu i jednostek organizacyjnych gminnych poprzez wdrażanie nowych narzędzi zarządzania i komunikacji wewnętrznej,
- poprawa warunków pracy oraz wzmocnienie kultury organizacyjnej sprzyjającej efektywności, współpracy i równowadze między życiem zawodowym a prywatnym,
- zwiększenie mobilności i sprawności technicznej administracji oraz jednostek gminnych w realizacji zadań publicznych.

Wskaźniki produktu:

- liczba pracowników administracji objętych szkoleniami, warsztatami lub innymi formami doskonalenia zawodowego,
- liczba wdrożonych narzędzi lub procedur usprawniających funkcjonowanie administracji,
- liczba wdrożonych rozwiązań wspierających model work-life balance w administracji gminnej,
- liczba zakupionych jednostek sprzętu transportowego, technicznego lub komunalnego wspierającego realizację zadań gminy.

Cel operacyjny 4.3.

Wzmocnienie systemu bezpieczeństwa publicznego, ratownictwa i obrony cywilnej

Rezultaty:

- poprawa gotowości operacyjnej jednostek OSP oraz zwiększenie skuteczności działań ratowniczych na terenie gminy,
- zwiększenie bezpieczeństwa mieszkańców poprzez rozwój systemów ostrzegania, alarmowania, monitoringu i oświetlenia przestrzeni publicznych,
- poprawa dostępności sprzętu ratującego życie oraz wzrost kompetencji mieszkańców i pracowników instytucji w zakresie pierwszej pomocy,
- zwiększenie odporności gminy na sytuacje kryzysowe poprzez rozwój infrastruktury i wyposażenia obrony cywilnej oraz systemów awaryjnego zasilania.

Wskaźniki produktu:

- liczba zakupionych pojazdów ratowniczo-gaśniczych, jednostek sprzętu specjalistycznego lub kompletów wyposażenia dla OSP,
- liczba zmodernizowanych budynków jednostek OSP,
- liczba wdrożonych lub zmodernizowanych systemów ostrzegania, alarmowania i łączności,
- liczba zakupionych i zamontowanych defibrylatorów AED w budynkach użyteczności publicznej,
- liczba zmodernizowanych lub wybudowanych punktów oświetlenia ulicznego,
- liczba obiektów, urządzeń lub elementów infrastruktury objętych systemem monitoringu, obrony cywilnej lub awaryjnego zasilania.

16. ANALIZA FUNKCJONALNO – PRZESTRZENNA

16.1. USTALENIA KRAJOWYCH I REGIONALNYCH DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH I PLANISTYCZNYCH

Zgodnie z obowiązującym w Polsce modelem programowania oraz zarządzania rozwojem, dokumentami będącymi podstawą prowadzenia polityki rozwoju na poziomie regionalnym są: strategia rozwoju wraz z planem zagospodarowania przestrzennego województwa, które stanowią ramy dla realizacji polityk rozwojowych.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego (PZPWL) jest dokumentem o charakterze długookresowym, stanowiącym element krajowego systemu planowania przestrzennego. Określa on zasady i kierunki kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej regionu oraz działania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych, stanowiąc formalną i merytoryczną płaszczyznę odniesienia dla podejmowanych decyzji przestrzennych.

Biorąc pod uwagę wyznaczone w PZPWL obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym, Gmina Obsza została zakwalifikowana do wiejskich obszarów funkcjonalnych wymagających wsparcia procesów rozwojowych. Obszary wiejskie wymagające wsparcia procesów rozwojowych to obszary o utrudnionym dostępie do ośrodka wojewódzkiego i ośrodków subregionalnych oraz o słabo rozwiniętej sieci mniejszych miast. Obszary te w znikomym stopniu uczestniczą we współczesnych procesach rozwojowych kraju. Oferują niedochodowe miejsca pracy, głównie w niewyspecjalizowanym rolnictwie oraz uzupełniając w innych sferach gospodarki, dodatkowo narażone są na wahania sezonowe (turystyka) i zagrożone likwidacją w warunkach dekonunktury. Duża część mieszkańców jest nieaktywna zawodowo ze względu na zaburzoną strukturę demograficzną (emigracja zarobkowa), wynikającą również z braku alternatywnych źródeł dochodów (ukryte bezrobocie strukturalne na wsi). Obszary te charakteryzują się również dużym zróżnicowaniem

przyrodniczych warunków produkcji rolnej, a także niekorzystną strukturą agrarną gospodarstw. PZPWL wskazuje dla tego obszaru następujące cele rozwoju zagospodarowania przestrzennego:

- wzmocnienie powiązań funkcjonalnych (transportowych, teleinformatycznych, społeczno – gospodarczych) z lokalnymi ośrodkami rozwoju;
- stworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości związanej z produkcją rolną i walorów środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego w turystyce.

Ponadto Gmina Obsza należy do regionalnego Roztoczańsko-puszczańskiego obszaru funkcjonalnego, obejmującego tereny południowej części województwa (Roztocze, kompleks Puszczy Solskiej i Lasów Janowskich, a także fragment Równiny Białgorajskiej i Płaskowyż Tarnogrodzki) o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowo-kulturowych oraz dużej lesistości. Dla obszaru tego, jako wiodące kierunki zagospodarowania PZPWL wskazuje:

- rozwój infrastruktury turystycznej (szlaki turystyczne, ośrodki edukacji ekologicznej) i usług obsługi turystyki;
- rozwój gospodarstw agroturystycznych, ekologicznych i agroleśnych;
- rozwój bazy przetwórstwa drewna;
- gospodarcze wykorzystanie zasobów uzdrowiskowych (w tym rozwój bazy sanatoryjnej) i energetycznych;
- rozwój bazy rynku hurtowego i przetwórstwa rolno-spożywczego.

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku (SRWL 2030) wyznacza kluczowe długoterminowe cele i kierunki rozwoju województwa lubelskiego i jest głównym dokumentem umożliwiającym racjonalne organizowanie działań i prowadzenie skoordynowanej polityki rozwoju. SRWL 2030 uwzględnia obszary strategicznej interwencji (OSI) o znaczeniu krajowym (miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze oraz obszary zagrożone trwałą marginalizacją) oraz definiuje OSI o znaczeniu regionalnym, które stanowią wyraz podjętej decyzji dotyczącej potrzeby szczególnego wsparcia realizacji wybranych kierunków działań. Przyjmując model zrównoważonego rozwoju, w tym policentryczny rozwój sieci osadniczej, w SRWL 2030 wskazuje się OSI obejmujące: obszary współpracy w strefach silnego oddziaływania miast – miejskie obszary funkcjonalne oraz strefy funkcjonalne, charakteryzujące się wspólnymi uwarunkowaniami i celami rozwojowymi, na których przewiduje się współpracę w układach ponadlokalnych – subregionalne obszary strategicznej interwencji.

Gmina Obsza położona jest w granicach subregionalnego OSI Roztocze. Cechy wiodące obszaru to:

- wysoka lesistość;
- duży udział powierzchni obszarów objętych różnymi formami ochrony przyrody;
- uznany wysoki potencjał turystyczny, w tym wynikający z unikalnego w skali kraju krajobrazu naturalno-kulturowego;
- wysokie walory krajoznawcze, które predestynują ten obszar do rozwoju aktywnych form wypoczynku, tj.: turystyki krajoznawczej, przyrodniczej, wędrówek pieszych i rowerowych, a także edukacji ekologicznej;
- sprzyjające warunki klimatyczne dla rozwoju turystyki zimowej i leczniczej oraz odpowiednie warunki hipsometryczne dla uprawiania sportów zimowych;
- złożona, wielofunkcyjna struktura przyrodnicza, stanowiąca o szczególnym znaczeniu obszaru w kształtowaniu powiązań ekologicznych;
- istniejące naturalne powiązania funkcjonalne w układzie transgranicznym;
- zidentyfikowane zasoby uzdrowiskowe (klimat leczniczy i wody mineralne);

- wysoki poziom nasłonecznienia.

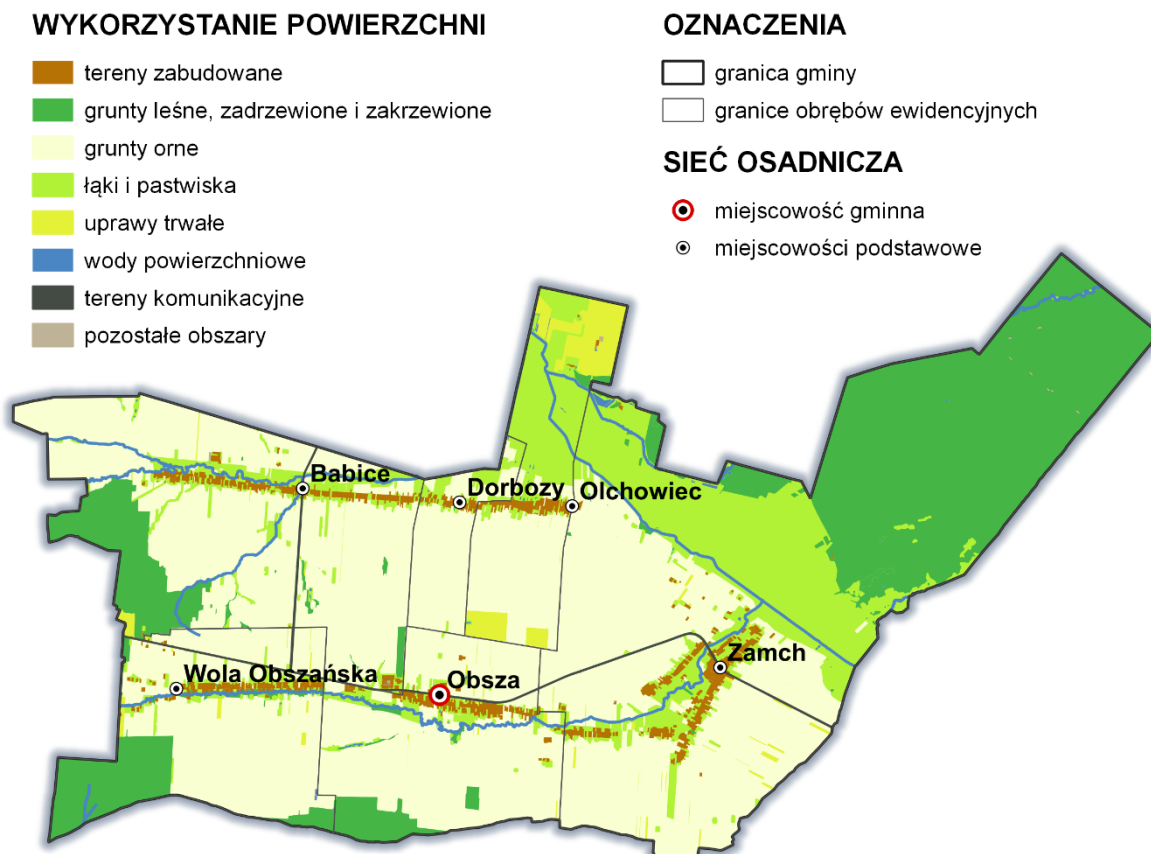
Priorytetem rozwoju przedmiotowego OSI jest społeczno-gospodarcze wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego Roztocza i Puszczy Solskiej. Kierunki interwencji w tym OSI skupiają się na:

- rozwoju agroturystyki i turystyki wiejskiej jako istotnego elementu regionalnej oferty turystycznej oraz ważnego czynnika poprawy ekonomicznej gospodarstw rolnych;
- poprawie regionalnych i międzyregionalnych powiązań komunikacyjnych;
- ochronie wartości przyrodniczych, w tym krajobrazu, siedlisk i bioróżnorodności;
- rozwoju funkcji i bazy lecznictwa uzdrowiskowego na obszarach występowania naturalnych warunków i czynników leczniczych;
- kreowaniu i rozwijaniu oferty ośrodków łączących funkcje edukacyjne, kulturalne i rekreacyjne, wykorzystujących nowe trendy w turystyce;
- rozwijaniu produktów i oferty wydarzeń wykorzystujących unikalne zasoby lokalne;
- organizacji punktów usług i obsługi turystycznej dla turystyki zmotoryzowanej;
- rozwoju infrastruktury sprzyjającej tworzeniu różnicowanej oferty opartej o różne formy turystyki;
- wspieraniu rozwoju przemysłów kreatywnych oraz przemysłów kultury, przedsiębiorczości bazującej na lokalnych zasobach, dziedzictwie kulturowym i usługach edukacyjnych;
- ochronie zasobów dziedzictwa kulturowego, poprzez rozwijanie funkcji użytkowej obiektów kulturowych;
- wspieraniu działań i współpracy z właściwymi podmiotami na rzecz realizacji inwestycji sprzyjających pogłębianiu kontaktów międzyregionalnych, w tym w zakresie infrastruktury granicznej oraz poprawiającej dostępność do przejść granicznych;
- wspieraniu działań na rzecz ochrony zasobów przyrodniczych na obszarach przygranicznych oraz rozwój zintegrowanej turystyki transgranicznej.

16.2 POŁOŻENIE ORAZ PODSTAWOWE ELEMENTY ZAGOSPODAROWANIA

Gmina Obsza jest gminą wiejską, położoną w południowo-wschodniej części powiatu biłgorajskiego. Powierzchnia administracyjna gminy wynosi 113 km², co stanowi 6,7% powierzchni powiatu biłgorajskiego oraz 0,5% powierzchni województwa lubelskiego. Pod względem administracyjnym gmina składa się z 6 miejscowości podzielonych na 8 sołectw: Babice I, Babice II, Obsza, Wola Obszańska, Dorbozy, Olchowiec, Zamch I, Zamch II.

Gmina Obsza posiada charakter typowo rolniczy. Według ewidencji geodezyjnej największą część Gminy Obsza stanowią użytki rolne, które zajmują 8 181 ha, czyli 72,3% jej powierzchni. Struktura użytkowania użytków rolnych wykazuje proporcje charakterystyczne dla obszarów wiejskich o charakterze rolniczym – zdecydowanie dominują grunty orne – 5 858 ha (71,6% powierzchni użytków rolnych), następnie łąki trwałe – 1 359 ha (12,0%), pastwiska trwałe – 626 ha (7,7%) oraz grunty rolne zabudowane – 281 ha (3,4%). Grunty zabudowane i zurbanizowane stanowią jedynie 2,8% (312 ha) obszaru gminy. Grunty leśne zajmują powierzchnię 2 689 ha i pokrywają 23,3% obszaru gminy. W obrębie Gminy przeważa zabudowa zagrodowa i jednorodzinna.

Ryc. 9. Kierunki wykorzystania przestrzeni i sieć osadnicza Gminy Obsza

Źródło: Opracowanie własne.

W modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy zasadnicze znaczenie ma układ komunikacyjny, który historycznie determinował kierunki rozwoju osadnictwa oraz współczesne rozmieszczenie zabudowy. Wzdłuż głównych ciągów transportowych wykształciły się pasmowe układy zabudowy, stanowiące dominującą formę organizacji przestrzeni osadniczej. Taki sposób zagospodarowania skutkuje jednak zatarciem granic pomiędzy poszczególnymi miejscowościami oraz ogranicza możliwość wykształcenia wyraźnych centrów lokalnych. Główne ciągi komunikacyjne – drogi wojewódzkie nr 863 i nr 849 – tworzą podstawowy ruszt komunikacyjny gminy. Miejscowości położone wzdłuż tych tras cechują się większym potencjałem rozwojowym oraz lepszym dostępem do usług, co przekłada się na ich wyższą pozycję funkcjonalną. Jednostki peryferyjne, oddalone od głównych szlaków komunikacyjnych, wykazują słabsze powiązania funkcjonalno-przestrzenne, co ogranicza ich znaczenie w strukturze osadniczej. Jednocześnie pełnią one istotną rolę w zachowaniu ciągłości przestrzennej i krajobrazowej obszaru wiejskiego.

Struktura osadnicza gminy ma charakter monocentryczny, a jej funkcjonowanie oparte jest na powiązaniach wynikających z dostępności komunikacyjnej, przepływów ludności oraz rozmieszczenia usług publicznych. Centralnym ośrodkiem gminy jest wieś Obsza, pełniąca funkcję administracyjnego i usługowego centrum. Koncentrują się tu kluczowe funkcje publiczne, w tym instytucje samorządowe, placówki oświatowe, opieki zdrowotnej oraz podstawowe usługi handlowe. Pozostałe miejscowości pełnią funkcje uzupełniające i lokalne, wspierające obsługę mieszkańców na poziomie podstawowym. W strukturze osadniczej, poza ośrodkiem gminnym, wyróżniają się większe wsie o stosunkowo zwartej zabudowie – Zamch, Babice i Wola Obszańska – oraz nieco mniejsze, lecz również o wyraźnej strukturze

przestrzennej – Olchowiec i Dorbozy. Są to jednostki o dominującej funkcji rolniczej, z przewagą zabudowy zagrodowej i jednorodzinnej oraz ograniczonym zakresem usług. Ich rola polega przede wszystkim na zapewnieniu funkcji mieszkaniowej oraz zaspokajaniu podstawowych potrzeb społeczności lokalnych.

16.3. UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO I KULTUROWEGO

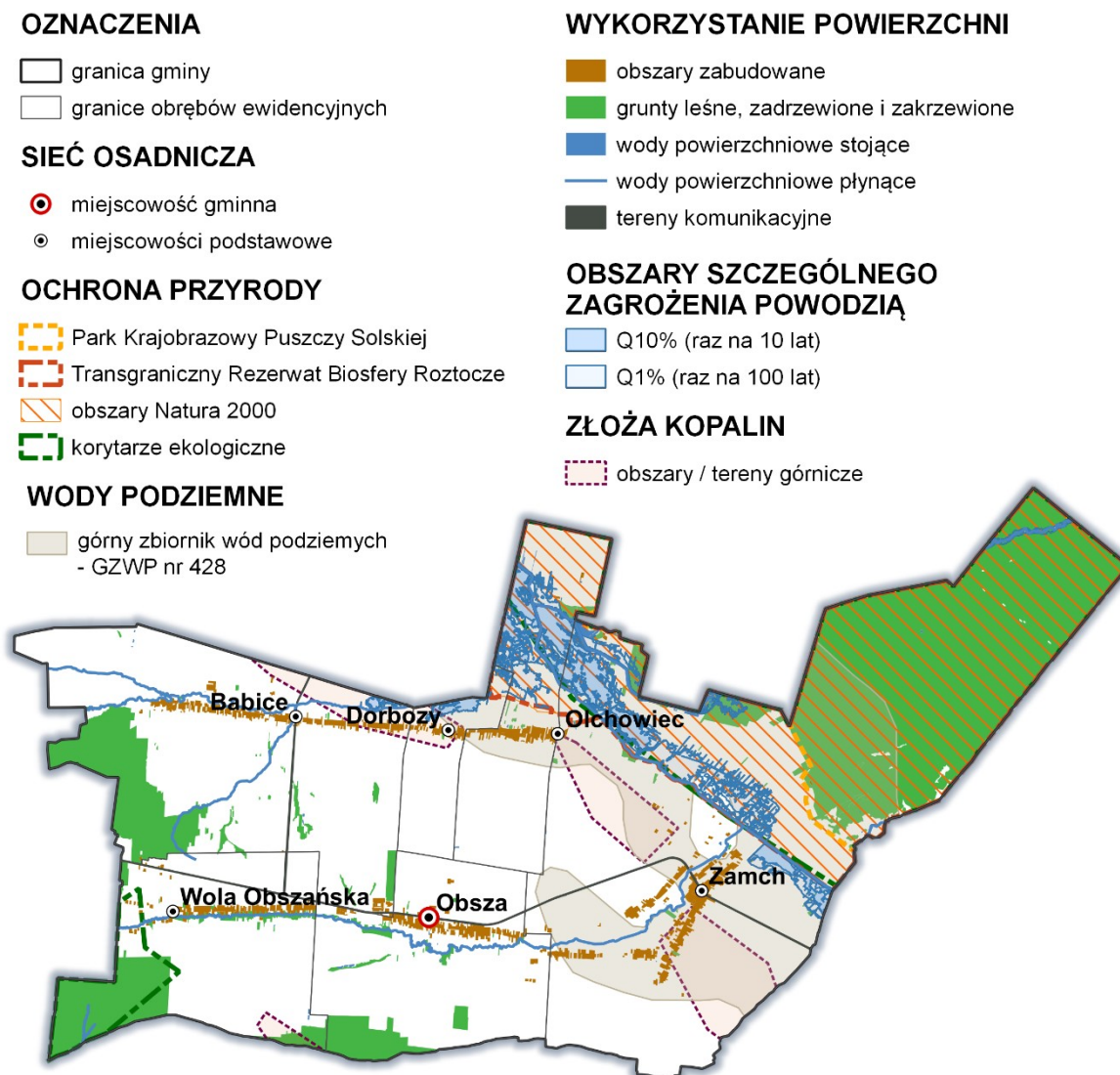
Gmina Obsza pod względem fizyczno-geograficznym leży w strefie pogranicza dwóch, należących do Kotliny Sandomierskiej, mezoregionów. Wschodnia część gminy leży w obrębie mezoregionu Równina Biłgorajska, natomiast pozostały obszar w obrębie Płaskowyżu Tarnogrodzkiego.

Na terenie Gminy Obsza występują cztery złoża gazu ziemnego. Obecnie wszystkie złoża są eksploatowane. Na analizowanym terenie znajdują się następujące obszary i tereny górnicze: „Lubliniec-Cieszanów 1”, „Łukowa”, „Olchowiec”, „Wola Obszańska”.

Przez teren gminy przepływają rzeki: Tanew, Lubień, Żłota Nitka i Wirowa, które posiadają kilka małych odgałęzień. Na analizowanym obszarze nie ma dużych zbiorników wodnych. Obszar gminy zlokalizowany jest w zlewni siedmiu Jednolitych Części Wód Powierzchniowych (JCWP): Lubienia (RW200009228329), Nitka (RW20000922828), Tanew od Łosinieckiego Potoku do ujścia (RW20001122899), Wirowa do Kaflewy (RW200009228231), Paucza (RW2000102282749), Wirowa od Kaflewy do ujścia (RW20001122829) oraz Studzienica (RW200010228349). Teren gminy znajduje się w zasięgu występowania obszarów szczególnego zagrożenia powodzią dla zalewu wodą Q1% oraz dla zalewu wodą Q10% od rzek: Lubienia, Wirowa i Tanew. Obszary zagrożone powodzią znajdują się w obrębach ewidencyjnych Zamch, Babice, Olchowiec i Dobrozy.

Gmina Obsza położona jest w zasięgu głównego zbiornika wód podziemnych nr 428 „Dolina kopalna Biłgoraj - Lubaczów”. Obszar gminy znajduje się w Jednolitej Części Wód Podziemnych PLGW2000120 (region Górnej-Wschodniej Wisły).

Lokalny system powiązań przyrodniczych kształtowany jest przede wszystkim przez doliny rzek: Tanew, Wirowa, Nitka i Lubienia oraz obszary leśne. Strefę tę tworzą najbardziej aktywne biologicznie ekosystemy wodne, leśne, łąkowe, połączone ze sobą w jeden spójny i ciągły przestrzennie układ. Gmina Obsza cechuje się licznymi walorami i zasobami środowiska, przyrody i krajobrazu. Obszary wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi i krajobrazowymi objęto ochroną obszarową – na analizowanym terenie ustanowiono Park Krajobrazowy Puszczy Solskiej. Do terenów o szczególnych walorach przyrodniczych zlokalizowanych w granicach Gminy Obsza należą również Obszary Natura 2000. W granicach gminy znajdują się dwie ostoje siedliskowe „Uroczyska Puszczy Solskiej” oraz „Dolina Dolnej Tanwi” oraz obszar specjalnej ochrony ptaków „Puszcza Sol ska”. Północno-wschodnia część gminy wchodzi w skład Transgranicznego Rezerwatu Biosfery „Roztocze”. Przez obszar gminy przebiegają dwa korytarze ekologiczne: Roztocze oraz Nizina Sandomierska.

Ryc. 10. Uwarunkowania środowiska przyrodniczego Gminy Obsza

Źródło: Opracowanie własne.

Jednym z komponentów współtworzącym środowisko człowieka są zasoby dziedzictwa kulturowego, rozumiane jako trwałe elementy zagospodarowania obszaru, bądź struktury przestrzenne o walorach historycznych, zabytkowych, estetycznych czy artystycznych. Gmina Obsza należy do gmin województwa lubelskiego skromnie wyposażonych w obiekty zabytkowe. Zgodnie z wykazem zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych i zabytków archeologicznych województwa lubelskiego, prowadzonym przez Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na analizowanym obszarze znajdują się dwa zabytki architektury i budownictwa, wykazane we wpisach księgi A: Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Obszy wraz z dzwonnica i cmentarzem oraz Kościół parafialny pw. św. Józefa i św. Praksedy w Zamchu wraz z cmentarzem oraz jeden zabytek archeologiczny wykazany w księdze C: średniowieczne zamczysko w Zamchu.

Ryc. 11. Uwarunkowania środowiska kulturowego Gminy Obsza

Źródło: Opracowanie własne.

Poza zabytkami ujętymi w rejestrze zabytków wyróżnia się także obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków. Są to zabytki architektury i budownictwa, w tym zespoły i obiekty o lokalnych walorach historycznych.

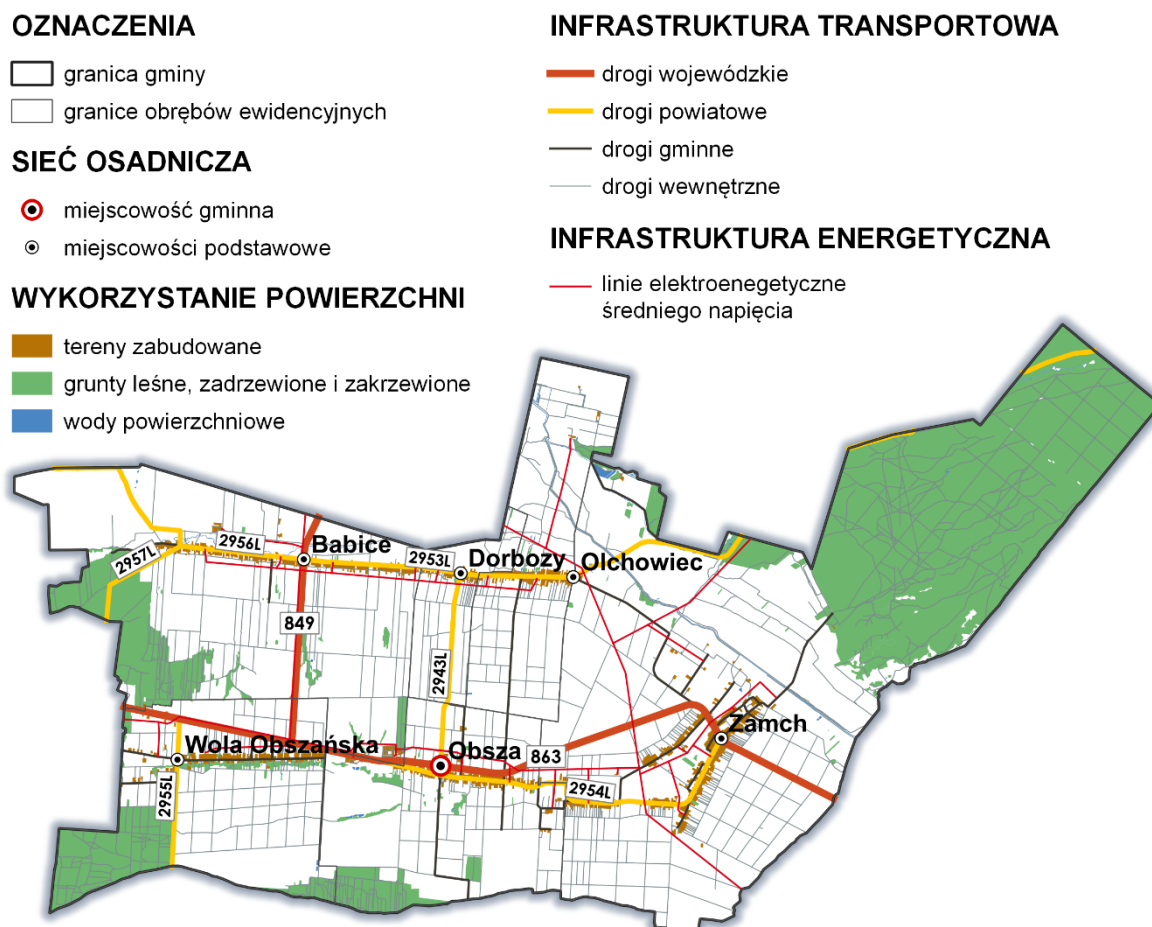
16.4. UWARUNKOWANIA INFRASTRUKTURALNE I SPOŁECZNO-GOSPODARCZE

Gmina posiada rozwiniętą, choć typową dla obszarów wiejskich, sieć transportową, która odgrywa kluczową rolę w zapewnieniu spójności przestrzennej, dostępności komunikacyjnej oraz integracji jednostek osadniczych z otoczeniem zewnętrznym. Gminną sieć drogową stanowią drogi: wojewódzkie, powiatowe, gminne oraz drogi wewnętrzne.

Głównymi osiami komunikacyjnymi gminy są drogi wojewódzkie nr 849 oraz 863, które kształtują układ funkcjonalno-przestrzenny obszaru w kierunkach północ-południe oraz wschód-zachód. Obydwie drogi zaliczono do klasy dróg zbiorczych. Stanowią one podstawowe powiązania zewnętrzne gminy, zapewniając dostęp do ośrodków miejskich oraz włączenie w regionalny system transportowy. Jednocześnie drogi te wyznaczają kierunki rozwoju zagospodarowania przestrzennego, wpływając na rozmieszczenie zabudowy oraz lokalizację funkcji gospodarczych i usługowych.

Sieć dróg powiatowych uzupełnia układ komunikacyjny, zapewniając powiązania pomiędzy miejscowościami gminy oraz ich dostęp do ośrodka gminnego i terenów sąsiednich. Drogi te odgrywają istotną rolę w codziennej mobilności mieszkańców, umożliwiając dojazd do podstawowych usług publicznych i infrastruktury społecznej. Do najważniejszych ciągów komunikacyjnych należą drogi powiatowe nr: 2943L, 2953L, 2954L, 2955L, 2956L oraz 2957L, które wraz z drogami wojewódzkimi tworzą spójny system transportowy gminy, realizujący zarówno powiązania zewnętrzne, jak i wewnętrzne. Dopełnieniem układu komunikacyjnego jest sieć dróg gminnych, obsługujących ruch lokalny i zapewniających dostępność komunikacyjną na poziomie sołectw.

Ryc. 12. Uwarunkowania infrastrukturalne Gminy Obsza

Źródło: Opracowanie własne.

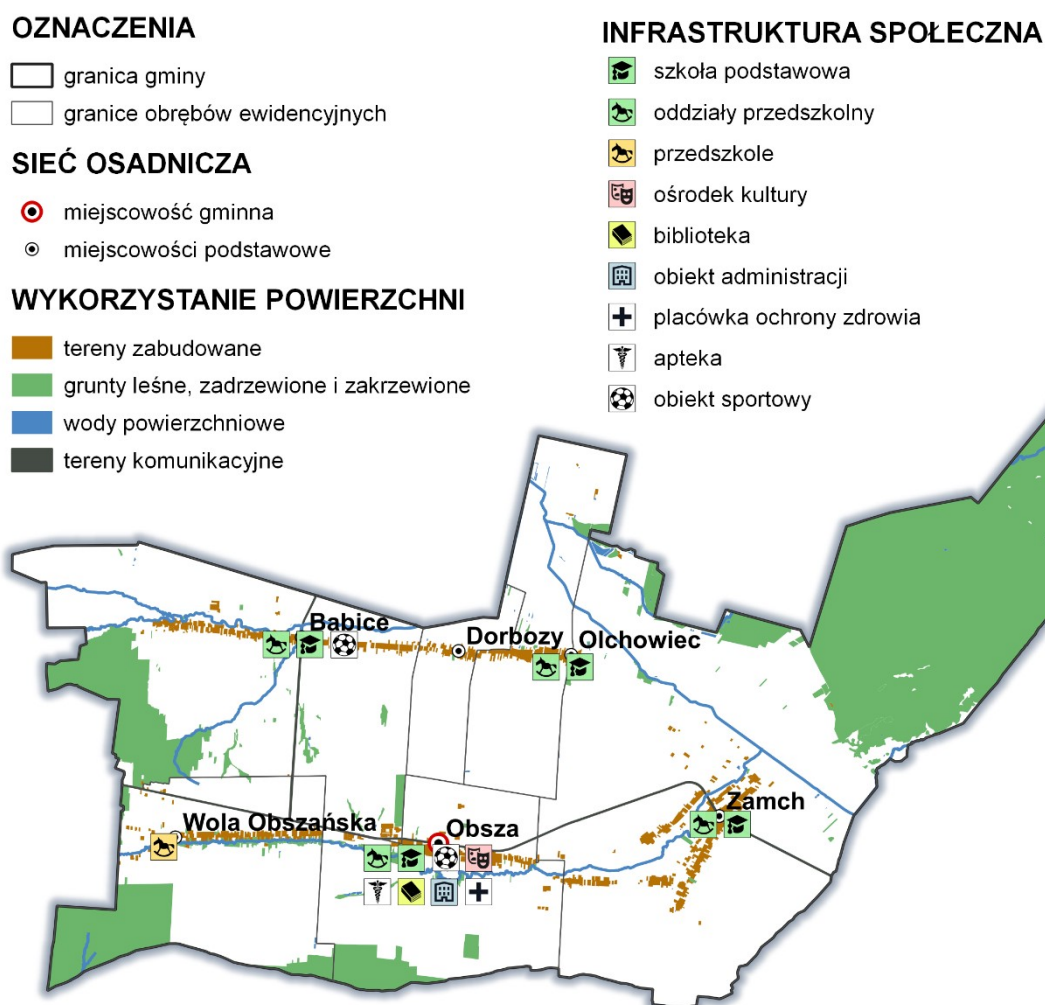
Istotnym elementem struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy jest również infrastruktura turystyczna. Przez analizowany teren przebiega rowerowy szlak Doliny Tanwi i Wirowej o długości około 27 km, tworzący zamkniętą pętlę i łączący najważniejsze miejscowości gminy.

Na terenie Gminy Obsza zlokalizowane są różne obiekty i sieci infrastruktury technicznej, które zapewniają podstawowe usługi dla mieszkańców i wspierają rozwój gminy. Gmina posiada rozbudowaną sieć wodociagową, obejmującą wszystkie miejscowości, zasilaną z lokalnego ujęcia wody zlokalizowanego w miejscowościach Olchowiec, Dorbozy, Babice. Ujęcie wody podziemnej składa się z czterech studni głębinowych. Sieć kanalizacyjna również obsługuje znaczną część mieszkańców. Czynnikiem wpływającym na stosunkowo wysoki poziom skanalizowania obszaru jest zwarta zabudowa miejscowości gminnych. Gmina jest w pełni objęta siecią elektroenergetyczną. Przez teren gminy nie przebiegają linie

elektroenergetyczne wysokiego napięcia. Układ energetyczny zasilany jest z istniejącego systemu sieci energetycznych średniego napięcia.

Analiza danych statystycznych pozwala zauważyć niekorzystne dla rozwoju społeczno-gospodarczego gminy trendy demograficzne. Niepokojące zmiany dotyczą spadku liczby ludności, ujemnego przyrostu naturalnego, jak i odpływu migracyjnego mieszkańców. Ponadto populacja gminy charakteryzuje się mało korzystną strukturą wiekową - reprezentuje typ społeczeństwa regresywnego, starzejącego się - poziom urodzeń jest niewielki, a starsze grupy wiekowe mają znacznie większą liczebność. Ważnym czynnikiem decydującym o atrakcyjności obszaru i jego poziomie cywilizacyjnym są warunki życia jego mieszkańców określone przez dostęp do usług publicznych, dotyczy to przede wszystkim: usług edukacyjnych, ochrony zdrowia, pomocy społecznej, kultury i rekreacji.

Ryc. 13. Uwarunkowania społeczne Gminy Obsza

Źródło: Opracowanie własne.

Układ infrastrukturalny gminy jest zróżnicowany, z koncentracją usług w ośrodku gminnym oraz rozproszonym systemem obsługi w pozostałych jednostkach osadniczych.

Na terenie Gminy Obsza funkcjonuje 5 ośrodków wychowania przedszkolnego: Gminne Przedszkole w Woli Obszańskiej oraz 4 oddziały przedszkole w szkołach podstawowych w: Obszy, Babicach, Olchowcu i Zamchu. Na terenie gminy funkcjonują również placówki oświatowe, które zapewniają edukację na poziomie podstawowym: Szkoła Podstawowa w Obszy, Szkoła Podstawowa im. Prymasa Tysiąclecia ks. Kard. Stefana Wyszyńskiego w

Babicach, Szkoła Podstawowa im. Marii Konopnickiej w Olchowcu, Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Zamchu.

W Gminie Obsza działalność kulturalną prowadzi przede wszystkim Gminny Ośrodek Kultury w Obszy oraz Biblioteka Publiczna w Obszy. Obiektami o szczególnym znaczeniu społeczno-kulturalnym są świetlice wiejskie, pełniące funkcję miejsc spotkań, integracji oraz aktywizacji mieszkańców. Gmina Obsza charakteryzuje się relatywnie ubogą ofertą obiektów sportowych na swoim terenie. Zlokalizowany jest tutaj stadion piłkarski w Obszy oraz boisko w Babicach.

Na terenie Gminy Obszy działalność prowadzi jeden podmiot ambulatoryjnej opieki zdrowotnej: Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Obszy. Do obiektów administracji publicznej należą instytucje zlokalizowane w głównym ośrodku gminnym, w tym Urząd Gminy, będący siedzibą władz samorządowych oraz Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, realizujący zadania w zakresie wsparcia społecznego i pomocy mieszkańcom. Obiekty te koncentrują podstawowe funkcje administracyjne gminy i stanowią kluczowe elementy jej zaplecza instytucjonalnego.

17. MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ GMINY OBSZA

Zgodnie ze znowelizowaną ustawą o samorządzie gminnym, w strategiach rozwoju określa się model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy, rozumiany jako docelowy układ elementów składowych przestrzeni, zawierający:

- strukturę sieci osadniczej wraz z rolą i hierarchią jednostek osadniczych,
- system powiązań przyrodniczych,
- główne korytarze i elementy sieci transportowych, w tym pieszych i rowerowych,
- główne elementy infrastruktury technicznej i społecznej.

Model ten jako obraz strategicznej wizji rozwoju gminy, wynikającej z wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań, zdiagnozowanych potrzeb rozwojowych i posiadanego potencjału stanowi ilustrację założeń ukierunkowanej terytorialnie polityki rozwoju lokalnego i wskazuje obszary, które strategia uznaje za istotne dla osiągnięcia celów rozwoju.

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Obsza uwzględnia zasadę ciągłości realizacji polityk społeczno-gospodarczych i przestrzennych oraz stan zagospodarowania. Stanowi on schemat obrazujący sposób funkcjonowania obszaru i przestrzenne odniesienie dla polityk rozwojowych. Na strukturę funkcjonalno-przestrzenną obszaru składają się elementy, które w zależności od ich fizjonomii, stanowią niezależnie funkcjonujące układy i struktury lub budują strefy funkcjonalne będące obszarami o zbliżonych bądź powiązanych funkcjach i kierunkach rozwoju, które ukształtowały się w wyniku rozwoju obszaru i działalności człowieka. Dla tych wyodrębniających się układów, struktur i stref zakłada się zróżnicowane kierunki i działania w ramach polityk rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego.

Rozwój przestrzenny Gminy Obsza jest i powinien być ściśle powiązany z uwarunkowaniami przyrodniczymi, infrastrukturalnymi, gospodarczymi oraz demograficzno-społecznymi.

W strukturze funkcjonalno-przestrzennej obszaru wyróżnia się:

1) elementy sieci osadniczej i obszary zurbanizowane:

- miejscowość gminna Obsza o rozwiniętych funkcjach mieszkalnych, gospodarczych, administracyjnych, publicznych i usługowych, wskazana do koncentracji urbanizacji oraz rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej; na jej terenie powinny być podejmowane działania rozwojowe ukierunkowane na rozbudowę i rozwój infrastruktury technicznej i społecznej oraz usług służących krystalizacji silnych ośrodków gminnych obsługujących tereny wiejskie;
- wsie, osady, kolonie – elementarne ośrodki osadnicze; w odniesieniu do tych ośrodków zakłada się działania rozwojowe ukierunkowane na odnowę wsi m. in. poprzez realizację atrakcyjnych przestrzeni publicznych z wykorzystaniem lokalnych usług, wspieranie rozwoju wyspecjalizowanych funkcji ośrodków w oparciu o lokalne zasoby, w tym przyrodnicze i kulturowe, tj.:
 - ośrodki wspomagające ośrodek gminny w zakresie usług podstawowych i obsługi ludności, na których terenie powinny być podejmowane działania ukierunkowane na rozwój osadnictwa oraz infrastruktury technicznej i społecznej tj.: wieś Babice;
 - ośrodki rozwoju funkcji turystycznej (turystyka, rekreacja, agroturystyka) – Zamch, Olchowiec;
- tereny zwartej zabudowy – stanowią strefy kontynuacji i uzupełniania zabudowy, w obszarze których działania rozwojowe powinny uwzględniać przede wszystkim kształtowanie przestrzeni publicznych, rozbudowę bazy i infrastruktury placówek usług społecznych oraz dostosowanie istniejącego zagospodarowania, w tym zabudowy do współczesnych standardów jakości i energochłonności;
- tereny luźnej, rozproszonej zabudowy – stanowią strefy ograniczania rozprzestrzeniania zabudowy, które nie powinny podlegać dalszym procesom urbanizacyjnym i w obszarze których działania powinny obejmować poprawę stanu technicznego istniejącej infrastruktury technicznej i społecznej oraz dostosowanie istniejącego zagospodarowania do współczesnych standardów jakości i energochłonności;

2) system powiązań przyrodniczych, który stanowi System Przyrodniczy Gminy (SPG), będący elementem struktury o wiodącej funkcji przyrodniczej, dla którego przyjmuje się podporządkowanie wszelkiej działalności utrzymaniu wartości przyrodniczych oraz ciągłości powiązań ekologicznych. Na system ten składają się:

- lasy i kompleksy leśne, pełniące funkcję ochronną, klimatyczną i rekreacyjną; lasy stanowią naturalną barierę ekologiczną, wpływają na jakość powietrza i retencję wód, a także są siedliskiem cennych gatunków flory i fauny;
- doliny rzek Tanew, Wirowa, Nitka i Lubienia, które tworzą lokalny system hydrograficzny; cieki wodne pełnią funkcję korytarzy ekologicznych, wspierają lokalną bioróżnorodność oraz mają znaczenie dla gospodarki wodnej i rolnictwa;
- obszary łąkowe i torfowiskowe – zlokalizowane głównie w dolinach rzecznych, pełniące funkcję retencyjną i siedliskową;
- użytki rolne o wysokiej klasie bonitacyjnej – stanowiące podstawę gospodarki rolniczej gminy, zintegrowane z naturalnym układem przyrodniczym; ich użytkowanie

wpływa na strukturę krajobrazu i wymaga zrównoważonego podejścia w kontekście ochrony gleb i zasobów wodnych;

- korytarze ekologiczne zapewniające łączność pomiędzy węzłami układu naturalnego, umożliwiające migrację gatunków;
- obszary chronione i cenne przyrodniczo, w tym: fragmenty Parku Krajobrazowego Puszczy Solskiej, obszarów Natura 2000; Transgranicznego Rezerwatu Biosfery „Roztocze” – pełnią funkcję edukacyjną, ekologiczną i krajobrazową, wspierając rozwój turystyki przyrodniczej i świadomości ekologicznej mieszkańców.

3) główne korytarze i elementy sieci transportowych, na które składają się:

- drogi wojewódzkie nr 849 oraz 863 – stanowią główną oś komunikacyjną gminy, kształtując układ funkcjonalno-przestrzenny obszaru w kierunkach północ–południe oraz wschód–zachód. Stanowią one podstawowe powiązania zewnętrzne gminy, zapewniając dostęp do ośrodków miejskich oraz włączenie w regionalny system transportowy. Jednocześnie drogi te wyznaczają kierunki rozwoju zagospodarowania przestrzennego, wpływając na rozmieszczenie zabudowy oraz lokalizację funkcji gospodarczych i usługowych.
- drogi powiatowe – sieć dróg powiatowych uzupełnia układ komunikacyjny, łącząc poszczególne miejscowości gminy z ośrodkiem gminnym oraz z sąsiednimi gminami. Drogi te pełnią istotną rolę w codziennej mobilności mieszkańców, umożliwiając dojazd do szkół, placówek zdrowia, urzędów oraz punktów handlowo-usługowych. Razem z drogami wojewódzkimi stanowią one główne korytarze transportowe gminy pełniąc funkcje zewnętrznych powiązań transportowych obszaru i jednocześnie realizując powiązania wewnętrzne;
- korytarze transportowe i powiązania zewnętrzne – gmina posiada dobre powiązania z regionalnym systemem transportowym, w szczególności z miastem Biłgoraj (siedzibą powiatu) oraz z sąsiednimi gminami. Główne korytarze transportowe przebiegają w układzie północ–południe oraz wschód–zachód, co sprzyja równomiernemu rozwojowi przestrzennemu i gospodarczemu;
- drogi gminne i wewnętrzne – sieć dróg gminnych zapewnia dostępność komunikacyjną do wszystkich jednostek osadniczych, w tym do mniejszych wsi i przysiółków. Drogi te mają kluczowe znaczenie dla obsługi terenów rolniczych oraz zapewnienia dojazdu do gospodarstw domowych i obiektów infrastruktury technicznej, realizują wewnętrzne powiązania transportowe, a także bliskie powiązania zewnętrzne, w odniesieniu do których zakłada się dalszy rozwój w wymiarze jakościowym i ilościowym;
- turystyczne szlaki rowerowe, w odniesieniu do których zakłada się rozwój ilościowy i jakościowy w sposób umożliwiający stworzenie spójnego systemu różnego rodzaju szlaków turystycznych zapewniającego integrację obszarów turystycznych gminy i regionu.

W odniesieniu elementów infrastrukturalnych zakłada się realizację działań mających na celu ich rozwój, przede wszystkim gminnej infrastruktury transportowej, ukierunkowany na minimalizowanie barier i ograniczeń rozwoju w funkcjonowaniu układów przestrzennych, kształtowanie spójnego systemu zewnętrznych i wewnętrznych powiązań transportowych oraz integrację poszczególnych elementów systemu transportowego i

podwyższenie parametrów eksploatacyjnych. Istotnym aspektem realizacji działań będzie również poprawa dostępności komunikacyjnej i mobilności mieszkańców, zapewnienie sprawności powiązań komunikacyjnych, minimalizowanie zagrożenia bezpieczeństwa publicznego oraz kolizji z elementami sieci ekologicznej.

4) główne elementy infrastruktury technicznej i społecznej, dla których przyjmuje się ich dalszy rozwój jakościowy i ilościowy.

Na główne elementy infrastruktury technicznej w obszarze gminy składają się:

- elementy systemu energetycznego: linie elektroenergetyczne średniego napięcia,
- ujęcie wody zaopatrujące wodociągi grupowe.

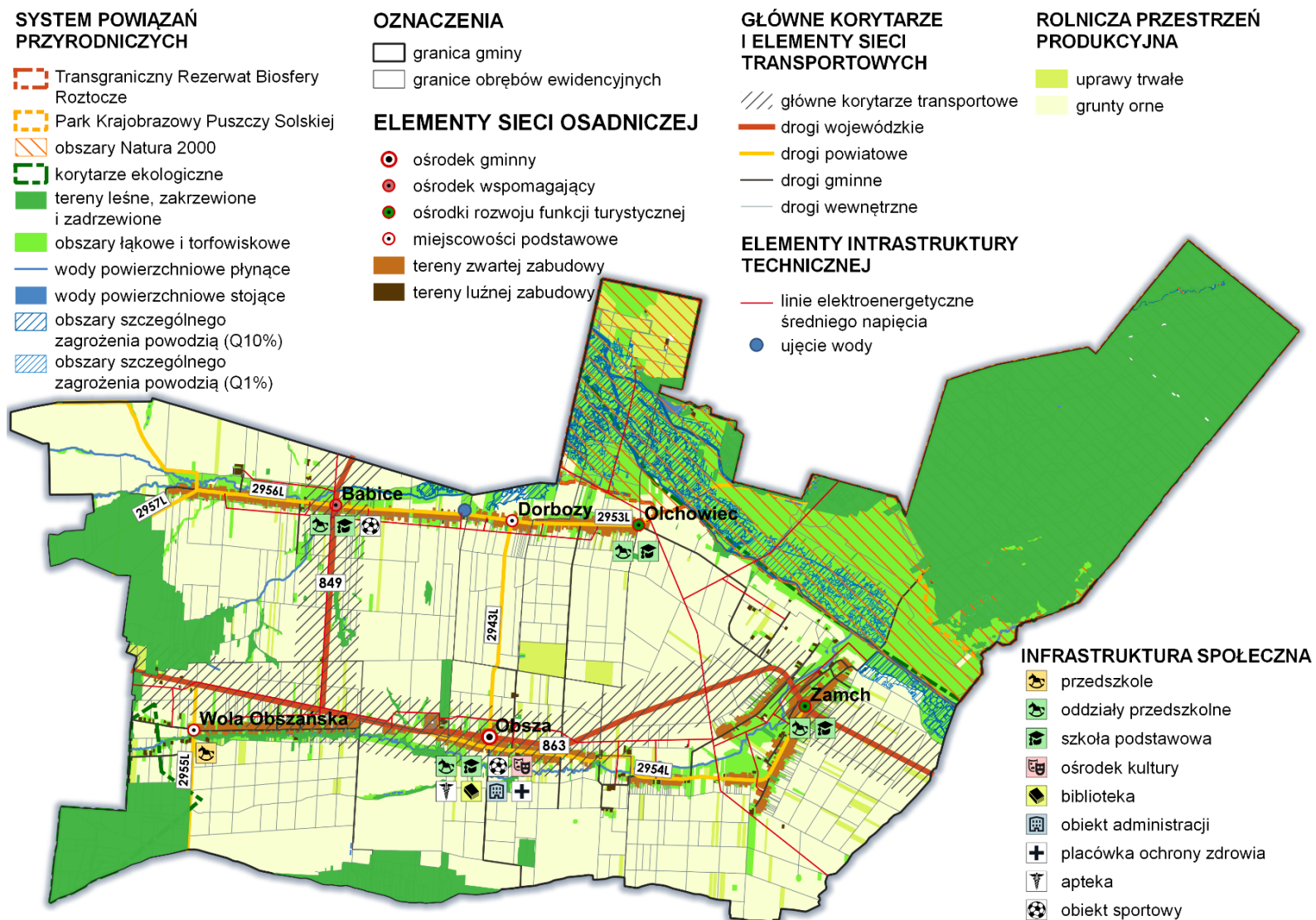
Na główne elementy infrastruktury społecznej w obszarze gminy składają się:

- placówki edukacji publicznej (w tym: ośrodki wychowania przedszkolnego i szkoły podstawowe);
- obiekty kulturalno – społeczne i sportowe;
- placówki ochrony zdrowia;
- obiekty administracji publicznej szczebla lokalnego.

W odniesieniu do elementów infrastruktury społecznej zakłada się kształtowanie warunków przestrzennych zmierzających do poprawy jakości życia mieszkańców. Działania w tym zakresie służą przede wszystkim poprawie warunków zamieszkania, wypoczynku oraz ułatwieniu dostępu do usług, szczególnie: edukacji, kultury i zdrowia. W zakresie infrastruktury technicznej niezbędna jest natomiast sukcesywna modernizacja i rozbudowa istniejących systemów wodociągowych i kanalizacyjnych.

5) strefę rolniczej przestrzeni produkcyjnej, którą stanowią tereny rolnicze (grunty orne, sady) i związane z nimi tereny aktywności społeczno-gospodarczej. Strefa ta stanowi podstawowy element struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru gminy, w odniesieniu do której zakłada się realizację działań zmierzających do wzbogacenia funkcjonalnego z zachowaniem obecnych kierunków rozwoju specjalizacji rolnej poprzez wspieranie rozwoju gospodarstw ekologicznych i agroturystycznych, rozwój i realizację źródeł produkcji energii w oparciu o OZE oraz zapewnienie przestrzennych możliwości funkcjonowania i rozwoju zakładów usługowo–produkcyjnych w działalnościach pozarolniczych.

Ryc. 14. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Obsza

Źródło: Opracowanie własne.

18. USTALENIA I REKOMENDACJE W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA I PROWADZENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ

Głównym celem modelowania struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru jest określenie wzajemnych relacji pomiędzy poszczególnymi elementami tej struktury i między tymi elementami a obszarem jako całością oraz kształtowanie tych relacji w sposób zrównoważony. Określenie i delimitowanie elementów składających się na strukturę gminy służy również określeniu pożądanych kierunków rozwoju i funkcjonowania poszczególnych jej elementów. Ustalenia i rekomendacje do lokalnych dokumentów planistycznych służyć mają realizacji polityki przestrzennej gminy polegającej na racjonalnym kształtowaniu jej struktury funkcjonalno-przestrzennej, poprzez właściwe użytkowanie przestrzeni zapewniające utrzymanie ładu przestrzennego i umożliwienie prawidłowego, efektywnego funkcjonowania systemu społeczno-gospodarczego.

Właściwemu kształtowaniu i harmonizowaniu struktury przestrzennej służą poniższe ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej, które odnoszą się zarówno do głównych elementów modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej, jak i pozostałych elementów przestrzeni gminy.

1) Zasady ochrony środowiska i jego zasobów, w tym ochrony powietrza, przyrody i krajobrazu

Ochrona środowiska przyrodniczego gminy stanowi jeden z kluczowych elementów polityki przestrzennej, mającej na celu zachowanie równowagi ekologicznej, różnorodności biologicznej oraz walorów krajobrazowych obszaru. W oparciu o analizę struktury przyrodniczej i krajobrazowej gminy, wyznacza się zasady gospodarowania przestrzenią, które mają na celu zabezpieczenie zasobów naturalnych, poprawę jakości środowiska oraz wspieranie zrównoważonego rozwoju lokalnego. Poniższe zasady stanowią podstawę dla działań planistycznych, inwestycyjnych i ochronnych, uwzględniając specyfikę lokalnych ekosystemów, układów hydrologicznych oraz wartości kulturowo-przyrodniczych.

Przyjmuje się następujące zasady ochrony środowiska i jego zasobów zmierzające do zachowania, zrównoważonego wykorzystania i odnawiania poszczególnych składników środowiska przyrodniczego:

- kształtowanie zabudowy i zagospodarowania terenów objętych formami ochrony przyrody zgodnie z zapisami zawartymi w aktach prawnych o utworzeniu, ustanowieniu lub wyznaczeniu tych form ochrony przyrody oraz planami ochrony;
- zachowanie w dotychczasowym użytkowaniu gruntów niezabudowanych posiadających walory przyrodnicze i kulturowe;
- kształtowanie pasmowych struktur przyrodniczych (łąk, zadrzewień i zakrzewień śródpolnych) i uwzględnienie zwiększenia ciągłości korytarzy ekologicznych;
- ochrona kompleksów leśnych i podnoszenie ich znaczenia ekologicznego i środowiskowotwórczego;

- ochrona systemu wód powierzchniowych i obszarów dolinnych przez zachowanie ich naturalnej roślinności, drożności ekologicznej (krajobrazu otwartego) oraz wzmocnienie ich potencjału przyrodniczego;
- ochrona dolin rzecznych jako korytarzy ekologicznych o znaczeniu lokalnym i ponadregionalnym;
- ochrona meandrujących odcinków rzek przed regulacją;
- ograniczanie rozwoju zabudowy rozproszonej;
- wzbogacanie krajobrazu osadniczego zielenią (parki, zieleń izolacyjna) oraz zwiększenie udziału powierzchni terenów zielonych, a także ochrona i pielęgnacja istniejących parków, cmentarzy zabytkowych, zadrzewień itp.;
- ochrona jakości powietrza atmosferycznego oraz przeciwdziałanie zmianom klimatycznym poprzez kreowanie gospodarki niskoemisyjnej i adaptację do postępujących zmian klimatycznych;
- eliminacja istniejących źródeł zagrożeń czystości wód powierzchniowych i podziemnych oraz eliminacja źródeł zagrożeń środowiska znajdujących się na terenach osadniczych;
- zapewnienie właściwego poziomu retencji wód opadowych przez zwiększenie powierzchni czynnej biologicznie w obszarach zabudowanych,
- ochrona walorów krajobrazowych;
- utrzymanie tożsamości krajobrazowej gminy poprzez ochronę elementów struktury krajobrazu decydujących o jego różnorodności i stabilności;
- zapewnienie otwarcia oraz wglądów widokowych, poprzez ich zachowanie lub utworzenie dla punktów i ciągów widokowych związanych z krajobrazem oraz zabytkami.

2) Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej

Dziedzictwo kulturowe gminy stanowi istotny element tożsamości lokalnej oraz wartości przestrzeni krajobrazowej. Zachowane układy ruralistyczne, obiekty sakralne, cmentarze, kapliczki oraz elementy zieleni komponowanej tworzą unikalny zasób, który wymaga świadomej ochrony i planowego zagospodarowania. W obliczu współczesnych przekształceń przestrzennych, konieczne jest wdrożenie zasad, które zapewnią trwałość i czytelność historycznych struktur oraz umożliwią ich harmonijną integrację z nową zabudową. Poniższe zasady stanowią podstawę dla działań planistycznych, konserwatorskich i edukacyjnych, ukierunkowanych na zachowanie i rozwój kulturowego potencjału gminy.

Przyjmuje się następujące zasady zachowania wartości dziedzictwa kulturowego, walorów architektonicznych i historyczno-kulturowych, a także konserwacji, rewaloryzacji i porządkowania zabytkowych obszarów i obiektów:

- ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego, zwłaszcza obiektów wpisanych do rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków;

- zachowanie i eksponowanie walorów dziedzictwa kulturowego gminy oraz przeciwdziałanie degradacji obiektów zabytkowych i ich otoczenia przez dewastację i nieodpowiednie użytkowanie;
- rewitalizacja i rewaloryzacja najcenniejszych zespołów i obiektów dziedzictwa ruralistycznego i architektonicznego;
- kształtowanie harmonijnego, współczesnego krajobrazu kulturowego z uwzględnieniem uwarunkowań historycznych i regionalnych;
- zachowanie zabytkowych cech układów ruralistycznych, z uwzględnieniem typu zabudowy, sposobu jej kształtowania, linii zabudowy, gabarytów i tradycyjnych rozwiązań architektonicznych;
- zagwarantowanie ochrony krajobrazowej, historycznych sylwet przestrzennych i osi widokowych, a także ekspozycji oraz obserwacji archeologicznej;
- integracja obiektów dziedzictwa kulturowego z infrastrukturą lokalnych i ponadlokalnych szlaków i tras rowerowych;
- wykorzystywanie ocalałych obiektów dziedzictwa kulturowego jako wzorników w kształtowaniu lokalnej przestrzeni, a także bazy dla tworzenia instytucji kultury oraz wspieranie rozwoju sieci muzeów i skansenów;
- zapobieganie rozpraszaniu zabudowy, kształtowanie układu osadniczego w obrębie historycznej zabudowy oraz tworzenie zespołów zabudowy skupionej;
- zachowanie kapliczek i krzyży przydrożnych wraz z otaczającym drzewostanem;
- budowanie poczucia lokalnej tożsamości, pozytywnej identyfikacji i dumy z miejsca zamieszkania, oparte na wspólnym systemie wartości i zasobach kulturowych;
- dokumentowanie, zachowanie, ochrona i propagowanie wartości dziedzictwa kulturowego.

3) Kierunki zmian w strukturze zagospodarowania terenów, w tym określenie szczególnych potrzeb w zakresie nowej zabudowy mieszkaniowej

W zakresie kształtowania struktury przestrzennej gminy wskazuje się potrzebę kontynuacji rozwoju zabudowy w formie dogęszczania istniejących układów osadniczych, z zachowaniem ich historycznego charakteru i harmonii z krajobrazem. Nowa zabudowa powinna być lokalizowana w lukach istniejącej zabudowy lub w wyznaczonych pasmach, bez ingerencji w otwarte przestrzenie rolnicze i krajobrazowe.

W celu wzmocnienia konkurencyjności oraz krystalizowania struktury osadniczej, w tym rozwoju silnego ośrodka gminnego i wydobywania niewykorzystanych potencjałów obszaru przyjmuje się następujące zasady:

- wzmocnienie miejscowości gminnej Obsza jako głównego ośrodka rozwoju, oddziałującego i stymulującego wzrost gospodarczy całej gminy;
- wzmocnienie ośrodków wspomagających, jako wielofunkcyjnych ośrodków wspierających rozwój lokalny, ze względu na skomunikowanie, ludność oraz pełnione funkcje;
- wzmocnienie pozostałych miejscowości, jako zaplecza dla głównego ośrodka rozwoju i ośrodków wspomagających;

- utrzymanie istniejących zasobów mieszkaniowych w odpowiednim stanie technicznym i podejmowanie działań w zakresie podniesienia estetyki zabudowy i zagospodarowania siedlisk na obszarze gminy;
- rozwój terenów zabudowy w granicach i bezpośrednim sąsiedztwie terenów zwartej zabudowy (na zasadzie kontynuacji funkcji i uzupełniania zabudowy);
- ograniczenie rozprzestrzeniania się zabudowy i wkraczania jej w na obszary o wartościach przyrodniczych;
- planowanie terenów urbanizacji warunkowanych równoczesną realizacją sieci wodociągowej i kanalizacyjnej;
- wykluczenia z zabudowy terenów położonych w obszarach szczególnego zagrożenia powodzią;
- zachowanie skali i charakteru architektonicznego zabudowy nawiązujących do skali i cech stylowych istniejącego budownictwa;
- uwzględnianie przestrzeni publicznych jako organicznej części ośrodków osadniczych, stanowiących podstawowy element integrujący układy ruralistyczne i decydujących o atrakcyjności obszaru zamieszkania;
- zapewnienie ochrony ogólnodostępnych miejsc i możliwości tworzenia nowych przestrzeni publicznych (zieleńców, placów zabaw, terenów sportowo-rekreacyjnych itp.) przy zachowaniu historycznych założeń, układów ruralistycznych w planowaniu terenów urbanizacji (mieszkaniowych, usługowych);
- przeznaczanie, w procesie restrukturyzacji funkcjonalnej terenów zainwestowanych, niewykorzystanych obiektów na usługi ogólnodostępne służące celom publicznym oraz uzupełnianiu bazy infrastruktury społecznej;
- zwiększenie udziału funkcji pozarolniczych (rozwój wielofunkcyjny) w kształtowaniu osadnictwa wiejskiego;
- rozwój zabudowy letniskowej i agroturystycznej z zachowaniem lokalnych tradycji architektonicznych w miejscowościach o wysokich walorach krajobrazowych;
- tworzenie warunków do tworzenia i rozwoju agroturystyki na bazie istniejących gospodarstw rolnych;
- wykorzystanie potencjału naturalnego i rolniczego obszaru do produkcji energii ze źródeł odnawialnych;
- organizacja i rozwoju atrakcyjnych terenów aktywności gospodarczej w obszarach z istniejącym lub zaplanowanym pełnym uzbrojeniem terenów inwestycyjnych umożliwiających osiągnięcie odpowiednich standardów funkcjonalnych zagospodarowania;
- koncentrowanie uciążliwej lub wysokospecjalistycznej aktywności gospodarczej w sąsiedztwie głównych tras komunikacyjnych, w wyodrębnionych, zorganizowanych strefach gospodarczych, umożliwiających ograniczenie negatywnego wpływu terenów przemysłowych na środowisko, sąsiadującą zabudowę mieszkaniową i kształtowanie krajobrazu;
- wykorzystanie do rozwoju funkcji przedsiębiorczości pozarolniczej w pierwszej kolejności terenów już częściowo zainwestowanych oraz typu brownfield.

Gmina dysponuje zróżnicowanymi walorami krajobrazowymi, przyrodniczymi i kulturowymi, które umożliwiają rozwój różnych form wypoczynku – od agroturystyki po turystykę rekreacyjną i edukacyjną. W oparciu o te walory zakłada się kształtowanie obszarów rozwoju funkcji turystycznych i rekreacyjnych polegające na:

- rozwoju agroturystyki jako preferowanej formy aktywizacji obszarów wiejskich, która powinna być rozwijana w gospodarstwach rolnych, szczególnie tam, gdzie nie ma możliwości rozwoju rolnictwa towarowego,
- ograniczeniu lokalizowania zabudowy rekreacji indywidualnej, letniskowej, turystycznej w strefach zagrożenia powodziowego ani na terenach cennych przyrodniczo,
- lokalizacja i realizacja funkcji turystycznych i wypoczynkowych powinna być organizowana z poszanowaniem tzw. pojemności turystycznej środowiska – czyli jego zdolności do przyjęcia ruchu turystycznego bez szkody dla przyrody,
- preferowaniu lokalizacji dla funkcji rekreacyjnych, letniskowych w opuszczonych siedliskach, w ciągach istniejącej zabudowy wiejskiej, z zachowaniem tradycyjnego układu przestrzennego i architektury regionalnej,
- dostosowaniu przestrzeni do różnych modeli wypoczynku uwzględniające potrzeby różnych grup społecznych i rodzinnych, zapewniając dostępność, bezpieczeństwo oraz komfort użytkowania.

4) Zasady lokalizacji obiektów handlu wielkopowierzchniowego

Na terenie gminy nie wyklucza się lokalizacji obiektów handlu wielkopowierzchniowego w rozumieniu ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, tzn. obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 2 000 m².

Określa się następujące ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie w kontekście zasad lokalizacji obiektów handlu wielkopowierzchniowego:

- lokalizacja obiektów handlu wielkopowierzchniowego powinna uwzględniać uwarunkowania przestrzenne, społeczne oraz funkcjonalne istniejącej zabudowy;
- obiekty tego typu należy lokalizować w sposób zapewniający zachowanie ładu przestrzennego oraz niedopuszczający do degradacji przestrzeni publicznych ani otoczenia mieszkaniowego;
- sytuowanie obiektów handlu wielkopowierzchniowego nie powinno naruszać obszarów o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych ani prowadzić do wycinki cennej zieleni;
- rekomenduje się lokalizowanie obiektów handlu wielkopowierzchniowego w sąsiedztwie głównych ciągów komunikacyjnych, z zapewnieniem dogodnego dostępu komunikacyjnego.

5) Zasady lokalizacji kluczowych inwestycji celu publicznego

Zasady lokalizacji kluczowych inwestycji celu publicznego obejmują:

- uwzględnienie planowanych inwestycji ponadlokalnych (regionalnych, krajowych) w polityce przestrzennej gminy;
- zabezpieczenie terenów niezbędnych pod realizację celów publicznych, w szczególności usług publicznych z zakresu zdrowia, oświaty, kultury, administracji, gospodarki komunalnej, sportu i rekreacji, obsługi komunikacyjnej, usług bytowych, handlu, gastronomii, rzemiosła, terenów zieleni publicznej.

6) Kierunki rozwoju systemów komunikacji, infrastruktury technicznej i społecznej

W celu kształtowania spójnego systemu zewnętrznych i wewnętrznych powiązań transportowych oraz integracji poszczególnych elementów tego systemu, jak również zrównoważonego rozwój infrastruktury technicznej i społecznej przyjmuje się następujące zasady:

- sukcesywna modernizacja infrastruktury drogowej oraz realizacja działań ukierunkowanych na usprawnienie ruchu drogowego i zapewnienie bezpieczeństwa uczestnikom ruchu drogowego poprzez stosowanie nowoczesnych rozwiązań technicznych i organizacyjnych;
- budowa nowych dróg gminnych i wewnętrznych w celu zapewnienia właściwej obsługi komunikacyjnej nowych terenów inwestycyjnych i mieszkaniowych, a także poprawy powiązań komunikacyjnych z nadrzędnym układem komunikacyjnym;
- uwzględnianie potrzeb ruchu rowerowego i pieszego przy planowaniu i projektowaniu układów komunikacyjnych;
- przywrócenie i usprawnienie powiązań komunikacyjnych miejscowości sołeckich z ośrodkiem gminnym zmierzających do zwiększenia dostępności ośrodków skupiających funkcje usługowe oraz zwiększenia mobilności mieszkańców;
- rozbudowa sieci lokalnych tras rowerowych i ich integracji z ponadlokalnymi i regionalnymi trasami rowerowymi;
- wytyczanie i organizowanie nowych szlaków turystycznych powinno się odbywać w nawiązaniu do kierunków przebiegu szlaków ponadlokalnych, w sposób umożliwiający stworzenie spójnego systemu różnego rodzaju szlaków turystycznych (drogowych, pieszych, rowerowych, konnych) zapewniającego integrację i sieciowanie obszarów turystycznych gminy;
- utrzymanie i modernizacja istniejących ujęć wód podziemnych, służących do zbiorowego zaopatrywania ludności w wodę pitną oraz stacji uzdatniania wody zlokalizowanych na obszarze gminy;
- dopuszcza się realizację nowych ujęć wody oraz nakazuje się utrzymanie stref ochronnych ujęć wody, odpowiadających przepisom odrębnym i decyzjom administracyjnym, wydanym w tym zakresie;
- utrzymanie i modernizacja istniejącej sieci wodociągowej oraz sukcesywna rozbudowa istniejącego systemu wodociągowego;
- utrzymanie i modernizacja istniejącej sieci kanalizacyjnej oraz sukcesywna rozbudowa istniejącego systemu kanalizacyjnego – w pierwszej kolejności zaleca się

uzbroić istniejące tereny zabudowy, zwłaszcza tereny, które zaopatrywane są w wodę z sieci wodociągowej,

- na terenach zabudowy rozproszonej dopuszcza się indywidualne, bezpieczne dla środowiska rozwiązania gospodarki ściekowej;
- do czasu realizacji kanalizacji sanitarnej w terenach zabudowy istniejącej i planowanej dopuszczalne jest korzystanie ze szczelnych zbiorników bezodpływowych z okresowym wywożeniem taborem asenizacyjnym do zbiorczej oczyszczalni ścieków lub z przydomowych oczyszczalni ścieków, na zasadach określonych w obowiązujących przepisach;
- zwiększanie bezpieczeństwa energetycznego, w tym dążenie do rozbudowy i modernizacji sieci energetycznych oraz zwiększanie wykorzystania odnawialnych, zeroemisyjnych źródeł energii oraz budowa infrastruktury magazynowania energii;
- na obszarze gminy nie występują ograniczenia przestrzenne do uzbrajania wsi w sieć gazową z projektowanego gazociągu wysokiego ciśnienia;
- modernizacja indywidualnych źródeł ciepła z zaleceniem eliminacji uciążliwych palenisk węglowych i stosowanie do celów grzewczych i bytowych systemów ekologicznych: elektrycznych, gazowych (gaz ziemny, gazy płynny) oraz innych, również niekonwencjonalnych źródeł energii (energia odnawialna);
- sukcesywna rozbudowa systemu selektywnej zbiórki surowców wtórnych;
- rozwój podstawowych usług publicznych oraz dążenie do zapewnienia ich dobrej dostępności czasowej i przestrzennej;
- tworzenie warunków do kształtowania centralnych miejsc wsi jako miejsc spotkań, wypoczynku i sportu poprzez urządzenie przestrzeni i obiektów użyteczności publicznej umożliwiających zwiększenie integracji lokalnej społeczności.

7) Zasady lokalizacji urządzeń wytwarzających energię o mocy zainstalowanej przekraczającej 500 kW

- urządzenia wytwarzające energię należy lokalizować na terenach i obiektach, dla których określono taką możliwość w obowiązującym miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego;
- należy ograniczyć możliwość lokalizacji urządzeń wytwarzających energię o mocy zainstalowanej przekraczającej 500 kW na terenach objętych formami przyrody, terenach w zasięgu korytarza ekologicznego, w strefach ochrony konserwatorskiej, na obszarach o wysokich walorach krajobrazowych, w dolinach rzecznych oraz gruntach ornych klas I-III.

8) Zasady lokalizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko

Zakłada się ograniczenie lokalizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko. Dla ewentualnych przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko ustala się następujące zasady:

- podjęcie działań inwestycyjnych, mogących negatywnie oddziaływać na środowisko, wymaga przeprowadzenia postępowania określającego wpływ na środowisko na podstawie ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o

środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko;

- lokalizacja przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko powinna odbywać się przy zapewnieniu takiego ich usytuowania oraz z zastosowaniem takich rozwiązań technicznych, technologicznych lub organizacyjnych, które zapewnią nierozprzestrzenianie się czynników uciążliwych na okoliczne tereny zabudowy mieszkaniowej oraz tereny rekreacyjno-wypoczynkowe,
- inwestycje potencjalnie znacząco oddziałujące na środowisko powinny być lokalizowane poza obszarami o wysokiej wartości przyrodniczej;
- należy wdrażać rozwiązania mające na celu zapobieganie, ograniczanie lub kompensację przyrodniczą negatywnych oddziaływań na środowisko.

9) Zasady kształtowania rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej

W celu rozwoju rolniczej przestrzeni produkcyjnej obszaru oraz wzbogacenia funkcjonalnego obszaru z zachowaniem obecnych kierunków rozwoju specjalizacji rolnej oraz w celu ochrony walorów rolnej i leśnej przestrzeni produkcyjnej przyjmuje się następujące zasady:

- ochrona przez zmianą użytkowania rolnej gleby o najwyższej bonitacji i przydatnych do produkcji rolniczej;
- intensyfikacja rozwoju gospodarki rolnej w obszarach posiadających korzystne uwarunkowania agrotechniczne;
- wspomaganie przekształceń podnoszących efektywność gospodarstw rolnych (poprawa struktury agrarnej gminy);
- przeciwdziałanie nadmiernej intensyfikacji produkcji rolnej oraz nadmiernemu stosowaniu środków ochrony roślin i nawozów, a także ochrona przed niewłaściwą agrotechniką;
- ograniczenie i zatrzymanie procesów urbanizacji poprzez zakaz wyznaczania nowych terenów zabudowy poza terenami istniejącego zainwestowania służącego minimalizowaniu negatywnych skutków ekonomicznych związanych z rozpraszaniem zabudowy;
- niwelowanie potencjalnych konfliktów przestrzennych poprzez kształtowanie prawidłowych relacji pomiędzy zabudową związaną z produkcją rolną a zabudową mieszkaniową;
- ochrona kompleksów leśnych i podnoszenie ich znaczenia ekologicznego i środowiskowotwórczego;
- zalesianie terenów o najniższych klasach bonitacyjnych, gleb zdegradowanych i nieużytków;
- kształtowanie pasmowych struktur przyrodniczych (łąk, zadrzewień i zakrzewień śródpolnych) i uwzględnienie zwiększenia ciągłości korytarzy ekologicznych.

10) Zasady kształtowania zagospodarowania przestrzennego na obszarach zdegradowanych i obszarach rewitalizacji oraz obszarach wymagających przekształceń, rehabilitacji, rekultywacji lub remediacji:

- obszarami potencjalnej rekultywacji tereny złóż surowców naturalnych, w których eksploatacja kopaliny została zakończona lub zaniechana;
- na terenie gminy nie wskazuje się obszarów wymagających przekształceń, rehabilitacji lub remediacji;
- procesy rewitalizacji i spójną z nimi politykę przestrzenną należy realizować na podstawie gminnego programu rewitalizacji.

19. TERYTORIALNY WYMIAR WSPARCIA, OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI

Terytorialny wymiar wsparcia stanowi jeden z kluczowych elementów współczesnej polityki rozwoju. Oznacza on prowadzenie interwencji publicznej w sposób dostosowany do specyfiki danego obszaru, jego potencjałów, barier, powiązań funkcjonalnych oraz szczególnych wyzwań społecznych, gospodarczych, środowiskowych i przestrzennych. W takim ujęciu rozwój lokalny nie jest traktowany wyłącznie jako zbiór działań sektorowych, lecz jako proces osadzony w konkretnym terytorium, którego zasoby i problemy wymagają zintegrowanego podejścia.

W przypadku Gminy Obsza wymiar terytorialny ma szczególne znaczenie. Gmina jest jednostką wiejską, położoną w południowej części województwa lubelskiego, w powiecie biłgorajskim, przy granicy z województwem podkarpackim. Jej rozwój determinowany jest jednocześnie przez położenie peryferyjne względem największych ośrodków miejskich, niską gęstość zaludnienia, procesy depopulacyjne, potrzeby infrastrukturalne oraz bardzo wysokie walory przyrodnicze i krajobrazowe związane z Puszcą Solską, doliną Tanwi, obszarami Natura 2000 i Transgranicznym Rezerwatem Biosfery „Roztocze”.

Z punktu widzenia Strategii Rozwoju Gminy Obsza na lata 2026 - 2035 terytorialny wymiar wsparcia oznacza konieczność łączenia lokalnych potrzeb rozwojowych z kierunkami interwencji określonymi w dokumentach krajowych i regionalnych. Szczególne znaczenie mają tu: Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030, Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku oraz Program Rozwoju Rostocza – województwo lubelskie.

19.1. PODEJŚCIE TERYTORIALNE – UWARUNKOWANIA KRAJOWE

Priorytetowym zadaniem polityki rozwoju w ujęciu terytorialnym jest rozpoznanie barier i potencjałów danego obszaru oraz wskazanie interwencji odpowiadających jego rzeczywistym potrzebom. Podejście to umożliwia lepsze ukierunkowanie wsparcia publicznego, wzmacnianie lokalnych zasobów oraz przeciwdziałanie trwałym procesom marginalizacji społecznej i gospodarczej.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 wskazuje na potrzebę zapewnienia większej spójności rozwojowej Polski poprzez wsparcie obszarów słabszych gospodarczo. W dokumencie zidentyfikowano obszary strategicznej interwencji, które powinny otrzymać szczególne wsparcie, w tym obszary zagrożone trwałą marginalizacją, miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze, Śląsk oraz tereny Polski Wschodniej.

W praktyce oznacza to odejście od jednolitego modelu wspierania wszystkich terytoriów na rzecz większego różnicowania interwencji w zależności od sytuacji społeczno-gospodarczej,

potencjałów lokalnych, położenia oraz funkcji pełnionych przez dane obszary. Dla gmin wiejskich, takich jak Gmina Obsza, szczególne znaczenie ma wsparcie ukierunkowane na poprawę dostępności usług publicznych, rozwój infrastruktury technicznej, wzmacnianie lokalnej przedsiębiorczości, aktywizację społeczną, przeciwdziałanie odpływowi mieszkańców oraz ochronę i racjonalne wykorzystanie zasobów środowiskowych.

Oznacza to, że polityka rozwoju gminy powinna uwzględniać zarówno potrzebę wykorzystywania lokalnych zasobów, jak również konieczność ograniczania barier wynikających z peryferyjnego położenia, uwarunkowań demograficznych, infrastrukturalnych, gospodarczych i finansowych.

W odniesieniu do Gminy Obsza szczególne znaczenie mają wyzwania wskazane w diagnozie strategicznej: systematyczny spadek liczby ludności, odpływ osób młodych, postępujące starzenie się społeczności lokalnej, potrzeby w zakresie infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, drogowej i energetycznej, ograniczona dywersyfikacja lokalnej gospodarki oraz niski poziom dochodów własnych samorządu. Terytorialny wymiar wsparcia powinien więc prowadzić do koncentracji działań na tych przedsięwzięciach, które wzmacniają odporność gminy, poprawiają jakość życia mieszkańców i tworzą warunki do zrównoważonego rozwoju.

Jednocześnie Gmina Obsza posiada istotne potencjały endogeniczne. Są nimi przede wszystkim zasoby przyrodnicze i krajobrazowe, położenie w obszarze Puszczy Solskiej i Rostocza, walory doliny Tanwi, zasoby rolnicze, lokalne dziedzictwo kulturowe oraz aktywność społeczna mieszkańców. Zgodnie z podejściem terytorialnym potencjały te powinny być wykorzystywane jako podstawa rozwoju lokalnego, ale w sposób zrównoważony, respektujący ograniczenia środowiskowe oraz potrzebę ochrony cennych zasobów przyrodniczych.

19.2. PODEJŚCIE TERYTORIALNE – UWARUNKOWANIA REGIONALNE

Na poziomie województwa podstawowym dokumentem określającym terytorialny wymiar polityki rozwoju jest **Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku (SRWL 2030)**. Dokument ten wyznacza **regionalne Obszary Strategicznej Interwencji (OSI)**, będące odpowiedzią na potrzebę szczególnego ukierunkowania wsparcia na obszarach o wspólnych uwarunkowaniach, potencjałach i problemach rozwojowych.

W wymiarze strategicznym oznacza to wskazanie⁵:

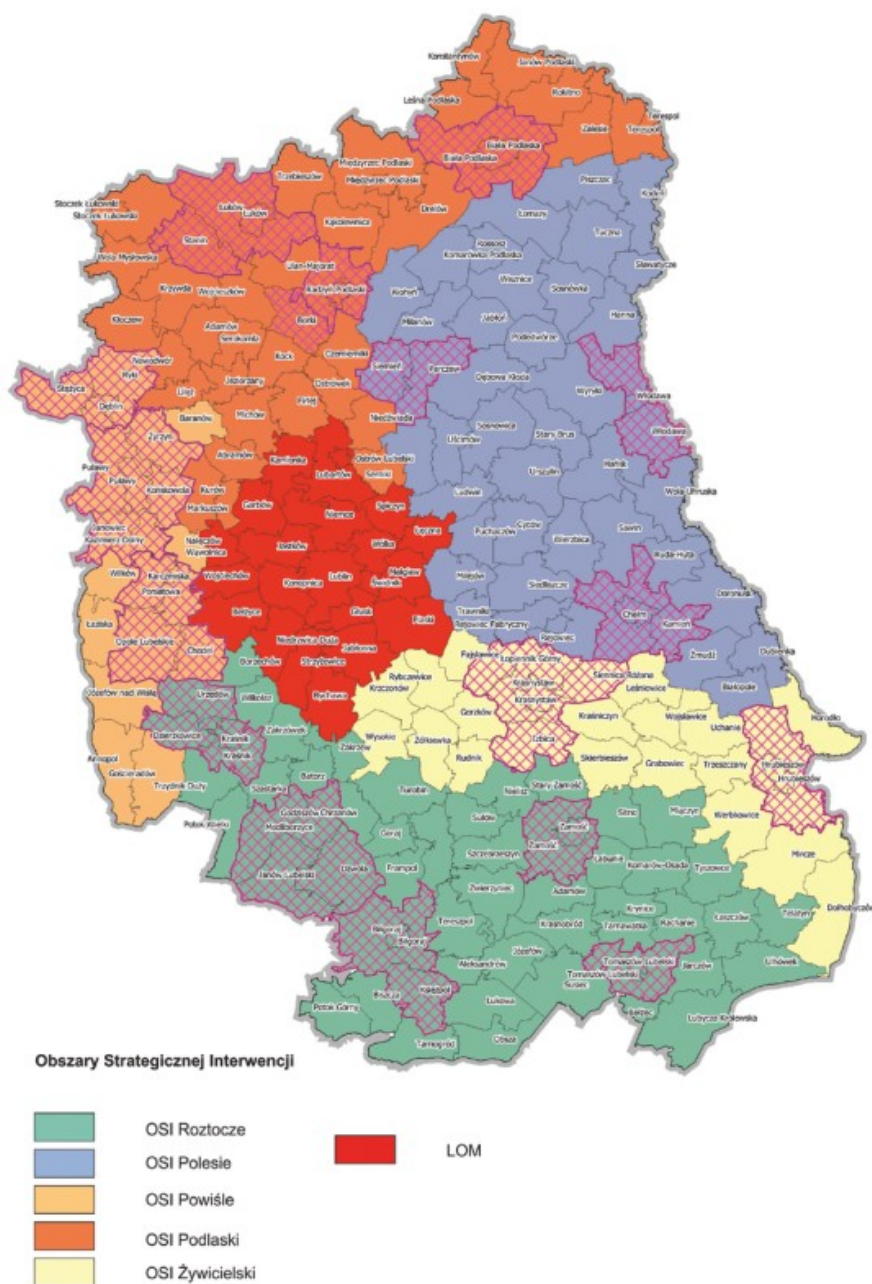
1. obszarów, dla których zdefiniowany indywidualny priorytet rozwojowy determinuje zakres planowanego wsparcia w ramach instrumentów terytorialnych,
2. kierunków działań (wybranych spośród wszystkich kierunków działań SRWL 2030), których realizacja ma szczególne znaczenie dla priorytetów rozwojowych poszczególnych subregionów funkcjonalnych,
3. przedsięwzięć, których realizacja ma szczególne znaczenie dla rozwoju określonych subregionów funkcjonalnych, w tym przede wszystkim służących poprawie ich dostępności w układzie wewnętrznym i zewnętrznym.

Wszyscy interesariusze Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030 mogą korzystać ze wsparcia regionalnego na zasadach ogólnych, wynikających z kierunków działań o charakterze horyzontalnym, wskazanych w ramach poszczególnych celów strategicznych

⁵ Źródło: SRWL 2030

i operacyjnych, niezależnie od kierunków działań wskazanych w SRWL 2030 oznaczonych jako szczególnie istotne dla rozwoju OSI.

Ryc. 15. Obszary strategicznej interwencji o znaczeniu regionalnym

Źródło: SRWL 2030

W ramach delimitacji regionalnych Obszarów Strategicznej Interwencji przeprowadzonej w SRWL 2030 wskazano obszary, na których samorząd województwa lubelskiego zakłada zastosowanie mechanizmów terytorialnych - tematycznych kierunków interwencji z uwzględnieniem wsparcia z poziomu krajowego, regionalnego i lokalnego oraz przedsięwzięć priorytetowych dla rozwoju poszczególnych OSI.

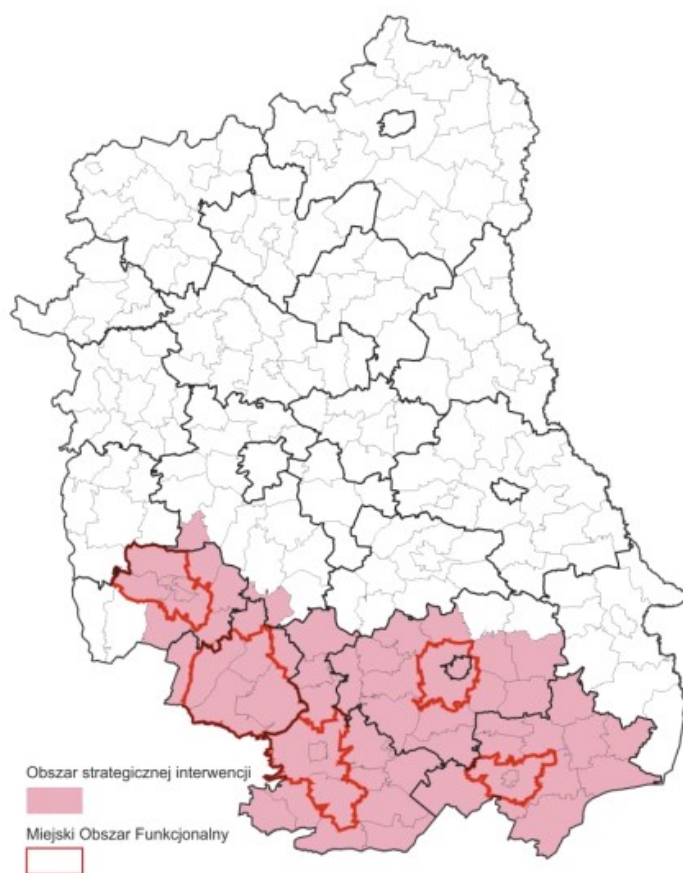
Zakres OSI wskazanych w SRWL 2030 obejmuje:

- obszary współpracy w strefach silnego oddziaływania miast (Miejskie Obszary Funkcjonalne ośrodków subregionalnych i lokalnych oraz Lubelski Obszar Metropolitalny),
- strefy funkcjonalne, charakteryzujące się wspólnymi uwarunkowaniami i celami rozwojowymi, na których przewiduje się współpracę w układach **ponadlokalnych (OSI Subregionalne: Roztocze, Polesie, Powiśle, Podlaski, Żywicielski)**.

W ramach powyższej delimitacji wskazano obszary, na których samorząd województwa lubelskiego zakłada zastosowanie mechanizmów terytorialnych - tematycznych kierunków interwencji z uwzględnieniem wsparcia z poziomu krajowego, regionalnego i lokalnego oraz przedsięwzięć priorytetowych dla rozwoju poszczególnych OSI.

Zgodnie z delimitacją OSI przedstawioną w SRWL 2030 Gmina Obsza położona jest na terenie **Obszaru Strategicznej Interwencji Roztocze**.

Ryc. 16. OSI Roztocze

Źródło: SRWL 2030

Priorytetem rozwoju OSI Roztocze jest „Społeczno-gospodarcze wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego Roztocza i Puszczy Solskiej.”. W SRWL 2030 wyznaczono cechy wiodące będące przesłankami do delimitacji danych obszarów. Jako cechy wiodące dla OSI Roztocze wyznaczono „Obszary o dużym potencjale turystycznym, walorach krajoznawczych oraz znacznej lesistości, która w wielu gminach przekracza 50% powierzchni”

W kontekście realizacji celów SRWL 2030 zostały wyznaczone Kierunki interwencji/tematyczne obszary wsparcia OSI Roztocze⁶:

- Rozwój agroturystyki i turystyki wiejskiej jako istotnego elementu regionalnej oferty turystycznej oraz ważnego czynnika poprawy ekonomicznej gospodarstw rolnych,
- Poprawa regionalnych i międzyregionalnych powiązań komunikacyjnych z uwzględnieniem szkieletowego układu dróg ekspresowych (S19, S17 i S12) oraz planowanej autostrady A2, w tym budowa obwodnic miast oraz przebudowa i rozbudowa dróg wojewódzkich,
- Poprawa regionalnych i międzyregionalnych połączeń kolejowych z uwzględnieniem Programu Kolejowego CPK Centralny Port Komunikacyjny,
- Ochrona wartości przyrodniczych, w tym krajobrazu, siedlisk i bioróżnorodności (w tym: opracowanie planów ochrony oraz planów zadań ochronnych dla obszarów objętych prawną formą ochrony przyrody, aktualizacja lokalnych dokumentów planistycznych w zakresie uwzględnienia działań i warunków zagospodarowania wynikających z planów ochrony i planów zadań ochronnych,
- Rozwój funkcji i bazy lecznictwa uzdrowiskowego na obszarach występowania naturalnych warunków i czynników leczniczych (w tym: rozbudowa bazy i infrastruktury uzdrowiska Krasnobród oraz realizacja procesu dochodzenia do uzyskania statusu uzdrowiska na terenach występowania naturalnych czynników leczniczych w gminach: Biszczka, Janów Lubelski, Łukowa i Susiec),
- Kreowanie i rozwijanie oferty ośrodków łączących funkcje edukacyjne, kulturalne i rekreacyjne, wykorzystujących nowe trendy w turystyce (w tym: utworzenie Geoparku „Kamienny las na Roztoczu”),
- Rozwijanie produktów i oferty wydarzeń wykorzystujących unikalne zasoby lokalne, (np. kuchnię, wydarzenia historyczne, tradycje, materialne i niematerialne dziedzictwo, kulturowe, walory środowiskowe, wydarzenia związane z przejawami współczesnej twórczości artystycznej, wydarzenia sportowe),
- Organizacja punktów usług i obsługi turystycznej dla turystyki zmotoryzowanej (np. caravanning, turystyka motocyklowa),
- Rozwój infrastruktury sprzyjającej tworzeniu zróżnicowanej oferty opartej o różne formy turystyki, np. kajakową, rowerową, nordic walking, konną, kulturową, historyczną, przyrodniczą, kulinarną itp. (w tym: rozbudowa Centralnego Szlaku Rowerowego Roztocza; rozbudowa Green Velo, organizacja szlaku Architektury Drewnianej Województwa Lubelskiego,,
- Wspieranie rozwoju przemysłów kreatywnych oraz przemysłów kultury, przedsiębiorczości bazującej na lokalnych zasobach, dziedzictwie kulturowym i usługach edukacyjnych,
- Ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego, poprzez rozwijanie funkcji użytkowej obiektów kulturowych,
- Wspieranie działań i współpraca z właściwymi podmiotami na rzecz realizacji inwestycji sprzyjających pogłębianiu kontaktów międzyregionalnych, w tym w zakresie infrastruktury granicznej: budowa i rozbudowa przejść granicznych oraz dostosowanie ich do obsługi

⁶ Źródło: SRWL 2030

ruchu turystycznego oraz poprawiającej dostępność do przejść granicznych - drogi, linie kolejowe, parkingi buforowe, lotnisko, infrastruktura turystyczna,

- Wspieranie działań na rzecz ochrony zasobów przyrodniczych na obszarach przygranicznych oraz rozwój zintegrowanej turystyki transgranicznej).

Strategia Rozwoju Gminy Obsza wpisuje się w terytorialny wymiar polityki rozwoju poprzez przyjęcie celów i projektów odpowiadających zarówno lokalnym potrzebom, jak i kierunkom wsparcia wskazanym w dokumentach krajowych i regionalnych. Szczególne znaczenie mają tu działania związane z rozwojem gospodarki lokalnej, poprawą infrastruktury, ochroną środowiska, wzmacnianiem usług społecznych, rozwojem turystyki, aktywizacją mieszkańców oraz budowaniem sprawnego i cyfrowego samorządu.

Elementem uzupełniającym uwarunkowania regionalne związane z podejściem terytorialnym jest „Program Rozwoju Rostocza – województwo lubelskie”, który dodatkowo wzmacnia znaczenie terytorialnego podejścia do rozwoju obszaru Rostocza. Wskazuje on, że z punktu widzenia polityki krajowej Rostocze jest jednym z obszarów szczególnie zagrożonych marginalizacją społeczną i ekonomiczną, a także obszarem o niskich dochodach własnych gmin oraz zagrożonym znaczącym ubytkiem ludności. Dokument podkreśla, że obszar ten wymaga szczególnego wsparcia we wszystkich sferach życia społeczno-gospodarczego.

W powiązaniu Strategii Rozwoju Gminy Obsza na lata 2026 - 2035 z Programem Rozwoju Rostocza szczególne znaczenie mają następujące konsekwencje:

- konieczność koncentracji działań na projektach wzmacniających jakość życia mieszkańców, atrakcyjność osiedleńczą oraz dostępność usług publicznych,
- potrzeba rozwoju lokalnej przedsiębiorczości, agroturystyki, usług turystycznych, produktów lokalnych oraz działalności wykorzystujących zasoby przyrodnicze i kulturowe,
- konieczność modernizacji infrastruktury technicznej, w szczególności drogowej, wodno-kanalizacyjnej, energetycznej, cyfrowej i środowiskowej,
- potrzeba ochrony walorów środowiska, krajobrazu, siedlisk i bioróżnorodności, przy jednoczesnym rozwijaniu zrównoważonej oferty turystycznej i rekreacyjnej,
- zasadność rozwijania współpracy ponadlokalnej z gminami Rostocza, Puszczy Solskiej, powiatu biłgorajskiego oraz sąsiednich obszarów województwa podkarpackiego,
- potrzeba aktywnego korzystania z funduszy europejskich, krajowych, regionalnych i programów dedykowanych obszarom strategicznej interwencji.

20. POTENCJALNE KIERUNKI WSPÓŁPRACY MIĘDZYGMINNEJ W WYMIARZE TERYTORIALNYM

Współczesne wyzwania rozwojowe coraz częściej wykraczają poza granice administracyjne jednej gminy. Dotyczą one powiązań komunikacyjnych, rynku pracy, usług publicznych, środowiska, gospodarki wodnej, energetyki, turystyki, bezpieczeństwa oraz infrastruktury społecznej. Dlatego skuteczna realizacja Strategii Rozwoju Gminy Obsza na lata 2026 - 2035 powinna uwzględniać współpracę z innymi jednostkami samorządu terytorialnego, instytucjami publicznymi, organizacjami społecznymi, podmiotami gospodarczymi oraz partnerami regionalnymi.

Potencjalne kierunki współpracy międzygminnej Gminy Obsza należy traktować jako otwarty katalog działań, który może być rozwijany w zależności od dostępnych środków finansowych, możliwości organizacyjnych oraz gotowości partnerów. Największy potencjał mają przedsięwzięcia odpowiadające na wspólne problemy kilku samorządów, wzmacniające powiązania funkcjonalne, poprawiające jakość życia mieszkańców oraz zwiększające skuteczność pozyskiwania środków zewnętrznych.

W przypadku Gminy Obsza szczególne znaczenie ma współpraca z gminami sąsiednimi: Łukowa, Tarnogród, Susiec, Stary Dzików, Cieszanów i Narol, a także z Powiatem Biłgorajskim, Powiatem Tomaszowskim, Powiatem Lubaczowskim, Samorządem Województwa Lubelskiego i Samorządem Województwa Podkarpackiego. Wynika to z położenia gminy na styku województw lubelskiego i podkarpackiego oraz jej powiązań przyrodniczych, turystycznych i komunikacyjnych z obszarem Roztocza, Puszczy Solskiej, doliny Tanwi i pogranicza powiatów.

Dostępność komunikacyjna i mobilność mieszkańców

Jednym z podstawowych kierunków współpracy międzygminnej powinno być wzmacnianie dostępności komunikacyjnej Gminy Obsza i jej otoczenia. Współpraca może obejmować działania na rzecz poprawy stanu dróg łączących miejscowości gminy z sąsiednimi jednostkami, ośrodkami usługowymi i administracyjnymi oraz z głównymi trasami komunikacyjnymi południowej części województwa lubelskiego i północnej części województwa podkarpackiego.

Szczególne znaczenie ma współpraca przy modernizacji dróg gminnych, powiatowych i wojewódzkich, poprawie bezpieczeństwa ruchu drogowego, rozwoju infrastruktury pieszej i rowerowej, ujednoliceniu standardu przystanków komunikacyjnych oraz poprawie dostępności do usług publicznych. Kierunek ten jest spójny z projektami obejmującymi m.in. remont i modernizację dróg, przebudowę dróg dojazdowych do gruntów rolnych oraz modernizację infrastruktury przystankowej.

W wymiarze społecznym ważnym obszarem współpracy może być poprawa mobilności mieszkańców, w szczególności osób starszych, młodzieży, osób z niepełnosprawnościami oraz mieszkańców miejscowości oddalonych od głównych ośrodków usługowych. Może to dotyczyć dojazdu do szkół, placówek zdrowia, instytucji administracyjnych, miejsc pracy, wydarzeń kulturalnych i usług społecznych.

Turystyka, rekreacja i marka terytorialna Roztocza oraz Puszczy Solskiej

Jednym z najważniejszych pól współpracy międzygminnej Gminy Obsza jest turystyka, rekreacja i promocja obszaru Roztocza oraz Puszczy Solskiej. Gmina posiada wysokie walory przyrodnicze i krajobrazowe, związane m.in. z Parkiem Krajobrazowym Puszczy Solskiej, obszarami Natura 2000, doliną Tanwi oraz Transgranicznym Rezerwatem Biosfery „Roztocze”.

Współpraca międzygminna może służyć tworzeniu wspólnej, rozpoznawalnej oferty turystycznej opartej na walorach przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych. Szczególne znaczenie mają szlaki rowerowe i piesze, dolina Tanwi, spływy kajakowe, dziedzictwo historyczne Zamchu, lokalne zabytki sakralne, produkty lokalne, agroturystyka oraz oferta wypoczynku rodzinnego i weekendowego.

Potencjalna współpraca może obejmować tworzenie wspólnych tras rowerowych i pieszych, sieci miejsc odpoczynku, przystani kajakowych, punktów informacji turystycznej, wydarzeń promujących Roztocze i Puszcę Solską, wspólnych materiałów promocyjnych oraz

zintegrowanych pakietów turystycznych. Działania te są spójne z projektami dotyczącymi infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, budowy przystani kajakowych, zagospodarowania przestrzeni wokół zbiornika wodnego w Zamchu, wykonania witaczy drogowych, budowania marki gminy oraz promocji wideo.

Współpraca w tym zakresie powinna obejmować nie tylko sąsiednie gminy, ale także Zarząd Lubelskich Parków Krajobrazowych, Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie, lokalne grupy działania, organizacje turystyczne, instytucje kultury, szkoły, koła gospodyń wiejskich, organizacje społeczne i lokalnych przedsiębiorców.

Rozwój lokalnej przedsiębiorczości, rolnictwa i produktów lokalnych

Współpraca międzygminna może wzmacniać lokalną przedsiębiorczość oraz rozwój gospodarki opartej na zasobach rolniczych, usługach lokalnych, turystyce, rękodziele i produktach regionalnych. W przypadku Gminy Obsza szczególne znaczenie ma tworzenie warunków dla rozwoju małych firm, działalności okołorolniczej, usług dla mieszkańców i turystów oraz krótkich łańcuchów sprzedaży produktów rolnych.

Potencjalne kierunki współpracy obejmują wspólną promocję produktów lokalnych, organizację targów, jarmarków i wydarzeń gospodarczych, sieciowanie producentów, rolników i usługodawców, wymianę doświadczeń w zakresie ulg i wsparcia dla przedsiębiorców, a także wspólne działania promujące ofertę inwestycyjną obszaru.

Szczególnie istotna może być współpraca z gminami sąsiednimi w zakresie budowania ponadlokalnej marki produktów lokalnych, wykorzystującej rozpoznawalność Roztocza, Puszczy Solskiej, doliny Tanwi oraz tradycji rolniczych i kulinarnych regionu. Wspólna promocja może zwiększać skuteczność działań pojedynczych samorządów i wzmacniać pozycję lokalnych producentów na rynku regionalnym.

Ochrona środowiska, gospodarka wodna i adaptacja do zmian klimatu

Ze względu na powiązania przyrodnicze i hydrologiczne Gminy Obsza z sąsiednimi gminami ważnym kierunkiem współpracy powinny być działania dotyczące ochrony środowiska, gospodarki wodnej, retencji i adaptacji do zmian klimatu. Lokalny system przyrodniczy gminy kształtowany jest przede wszystkim przez doliny rzek Tanew, Wirowa, Nitka i Lubienia oraz obszary leśne, które tworzą układ ekologiczny wykraczający poza granice administracyjne gminy.

Współpraca międzygminna powinna obejmować działania na rzecz poprawy jakości wód, ograniczania presji zanieczyszczeń, rozwoju infrastruktury kanalizacyjnej, modernizacji oczyszczalni, budowy przydomowych oczyszczalni ścieków oraz wspólnego planowania działań retencyjnych i przeciwpowodziowych. Istotne znaczenie może mieć również rozwój systemów małej retencji, ochrona dolin rzecznych, przeciwdziałanie skutkom suszy, edukacja mieszkańców w zakresie racjonalnego gospodarowania wodą oraz koordynacja inwestycji dotyczących zbiorników retencyjnych.

Energetyka odnawialna i gospodarka niskoemisyjna

Potencjalnym kierunkiem współpracy międzygminnej jest energetyka odnawialna, efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna. Wspólne działania mogą obejmować wymianę doświadczeń w zakresie termomodernizacji budynków publicznych, montażu OZE, rozwoju instalacji prosumenckich, ograniczania niskiej emisji, modernizacji oświetlenia ulicznego oraz przygotowywania projektów partnerskich dotyczących energetyki lokalnej.

Szczególne znaczenie może mieć współpraca w zakresie wykorzystania lokalnych zasobów rolniczych i odpadów do produkcji energii, w tym projekt budowy biogazowni, który może wykorzystywać substraty pochodzące zarówno z terenu Gminy Obsza, jak i z gmin sąsiednich. Tego typu przedsięwzięcia wymagają współpracy organizacyjnej, środowiskowej i logistycznej, a jednocześnie mogą wspierać lokalną gospodarkę, rolnictwo i bezpieczeństwo energetyczne.

Gospodarka odpadami i bezpieczeństwo ekologiczne

Gospodarka odpadami jest obszarem, w którym współpraca międzygminna może przynosić wymierne efekty organizacyjne i finansowe. Potencjalne działania mogą dotyczyć wymiany doświadczeń w zakresie funkcjonowania PSZOK, wspólnych działań edukacyjnych, koordynacji systemów selektywnej zbiórki odpadów, kampanii informacyjnych dotyczących ograniczania ilości odpadów oraz wspólnego ubiegania się o dofinansowanie przedsięwzięć środowiskowych.

W przypadku Gminy Obsza szczególne znaczenie ma również usuwanie azbestu, które wymaga długofalowej współpracy z mieszkańcami, instytucjami finansującymi, firmami wykonawczymi oraz jednostkami administracji publicznej.

Usługi społeczne, zdrowotne i dostępność

Współpraca terytorialna może również dotyczyć usług społecznych, zdrowotnych i opiekuńczych. Proces starzenia się społeczeństwa, odpływ młodych mieszkańców oraz rosnące potrzeby osób z niepełnosprawnościami i rodzin w kryzysie mają charakter ponadlokalny. Sąsiednie gminy mierzą się z podobnymi wyzwaniami, dlatego zasadne jest poszukiwanie wspólnych rozwiązań organizacyjnych, kadrowych i finansowych.

Potencjalne kierunki współpracy obejmują wymianę doświadczeń w zakresie organizacji usług opiekuńczych, rozwój usług mobilnych, współpracę w obszarze transportu senioralnego, koordynację wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami, działania integracyjne, rozwój opieki wytchnieniowej oraz wspólne szkolenia dla kadr pomocy społecznej. Współpraca może również dotyczyć poprawy dostępności architektonicznej, cyfrowej i informacyjnej usług publicznych.

Edukacja, młodzież i aktywność obywatelska

Współpraca międzygminna może wspierać rozwój edukacji, aktywizację dzieci i młodzieży oraz wzmacnianie kapitału społecznego. Potencjalne działania obejmują organizację wspólnych wydarzeń edukacyjnych, konkursów, zajęć rozwijających zainteresowania, projektów ekologicznych, sportowych i kulturalnych, a także wymianę doświadczeń między szkołami.

Szczególne znaczenie może mieć współpraca w zakresie edukacji ekologicznej, turystycznej, historycznej i obywatelskiej, wykorzystująca zasoby Roztocza, Puszczy Solskiej, doliny Tanwi oraz lokalnego dziedzictwa kulturowego. Ważnymi partnerami mogą być szkoły, instytucje kultury, organizacje społeczne, koła gospodyń wiejskich, jednostki OSP, lokalne grupy działania oraz młodzieżowe grupy nieformalne.

Bezpieczeństwo publiczne, OSP i zarządzanie kryzysowe

Bezpieczeństwo mieszkańców jest obszarem, który naturalnie wykracza poza granice administracyjne jednej gminy. Zagrożenia pożarowe, powodziowe, klimatyczne, komunikacyjne, zdrowotne i kryzysowe wymagają współpracy między samorządami, jednostkami OSP, Państwową Strażą Pożarną, Policją, administracją powiatową, służbami zarządzania kryzysowego oraz instytucjami odpowiedzialnymi za obronę cywilną.

Potencjalne kierunki współpracy obejmują wspólne ćwiczenia i szkolenia, koordynację systemów alarmowania i ostrzegania, wymianę informacji o zagrożeniach, współpracę jednostek OSP, doposażenie systemów ratowniczych, rozwój monitoringu, modernizację oświetlenia oraz wzmacnianie infrastruktury obrony cywilnej. Współpraca w tym zakresie może przyczynić się do skrócenia czasu reakcji na zagrożenia, lepszego wykorzystania sprzętu i kadr oraz zwiększenia odporności lokalnych wspólnot.

Cyfryzacja, e-usługi i jakość zarządzania

Współpraca międzygminna może obejmować również cyfryzację administracji, rozwój e-usług i poprawę jakości zarządzania publicznego. Wspólne działania mogą dotyczyć wymiany doświadczeń w zakresie systemów dziedzinowych, cyberbezpieczeństwa, dostępności cyfrowej, obsługi mieszkańców online, cyfrowej archiwizacji dokumentów, monitorowania zużycia wody, gospodarki odpadami oraz szkoleń pracowników samorządowych.

Współpraca z innymi gminami może ułatwić wybór efektywnych rozwiązań technicznych, ograniczać koszty wdrożeń, poprawiać interoperacyjność systemów i zwiększać bezpieczeństwo danych.

21. RAMY FINANSOWE I ŹRÓDŁA FINANSOWANIA STRATEGII

Realizacja Strategii Rozwoju Gminy Obsza na lata 2026 - 2035 wymaga zapewnienia stabilnych i zróżnicowanych źródeł finansowania przedsięwzięć strategicznych. Skuteczność wdrażania Strategii będzie zależała nie tylko od trafności przyjętych celów, lecz także od zdolności samorządu do etapowania inwestycji, przygotowywania dokumentacji projektowej, pozyskiwania środków zewnętrznych oraz utrzymania bezpiecznej sytuacji finansowej gminy.

Ramy finansowe Strategii mają charakter prognostyczny i kierunkowy. Oznacza to, że wskazane w dokumencie wartości projektów, źródła finansowania i harmonogramy realizacji należy traktować jako podstawę do dalszego planowania, a nie jako zamknięty plan finansowy. Ostateczny zakres rzeczowy i koszt poszczególnych przedsięwzięć będzie zależał od zapisów dokumentacji technicznych, kosztorysów inwestorskich, dostępności programów pomocowych, poziomu dofinansowania, możliwości zapewnienia wkładu własnego oraz aktualnej sytuacji budżetowej Gminy Obsza.

Podstawą określenia ram finansowych Strategii jest lista projektów przewidzianych do realizacji w perspektywie do 2035 r. Obejmuje ona przedsięwzięcia dotyczące m.in. gospodarki, terenów inwestycyjnych, turystyki, sportu, kultury, dróg, gospodarki wodno-ściekowej, retencji, efektywności energetycznej, odnawialnych źródeł energii, gospodarki odpadami, usług społecznych, edukacji, ochrony zdrowia, cyfryzacji, administracji i bezpieczeństwa. Kwoty przypisane do projektów mają charakter orientacyjny i powinny być weryfikowane na etapie przygotowywania poszczególnych zadań do realizacji.

Największy udział w szacunkowej wartości przedsięwzięć mają projekty przypisane do celu strategicznego II, obejmującego nowoczesną, dostępną i odporną infrastrukturę techniczną oraz środowiskową. Wynika to przede wszystkim z wysokich kosztów inwestycji w gospodarkę wodno-ściekową, drogi, retencję, energetykę i odnawialne źródła energii. Znaczące nakłady przewidziano również na rozwój lokalnej gospodarki, turystyki, rekreacji i dziedzictwa, bezpieczeństwo publiczne oraz usługi społeczne i edukacyjne. Lista projektów

wskazuje m.in. na duże zadania w zakresie dróg, termomodernizacji, wodociągów, kanalizacji, zbiornika retencyjno-rekreacyjnego, OSP, obrony cywilnej, infrastruktury sportowej i rekreacyjnej.

Znaczna część projektów realizowana będzie przy udziale środków zewnętrznych, w szczególności funduszy europejskich, programów krajowych, dotacji celowych, środków funduszy ochrony środowiska, środków wojewódzkich, powiatowych, partnerstw publicznych oraz – w uzasadnionych przypadkach – środków prywatnych.

Sytuacja finansowa Gminy Obsza wskazuje na potrzebę ostrożnego i realistycznego planowania inwestycji. W 2024 r. dochody gminy wyniosły 33 476 629,19 zł, natomiast wydatki osiągnęły 33 791 922,36 zł. W strukturze dochodów dominowały subwencje – 43,7% oraz dotacje – 38,3%, natomiast dochody własne stanowiły 18,0% dochodów ogółem. Niski udział dochodów własnych oznacza ograniczoną samodzielność finansową gminy oraz dużą zależność od transferów zewnętrznych.

Pomimo relatywnie wysokich dochodów ogółem w przeliczeniu na mieszkańca, dochody własne Gminy Obsza pozostają niższe od średnich wartości dla powiatu i województwa. W 2024 r. dochody własne wyniosły 1 512,48 zł na mieszkańca, przy średniej 2 449,12 zł w powiecie biłgorajskim i 2 604,49 zł w województwie lubelskim. Oznacza to, że finansowanie projektów strategicznych będzie wymagało szczególnej koncentracji na pozyskiwaniu dofinansowania oraz na wyborze przedsięwzięć o największym znaczeniu rozwojowym.

Wydatki Gminy Obsza w 2024 r. obejmowały w większości wydatki bieżące, które wyniosły 25 196 318,15 zł, tj. 74,6% wydatków ogółem. Wydatki majątkowe wyniosły 8 595 604,21 zł, tj. 25,4%. Diagnoza wskazuje, że wydatki majątkowe charakteryzują się dużą zmiennością, typową dla małych gmin, i są w dużym stopniu uzależnione od dostępności środków zewnętrznych, dotacji oraz programów krajowych i unijnych.

21.1. GŁÓWNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA STRATEGII

Do najważniejszych źródeł finansowania przedsięwzięć zapisanych w Strategii należeć będą:

- **środki własne Gminy Obsza**, w tym dochody własne, subwencje, dotacje celowe, wolne środki, nadwyżka operacyjna oraz środki ujmowane w budżecie gminy i Wieloletniej Prognozie Finansowej.
- **środki budżetu państwa**, w tym programy ministerialne, rezerwy celowe, dotacje na zadania własne i zlecone, programy infrastrukturalne, edukacyjne, społeczne, cyfrowe, obrony cywilnej i bezpieczeństwa publicznego.
- **środki Unii Europejskiej w ramach programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021–2027 oraz środki w ramach kolejnej perspektywy finansowej UE 2028 - 2034**, które będą jednym z najważniejszych potencjalnych źródeł finansowania projektów dotyczących infrastruktury, środowiska, usług społecznych, edukacji, dostępności, cyfryzacji i gospodarki lokalnej.
- **środki krajowych programów Funduszy Europejskich**, w tym Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021–2027, które wspierają m.in. gospodarkę niskoemisyjną, ochronę środowiska, przeciwdziałanie i adaptację do zmian klimatu, inwestycje transportowe, ochronę zdrowia i dziedzictwo kulturowe.

- **Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności**, obejmujący reformy i inwestycje służące wzmocnieniu odporności gospodarki oraz finansowane w formie dotacji i pożyczek.
- **środki Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej**, które mogą wspierać projekty z zakresu gospodarki wodno-ściekowej, odnawialnych źródeł energii, efektywności energetycznej, ochrony powietrza, gospodarki odpadami, usuwania azbestu, retencji, adaptacji do zmian klimatu i edukacji ekologicznej. Lista programów priorytetowych NFOŚiGW na 2026 r. obejmuje m.in. transformację energetyczną, poprawę jakości powietrza, gospodarkę o obiegu zamkniętym, ochronę bioróżnorodności i adaptację do zmian klimatu.
- **środki budżetu województwa lubelskiego i powiatu biłgorajskiego**, w szczególności w zakresie inwestycji drogowych, ochrony dziedzictwa, kultury, sportu, turystyki, bezpieczeństwa i działań partnerskich.
- **środki funduszy celowych i programów sektorowych**, w tym programów dotyczących rozwoju dróg lokalnych, sportu, edukacji, cyfryzacji, ochrony zdrowia, pomocy społecznej, seniorów, osób z niepełnosprawnościami, obrony cywilnej, OSP, dziedzictwa kulturowego i rozwoju obszarów wiejskich.
- **środki Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej oraz instrumentów wspierających obszary wiejskie**, w szczególności w zakresie rolnictwa, scalania gruntów, dróg dojazdowych do gruntów rolnych, gospodarki wodnej, małej infrastruktury, produktów lokalnych i rozwoju usług na obszarach wiejskich.
- **środki lokalnych grup działania i instrumentów rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność**, w tym projekty dotyczące aktywizacji mieszkańców, dziedzictwa, turystyki, małej infrastruktury, organizacji pozarządowych i lokalnej przedsiębiorczości.
- **środki prywatne mieszkańców, przedsiębiorców i inwestorów**, w szczególności przy projektach dotyczących OZE dla mieszkańców, przydomowych oczyszczalni ścieków, produktów lokalnych, działalności gospodarczej, turystyki, agroturystyki i inwestycji gospodarczych.
- **kredyty, pożyczki, obligacje komunalne i instrumenty zwrotne**, wykorzystywane wyłącznie w granicach bezpiecznej polityki zadłużeniowej gminy i zgodnie z obowiązującymi przepisami dotyczącymi finansów publicznych.
- **partnerstwo publiczno-prywatne oraz inne formy współpracy z partnerami zewnętrznymi**, możliwe do zastosowania zwłaszcza w projektach gospodarczych, energetycznych, turystycznych, usługowych i infrastrukturalnych, jeżeli analiza kosztów i korzyści potwierdzi zasadność takiej formuły⁷.

⁷ Formuła PPP opiera się na realizacji zadań publicznych na mocy wieloletniej umowy określającej podział zadań i ryzyk pomiędzy podmiotem publicznym a partnerem prywatnym. Celem PPP jest świadczenie określonej usługi publicznej przez partnera prywatnego w oparciu o infrastrukturę publiczną, za wynagrodzeniem. Realizacja inwestycji w formule PPP to szereg korzyści dla instytucji publicznych, a przede wszystkim możliwość optymalizacji wydatkowania środków budżetowych poprzez zaangażowanie kapitału prywatnego w inwestycje publiczne, oraz możliwość skorzystania z wiedzy i doświadczenia biznesu. (więcej informacji: <https://www.ppp.gov.pl/>)

21.2. ZASADY FINANSOWANIA PRZEDSIĘWZIĘĆ

Ze względu na dużą skalę potrzeb inwestycyjnych i ograniczoną samodzielność finansową gminy, realizacja Strategii powinna opierać się na kilku podstawowych zasadach:

1. Konieczna jest **koncentracja środków na przedsięwzięciach o największym znaczeniu strategicznym**. Oznacza to pierwszeństwo dla projektów, które mają największy wpływ na jakość życia mieszkańców, bezpieczeństwo, dostępność usług publicznych, ochronę środowiska, rozwój gospodarki lokalnej oraz zdolność gminy do pozyskiwania kolejnych środków.
2. Należy stosować **zasadę montażu finansowego**, polegającą na łączeniu różnych źródeł finansowania. W przypadku wielu projektów budżet gminy powinien pełnić przede wszystkim funkcję wkładu własnego, uzupełnianego środkami europejskimi, krajowymi, wojewódzkimi, funduszami ochrony środowiska lub środkami partnerów.
3. Ważne jest **etapowanie przedsięwzięć**. Projekty o najwyższej wartości, takie jak zbiornik retencyjno-rekreacyjny, modernizacja dróg, rozbudowa wodociągów i kanalizacji, termomodernizacja budynków publicznych czy rozwój infrastruktury bezpieczeństwa, powinny być dzielone na etapy możliwe do sfinansowania w kolejnych latach.
4. Należy zapewnić **gotowość dokumentacyjną projektów**. Skuteczne pozyskiwanie środków zewnętrznych wymaga wcześniejszego przygotowania koncepcji, kosztorysów, dokumentacji technicznej, decyzji administracyjnych, audytów energetycznych, analiz środowiskowych i innych załączników wymaganych w naborach.
5. Niezbędne jest **bieżące monitorowanie źródeł finansowania**. Programy unijne, krajowe i regionalne podlegają aktualizacjom, dlatego gmina powinna systematycznie analizować harmonogramy naborów, warunki kwalifikowalności, poziomy dofinansowania i wymogi formalne.
6. Realizacja Strategii powinna uwzględniać **możliwość projektów partnerskich**, zwłaszcza w obszarach turystyki, gospodarki wodnej, ochrony środowiska, dróg, transportu, OZE, cyfryzacji, usług społecznych i bezpieczeństwa. Współpraca z innymi samorządami, powiatem, województwem, organizacjami społecznymi, LGD, jednostkami OSP, instytucjami kultury oraz partnerami prywatnymi może zwiększać szanse na finansowanie i poprawiać efektywność przedsięwzięć.

21.3. POWIĄZANIE ŹRÓDEŁ FINANSOWANIA Z CELAMI STRATEGII

Projekty przypisane do **celu strategicznego I**, dotyczące rozwoju lokalnej gospodarki, turystyki, rekreacji i dziedzictwa, mogą być finansowane przede wszystkim ze środków własnych gminy, programów UE, środków na rozwój przedsiębiorczości, turystyki, kultury i dziedzictwa, środków LGD, programów rozwoju obszarów wiejskich, funduszy promocyjnych, środków Ministerstwa Sportu i Turystyki, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz środków prywatnych.

Projekty przypisane do **celu strategicznego II**, obejmujące infrastrukturę techniczną i środowiskową, będą wymagały największego zaangażowania środków zewnętrznych. Potencjalnymi źródłami finansowania są Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021–2027, FEiKS, KPO, NFOŚiGW, WFOŚiGW, programy drogowe, środki na retencję, gospodarkę

wodno-ściekową, efektywność energetyczną, OZE, gospodarkę odpadami oraz adaptację do zmian klimatu.

Projekty przypisane do **celu strategicznego III**, dotyczące usług społecznych, edukacyjnych, zdrowotnych i integracyjnych, mogą być finansowane z programu regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, środków budżetu państwa, programów senioralnych, programów dostępności, środków na edukację, ochronę zdrowia, pomoc społeczną, osoby z niepełnosprawnościami oraz organizacje pozarządowe.

Projekty przypisane do **celu strategicznego IV**, obejmujące sprawny, cyfrowy i bezpieczny samorząd, mogą korzystać ze środków przeznaczonych na cyfryzację administracji, cyberbezpieczeństwo, e-usługi, kompetencje kadr, OSP, obronę cywilną, monitoring, oświetlenie, systemy ostrzegania oraz zarządzanie kryzysowe. Część tych przedsięwzięć może być finansowana z programów krajowych, funduszy bezpieczeństwa, funduszy celowych oraz środków własnych gminy.

22. ZASADY I STRUKTURA ZARZĄDZANIA PROCESEM WDRAŻANIA STRATEGII

Istotnym elementem skutecznej realizacji interwencji publicznych w ramach Strategii jest właściwie zaprojektowany i konsekwentnie wykorzystywany system zarządzania i wdrażania, który determinuje sprawność realizacji Strategii i skuteczność wykorzystywania dostępnych funduszy przeznaczonych na realizację jej celów. Co istotne, właściwy system stanowi podstawę do rozwoju trwałego forum współpracy między interesariuszami, nie tylko w zakresie funduszy europejskich, ale docelowo wszystkich polityk i projektów realizowanych przez samorząd gminy Obsza. Jednocześnie system zarządzania tworzy sformalizowaną strukturę, w ramach której powstają relacje nieformalne. Taka struktura stanowić będzie w przyszłości bazę wiedzy i pamięci organizacyjnej integrującej społeczność gminy w realizacji celów rozwojowych.

22.1. ZASADY WSPÓŁPRACY INTERESARIUSZY

Opracowaniu i wdrażaniu Strategii oraz prawidłowemu funkcjonowaniu systemu zarządzania towarzyszy kilka poniższych zasad, którymi konsekwentnie powinny kierować się wszystkie zaangażowane podmioty:

Ryc. 17. Zasady współpracy interesariuszy

Źródło: Opracowanie własne

▪ **Partnerstwo**

Zastosowanie zasady partnerstwa jest konieczne w sytuacjach, w których dochodzi do interakcji pomiędzy władzami gminy, a jej mieszkańcami czy reprezentantami organizacji. Zasada ta polega na kreowaniu warunków partnerskiej współpracy pomiędzy interesariuszami (odpowiedni dobór przedsięwzięć zawartych w Strategii, źródeł ich finansowania oraz korzystania z ich efektów przez mieszkańców Gminy Obsza) oraz na kształtowaniu pozytywnych relacji pomiędzy podmiotami zarówno publicznymi, prywatnymi jak i organizacjami społecznymi.

▪ **Równość partnerów**

Powodzenie współpracy w zasadniczym stopniu zależy od tego, czy wszyscy partnerzy będą przekonani co do łączącej ich wspólnoty interesów i celów. Decyduje o tym zarówno konstrukcja i treść Strategii, jak też codzienna praktyka działania - na etapie przygotowania dokumentu, jak też późniejszego wdrażania. Dlatego istotne jest, aby zaplanowane i później wykorzystywane mechanizmy zarządzania w realny sposób uwzględniały równość interesariuszy.

▪ **Wielopoziomowe zarządzanie**

Zarządzanie procesem wdrażania Strategii przez jeden podmiot może mieć negatywne skutki w postaci ograniczenia efektywności realizacji celów Strategii, ograniczenia akceptacji społecznej części działań czy innych problemów związanych z zarządzaniem. W celu uniknięcia potencjalnych negatywnych skutków konieczna jest współpraca interesariuszy na różnych szczeblach zarządzania, w różnych formułach i przy realizacji poszczególnych przedsięwzięć. Wielopoziomowe zarządzanie ma realny wpływ na skuteczność i efektywność realizacji celów Strategii.

▪ **Otwartość, uczciwość i zaufanie**

Kierowanie się tymi wartościami może ułatwić interesariuszom współpracę oraz wytyczyć ścieżkę ich postępowania. Cechy te powinny być odniesieniem w przypadku występowania kwestii spornych i kryzysowych.

- **Proste zasady komunikacji**

Klarownie wyznaczone zasady komunikacji pomiędzy interesariuszami znacząco ułatwiają współpracę przy realizacji złożonych przedsięwzięć. Określenie zasad oraz sposobów komunikacji powinno mieć miejsce na początku współpracy interesariuszy. Odpowiednie zdefiniowanie zasad skróci czas podejmowania decyzji oraz wpłynie pozytywnie na efektywność przepływu informacji.

- **Sieciowanie i stała współpraca**

Budowanie sieciowych relacji pomiędzy instytucjami, organizacjami, grupami osób i poszczególnymi mieszkańcami stanowi silną bazę dla dalszej współpracy oraz realizacji kolejnych przedsięwzięć. Stworzenie odpowiednich warunków do budowania relacji sieciowych jest szczególnie istotne podczas działań partycypacyjnych. Wszyscy zaangażowani interesariusze powinni wiedzieć, w ramach jakich mechanizmów i zasad działają. Jest to szczególnie ważne przy działaniach z zakresu planowania przestrzennego, przedsięwzięciach zintegrowanych oraz w trakcie innych prac projektowych.

- **Racjonalność wydatków**

Tworzenie mechanizmów zarządczych w samorządzie gminnym nie powinno prowadzić do mnożenia struktur i nieuzasadnionego wydatkowania środków publicznych.

- **Elastyczne rozwiązania**

Na etapie tworzenia Strategii, a nawet w początkowym procesie jej wdrażania, nie uda się trafnie przewidzieć wszystkich uwarunkowań tak, aby szczegółowo zaplanować mechanizmy zapewniające efektywność działań. Ponadto uwarunkowania te z czasem mogą ulegać istotnym zmianom. Konieczność zachowania elastyczności w procesie wdrażania Strategii Rozwoju Gminy Obsza uwarunkowana jest przede wszystkim: zmieniającą się sytuacją społeczną i gospodarczą gminy (np. trendami demograficznymi), opiniami i potrzebami mieszkańców, wpływem inwestycji krajowych i regionalnych, możliwościami finansowania inwestycji w perspektywie finansowej UE 2021 – 2027, sytuacją budżetową, konsekwencjami społecznymi i ekonomicznymi wojny w Ukrainie oraz sukcesywną realizacją celów Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030.

- **Spójność z celami polityki regionalnej**

W procesie opracowania i wdrażania Strategii ważną zasadą powinno być zachowanie spójności Strategii z dokumentami strategicznymi i operacyjnymi na poziomie lokalnym, regionalnym, krajowym i europejskim. Spójność dokumentów powinna dotyczyć przede wszystkim wyznaczonych celów, kierunków działań oraz zakresu przedsięwzięć.

22.2. STRUKTURA I SYSTEM ZARZĄDZANIA STRATEGIĄ

System wdrażania Strategii Rozwoju Gminy Obsza na lata 2026 - 2035 stanowi integralną część procesu zarządzania strategicznego polityką rozwoju prowadzonego przez samorząd gminy. W systemie realizacji Strategii, kluczową rolę odgrywać będzie przywództwo organizacyjne władz gminy, rozumiane jako strategiczna rola organów wykonawczych samorządu w stymulowaniu i koordynacji działań podejmowanych przez różnorodne

podmioty i środowiska, jak również w mobilizowaniu oraz integrowaniu zasobów pozostających w ich dyspozycji na rzecz realizacji celów Strategii. Projekty w ramach Strategii będą realizowane w różnych okresach czasowych przy zaangażowaniu zróżnicowanych instrumentów obejmujących narzędzia organizacyjne i finansowe, których zakres przedmiotowy oraz kierunki wydatkowania podlegają bezpośredniej kontroli ze strony organów samorządu Gminy Obsza.

Strategia skupia się na zadaniach, za które odpowiedzialny jest samorząd gminny zgodnie z jego kompetencjami ustawowymi. Nie ogranicza się jednak wyłącznie do tych zadań ale angażuje i inicjuje działania realizowane w szerszych partnerstwach. Znajduje to wyraz w Rozdziale 20 *Potencjalne kierunki współpracy międzygminnej w wymiarze terytorialnym*, dla których jednostkami realizującymi będą zarówno władze gminny oraz jednostki organizacyjne gminy, jak również partnerzy lokalni, administracja rządowa, samorząd powiatowy i wojewódzki oraz podmioty prywatne i organizacje pozarządowe.

System wdrażania Strategii oparty jest o model koordynacyjny, polegający na wykorzystaniu bieżącego zasobu informacji gromadzonych w ramach działań realizowanych przez poszczególne jednostki organizacyjne Gminy Obsza w związku z realizacją Strategii, programów i projektów, które są wdrażane, aktualizowane lub nowotworzone na poziomie merytorycznie odpowiedzialnych za nie referatów.

Koordynator wdrażania Strategii – Sekretarz Gminy Obsza odpowiadać będzie za zapewnienie spójności pomiędzy realizacją celów Strategii, a celami pozostałych strategii i programów gminnych oraz za proces wdrażania, monitoringu i ewaluacji Strategii. Funkcją Koordynatora, w kontekście monitoringu i ewaluacji Strategii, będzie gromadzenie, analiza i ocena informacji dostarczanych przez poszczególne referaty oraz jednostki organizacyjne gminy, realizujące inne strategie, programy i projekty, a także przekazywanie stosownie opracowanej informacji Wójtowi Gminy Obsza.

Układ instytucjonalny wdrażania Strategii Rozwoju Gminy Obsza na lata 2026 – 2035 stanowić będą:

- Rada Gminy Obsza,
- Wójt Gminy Obsza,
- Koordynator wdrażania strategii,
- Zespoły robocze ds. wdrażania strategii,
- Partnerzy społeczni i gospodarczy.

Rada Gminy Obsza

Rada Gminy jest zespołem demokratycznie wybranych reprezentantów mieszkańców gminy. Pełni funkcję stanowiącą i kontrolną, a do jej właściwości należą wszystkie sprawy pozostające w zakresie działania gminy, o ile ustawy nie stanowią inaczej. Rada podejmuje uchwały w sprawie przyjęcia i aktualizacji Strategii rozwoju oraz innych programów, które stanowią operacyjne rozwinięcie zapisów strategii, a także dokumentów i planów związanych z zagospodarowaniem przestrzennym. Decyduje także o ostatecznym kształcie budżetu w jednorocznym i wieloletnim horyzoncie czasowym.

Wójt Gminy Obsza

Podstawowym podmiotem układu instytucjonalnego wdrażania Strategii jest Wójt Gminy Obsza, na którym spoczywa odpowiedzialność za wykonanie uchwały Rady Gminy w sprawie przyjęcia Strategii do realizacji. Kluczowymi czynnikami sukcesu wdrażania zapisów Strategii są m.in. adekwatna organizacja wewnętrzna Urzędu Gminy, właściwe

zasady operacjonalizacji celów, pełna informacja wspomagająca wdrażanie zapisów dokumentu, dostosowanie zasad współpracy jednostek realizujących strategię oraz kultury organizacyjnej do osiągnięcia efektów wdrażania Strategii.

Koordynator wdrażania Strategii

Funkcje Koordynatora wdrażania Strategii pełni Sekretarz Gminy Obsza, do którego zadań należeć będzie:

- koordynacja działań gminy w zakresie zgodności realizowanych programów i projektów z zapisami Strategii,
- rekomendowanie Wójtowi Gminy Obsza zmian i aktualizacji Strategii,
- monitoring i ewaluacja wdrażania Strategii,
- współpraca z referatami Urzędu Gminy Obsza, jednostkami organizacyjnymi oraz partnerami zewnętrznymi odpowiedzialnymi za przygotowanie i realizację poszczególnych projektów oraz monitoring,
- prowadzenie działań informacyjnych i konsultacyjnych skierowanych do interesariuszy.

Zespoły robocze itp. wdrażania strategii

Do realizacji projektów wynikających ze Strategii mogą zostać powołane Zespoły Robocze, w skład których, wejdą pracownicy referatów Urzędu Gminy Obsza i/lub jednostek organizacyjnych gminy, odpowiedzialni bezpośrednio za przygotowanie niezbędnych informacji i dokumentów i realizację projektów oraz partnerzy zewnętrzni uczestniczący w danym projekcie. Taki sposób organizacji pracy pozwala na eliminację ryzyka niewłaściwego nadzoru technicznego i finansowego projektów. Powołanie Zespołów roboczych i przekazanie im konkretnych zadań uzależnione jest od specyfiki danego przedsięwzięcia, jego złożoności, udziału partnerów zewnętrznych oraz źródeł i form finansowania.

Do zadań Zespołów Roboczych należeć będzie:

- koordynacja we właściwych referatach Urzędu Gminy Obsza wszelkich działań przygotowawczych dotyczących poszczególnych projektów (przeprowadzenie uzgodnień, uzyskanie pozwoleń, przygotowanie wymaganej dokumentacji, zapewnienie środków w budżecie jednostki, itp.),
- uzgadnianie harmonogramu podejmowanych działań,
- wzajemne informowanie o postępach w realizacji zadań oraz występujących zagrożeniach, wypracowywanie rozwiązań i działań naprawczych,
- bieżące informowanie o postępach w realizacji zadań oraz występujących zagrożeniach.

Partnerzy społeczni i gospodarczy

W celu zapewnienia możliwie szerokiego zaangażowania interesariuszy w realizację Strategii możliwe jest włączenie w proces podejmowania kluczowych decyzji strategicznych przedstawicieli podmiotów reprezentujących organizacje pozarządowe, partnerów społecznych i gospodarczych oraz lokalnych liderów.

Partnerzy społeczni i gospodarczy pełnią funkcję opiniującą – doradcą dla Wójta Gminy Obsza i Koordynatora wdrażania strategii oraz stanowią ważny kanał komunikacji między władzami gminy a społecznością lokalną, w kontekście istotnych rozstrzygnięć zawartych w Strategii.

Do najważniejszych zadań partnerów społecznych i gospodarczych należy opiniowanie istotnych rozstrzygnięć w procesie wdrażania i aktualizacji Strategii oraz rekomendowanie i inicjowanie zmian w Strategii.

23. SYSTEM MONITOROWANIA, EWALUACJI I AKTUALIZACJI STRATEGII

Założenia systemu monitorowania

System monitorowania, ewaluacji i aktualizacji Strategii Rozwoju Gminy Obsza na lata 2026 - 2035 stanowi narzędzie stałej oceny stopnia realizacji celów strategicznych, celów operacyjnych, rezultatów oraz przedsięwzięć przewidzianych w dokumencie. Jego podstawowym zadaniem jest zapewnienie, aby Strategia była dokumentem aktywnie wykorzystywanym w zarządzaniu rozwojem gminy, a nie jedynie formalnym opracowaniem planistycznym.

Monitorowanie Strategii polega na systematycznym zbieraniu, analizowaniu i interpretowaniu informacji dotyczących postępu rzeczowego i finansowego realizowanych działań. Szczególne znaczenie mają wskaźniki określone w rozdziale 15, obejmujące oczekiwane rezultaty i wskaźniki produktu dla poszczególnych celów operacyjnych. Wskaźniki te zostały powiązane z listą projektów strategicznych Gminy Obsza, obejmujących m.in. gospodarkę, turystykę, infrastrukturę techniczną, środowisko, edukację, usługi społeczne, cyfryzację administracji i bezpieczeństwo.

System monitoringu Strategii ma charakter praktyczny, prosty i możliwy do stosowania przez administrację gminną. Jego celem nie jest tworzenie nadmiernie rozbudowanego systemu sprawozdawczego, lecz zapewnienie samorządowi bieżącej informacji o tym, które działania są realizowane zgodnie z planem, które wymagają korekt, a które powinny zostać przesunięte, uzupełnione lub zmodyfikowane ze względu na zmieniające się uwarunkowania finansowe, społeczne, gospodarcze lub środowiskowe.

System monitorowania powinien być powiązany z bieżącym zarządzaniem gminą, w szczególności z przygotowywaniem budżetu gminy, Wieloletniej Prognozy Finansowej, planów inwestycyjnych, corocznego Raportu o stanie gminy, programów sektorowych oraz dokumentów planistycznych. Dzięki temu Strategia będzie pełnić funkcję nadrzędnego dokumentu porządkującego działania rozwojowe, inwestycyjne i organizacyjne Gminy Obsza.

Cele monitorowania i ewaluacji

Celem systemu monitorowania i ewaluacji jest przede wszystkim zapewnienie informacji o stopniu realizacji Strategii oraz o skuteczności podejmowanych działań. System pozwala na ocenę, czy realizowane projekty rzeczywiście przyczyniają się do osiągania założonych celów operacyjnych i strategicznych oraz czy odpowiadają na najważniejsze potrzeby mieszkańców.

Do najważniejszych celów monitorowania i ewaluacji Strategii należą:

- bieżąca ocena stopnia realizacji celów strategicznych i operacyjnych,
- monitorowanie postępu rzeczowego i finansowego projektów wskazanych w Strategii,
- ocena osiągania rezultatów oraz wskaźników produktu określonych w rozdziale 15,
- identyfikacja barier i problemów we wdrażaniu Strategii,
- wskazywanie działań korygujących, organizacyjnych i finansowych,
- wspieranie decyzji dotyczących kolejności realizacji projektów,
- zwiększanie przejrzystości działań samorządu wobec mieszkańców,
- przygotowanie podstaw do okresowej ewaluacji i ewentualnej aktualizacji Strategii.

Monitorowanie ma charakter bieżący i operacyjny, natomiast ewaluacja pełni funkcję pogłębionej oceny skuteczności, trafności, efektywności i trwałości działań podejmowanych w ramach Strategii. Oba procesy powinny się wzajemnie uzupełniać.

Struktura instytucjonalna monitoringu

Za koordynację procesu monitorowania Strategii odpowiada Koordynator wdrażania Strategii, przy wsparciu Urzędu Gminy Obsza oraz jednostek organizacyjnych gminy. Zadaniem Koordynatora będzie gromadzenie danych, współpraca z komórkami organizacyjnymi urzędu, jednostkami gminnymi oraz przygotowywanie okresowych informacji o stanie realizacji Strategii.

Do zadań Koordynator wdrażania Strategii w zakresie monitorowania Strategii należeć będzie w szczególności:

- gromadzenie danych dotyczących realizacji projektów i wskaźników,
- analiza postępu rzeczowego i finansowego przedsięwzięć,
- pozyskiwanie informacji od jednostek organizacyjnych gminy,
- współpraca z instytucjami zewnętrznymi, w tym GUS, urzędem marszałkowskim, powiatem, LGD, organizacjami społecznymi i partnerami projektowymi,
- przygotowywanie okresowych raportów lub informacji z realizacji Strategii, w tym wkładu do corocznego Raportu o stanie gminy
- formułowanie rekomendacji dotyczących dalszego wdrażania, korekt lub aktualizacji dokumentu.

Jednostki organizacyjne gminy, instytucje kultury, placówki oświatowe, jednostki OSP, organizacje społeczne oraz inni partnerzy lokalni mogą uczestniczyć w monitorowaniu Strategii poprzez przekazywanie informacji o realizowanych działaniach, zgłaszanie potrzeb, opiniowanie rozwiązań oraz współpracę przy projektach.

Zakres monitorowania

Monitoring Strategii powinien obejmować trzy podstawowe poziomy: realizację celów, realizację projektów oraz zmianę sytuacji społeczno-gospodarczej gminy.

Pierwszy poziom dotyczy monitorowania celów strategicznych i operacyjnych. Ocenie podlegać będzie to, czy podejmowane działania są zgodne z przyjętym systemem celów oraz czy przyczyniają się do osiągnięcia oczekiwanych rezultatów.

Drugi poziom obejmuje monitoring projektów. W tym zakresie analizowane będą: stopień przygotowania projektów, stan dokumentacji, źródła finansowania, harmonogram, wartość zadania, etap realizacji, osiągnięte produkty oraz ewentualne problemy we wdrażaniu. Szczególne znaczenie ma tu lista projektów strategicznych, która stanowi podstawę operacyjnego wdrażania Strategii.

Trzeci poziom obejmuje monitoring ogólnych zmian rozwojowych gminy. Powinien on wykorzystywać dane statystyki publicznej oraz dane własne gminy, w szczególności dotyczące demografii, rynku pracy, przedsiębiorczości, infrastruktury, usług publicznych, finansów gminy, ochrony środowiska i aktywności społecznej. Diagnoza Gminy Obsza wskazuje szeroki zestaw danych bazowych, obejmujących m.in. demografię, edukację, przedsiębiorczość, rynek pracy, infrastrukturę techniczną oraz finanse publiczne, które mogą stanowić punkt odniesienia dla późniejszych ocen.

Źródła danych do monitorowania

W systemie monitorowania Strategii wykorzystywane będą przede wszystkim dane dostępne, wiarygodne i możliwe do cyklicznego pozyskiwania. Do głównych źródeł danych należeć będą:

- dane Urzędu Gminy Obsza oraz dane jednostek organizacyjnych gminy,
- dane budżetowe i Wieloletnia Prognoza Finansowa,
- sprawozdania z realizacji projektów,
- dane Głównego Urzędu Statystycznego i Banku Danych Lokalnych,
- dane Powiatowego Urzędu Pracy,
- dane instytucji oświatowych, społecznych, zdrowotnych i kulturalnych,
- dane instytucji ochrony środowiska i gospodarki wodnej,
- informacje od partnerów projektowych i organizacji społecznych,
- wyniki konsultacji społecznych, ankiet, spotkań i zgłoszeń mieszkańców.

W przypadku wskaźników produktu podstawowym źródłem danych będą dokumenty projektowe, protokoły odbioru, umowy, sprawozdania, ewidencje prowadzone przez urząd i jednostki organizacyjne oraz dane wynikające z rozliczeń projektów finansowanych ze środków zewnętrznych.

Częstotliwość monitorowania

Monitoring Strategii powinien być prowadzony w sposób ciągły, natomiast jego podsumowanie powinno następować co najmniej raz w roku. Coroczna informacja o realizacji Strategii może być przygotowywana jako odrębny dokument lub jako część Raportu o stanie gminy.

Roczna informacja monitoringowa powinna obejmować w szczególności:

- wykaz projektów realizowanych w danym roku,
- stopień zaawansowania projektów strategicznych,
- poniesione nakłady finansowe i źródła finansowania,
- osiągnięte produkty i rezultaty,
- informację o pozyskanych środkach zewnętrznych,
- wskazanie problemów, opóźnień i barier,
- rekomendacje dotyczące dalszego wdrażania Strategii.

Pełniejsze podsumowanie postępów wdrażania Strategii powinno być przygotowywane okresowo, np. w połowie okresu obowiązywania dokumentu oraz po jego zakończeniu. Pozwoli to ocenić nie tylko wykonanie poszczególnych projektów, ale również stopień osiągnięcia celów strategicznych.

Ewaluacja Strategii

Ewaluacja Strategii jest pogłębioną oceną trafności, skuteczności, efektywności, użyteczności i trwałości działań podejmowanych w ramach Strategii. Jej zadaniem jest odpowiedź na pytanie, czy przyjęte cele, projekty i mechanizmy wdrażania odpowiadają rzeczywistym potrzebom gminy oraz czy przynoszą oczekiwane efekty.

W procesie realizacji Strategii przewiduje się ewaluację końcową (ex post), przeprowadzoną po zakończeniu okresu obowiązywania Strategii. Ewaluacja ex post powinna zostać przeprowadzona po zakończeniu okresu obowiązywania Strategii w roku 2035 lub 2036. Jej celem będzie całościowa ocena stopnia osiągnięcia celów, skuteczności wykorzystanych instrumentów, trwałości efektów oraz wpływu Strategii na rozwój Gminy Obsza. Wnioski z ewaluacji końcowej powinny zostać wykorzystane przy opracowywaniu kolejnego dokumentu strategicznego.

Kryteria ewaluacji

Ewaluacja Strategii powinna być prowadzona z wykorzystaniem podstawowych kryteriów oceny polityk publicznych. Należą do nich:

- trafność: ocena, czy cele i projekty odpowiadają rzeczywistym potrzebom gminy i mieszkańców,
- skuteczność: ocena, w jakim stopniu osiągnięto zakładane rezultaty i wskaźniki,
- efektywność: ocena relacji między poniesionymi nakładami a osiągniętymi efektami,
- użyteczność: ocena, czy działania przyniosły praktyczne korzyści mieszkańcom, przedsiębiorcom, instytucjom i lokalnej wspólnocie,
- trwałość: ocena, czy efekty projektów będą utrzymywać się po zakończeniu ich realizacji,
- komplementarność: ocena, czy działania wzajemnie się uzupełniają i wspierają realizację celów strategicznych.

Ewaluacja powinna uwzględniać zarówno dane ilościowe, jak i jakościowe. Oznacza to, że oprócz analizy wskaźników i danych statystycznych warto wykorzystywać opinie mieszkańców, jednostek organizacyjnych, organizacji społecznych, przedsiębiorców i partnerów zewnętrznych.

Wskaźniki kluczowe dla oceny skuteczności Strategii

Niezależnie od szczegółowych wskaźników produktu i rezultatów określonych w rozdziale 15, dla ogólnej oceny skuteczności Strategii rekomenduje się monitorowanie zestawu wskaźników kluczowych. Ich zadaniem jest pokazanie szerszych zmian rozwojowych Gminy Obsza w perspektywie do 2035 r.

Tabela 6. Wskaźniki kluczowe Strategii

Lp.	Wskaźnik kluczowy	Jednostka	Zakres monitorowania
1.	Liczba ludności Gminy Obsza	osoby	Ocena zmian demograficznych i skali depopulacji
2.	Saldo migracji	osoby/‰	Ocena atrakcyjności osiedleńczej gminy
3.	Udział ludności w wieku poprodukcyjnym	%	Ocena procesu starzenia się społeczności lokalnej
4.	Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 1 000 mieszkańców	podmioty	Ocena poziomu przedsiębiorczości lokalnej
5.	Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych	osoby	Ocena sytuacji na lokalnym rynku pracy
6.	Długość wybudowanych, przebudowanych lub zmodernizowanych dróg	km	Ocena poprawy dostępności komunikacyjnej
7.	Odsetek mieszkańców korzystających z sieci wodociągowej i kanalizacyjnej	%	Ocena rozwoju infrastruktury technicznej
8.	Liczba budynków publicznych objętych termomodernizacją lub OZE	szt.	Ocena postępu transformacji energetycznej
9.	Liczba osób objętych usługami społecznymi, opiekuńczymi, asystenckimi lub integracyjnymi	osoby	Ocena rozwoju usług społecznych
10.	Liczba uruchomionych e-usług publicznych	szt.	Ocena cyfryzacji administracji i dostępności usług
11.	Wartość pozyskanych środków zewnętrznych na realizację projektów strategicznych	zł	Ocena skuteczności finansowania Strategii
12.	Liczba zrealizowanych projektów strategicznych	szt.	Ocena postępu wdrażania Strategii

Analiza trendów powyższych wskaźników kluczowych pozwoli na syntetyczną ocenę skuteczności realizacji Strategii w dłuższym okresie. Są to wskaźniki przekrojowe, mierzące efekty rozwojowe, tj. realną zmianę społeczno-gospodarczą i przestrzenną, a nie jedynie realizację projektów. Obejmują demografię, gospodarkę, infrastrukturę, środowisko, jakość życia oraz sprawność zarządzania - tj. wszystkie cele strategiczne. Większość ww. wskaźników opiera się na danych dostępnych w gminie (niskie koszty monitoringu).

Procedura aktualizacji Strategii

Strategia Rozwoju Gminy Obsza na lata 2026 - 2035 jest dokumentem stabilnym, ale jednocześnie elastycznym. Oznacza to, że jej główne założenia powinny zachowywać ciągłość, natomiast w uzasadnionych przypadkach możliwe powinno być dokonanie aktualizacji dokumentu.

Aktualizacja Strategii może być konieczna w szczególności w przypadku:

- istotnych zmian społecznych, gospodarczych, finansowych, środowiskowych lub przestrzennych,
- zmiany uwarunkowań prawnych dotyczących planowania rozwoju i planowania przestrzennego,
- pojawienia się nowych źródeł finansowania lub zmian zasad korzystania ze środków zewnętrznych,
- istotnych zmian w budżecie gminy lub Wieloletniej Prognozie Finansowej,
- potrzeby wprowadzenia nowych projektów lub usunięcia projektów, których realizacja stała się niemożliwa albo nieuzasadniona,
- wyników ewaluacji wskazujących na konieczność korekty celów lub wskaźników,
- zmian wynikających z dokumentów krajowych, regionalnych lub ponadlokalnych.

Aktualizacja Strategii może zostać zainicjowana przez Wójta Gminy Obsza lub Radę Gminy Obsza. W przypadku istotnych zmian dokumentu należy zachować procedury wynikające z obowiązujących przepisów, w tym dotyczące konsultacji społecznych i opiniowania projektu aktualizacji.

Zasadne jest, aby pełna aktualizacja Strategii nie była przeprowadzana zbyt często, lecz jedynie w przypadku rzeczywistej potrzeby. Bieżące korekty wdrożeniowe, takie jak zmiany harmonogramu, doprecyzowanie zakresu projektów czy dostosowanie źródeł finansowania, mogą być dokonywane w ramach budżetu, Wieloletniej Prognozy Finansowej, planów inwestycyjnych lub dokumentów wykonawczych, o ile nie zmieniają podstawowego układu celów Strategii.

ZAŁĄCZNIK 1 - LISTA PROJEKTÓW REALIZUJĄCYCH CELE STRATEGICZNE

CEL STRATEGICZNY 1

ROZWÓJ LOKALNEJ GOSPODARKI, TURYSTYKI, REKREACJI I DZIEDZICTWA GMINY OBSZA

Cel operacyjny 1.1.

Wzmacnianie lokalnej przedsiębiorczości, funkcji gospodarczych i obsługi rolnictwa

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
-----	----------------	------------------------	------------------------	------------------------------

1.	Utworzenie targowiska gminnego	Kompleksowe uzbrojenie terenu (utwardzenie placu, dojazd, zadaszenie), podział oraz wykup, odrolnienie gruntów pod plac.	1 000 000	I.2030 - IV.2032
2.	Zakup i montaż towaromatów na terenie gminy	Budowa towaromatów służących rolnikom i mieszkańcom do sprzedaży produktów rolnych i rękodzieła – 8 sztuk.	800 000	I.2027 - IV.2032
3.	Rozwój Strefy Gospodarczej	Kompleksowe uzbrojenie terenu (drogi wewnętrzne, wodociąg, energia, światłowód), podział oraz wykup gruntów pod drogi.	2 000 000	I.2028 - IV.2032
4.	Przygotowanie niewykorzystanych budynków gminnych dla inwestorów	Budynki po dawnych szkołach podstawowych, - rekultywacja terenu wokół budynków.	3 000 000	I.2026 - IV.2030
5.	Program wsparcia i ulg dla nowych działalności gospodarczych	Zastosowanie programu zawierającego praktyczne ulgi i wsparcie dostępne dla właścicieli nowo powstałych firm, które mogą znacznie ułatwić rozwój działalności od pierwszych dni funkcjonowania firmy.	10 000 000	I.2028 - IV.2032
6.	Scalanie gruntów w gminie Obsza	Wydzielanie nowych działek ewidencyjnych, o innym ukształtowaniu w stosunku do pierwotnych, w celu doprowadzenia do zmniejszenia ilości małych, rozporoszonych działek składających się na gospodarstwa oraz do powiększenia ich średniej wielkości. Prace w zakresie zagospodarowania poscaleniowego terenu, które obejmują w szczególności stworzenie funkcjonalnej sieci dróg dojazdowych do gruntów rolnych i leśnych oraz wykonanie zadań wpływających na regulację stosunków wodnych na obszarze objętym scaleniem. Koszty wykonania projektu scalania(dokumentacji geodezyjno-prawnej).	3 000 000	I.2027 - IV.2035

Cel operacyjny 1.2.

Budowanie marki Gminy Obsza oraz promocja jej potencjału inwestycyjnego, turystycznego i lokalnych produktów

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Budowanie pozytywnego wizerunku gminy jako miejsca atrakcyjnego dla inwestorów oraz wdrażanie marki gminy	Stworzenie spójnej strategii komunikacji marki Gminy Obsza mającej na celu przyciągnięcie kapitału, tworzenie miejsc pracy i stymulowanie rozwoju gospodarczego: identyfikacja unikalnych cech gminy i unikalnej marki terytorialnej, która rezonuje z potencjalnymi inwestorami. Stworzenia spójnego i przyciągającego wizerunku, który będzie komunikowany za pomocą różnorodnych kanałów poprzez: projektowanie unikalnego logo i hasła promocyjnego, które łatwo zapadają w pamięć i są silnie kojarzone z regionem, wykorzystanie mediów społecznościowych do budowania społeczności wokół marki gminy i angażowania mieszkańców oraz turystów, organizacja wydarzeń kulturalnych, sportowych i biznesowych, które podkreślają unikalność gminy i przyciągają odwiedzających.	200 000	I.2026 - IV.2035
2.	Marketing wideo – YouTube	Tworzenie filmów i umieszczanie ich na platformie YouTube w celu promowania marki i	150 000	I.2026 - IV.2035

		produktów lokalnych oraz uzyskania większej rozpoznawalności gminy i rozwoju turystyki.		
3.	Wykonanie Witaczy drogowych	Przygotowanie projektu, wykonanie i montaż nowych witaczy drogowych.	500 000	I.2030 - IV.2031

Cel operacyjny 1.3.**Rozwój infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i wypoczynkowej**

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Infrastruktura turystyczna i rekreacyjna na terenie gminy	Zagospodarowanie terenów zielonych wokół budynków gminnych i remiz OSP, utworzenie części rekreacyjnych i wypoczynkowych.	15 000 000	I.2026 - IV.2032
3.	Remont/ przebudowa placów zabaw i siłowni zewnętrznych	Remont/przebudowa placów zabaw i siłowni zewnętrznych na terenie gminy.	6 000 000	I.2027 - IV.2030
4.	Budowa ławeczek Solarnych i tężni solankowej na terenie gminy Obsza	Budowa ławeczek służących do odpoczynku z możliwością skorzystania z zasilania i wi-fi oraz tężni solankowej. Głównym celem projektu jest poprawa jakości zdrowia poprzez powstanie infrastruktury prozdrowotnej i wypoczynkowej dla turystów i mieszkańców gminy Obsza.	350 000	I.2028 - IV.2030
5.	Zagospodarowanie przestrzeni wokół zbiornika wodnego w obrębie Zamch	Zagospodarowanie terenów zielonych wokół zbiornika wodnego wraz utworzeniem części rekreacyjnych i wypoczynkowych.	2 500 000	I.2030 - IV.2035
6.	Budowa przystani kajakowych	Budowa przystani kajakowych, mająca na celu poprawę funkcjonalności, estetyki oraz komfortu użytkowników przestrzeni rekreacyjnej. Budowa pomostów, elementów małej architektury, ścieżki pieszo – rowerowej i oświetlenia. Współpraca z Zarządem Lubelskich Parków Krajobrazowych, Wodami Polskimi i LGD.	2 000 000	I.2028 - IV.2035

Cel operacyjny 1.4.**Rozwój infrastruktury sportowej oraz oferty aktywnego spędzania czasu wolnego**

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Budowa hali sportowej	Budowa hali sportowej z zapleczem szatniowo-sanitarnym i magazynowym na terenie gminy Obsza.	10 000 000	I.2028 - IV.2035
2.	Budowa boiska wielofunkcyjnego typu „Orlik”	Budowa boiska wielofunkcyjnego na terenie gminy Obsza.	3 000 000	I.2028 - IV.2032
3.	Zagospodarowanie terenów zielonych wokół	Utworzenie parku edukacyjnego/ogrodu sensorycznego z urządzeniami oddziałującymi na zmysły oraz strefami edukacyjnymi.	800 000	I.2027 - IV.2030

	szkół na terenie gminy - ogród sensoryczny			
4.	Zagospodarowanie terenów zielonych wokół szkół na terenie gminy Obsza	Budowa wiat edukacyjnych - miejsca i przestrzeni do nauki na świeżym powietrzu oraz zakup i montaż ławek, stolików, stojaków na rowery leżaków, koszy do segregacji, oświetlenia, nasadzenia krzewów i drzew przy szkołach podstawowych na terenie gminy. Budowa bezpiecznego miasteczka drogowego do nauki przepisów ruchu drogowego.	4 000 000	I.2027 - IV.2030
5.	Rozbudowa placu zabaw	Rozbudowa placu zabaw przy gminnym przedszkolu.	600 000	I.2026 - IV.2028
6.	Modernizacja Stadionów sportowych na terenie gminy Obsza	Remont części sportowej i budowa pomieszczeń zaplecza socjalnego, rozbudowa zadaszonych widowni, budowa wiat rekreacyjnych, zagospodarowanie terenu, budowa oświetlenia, renowacja muraw wraz z instalacją systemu nawadniającego.	8 000 000	I.2028 - IV.2035
7.	Rozbudowa infrastruktury do aktywnego spędzania czasu	Budowa Skateparku, ścianki wspinaczkowej, strzelnicy. Umożliwienie korzystania z infrastruktury przez społeczność okolicznych miejscowości oraz promocja lokalnych przedsiębiorców (noclegi, punkty gastronomiczne).	1 500 000	I.203 - IV.2035
9.	„Aktywna Rodzina w Gminie Obsza” – program wydarzeń i animacji sportowych	Cykliczne wydarzenia rekreacyjne i sportowe integrujące mieszkańców: rodzinne biegi rajdy rowerowe, turnieje międzypokoleniowe (rodzice kontra dzieci, sołectwa kontra sołectwa).	150 000	I.2026 - IV.2035

Cel operacyjny 1.5.**Ochrona, modernizacja i aktywne wykorzystanie infrastruktury kultury oraz dziedzictwa lokalnego**

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Remont i termomodernizacja budynku Gminnego Ośrodka Kultury w Obszy	Wymiana źródła ciepła, docieplenie ścian, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, modernizacja instalacji grzewczej, remont pomieszczeń, adaptacja pomieszczeń na pracownie tematyczne, dostosowanie budynku dla osób z niepełnosprawnościami, budowa windy.	10 000 000	I.2027 - IV.2031
2.	Zachowanie i aktywne wykorzystanie lokalnego dziedzictwa kulturowego	Prowadzenie prac konserwatorskich, renowacyjnych i restauratorskich, a także dostosowanie obiektów zabytkowych do nowych funkcji społecznych, edukacyjnych i turystycznych, promowanie lokalnego dziedzictwa poprzez działania informacyjne i edukacyjne. Włączenie zabytków w rozwój turystyki ma wzmocnić atrakcyjność turystyczną gminy oraz budować jej pozytywny wizerunek.	1 000 000	I.2028 - IV.2032
3.	Opieka nad grobami wojennymi	Systematyczna opieka nad grobami wojennymi jako ważnym elementem dziedzictwa historycznego i pamięci zbiorowej. Prowadzenie prac porządkowych, konserwatorskich dokumentacyjnych oraz ekshumacyjnych, a także dążenie do poprawy dostępności i estetyki miejsc pamięci. Odbudowa, renowacja i	200 000	I.2027 - IV.2030

		zabezpieczenie obiektów przed zniszczeniem, ochrona miejsc pamięci. Współpraca z instytucjami państwowymi, organizacjami społecznymi oraz lokalnymi szkołami w zakresie edukacji historycznej i upowszechniania wiedzy o wydarzeniach, które doprowadziły do powstania grobów wojennych. Celem jest zachowanie miejsc pamięci w należytym stanie oraz ich włączenie w działania edukacyjne i obywatelskie, wzmacniające więź mieszkańców z lokalną historią.		
4.	Rewaloryzacja pomników i obiektów sakralnych (kapliczek)	Odbudowa, renowacja i zabezpieczenie obiektów przed zniszczeniem	800 000	I.2026 - IV.2035
5.	Utworzenie świetlic wiejskich	Utworzenie sieci świetlic wiejskich w lokalach remiz OSP (adaptacja, remont pomieszczeń, wyposażenie, zatrudnienie pracowników).	5 000 000	I.2028 - IV.2032

CEL STRATEGICZNY 2**NOWOCZESNA, DOSTĘPNA I ODPORNA INFRASTRUKTURA TECHNICZNA ORAZ ŚRODOWISKOWA****Cel operacyjny 2.1.****Poprawa dostępności komunikacyjnej, jakości dróg i infrastruktury transportowej**

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Regulacja stanu prawnego dróg na terenie gminy Obsza	Pomiary, podziały oraz przejęcia gruntów pod drogi.	2 000 000	I.2026 - IV.2030
2.	Modernizacja i ujednolicenie przystanków komunikacyjnych na terenie gminy Obsza	Wymiana istniejących wiat przystankowych – 12 sztuk wraz z infrastrukturą.	2 000 000	I.2028 - IV.2030
3.	Remont i modernizacja dróg	Remont i modernizacja dróg gminnych, powiatowych i wojewódzkich (we współpracy z zarządcami dróg) wraz z infrastrukturą pieszą i rowerową.	50 000 000	I.2028 - IV.2035
4.	Budowa/ przebudowa/ modernizacja dróg dojazdowych do gruntów rolnych	Budowa nowych oraz przebudowa i modernizacja istniejących dróg dojazdowych do gruntów rolnych.	20 000 000	I.2026 - IV.2035

Cel operacyjny 2.2.**Rozwój i modernizacja infrastruktury wodociągowej oraz zwiększenie bezpieczeństwa zaopatrzenia w wodę**

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Modernizacja ujęć wody	Ulepszanie istniejącej infrastruktury wodociągowej poprzez wymianę, rozbudowę lub wprowadzenie nowych technologii które obejmują modernizację pomp i rurociągów, wymianę lub dodanie zbiorników akumulacyjnych i urządzeń	15 000 000	I.2027 - IV.2031

		do uzdatniania, a także instalację nowoczesnych systemów pomiarowych i dezynfekcji.		
2.	Budowa wodociągu	Wykonanie nowej, kompletnej infrastruktury umożliwiającej dostarczanie wody do odbiorców którzy nie mają dostępu do wodociągu (nowe tereny budowlane). Przygotowanie terenu, wykonanie wykopów, zakup i montaż rur i armatury, budowę przyłączy, zabezpieczenie sieci oraz przeprowadzenie prób ciśnieniowych i dezynfekcji, odtworzenie nawierzchni oraz uruchomienie sieci do eksploatacji.	25 000 000	I.2027 - IV.2031
3.	Rozbudowa i modernizacja istniejącego wodociągu	Prace obejmują: wykonanie projektów, wykonanie nowych odcinków sieci, wymianę zużytych rur i armatury, przebudowę przyłączy, montaż nowoczesnych urządzeń sterujących i zabezpieczających oraz dostosowanie infrastruktury do aktualnych standardów technicznych, przeprowadzenie prób ciśnieniowych, dezynfekcji oraz przywrócenie terenu do stanu pierwotnego. Zakup wodomierzy nowych technologii, zakup oprogramowania do zdalnych odczytów, zakup wodomierzy obecnie użytkowanych, utrzymanie rozbudowa i modernizacja obszarów będących integralną częścią ujęcia wody.	35 000 000	I.2027 - IV.2031
4.	Badania wody oraz ścieków	Monitoring obejmujący analizy fizykochemiczne i mikrobiologiczne wody z ujęć, sieci wodociągowej i stacji uzdatniania wody.	500 000	I.2027 - IV.2031
5.	Zwiększenie odporności systemu na kryzysy	Zabezpieczenie awaryjnych źródeł wody, modernizacja zbiorników, współpraca z sąsiednimi gminami, budowa nowych zbiorników.	2 000 000	I.2027 - IV.2031
6.	Zrównoważone gospodarowanie zasobami wodnymi	Uwzględnienie w dokumentach strategicznych planów wodnych (np. plany zagospodarowania wodami, plany przeciwdziałania suszy). Edukacja mieszkańców - racjonalne gospodarowanie wodą, ochrona zasobów, programy oszczędzania wody (np. retencja deszczówki, zbiorniki na deszczówkę).	300 000	I.2027 - IV.2031
7.	Modernizacja bazy ewidencyjnej odczytu stanu wodomierzy wraz z ich wymianą na obszarze gminy Obsza	Wprowadzenie nowoczesnego systemu odczytu wodomierzy wraz z ich wymianą. Skrócenie czasu obsługi, wprowadzenie zmodernizowanego i nowoczesnego systemu ewidencyjnego na obszarze gminy.	600 000	I.202 - IV.2033

Cel operacyjny 2.3.**Rozwój gospodarki ściekowej i poprawa efektywności systemu kanalizacyjnego**

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Modernizacja oczyszczalni ścieków w miejscowości Zamch	Modernizacja oczyszczalni ścieków w miejscowości Zamch. Wymiana części osadnikowej, remont budynków oczyszczalni, rozbudowa instalacji fotowoltaicznej wraz z magazynem energii.	10 000 000	I.2028 - IV.2033

2.	Modernizacja i bieżące utrzymanie sieci kanalizacyjnej	Bieżąca modernizacja sieci kanalizacyjnej, w tym m.in. wymiana zaworów podciśnieniowych i przepompowni, zakupy inwestycyjne.	20 000 000	I.2027 - IV.2032
3.	Rozbudowa istniejącej sieci kanalizacyjnej	Rozbudowa sieci kanalizacyjnej w miejscowościach dla których jest możliwość podłączenia do istniejącej oczyszczalni ścieków (nowe tereny mieszkaniowe, budowa nowych budynków).	30 000 000	I.2027 - IV.2032
4.	Modernizacja przepompowni ścieków na terenie gminy Obsza wraz z zapewnieniem awaryjnego zasilania	Wymiana kompletu pomp z silnikami z zastosowaniem nowego panelu sterującego. Wymiana złóż filtracyjnych oraz zapewnienie stacjonarnego awaryjnego zasilania w energię elektryczną.	2 000 000	I.2027 - IV.2032
5.	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków na działkach prywatnych (współdział mieszkańcy) oraz przy budynkach użyteczności publicznej. Dofinansowanie kosztów budowy przydomowych oczyszczalni ścieków mieszkańcom gminy Obsza.	3 000 000	I.2028 - IV.2033

Cel operacyjny 2.4.**Rozwój retencji, racjonalne gospodarowanie wodą i ograniczanie skutków zmian klimatu**

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	System małej retencji	Rozwój systemu małej retencji poprzez budowę i modernizację niewielkich zbiorników wodnych, mających na celu zwiększenie retencji opadowej, poprawę bilansu wodnego oraz ograniczenie skutków suszy i podtopień. Działania obejmują lokalizację nowych obiektów retencyjnych, rekultywację istniejących zbiorników, budowę zastawek i progów piętrzących, jazów oraz zagospodarowanie terenów wokół nich. Wzmocnienie gminnych systemów odwadniających. Realizacja przedsięwzięcia wspiera ochronę środowiska, zwiększa bioróżnorodność, poprawia warunki hydrologiczne i może pełnić funkcję rekreacyjną.	4 500 000	I.2026 - IV.2030
2.	Budowa zbiornika retencyjno - rekreacyjnego na terenie gminy Obsza	Budowa zbiornika retencyjno - rekreacyjnego wraz z mołem widowiskowym i plażą oraz infrastrukturą towarzyszącą (drogi dojazdowe, ścieżki spacerowe i rowerowe, oświetlenie, zaplecze gastronomiczne). Podstawowym przeznaczeniem zbiornika będzie retencjonowanie wody dla potrzeb rolniczo-gospodarczego jej wykorzystania. Zbiornik będzie wykorzystany w okresie letnim jako zbiornik rekreacyjny.	100 000 000	I.2030 - IV.2035

Cel operacyjny 2.5.**Poprawa efektywności energetycznej, rozwój odnawialnych źródeł energii i niskoemisyjnej gospodarki**

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej na terenie Gminy Obsza	Termomodernizacja budynków: remizy OSP, Ośrodek Zdrowia Obsza, Wiejski Dom Kultury w Woli Obszańskej, szkoły podstawowe, gminne przedszkole, Urząd gminy.	40 000 000	I.2027 - IV.2032
2.	Energia i ciepło ze źródeł odnawialnych w obiektach użyteczności publicznej	Wymiana źródeł ciepła i energii, wykonanie instalacji OZE w obiektach użyteczności publicznej należących do Gminy Obsza.	15 000 000	I.2027 - IV.2032
3.	Montaż odnawialnych źródeł energii dla mieszkańców gminy	Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w zasilaniu domów jednorodzinnych (energia elektryczna i energia cieplna) - fotowoltaika, pompy ciepła, solary. Montaż odnawialnych źródeł energii na budynkach indywidualnych w celu zmniejszenia emisji zanieczyszczeń do środowiska naturalnego.	15 000 000	I.2027 - IV.2032
4.	Przebudowa budynku Gminnego Ośrodka Kultury wraz montażem nowoczesnych źródeł energii	Wymiana instalacji centralnego ogrzewania. Poprawa efektywności i komfortu użytkowników. Wymiana tradycyjnego oświetlenia na energooszczędne oprawy LED i instalacji w całym obiekcie: sala widowiskowa, hol, pomieszczenia biurowe i warsztatowe. Przebudowa zasilania sali widowiskowej (w tym zasilanie awaryjne), montaż mat akustycznych, utworzenie stanowiska operatora oświetlenia i nagłośnienia. Montaż profesjonalnego oświetlenia i nagłośnienia.	10 000 000	I.2028 - IV.2032
5.	Budowa biogazowni na terenie gminy Obsza	Budowa biogazowni na terenie gminy Obsza, wykorzystującej jako substrat do produkcji energii odpady rolnicze, komunalne pochodzące z obszaru gminy oraz z gmin sąsiednich.	15 000 000	I.2030-IV.2035

Cel operacyjny 2.6. Usprawnienie gospodarki odpadami, usuwanie azbestu i poprawa bezpieczeństwa ekologicznego

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Utworzenie Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych	Dostosowanie placu, ogrodzenie, wydzielenie miejsc do selekcji odpadów, monitoring, budowa budynku, zakup i montaż wagi.	3 000 000	I.2026 - IV.2029
2.	Zakup kontenerów do selektywnej zbiórki odpadów	Zakup kontenerów do selektywnej zbiórki odpadów (tekstylia, baterie, leki).	50 000	I.2026 - IV.2028
3.	Dofinansowanie kosztów usuwania azbestu	Realizacja procesu usuwania azbestu z posesji zlokalizowanych na terenie Gminy Obsza.	800 000	I.2028 - IV.2035

Cel operacyjny 2.7. Ochrona bioróżnorodności oraz rozwój edukacji ekologicznej

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Zielone Szkoły Gminy Obsza – Edukacja Ekologiczna Nowej Generacji	Stworzenie systemu lokalnej edukacji ekologicznej w szkołach i przestrzeni publicznej poprzez: utworzenie zielonych klas na świeżym powietrzu (wiaty z tablicami, ogrody dydaktyczne), budowę kompostowników edukacyjnych, hoteli dla owadów, domków dla jeryzków, wyposażenie szkół w mobilne laboratoria ekologiczne (mikroskopy, zestawy do badania wody i gleby), organizację zielonych obozów letnich, wyjazdów terenowych).	800 000	I.2031 - IV.2034
2.	Ogród Bioróżnorodności przy każdej remizie	Zakładanie przy budynkach publicznych małych ogrodów pokazowych z roślinami miododajnymi, łakami kwiatowymi i elementami retencji (np. zbiorniki na deszczówkę, rabaty deszczowe). Nasadzenia krzewów i kwiatów odpornych na suszę (np. budleja, dziewanna, rudbekia), elementy edukacyjne: QR kod do materiałów, warsztaty ogrodnicze dla mieszkańców.	100 000	I.2027 - IV.2029

Cel operacyjny 2.8.**Kształtowanie funkcjonalnej, zielonej i dostępnej przestrzeni publicznej**

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Rewitalizacja placu gminnego na terenie gminy Obsza	Rewitalizacja placu gminnego w Obszy (wraz z podłożem). Budowa sceny plenerowej (amfiteatru), utwardzenie terenu pod sceną, zakup i montaż ławek, przysiadek, stolików, leżaków, koszy do segregacji, montaż oświetlenia, monitoringu, nasadzenia krzewów, pergoli, budowa alejek, tężni solankowej, ogrodzenia, siłowni zewnętrznej, wykonanie tablicy reprezentacyjnej z herbem gminy, wykonanie masztu z flagą.	7 000 000	I.2028 - IV.2031
2.	Zielony ogród i parking przy budynku Urzędu Gminy Obsza	Przebudowa terenu przy Urzędzie Gminy Obsza poprzez wykonanie nowego parkingu wkomponowanego w przestrzeń zieloną.	1 000 000	I.2027 - IV.2031
3.	Zagospodarowanie placu gminnego na przeciwko budynku Urzędu Gminy	Budowa budynku użyteczności publicznej, zagospodarowanie terenu.	5 000 000	I.2027 - IV.2032

CEL STRATEGICZNY 3**WYSOKA JAKOŚĆ USŁUG SPOŁECZNYCH, EDUKACYJNYCH, ZDROWOTNYCH I INTEGRACYJNYCH****Cel operacyjny 3.1.****Modernizacja infrastruktury edukacyjnej oraz poprawa warunków nauki i wychowania**

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Dostosowanie toalet do potrzeb osób z niepełnosprawnościami w szkołach	Modernizacja i dostosowanie toalet dla potrzeb osób z niepełnosprawnościami, w tym dla dzieci ze specjalnymi potrzebami w budynkach szkół podstawowych na terenie gminy Obsza.	800 000	I.2027 - IV.2029

	na terenie gminy Obsza			
2.	Modernizacja budynków szkół na terenie gminy Obsza	Prace adaptacyjne i modernizacyjne obejmujące: remont i modernizację pracowni oraz pomieszczeń gospodarczych, doposażenie placów zabaw, doposażenie sal komputerowych (zakup komputerów), wymianę stolarki okiennej, profesjonalne nagłośnienie hal gimnastycznych, wymianę ogrodzenia, zakup nowych ławek i krzeseł z regulowaną wysokością, montaż suszarek do rąk w łazienkach, wymianę oświetlenia na energooszczędne, montaż ławek wieloosobowych.	5 000 000	I.2026 - IV.2033
3	Wymiana pokryć dachowych na budynkach szkół na terenie gminy Obsza	Wymiana pokrycia dachowego na budynkach szkół na terenie gminy Obsza wraz z odgromieniem, śniegołapami oraz orynowaniem.	500 000	I.2026 - IV.2030
4.	Termomodernizacja budynku gminnego przedszkola w Woli Obszańskej	Termomodernizacja budynku gminnego przedszkola w Woli Obszańskej wraz z zapleczem, łącznie z wymianą dachu i instalacją grzewczą.	6 000 000	I.2026 - IV.2030
5.	Adaptacja przestrzeni edukacyjnej - sale modułowe, strefy pracy cichej i terapeutycznej w szkołach na terenie gminy Obsza	Adaptacja pomieszczeń oraz stworzenie nowoczesnych przestrzeni edukacyjnych. Utworzenie nowych sal lekcyjnych oraz elastycznych sal modułowych, utworzenie stref cichej nauki i przestrzeni do pracy indywidualnej i terapeutycznej wraz z zakupem wyposażenia oraz pomocy dydaktycznych/ terapeutycznych w budynkach szkół na terenie gminy Obsza.	2 500 000	I.2026 - IV.2030
6.	Pracownie przedmiotowe i językowe w szkołach podstawowych na terenie gminy Obsza	Utworzenie laboratoriów przedmiotowych oraz pracowni językowych w budynkach szkół podstawowych na terenie gminy Obsza.	2 500 000	I.2027 - IV.2032
7.	Poprawa bezpieczeństwa – modernizacja monitoringu w szkołach podstawowych na terenie gminy Obsza	Zakup i montaż kamer oraz systemu bezpieczeństwa cyfrowego dla Szkół podstawowych na terenie gminy Obsza.	400 000	I.2027 - IV.2031

Cel operacyjny 3.2.**Wyrównywanie szans edukacyjnych oraz rozwój kompetencji dzieci, młodzieży i kadry pedagogicznej**

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Wyrównywanie szans edukacyjnych „Równe szanse w gminie Obsza”	Organizacja zajęć wyrównawczych, korekcyjno-kompensacyjnych, terapeutycznych oraz zajęć rozwijających zainteresowania uczniów, zajęcia sportowo-rekreacyjne, warsztaty wyjazdowe dla uczniów szkół podstawowych na terenie gminy Obsza.	500 000	I.2026 - IV.2032
2	Wsparcie psychologiczno - pedagogiczne uczniów	Organizacja dodatkowych zajęć z psychologiem i pedagogiem, zajęcia integracji społecznej i budowania dobrostanu ucznia dla uczniów szkół podstawowych na terenie gminy Obsza.	500 000	I.2026 - IV.2032

3.	Doskonalenie kadry pedagogicznej	Szkolenia dla nauczycieli z zakresu oceniania kształtującego, metod aktywizujących, mediacji, pracy z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych dla kadr szkół podstawowych na terenie gminy Obsza.	100 000	I.2026 - IV.2032
4.	Szansa na Start” – gminny program edukacyjno wyrównawczy dla dzieci z deficytami rozwojowymi	Kompleksowe wsparcie uczniów z trudnościami edukacyjnymi, logopedycznymi, społecznymi: zajęcia kompensacyjno-korekcyjne, logopedyczne, psychologiczne (indywidualne i grupowe), zakup materiałów terapeutycznych, sprzętu wspomagającego (np. integracja sensoryczna), szkolenia dla nauczycieli z pracy z uczniem ze SPE, warsztaty dla rodziców: „Jak wspierać dziecko w domu”, jak radzić sobie z emocjami, jak zastępować agresję.	200 000	I.2026 - IV.2032

Cel operacyjny 3.3.**Rozwój dostępnych usług zdrowotnych i poprawa infrastruktury ochrony zdrowia**

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Modernizacja budynku Ośrodka Zdrowia w Obszy	Wymiana źródła ciepła, docieplenie ścian zewnętrznych styropianem, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, modernizacja instalacji grzewczej, remont pomieszczeń, budowa windy.	5 000 000	I.2028 - IV.2033

Cel operacyjny 3.4.**Rozwój usług społecznych, opiekuńczych i integracyjnych dla seniorów, osób z niepełnosprawnościami i rodzin**

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Realizacja programów i projektów integracyjnych dla osób starszych i z niepełnosprawnościami	Wzmocnienie integracji społecznej osób starszych i z niepełnosprawnościami, poprawa jakości życia oraz aktywizacja tych grup społecznych, zmniejszenie poczucia izolacji i osamotnienia wśród uczestników.	150 000	I.2026 - IV.2030
2.	Rozwój usług asystenta osoby z niepełnosprawnościami	Zwiększenie dostępności wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami, ułatwienie codziennego funkcjonowania osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów, zwiększenie samodzielności osób z niepełnosprawnościami.	1 200 000	I.2026 - IV.2030
3.	Centrum usług społecznych	Stworzenie placówki dziennego wsparcia dla mieszkańców z terenu gminy Obsza, w szczególności dla osób starszych, samotnych i z niepełnosprawnościami. Zapewnienie takich usług jak: wyżywienie, opieka pielęgnarska i terapeutyczna, zajęcia ruchowe, rękodzieło, muzyka, kursy obsługi telefonu, wsparcie psychologiczne, edukacja cyfrowa, integracja pokoleniowa, ewentualna opieka wytchnieniowa	10 000 000	I.2026 - IV.2030

		dla rodzin. Budowa nowego budynku lub adaptacja budynku istniejącego.		
4.	Mobilny Punkt Wsparcia Seniora – „SeniorBus” i opieka środowiskowa	Zakup samochodu przystosowanego do przewozu osób starszych + uruchomienie usług mobilnych: dojazd do lekarza, na rehabilitację, do urzędu lub kościoła, dowóz zakupów, leków lub obiadów, wizyty opiekunów środowiskowych (pomoc przy higienie, lekach, organizacji życia), wsparcie samotnych seniorów na terenach oddalonych od centrum miejscowości.	1 000 000	I.2027 - IV.2031
5.	Wsparcie rodzin w kryzysie, borykających się z problemami opiekuńczo - wychowawczymi	Poprawa sytuacji rodzin w kryzysie, wzrost dostępności do profesjonalnego wsparcia psychologicznego i pedagogicznego, zmniejszenie liczby problemów opiekuńczo-wychowawczych wśród rodzin objętych wsparciem.	150 000	I.2026 - IV.2030

Cel operacyjny 3.5.**Poprawa dostępności architektonicznej, cyfrowej i informacyjnej usług publicznych**

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Windy zewnętrzne w obiektach użyteczności publicznej (szkoły, ośrodek zdrowia, urząd gminy)	Likwidacja barier architektonicznych poprzez montaż wind.	1 000 000	I.2028 - IV.2035
2.	Zniesienie barier architektonicznych we wszystkich gminnych jednostkach administracyjnych	Poprawa dostępności obiektów administracji publicznej dla osób z niepełnosprawnościami i specjalnymi potrzebami.	800 000	I.2027 - IV.2035

Cel operacyjny 3.6.**Wzmacnianie aktywności obywatelskiej, wolontariatu i potencjału organizacji pozarządowych**

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Akademia Samorządności i Wolontariatu Młodzieżowego	Stworzenie przestrzeni do aktywizacji młodzieży i budowy kapitału społecznego poprzez: szkolenia z debat, planowania działań lokalnych, wolontariatu, projektowania wydarzeń, utworzenie Młodzieżowej Rady Gminy i klubów młodych liderów w szkołach, realizacja małych projektów społecznych: pikników, pomocy seniorom, akcji eko, konkursów.	500 000	I.2027 - IV.2031
2.	Centrum Wsparcia Organizacji Pozarządowych i Aktywności Obywatelskiej	Projekt zakłada utworzenie Centrum Wsparcia NGO przy jednej z instytucji gminnych (np. w GOK lub w budynku dostępnym publicznie), którego zadaniem będzie profesjonalne wspieranie organizacji pozarządowych oraz grup nieformalnych działających na terenie Gminy Obsza. Centrum zapewni doradztwo prawne i księgowe, pomoc w pisaniu wniosków o dotacje, szkolenia z zarządzania projektami, animację lokalnych działań i wsparcie w	2 500 000	I.2028 - IV.2033

		zakresie promocji wydarzeń. W ramach projektu planuje się również udostępnienie przestrzeni biurowej, sal szkoleniowych oraz sprzętu (laptopy, drukarki, projektory), a także wprowadzenie konkursów na mikrogranty dla lokalnych inicjatyw mieszkańców.		
--	--	---	--	--

CEL STRATEGICZNY 4**SPRAWNY, CYFROWY I BEZPIECZNY SAMORZĄD GMINY OBSZA****Cel operacyjny 4.1.****Cyfryzacja administracji, rozwój e-usług i elektronicznej obsługi mieszkańców**

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Modernizacja systemów dziedzinowych i wdrożenie nowych narzędzi informatycznych w Urzędzie Gminy Obsza	Kompleksowa modernizacja wykorzystywanych w urzędzie systemów dziedzinowych, w tym m.in. systemów podatkowych, ewidencyjnych, finansowo-księgowych, obsługi mieszkańca oraz systemów wspierających pracę urzędu. Projekt obejmuje: - aktualizację i wymianę oprogramowania na nowsze wersje z rozszerzonymi funkcjonalnościami, - wdrożenie nowych modułów usprawniających obieg dokumentów, komunikację z mieszkańcami i automatyzację procesów, - integrację systemów w celu poprawy efektywności pracy i bezpieczeństwa danych, - szkolenia pracowników w zakresie obsługi nowych narzędzi. Celem projektu jest zwiększenie jakości obsługi mieszkańców, poprawa płynności pracy urzędu oraz podniesienie poziomu cyberbezpieczeństwa.	700 000	I. 2027 - IV.2031
2.	Cyfrowy Urząd – rozwój usług online dla mieszkańców Gminy Obsza	Rozbudowa i wdrożenie nowoczesnych usług cyfrowych, które umożliwią mieszkańcom załatwianie spraw urzędowych w pełni online. Projekt obejmuje: - uruchomienie e-usług obejmujących: składanie deklaracji śmieciowych, dostęp do podatków lokalnych, zgłoszenia komunalne (awarie, interwencje), rezerwacja wizyt w urzędzie, - integrację z usługami mObywatel (eDoręczenia, powiadomienia, potwierdzanie tożsamości), - wdrożenie elektronicznych płatności publicznych (np. PayByLink, BLIK, karta), - modernizację strony internetowej gminy, biuletynu informacji publicznych i portalu interesanta, - zapewnienie odpowiedniego poziomu cyberbezpieczeństwa oraz szkolenia pracowników, - dostosowanie systemów do standardów dostępności cyfrowej. Celem projektu jest zwiększenie dostępności i	700 000	I.2028 -IV2031

		wygody obsługi mieszkańców, skrócenie czasu realizacji spraw oraz ograniczenie konieczności osobistych wizyt w urzędzie.		
3.	Digitalizacja i archiwizacja dokumentów Urzędu Gminy Obsza	Utworzenie otwartego, cyfrowego archiwum zasobów lokalnych i urzędowych: digitalizacja kronik, aktów stanu cywilnego, ksiąg meldunkowych i zabytkowych dokumentów, opracowanie cyfrowych zasobów biblioteki, izb pamięci, archiwów szkolnych, udostępnienie zasobów online w serwisie internetowym gminy oraz w formie aplikacji.	300 000	I.2029 - IV2031
4.	Podniesienie kompetencji cyfrowych pracowników administracji samorządowej	Zwiększenie kompetencji cyfrowych pracowników administracji - szkolenia z zakresu obsługi nowoczesnych narzędzi IT, bezpieczeństwa cybernetycznego oraz e-usług publicznych.	100 000	I.2026 - IV2035 (cyklicznie)
5.	Cyfrowe zarządzanie gospodarką odpadami i monitorowanie zużycia wody w Gminie Obsza	Wdrożenie zintegrowanego systemu umożliwiającego elektroniczne zarządzanie gospodarką odpadami oraz automatyczny monitoring zużycia wody w budynkach mieszkalnych i użyteczności publicznej. Projekt obejmuje: - wdrożenie systemu e-usługi odpadów komunalnych, umożliwiającego m.in.: zgłaszanie odbioru odpadów, harmonogramowanie wywozu, raportowanie i analizę statystyczną zużycia usług, - instalację inteligentnych wodomierzy (smart meters) umożliwiających zdalny odczyt zużycia wody bez konieczności wizyt inkasenta, - integrację wodomierzy i systemu gospodarki odpadami z portalem mieszkańca lub aplikacją mobilną, co umożliwi automatyczne fakturowanie i powiadomienia dla mieszkańców, - analizę danych w celu optymalizacji zużycia wody i efektywności systemu odbioru odpadów, - zapewnienie bezpieczeństwa danych i ochrony prywatności mieszkańców, - przeszkolenie pracowników urzędu w obsłudze nowego systemu. Projekt pozwoli na zwiększenie efektywności zarządzania gospodarką odpadami, ograniczenie kosztów obsługi, zmniejszenie błędów ludzkich przy odczytach wodomierzy oraz poprawę komfortu mieszkańców poprzez automatyzację procesów.	500 000	I.2028 - IV.2030
6.	Publiczny Internet dla każdego	Uruchomienie bezpłatnych hotspotów w miejscach publicznych (park, urząd, biblioteka, remiza OSP, itp.).	400 000	I.2027 - IV.2035

Cel operacyjny 4.2.**Poprawa jakości funkcjonowania administracji i zdolności organizacyjnej samorządu**

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Wzmocnienie potencjału w administracji - podnoszenie kompetencji pracowników	Podnoszenie kwalifikacji pracowników samorządu gminy obejmujące różnorodne formy doskonalenia zawodowego: szkolenia merytoryczne, szkolenia z nowych technologii, Warsztaty rozwojowe i integracyjne dla pracowników Urzędu Gminy.	600 0000	I.2027 - IV.2035
2.	System anonimowych sugestii i usprawnień	Stworzenie systemu umożliwiającego bezpieczne, anonimowe zgłaszanie propozycji, usprawnień, wniosków i sygnałów problemowych przez pracowników urzędu i jednostek organizacyjnych. Zakres działań: prosta cyfrowa skrzynka zaufania (np. anonimowy formularz Google, dostępny z poziomu intranetu lub kodu QR w pokoju socjalnym), papierowa skrzynka sugestii w części ogólnodostępnej (np. pokój socjalny, korytarz), cykliczne przeglądy zgłoszeń przez wyznaczoną osobę lub mały zespół), opublikowanie podsumowań zgłoszonych pomysłów i decyzji.	50 000	I.2026 - IV.2030
3.	Urząd Przyjazny Rodzinie – wdrożenie modelu work-life balance w administracji Gminy Obsza	Wdrożenie zasad wspierających równowagę między życiem zawodowym a prywatnym w gminnej administracji publicznej, poprzez: elastyczne godziny rozpoczęcia pracy, możliwość pracy zdalnej w wybranych sytuacjach, dodatkowe przerwy dla rodziców/opiekunów, wsparcie powrotu do pracy po urlopie macierzyńskim/ wychowawczym, promowanie kultury zdrowia psychicznego i regeneracji, szkolenia i działania edukacyjne z zakresu zarządzania stresem i czasem.	150 000	I.2026 - IV.2030
4.	Zakup pojazdów i sprzętu transportowego na potrzeby Gminy Obsza	Projekt zakłada zakup nowoczesnych pojazdów i sprzętu transportowego niezbędnego do sprawnej i efektywnej realizacji zadań własnych Gminy Obsza oraz jednostek organizacyjnych gminy. Inwestycja obejmuje zakup różnego typu pojazdów dostosowanych do specyfiki wykonywanych prac administracyjnych, technicznych, komunalnych i społecznych. W ramach projektu planuje się zakup m.in.: - busów osobowych do transportu mieszkańców, uczniów, seniorów oraz pracowników instytucji, - samochodów technicznych i pojazdów dostawczych do obsługi zadań komunalnych, drogowych i infrastrukturalnych, - pojazdów ciężarowych i ciągników wykorzystywanych przy utrzymaniu dróg, zieleni, zimowym utrzymaniu terenu oraz pracach gospodarczych, lekkich pojazdów elektrycznych (np. hulajnóg elektrycznych wykorzystywanych przez pracowników terenowych do szybkiego przemieszczania się po obszarach miejscowości oraz realizacji zadań inspekcyjnych i administracyjnych.) Zakup nowych pojazdów poprawi efektywność	2 200 000	I.2027 - IV.2031

		działania urzędu oraz jednostek gminnych, skróci czas reakcji na zgłoszenia mieszkańców, usprawni transport lokalny, a także zmniejszy koszty eksploatacji w porównaniu z wysłużoną flotą. Wprowadzenie pojazdów niskoemisyjnych i elektrycznych przyczyni się dodatkowo do ograniczenia emisji spalin i poprawy jakości środowiska na terenie gminy. Realizacja projektu zwiększy mobilność administracji, poprawi jakość usług publicznych oraz zapewni odpowiednie zaplecze techniczne do sprawnego wykonywania zadań gminy.		
--	--	---	--	--

Cel operacyjny 4.3.**Wzmocnienie systemu bezpieczeństwa publicznego, ratownictwa i obrony cywilnej**

Lp.	Tytuł projektu	Opis / zakres projektu	Szacunkowa wartość PLN	Szacunkowy termin realizacji
1.	Rozwój potencjału jednostek OSP z terenu gminy Obsza	Zakup pojazdów ratowniczo – gaśniczych oraz doposażenie w sprzęt i ubrania specjalistyczne jednostek OSP w gminie Obsza oraz remont budynków jednostek OSP. Projekt przyczyni się do poprawy bezpieczeństwa mieszkańców gminy oraz sprawnego i efektywnego funkcjonowania jednostek OSP.	10 000 000	I.2027 - IV.2031
2.	Poprawa bezpieczeństwa mieszkańców i zapobieganie zagrożeniom na terenie gminy Obsza	Zakup i montaż systemu powiadomień ostrzegających mieszkańców przed niebezpieczeństwem, montowany na budynkach publicznych wraz z wdrożeniem systemu alarmowania i ostrzegania ludności. Projekt przyczyni się do poprawy bezpieczeństwa mieszkańców gminy oraz sprawnego i efektywnego funkcjonowania jednostek OSP.	1 800 000	I.2027 - IV.2032
3.	Modernizacja budynków jednostek OSP na terenie gminy Obsza	Przeprowadzenie kompleksowych prac modernizacyjnych w budynkach należących do jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych na terenie Gminy Obsza. Zakres inwestycji obejmuje m.in. remont pomieszczeń OSP i zaplecza technicznego, termomodernizację obiektów, wymianę instalacji elektrycznej i grzewczej, poprawę warunków sanitarnych, dostosowanie budynków do aktualnych wymogów bezpieczeństwa oraz wykonanie prac zwiększających efektywność energetyczną (ocieplenie, wymiana stolarki, instalacja OZE). Planowane jest również doposażenie budynków w elementy infrastruktury poprawiającej funkcjonalność, takie jak bramy garażowe, systemy wentylacji, oświetlenie LED czy wyposażenie zaplecza szkoleniowego. Realizacja projektu przyczyni się do poprawy warunków lokalowych jednostek OSP, usprawni ich funkcjonowanie oraz zwiększy poziom bezpieczeństwa mieszkańców poprzez skrócenie czasu reakcji i zapewnienie strażakom odpowiednich warunków pracy oraz przechowywania sprzętu.	12 000 000	I.2026 - IV.2032
4.	Zakup i montaż defibrylatorów	Zakup oraz montaż automatycznych defibrylatorów zewnętrznych (AED) wraz z	1 000 000	I.2026 - IV.2030

	AED w budynkach użyteczności publicznej na terenie gminy Obsza	kapsułami ochronnymi w wybranych budynkach użyteczności publicznej na terenie Gminy Obsza. Urządzenia zostaną zainstalowane w miejscach o wysokiej dostępności, takich jak szkoły, obiekty sportowe, budynki administracji samorządowej oraz inne obiekty odwiedzane przez mieszkańców i osoby przebywające na terenie gminy. Kapsuły zabezpieczą urządzenia przed uszkodzeniami, warunkami atmosferycznymi oraz zapewnią całoroczną gotowość do użycia. W ramach projektu przewiduje się również przeprowadzenie szkolenia dla pracowników instytucji oraz członków społeczności lokalnej z zakresu udzielania pierwszej pomocy i obsługi AED, co pozwoli zwiększyć świadomość i umiejętności w zakresie reagowania na nagłe zatrzymanie krążenia. Realizacja projektu przyczyni się do zwiększenia bezpieczeństwa mieszkańców poprzez zapewnienie powszechnego dostępu do urządzeń ratujących życie, skrócenie czasu reakcji w sytuacjach zagrożenia zdrowia oraz podniesienie poziomu wiedzy i kompetencji społecznych w obszarze pierwszej pomocy.		
5.	Modernizacja i rozbudowa systemu oświetlenia ulicznego	Kompleksowa modernizacja istniejącego oświetlenia ulicznego oraz rozbudowa sieci oświetleniowej o nowe odcinki na terenie całej Gminy Obsza, montaż nowych punktów świetlnych w miejscach niedoświetlonych, a także wdrożenie nowoczesnych rozwiązań wykorzystujących odnawialne źródła energii oraz systemy magazynowania energii. montaż instalacji fotowoltaicznych współpracujących z akumulatorowymi magazynami energii, co pozwoli na zasilanie infrastruktury oświetleniowej energią odnawialną, obniżenie kosztów eksploatacyjnych gminy oraz zwiększenie samowystarczalności energetycznej. Wdrożenie inteligentnego systemu zarządzania oświetleniem, umożliwiającego m.in. regulację natężenia światła, zdalne sterowanie, monitorowanie zużycia energii oraz szybkie wykrywanie awarii. Montaż samowystarczalnych punktów oświetleniowych (hybrydowych – solarnych i/lub solarnych z magazynem energii) w lokalizacjach, w których brak jest możliwości technicznych podłączenia do sieci energetycznej. Rozwiązanie to zwiększy bezpieczeństwo w przestrzeni publicznej oraz poprawi dostępność komunikacyjną terenów mniej zurbanizowanych.	5 000 000	I.2026 - IV.2032
6.	Rozwój infrastruktury i wyposażenia obrony cywilnej na terenie gminy Obsza	Znaczące wzmocnienie systemu obrony cywilnej Gminy Obsza poprzez budowę nowych schronów, modernizację istniejących miejsc ukrycia oraz doposażenie formacji OC w specjalistyczny sprzęt i zaplecze techniczne. W odpowiedzi na rosnące potrzeby w zakresie bezpieczeństwa ludności przewiduje się	20 000 000	I.2026 - IV.2031

		realizację inwestycji mających na celu zapewnienie mieszkańcom bezpiecznych, przystosowanych do długotrwałego pobytu przestrzeni ochronnych. Zakup agregatów prądotwórczych oraz systemów awaryjnego zasilania dla kluczowych obiektów infrastruktury publicznej, rozbudowę systemów alarmowania i łączności, a także wyposażenie formacji OC w sprzęt techniczny, medyczny, oświetlenie przenośne, środki ochrony osobistej oraz wyposażenie niezbędne do prowadzenia działań ratowniczych i porządkowych.		
7.	Budowa systemu monitoringu na terenie Gminy Obsza	Głównym celem budowy systemu monitoringu jest zwiększenie bezpieczeństwa mieszkańców. System ten ma działać prewencyjnie, odstraszając potencjalnych przestępców, a także umożliwiać szybką reakcję w przypadku wystąpienia incydentów. Monitoring wizyjny przyczynia się do ogólnej poprawy jakości życia w danej lokalizacji, zwiększając poczucie bezpieczeństwa wśród mieszkańców i turystów.	2 000 000	I.2027 - IV.2032

ZAŁĄCZNIK 2 - SPRAWOZDANIE Z PRZEBIEGU I WYNIKÓW KONSULTACJI SPOŁECZNYCH

Do uzupełnienia po zakończeniu konsultacji społecznych i procedury opiniowania projektu Strategii Rozwoju Gminy Obsza na lata 2026 - 2035.

ZAŁĄCZNIK 3 - PROCEDURA STRATEGICZNEJ OCENY ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO DLA PROJEKTU STRATEGII

Do uzupełnienia po zakończeniu procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko projektu Strategii Rozwoju Gminy Obsza na lata 2026 - 2035.

ZAŁĄCZNIK 4 - EWALUACJA TRAFNOŚCI, PRZEWIDYWANEJ SKUTECZNOŚCI I EFEKTYWNOŚCI REALIZACJI STRATEGII ROZWOJU GMINY OBSZA NA LATA 2026 - 2035

Analiza trafności, przewidywanej skuteczności i efektywności realizacji strategii (ewaluacja ex-ante) zostanie przeprowadzona w odniesieniu do projektu Strategii Rozwoju Gminy Obsza na lata 2026 - 2035., zgodnie z art. 10a ust. 2 ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju przed przekazaniem projektu Strategii pod obrady Rady Gminy.

SPIS RYCIN

SPIS TABEL

Tabela 1. Wykaz złóż kopalin na terenie Gminy Obsza.	11
Tabela 2. Ocena stanu wód powierzchniowych (JWPC) na terenie Gminy Obsza	14
Tabela 3. Zabytki wpisane do rejestru zabytków nieruchomych i archeologicznych na terenie Gminy Obsza.	20
Tabela 4. Wyniki egzaminu ósmoklasisty w szkołach podstawowych na terenie Gminy Obsza w 2024 r.	78
Tabela 5. Projekty realizowane w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego lata 2014-2020 przez Gminę Obsza	95
Tabela 6. Wskaźniki kluczowe Strategii	177

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Liczba ludności na terenie Gminy Obsza w latach 2015-2024 (osoby).	25
Wykres 2. Zmiana liczby ludności w stosunku do 2015 r. na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego (%).	26
Wykres 3. Saldo przyrostu naturalnego w latach 2015-2024 na terenie Gminy Obsza (osoby). ..	27
Wykres 4. Współczynnik przyrostu naturalnego na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (‰).	27
Wykres 5. Saldo migracji w latach 2016-2024 na terenie Gminy Obsza (osoby).	28

Wykres 6. Współczynnik salda migracji na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (‰).	28
Wykres 7. Udział ludności według ekonomicznych grup wieku w ludności ogółem na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%).	29
Wykres 8. Udział ludności według ekonomicznych grup wieku w ludności ogółem w latach 2015-2024 na terenie Gminy Obsza (%)	30
Wykres 9. Wskaźniki dotyczące obciążenia demograficznego w latach 2014-2024 na terenie Gminy Obsza (%).	31
Wykres 10. Piramida wieku i płci ludności Gminy Obsza w 2024 r. (osoby).	31
Wykres 11. Poziom wykształcenia ludności Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego w 2021 r. (%).....	32
Wykres 12. Wyniki egzaminu ósmoklasisty z języka polskiego w szkołach na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%).	33
Wykres 13. Wyniki egzaminu ósmoklasisty z matematyki w szkołach na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%).	34
Wykres 14. Wyniki egzaminu ósmoklasisty z języka angielskiego w szkołach na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%).	34
Wykres 15. Frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych w 2024 r. na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego (%).	35
Wykres 16. Liczba organizacji pozarządowych na 1 000 mieszkańców w 2024 r. na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego (%).	35
Wykres 17. Osoby prowadzące działalność gospodarczą na 1 000 mieszkańców w 2024 r. na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego (osoby)	36
Wykres 18. Osoby prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2024 r. na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego (osoby)	37
Wykres 19. Liczba pracujących na 1 000 mieszkańców w 2024 r. na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego (osoby)	42
Wykres 20. Liczba pracujących na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w 2024 r. na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego (osoby)	43
Wykres 21. Liczba bezrobotnych na terenie Gminy Obsza w latach 2015-2024 (osoby).....	43
Wykres 22. Liczba bezrobotnych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym w 2024 r. na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego (osoby)	44
Wykres 23. Udział osób długotrwale bezrobotnych w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych w 2024 r. na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego (osoby)	45
Wykres 24. Udział osób do 30 roku życia w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych w 2024 r. na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego (osoby)	45
Wykres 25. Udział osób po 50 roku życia w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych w 2024 r. na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego (osoby)	46
Wykres 26. Wskaźniki dotyczące struktury bezrobocia w latach 2015-2024 na terenie Gminy Obsza (%)	46
Wykres 27. Gospodarstwa rolne w Gminie Obsza według źródeł dochodów (liczba).....	51
Wykres 28. Gospodarstwa rolne w Gminie Obsza według grup obszarowych użytków rolnych (liczba)	52

Wykres 29. Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON na terenie Gminy Obsza w latach 2015-2024 (podmioty)	53
Wykres 30. Liczba podmiotów nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych w latach 2015-2024 na terenie Gminy Obsza (podmioty)	53
Wykres 31. Wskaźnik przedsiębiorczości (liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1 000 ludności w wieku produkcyjnym) w 2024 r. na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego (podmioty)	54
Wykres 32. Podmioty gospodarki narodowej na terenie Gminy Obsza według sekcji PKD w 2024 r. (%)	55
Wykres 33. Udział dróg gminnych o nawierzchni twardej w 2024 r. na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego (%)	62
Wykres 34. Odsetek mieszkańców korzystających z sieci wodociągowej na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%)	64
Wykres 35. Odsetek mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%)	65
Wykres 36. Zużycie energii elektrycznej na terenie powiatu biłgorajskiego w latach 2015-2024 r. (MWh)	65
Wykres 37. Ilość wytworzonych odpadów komunalnych na terenie Gminy Obsza w latach 2017-2024 (tony)	67
Wykres 38. Masa wytworzonych odpadów komunalnych na jednego mieszkańca na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (kg)	68
Wykres 39. Odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%)	69
Wykres 40. Liczba dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym na terenie Gminy Obsza w latach 2016-2024 (osoby)	74
Wykres 41. Wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej wśród dzieci w wieku 3-6 lat na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%)	75
Wykres 42. Liczba uczniów szkół podstawowych na terenie Gminy Obsza w latach 2015-2024 (osoby)	77
Wykres 43. Liczba porad udzielonych w ambulatoryjnej opiece zdrowotnej na terenie Gminy Obsza w latach 2015-2024 (szt.)	79
Wykres 44. Liczba gospodarstw domowych (rodzin) objętych pomocą społeczną oraz liczba beneficjentów pomocy społecznej na terenie Gminy Obsza w latach 2015-2024 (rodziny, osoby)	80
Wykres 45. Zasięg korzystania z pomocy społecznej na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego i województwa lubelskiego w 2024 r. (%)	81
Wykres 46. Liczba rodzin oraz liczba dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny na terenie Gminy Obsza w latach 2015-2024 (osoby)	82
Wykres 47. Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego oraz województwa lubelskiego w latach 2015-2024 (%)	82
Wykres 48. Liczba imprez oraz osób uczestniczących w imprezach organizowanych przez ośrodek kultury na terenie Gminy Obsza w latach 2015-2024 (szt., osoby)	83
Wykres 49. Liczba czytelników biblioteki na terenie Gminy Obsza w latach 2015-2024 (osoby)	85

Wykres 50. Liczba wypożyczeń księgozbioru na 1 czytelnika na terenie Gminy Obsza, powiatu biłgorajskiego oraz województwa lubelskiego w 2024 r. (wol.)	85
Wykres 51. Struktura dochodów Gminy Obsza w latach 2015 - 2024 (%)	92
Wykres 52. Dochód ogółem na 1 mieszkańca gminy w Gminie Obsza, powiecie biłgorajskim i województwie lubelskim w 2024 r. (tys. zł).....	93
Wykres 53. Dochód własny na 1 mieszkańca gminy w Gminie Obsza, powiecie biłgorajskim i województwie lubelskim w 2024 r. (tys. zł).....	93
Wykres 54. Struktura wydatków Gminy Obsza w latach 2015 - 2024 (%)	94
Wykres 55. Wykonanie budżetu i wynik finansowy Gminy Obsza w latach 2015-2024 (mln zł).....	94
Wykres 56. Wynik operacyjny Gminy Obsza w latach 2015-2024 (mln zł)	95

SPIS RYSUNKÓW

Ryc. 1. Położenie Gminy Obsza w województwie lubelskim i powiecie biłgorajskim.	8
Ryc. 2. Sieć osadnicza Gminy Obsza.....	9
Ryc. 3. Regionalizacja fizycznogeograficzna Gminy Obsza.	9
Ryc. 4. Wody powierzchniowe na terenie Gminy Obsza.	10
Ryc. 5. Kierunki wykorzystania powierzchni Gminy Obsza.....	50
Ryc. 6. Infrastruktura drogowa na terenie Gminy Obsza.....	62
Ryc. 7. Logika interwencji Strategii.....	107
Ryc. 8. Uwarunkowania i podejście do opracowania Strategii.....	107
Ryc. 9. Kierunki wykorzystania przestrzeni i sieć osadnicza Gminy Obsza	137
Ryc. 10. Uwarunkowania środowiska przyrodniczego Gminy Obsza	139
Ryc. 11. Uwarunkowania środowiska kulturowego Gminy Obsza	140
Ryc. 12. Uwarunkowania infrastrukturalne Gminy Obsza	141
Ryc. 13. Uwarunkowania społeczne Gminy Obsza	142
Ryc. 14. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Obsza	147
Ryc. 15. Obszary strategicznej interwencji o znaczeniu regionalnym	158
Ryc. 16. OSI Rozłocze	159
Ryc. 17. Zasady współpracy interesariuszy	169